This volume was donated to LLMC
to enrich its on-line offerings and
for purposes of long-term preservation by

Hawaii State Archives

KE

KANAWAI HOOPAI KARAIMA

O KO

HAWAII PAE AINA,

I HOOHUIIA MAILOKO AE O KE

KANAWAI HOOPAI KARAIMA, M. H. 1850,

A ME NA

KANAWAI KARAIMA I HOOHOLOIA MA IA MANAWA MAI;

E LIKE ME KE KANAWAI I HOOHOLOIA E KA AHAOLELO,

MA KA LA 22 O IUNE, 1868.

HOOLAHAIA MA KE KAUOHA.

PAI IA MA KA HALE PAIPALAPALA O KE AUPUNI:

HONOLULU, OAHU.

1869.

HE OLELO HOAKAKA MUA.

Mamuli o kekahi Kanawai i hooholoia e ka Ahaolelo Kaukanawai, i aponoia, Iune 22, M. H. 1868, "Ua kauohaia na Lunakanawai o ka Aha Kiekie, e kauoha aku e hoohuiia a e hoomakaukauia no ke pai ana, ma ka olelo Hawaii a me ka olelo Beretania, i na Kanawai Hoopai Karaima o keia Aupuni, i kau ai me ka mana a hiki i ka pau ana o keia kau Ahaolelo," (1868); a ua hoomaopopoia no ka hoopuka ana o ia buke mahope iho o ka hoomakaukau ia'na.

Ua manaoia he mea pono ke haawi i keia hana maloko o ka lima o kekahi mau Komisina, nolaila, ua kohoia o ROBERT G. DAVIS, ESQ., me RICHARD H. STANLEY, ESQ., oia na Komisina nana e hapai i ka oihana o ka hoohui ia'na. O laua, he mau loio akamai me ka naauao nui, i kupono no keia hana, e waiho ia'na imua o na Lunakanawai na lakou e nana, a e apono aku ina he pono. He hana nui no keia, me ka malama pono me ke akahele, e hoohui pololei ai na hooloili a me na Kanawai hou i huipuia ma ke Kanawai Karaima, iloko o na makahiki he umikumamawalu, i mea e hoomaopopo leaia ai "na Kanawai Karaima e kau nei."

Oiai, e hoomakaukau ia'na na Kanawai Hoopai Karaima ma na olelo-elua, ua hoomahuahuaia ka nui a me ke kaumaha o ka hana o ka hoohui ana o na Kanawai Karaima e kau nei, aole hoi he mau Kanawai e waihoia'ku imua o ka Aha-

olelo. Eia nae ka rula i hooko ia, aole no'i hoololi iki ia ka olelo Hawaii, koe wale no ma kahi i like ole ai ia olelo me ka olelo Beritania, e like hoi me ke Kanawai, o ka la 10 o Ianuari, 1865, e kauohaia'na ina pela ke kue ana o na olelo elua, alaila e paa no ka olelo Beritania.

He kanakolukumamaono mau Mokuna Hou, i hoohui ia'ku me ke Kanawai Karaima kahiko, a iloko o kela me keia oia mau 'Mokuna Hou, ua hookomoia na Kanawai me na hapa Kanawai, malalo o ko lakou 'la mau poo, me ke kuhikuhi i na Kanawai kahi i loaa mai ai.

Ua hoomakaukauia na Papa Kuhikuhi ma na olelo elua, a ua lana ka manao, e ikeia'na, he lawa loa a he moakaka lea. Ua ahonui e hoohalike ka olelo Hawaii me ka olelo Beretania ma na ano a pau.

Pela ka hana ana, alaila ua nana akaheleia e makou, me na Komisina pu kekahi, a ua hooloiia e like me ka mea i manaoia he pono. Ke makemake nei makou e hoike aku i ko makou oluolu me ke apono aku i ke ano hoopono me ka hooikaika o na Komisina ma ka hooko ana i ka hana i haawiia ia laua.

ELISHA H. ALLEN,
ALFRED S. HARTWELL,
JAMES W. AUSTIN.

April 3, 1869.

PAPA KUHIKUHI NO NA MOKUNA

NO KE

KANAWAI HOOPAI KARAIMA.

E hoomoakaka mua i kekahi mau hua olelo iloko o keia Kanawai..... I
Na olelo pili io ia nei..... II
Na mea kupono i ka hookolokoloia maanei..... III
No na kanaka kupono i ka hoopaiia a me ka hoopai ole ia no ka hewa ofeni..... IV
No ka poe kokua e hana i ka ofeni a me ko lakou hewa V
No ke kipi..... VI
No ka pepehi kanaka, a me ka lawe ola..... VII
No ka pepehi lua..... VIII
No ka hakaka, me ka pepehi..... IX
No ka lawe wale i ke kino o kekahi, a me ka hoopaahao pono ole, a me ka aihue i ke keiki..... X
No ka pue wahine, a me ka mahuka, moekolohe, a me ka hoowalewale e moekolohe ai..... XI
No ke umi keiki a me ka huna i ka hanau ana o ke keiki XII
No ka mare lehulehu, no ka moe kolohe, hookamakama moe pio, moe naha, a me ka moe aikane..... XIII
No ke komo hale a me ka wawahi hale..... XIV
No ka powa..... XV
No ka aihue..... XVI
No ke kue ana i na Kanawai o ka oihana leta..... XVII
No ka aihue i ka waiwai i haawiia mai e malamaia..... XVIII

No ka imi waiwai ma ka hoopilikia aku..... XIX
No ka lawe ana i ka waiwai aihue..... XX
No ka imi loaa ma ka hoopunipuni..... XXI
No ke puhihale a me ka hoowela ana i na mea e ae me ka manao ino..... XXII
No na hana ino a me na hana kolohe..... XXIII
No ka hoeha i na holoholona..... XXIV
No ke kuni kolohe i na holoholona..... XXV
No ke ka i ka holonui, akahele ole, a me ka hoa a me ke alakai ana i na holoholona a me na kaa, a me ka hooweliweli ana i na holoholona..... XXVI
No ka hoohiki wahahee..... XXVII
No ka ohumu ino..... XXVIII
No ka hooke ana a me ka hookapae ana i ka hoopono-pono ma ke Kanawai..... XXIX
No ke apuka..... XXX
No ke dala hoopunipuni..... XXXI
No ka laibila, a no ka hana ino ana i ka inoa maikai o kekahi..... XXXII
No ka hakaka..... XXXIII
No ka ona, hoohiki ino, kuamuamu..... XXXIV
No ka hoohaunaele ana i na halawai pule, a me ka la Sabati..... XXXV
No na mea ino wale..... XXXVI
No ka poe aea a me ka poe haukae..... XXXVII
No na anaina hoohaunaele a me na aha kue i ke Kanawai..... XXXVIII
No ka pili waiwai..... XXXIX
No ka walaau i ka po..... XL
No ke kinai ana i ka ona, a me ka hana ana, a me ke kuai ana i na waiona..... XLI
No ka malama i na hale hana ano ino..... XLII
No na ofeni i hanaia ma ka moana, a maluna o na wai.. XLIII
Mo ka hoomaka a hiki ole, a me ka hoowalewale e hana hewa..... XLIV
No ke kokua i ka hewa mahope o ka hana hewa ana... XLV
No ka hoohewaia mamua, a me ka hookuu ana..... XLVI
No ke kinai ana i ka hewa..... XLVII
No na palapala kena..... XLVIII
No ka hopu ana..... XLIX
No ka bela..... L
No na uku a me na koina..... LI

No na mea e hookolokoloia e na ahahoomalu kulanakauhale, a me na ahahookolokolo apana, ma kekahi mau mea..... LII
No ka uku o na makai nui, luna makai, makai, a me na mea hoopii e ae..... LIII
E hookapu i ka lawelawe ana i na mea pepehi kanaka.. LIV
No na laikini..... LV
E papa ana i ka poe mare i ka haalele kekahi i kekahi. LVI
E hoemi ana i na ino a me na mai i laha mamuli o ka hookamakama..... LVII
E hoopau ai i ka hoolaha ana o ka mai mawaena o na hipa..... LVIII
Ke ola o ka lehulehu..... LIX
Na aha niele kumu make..... LX
E hoomalu ai i na wahi ilina kupapau..... LXI
E kaohi ai i ka laha ana o ka mai lepera..... LXII
Ka oihana kinaiahi o Honolulu..... LXIII
Ka malama pono ana i ka pauda..... LXIV
No na makeke o ke aupuni..... LXV
Na rula e pili ana i na awa ku moku..... LXVI
No na moku okohola..... LXVII
No ke ku ana mai a me ka hookomo ana a me ka holo ana'ku o na moku..... LXVIII
He kanawai e kokua ana i na hale mai no na luina Hawaii i loaa i ka poino a i ka mai..... LXIX
No ke pale ana i na dute, a no na hana kolohe e ae, e kue ana i na kanawai dute..... LXX
No ka hoolimalima ana, a me ka hookuu ana i na luina.. LXXI
No ka hopu ana, me ke kaohi ana i ka poe mahuka, a me ka poe kipi oluna o na moku..... LXXII
No ke kakau hoike ana i na moku..... LXXIII
No na palapala ae holo..... LXXIV
No na moku ili a naha, a no ka waiwai ili..... LXXV
Ka hoopai ana i ka poe hewa ma ka barratry..... LXXVI
No ka noteri no ka lehulehu..... LXXVII
Na haku a me na kauwa..... LXXVIII
E hooponopono ai i ka oihana aopalapala o ke aupuni.. LXXIX
No na alanui me na alahaka..... LXXX
E kuhikuhi ai kahi e hoopae ai i na bipi a me ka hoa ana ma Honolulu..... LXXXI
No na halepaahao, a me na hale hoopaa lawehala, a me na hale ao..... LXXXII

No ke komo hewa o na holoholona, a me na hao kuni, na hoailona..... LXXXIII
No na lawaia..... LXXXIV
He kanawai no ka hoomalu ana i na kolea, a me na manu hoopomaikai e ae, a me na holoholona hoi..... LXXXV
E hooponopono ai hoi no ke kuleana koho balota no na lunamakaainana iloko o ka hale ahaolelo, o kela a me keia mea haawi balota..... LXXXVI
No ka helu ana a me ka ohi ana i na dala auhau..... LXXXVII
E hoopononopono ai i ke kuai ana o na laau make..... LXXXVIII
E hoomalu ai i ke ola a me ka waiwai mai ka poino ana i na mea ano pahupahu, koe ka pauda..... LXXXIX
E hoomaopopo ai i ke ano o na kanawai ina ua kue ka olelo Beritania me ka olelo Hawaii..... XC
He kanawai no ka hookolokolo ana i kekahi mau degere o ka ofeni malalo o ka palapala hoopii hookahi.... XCI

HE KANAWAI HOOPAI KARAIMA

NO KO

HAWAII PAE AINA.

MOKUNA I.

E HOOMOAKAKA MUA I KEKAHI MAU HUAOLELO ILOKO O KEIA KANAWAI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka hua ofeni.
2. Ke ano o ka hua feloni a me Karaima.
3. Ke ano o ka (Malice) he manao ino.
4. Na hua "a i ole ia," a me "a me."
5. Na hua e pili ana i ke kama kane i ka hookahi, a i ka lehulehu a i ka poe i *oo*.
6. Na hua e pili ana i kela mea keia mea.

1. O ka huaolelo *ofeni* ma keia Kanawai, ua pili pono ia i ka hana i papaia e keia Kanawai Hoopai Karaima, a i ka hana ole hoi i ka mea a ke Kanawai i koi mai ai.

2. O na huaolelo *feloni* a me karaima ma keia Kanawai, hookahi no ano, a ua pili pono i na hewa i kupono i ka make, a i ka hoopaahao i elua makahiki a keu aku, a me ka hoonele i ke kanaka i kekahi mau pono i haawiia e na Kanawai a me ka aihue hoi. O na hewa e ae, aole i kupono i ka feloni a me ke karaima, ua kapaia ia hewa, he mikamina, he hana pono ole.

3. O ka inaina iloko o kekahi hana hewa, aole nae iloko o kekahi mau hewa i hoakakaia, ua like pu me ka hoomauhala, ka opu ino, a me ka makemake e hoopai i ka ino: ua like hoi kekahi ano me ka naau hoopaakiki, a me ka manao i kona pono iho, a me ka makemake e hana ino i kekahi kanaka a i ka lehulehu paha. Eia kekahi ano o ka inaina, o ka nana ole a me ka malama ole i ko hai ola, a me ko hai maluhia, a me ka malama ole i ko hai pono ma ke Kanawai, na pono nui a me na pono liilii, na pono i ikeia a me na pono i ike ole ia, a me ka manao hana kue maoli i ke Kanawai.

4. O na huaolelo, *a* me *a me*, a me *i ole ia*, ma keia Kanawai, ua like pu ko laua ano ke maopopo ma ka olelo hookahi ko laua ano.

5. O na huaolelo pili i ke seka kane, ua pili no i ka wahine, a o na huaolelo pili i ka mea hookahi a i ka lehulehu, ua kupono i kela mau mea elua; a o na huaolelo kupono i ka mea i oo, kupono no hoi i na keiki, ke maopopo ma ka olelo, o ka manao no ia o ka mea nana i kakau.

6. O na huaolelo pili i na kanaka e like me keia, o ka huaolelo *kekahi*, *kekahi mea e ae*, *kekahi iho*, a me na huaolelo like, aole i ke kanaka hookahi wale no; ua pili no i ka poe hui, i ka poe noho pu, i ka poe akoakoa, i ka poe e noho ana ma ka Apana hookahi, a me na kanaka i ikeia a me ka poe i ike ole ia a me ka lehulehu, ke maopopo ma ka olelo, o ka manao no ia o ka mea nana i kakau.

MOKUNA II.

NA OLELO PILI IO IA NEI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Aole hiki ke hoopaiia kela mea keia mea ke hookolokolo ole ia e like me ke Kanawai.

2. Palapala hoopii.

3. E ike ka mea hoopiiia i na hoike he alo a he alo, a e lohe i ko lakou olelo.

4. Ka hoopai o na mea i hoopiiia, ma ka hookolokolo Jure.

5. Hookahi wale no hookolokolo ana no ka Ofeni hookahi ma na kumu maoli o ka hihia.

6. Ua manao wale ia ua hewa ole ka mea hoopiiia.

7. Ua manao wale ia o ka poe e hana ana i ka hewa ua ike mua lakou i ka hopena kupono.

8. O na hoopii Karaima aole ia he mea e pau ai ka mana hoopii Kivila.

9. No ke Aupuni na uku hoopai.

1. Aole no e hoopaiia kekahi kanaka no ka hewa ofeni, ke hookolokolo ole ia mamua iloko o kekahi Ahahookolokolo kupono i kela hewa, a hooholoia ka olelo hoopai no ka hewa.

2. Aole no e hookolokoloia a e hoopaiia kekahi kanaka iloko o kekahi Ahahookolokolo no ka hewa ofeni, eia wale no, mamuli o ka palapala hoopii nona, koe no nae na hewa kupono i ka hookolokoloia iloko o na Ahahookolokolo hoomalu kulanakauhale a me na Aha o na Lunakanawai Apana; a i ole ia, o ka hoopai ana no ka hoohaunaele i na Ahahookolokolo.

3. I ka hookolokolo ana i kekahi kanaka no kona hewa, e ku no ia imua o na hoike no kona hewa, he alo no he alo; e hiki no ia ia ke kii i na hoike e kokua i kona aoao a me na mea e maopopo ai kona pono; a e hiki no ia ia a i kona kokua paha ke ninau i na hoike ana i lawe mai ai, a e ninau hoi i na hoike o kela aoao kue ia ia, a me ka hai aku i na mea e maopopo ai ka pono o kona aoao.

4. Aole no e hooholoia ka olelo hoopai i kekahi hewa i kapaia

he ofeni a ua kupono i ke jure ; eia wale no, o kona hai maoli ana i kona hewa imua o ka Ahahookolokolo ma kona waha a me kona ae maoli ana i kona hewa ma ka palapala ; a i ole ia, mamuli no o ka olelo hooholo a ke jure.

5. Ina i hookolokoloia kekahi kanaka no kekahi hewa ofeni, a ua hoohewaia paha a ua hoapukaia paha mamuli o ka palapala hoopii kupono, alaila aole hiki ke hookolokolo hou ia ia no ia hewa.

6. O ka mea i hoopiiia, e manao no oia he kanaka maikai no, a ina maopopo ole kona hewa, e hookuuia no oia.

7. E manao no kela kanaka keia kanaka, ua ike no oia i ka hope kupono i kana hana ana.

8. Ina i hookolokoloia kekahi kanaka no kekahi hewa ofeni, a ua poino kekahi mea e ae ma ia hewa, e hiki no ia ia ke hoopii okoa no kona poino iho a me kona poho malaila, ke ole e hooleia ma kekahi Kanawai e ae.

9. O na uku a me na waiwai loaa a pau no ka hoopai ana i ka hewa a me ka hana kue i ka pono o na Kanawai, e lilo no ia i ke Aupuni ke haawi ole ia i ka mea e ma ke Kanawai.

MOKUNA III.

NA MEA KUPONO I KA HOOKOLOKOLOIA MAANEI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na Kanaka oloko o keia Aupuni.
2. Na Kanaka mawaho o keia Aupuni.
3. Na Ofeni i hanaia kauwahi maloko kauwahi mawaho o keia Aupuni.
4. Aole e hooliloia kahi mea oloko o keia Mokuna i mea kue i ke Kanawai mawaena o na Aupuni.

1. O na kanaka a pau o keia Aupuni a me ko na aina a pau, oiai e noho ana lakou iloko o keia Aupuni, aia no malalo o kona mau Kanawai, koe nae na Luna o na Aupuni e like me ke Kanawai maluna o na Aupuni a pau.

2. Ina i hanaia kekahi hana iloko o keia Aupuni i mea e poino ai kona maluhia a me ka waiwai a me na kanaka e noho ana iloko o keia Aupuni, o ka mea nana e hookonokono a e kokua i kela hewa, ua hewa no ia i ke Kanawai, ina paha e noho ana maloko a mawaho paha o kona mau palena.

3. Ina i hookumuia kekahi hewa mawaho e keia Aupuni, a ua hana io ia iloko o keia Aupuni, alaila e hookolokoloia a e hoopaiia ka mea nona ia hewa iloko o keia Aupuni.

4. Aole no e manaoia kekahi mea iloko o keia Mokuna ua kue i ke Kanawai a me ka hana ana a na lahuikanaka e ae.

MOKUNA IV.

NO NA KANAKA KUPONO I KA HOOPAIIA A ME KA HOOPAI OLE IA NO KA HEWA OFENI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na Kamalii malalo o na makahiki ehiku.
2. Na Kamalii mawaena o ka ehiku a me ka umikumamaha.
3. Na Hupo.
4. Na Poe Pupule.
5. Ka Hoopilikiaia.

1. O ke keiki malalo o na makahiki ehiku, aole pili ia ia ka hewa ofeni.

2. Mai ka makahiki ehiku a hiki i ka makahiki umikumamaha, aole maopopo ka pili a me ka pili ole o ka hewa ofeni i ke keiki, ma na olelo a na hoike wale no e maopopo ai ka pili a me ka pili ole ; malaila e maopopo ai kona ike a me kona ike ole i ke ano o ka hewa ana i hana'i.

3. O ka mea ano hupo a me ka mea ike ole i ke ano hewa a me ke ano pono o kana hana ana, aole ia e hoopaiia no ka hewa ana i hana'i.

4. O ká mea pupule maoli a me ka mea ike ole i ke ano o kana hana ana, aole ia e hoopaiia ; aka hoi, ina i manao maopopo kekahi e hana i kekahi hewa i kona wa pupule ole, a mahope hooko maoli oia mamuli o kona manao kolohe i kona wa pupule, alaila e hoopaiia no ia no kela hewa ; a pela no, ina loaa ia ia ka pupule no kona inu rama a no kekahi hewa e ae paha, e hoopaiia no ia.

5. Aole no e hoopaiia ke kanaka no kekahi hewa ana i hana'i, no ka hiki ole ia ia ke pale ae, a ke pakele ae ; ma ka olelo a na hoike e maopopo ai ka hiki ole ia a ke pale ae i ua hewa nei, aole hoi e hoaponoia kekahi ma ka olelo ana no ka hewa ana i hana'ku ai ia hai, ua hooweliweliia oia e kekahi, a ua kokoke ka poino ia ia, e like pu me ka poino ana i hana aku ai ia hai.

MOKUNA V.

NO KA POE KOKUA A HANA I KA OFENI A ME KO LAKOU HEWA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. O ka poe i launa pu iloko o ka hana ana i kahi Ofeni—o lakou no na poo oia hana.

2. O na mea i noho ole mai ana i ka wa i hanaia kahi Ofeni.

3. O ka hoopai.

1. O ka poe kokua e hana i kekahi hewa ofeni, a ua noho paha malaila, ua hookonokono, a ua ae aku a ua paipai aku ia hai e hana i ofeni, alaila, e manaoia lakou, ua hui iloko o ia hewa.

2. O ka mea i kokua i kekahi i ka hana hewa, a nona no ka loaa ana o ka hewa a ua kuka pu, a ua hookonokono, ua kauoha a hoolimalima paha i kekahi e hana hewa, aole nae i hele ma kahi o ka hewa i hanaia'i, a no kana hana ana ua hewa maoli kekahi, ua kapaia oia he kokua i ka mea hewa mamua o ka hana hewa ana.

3. O ka mea kokua i ka mea hana i ka hewa ofeni, a i kokua mamua o ka hana hewa io ana, ua hewa maoli ia, a e hoopaiia no ia e like pu me ka mea i hele ma kahi o ka hewa a i huipu ma ka hana hewa ana. E nana i ka Mokuna XLV, pauku 1 a me 2, no ka poe kokua i ka hewa mahope o ka hana ana i ka hewa.

MOKUNA VI.

NO KE KIPI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ke kipi.
2. Ka noho malu.
3. Ka noho malu o ko na aina e.
4. Na elele o na aina e.
5. Ka hoomakaukau kaua.
6. Pili i ka hoomakaukau kaua i ka Moi, a i ole ia i ka hoomalu Aupuni.
7. Kokua mamua o ke kipi ana.
8. Elua hoike e hoahewa ia ai.
9. Ka hoopai.
10. Ka hoopai no ka huna i ke kipi.

1. Eia ke ano o ka kipi, o ka ohumu e make ke Alii, a e pau paha kona noho Alii ana, a e kaua aku i kona Aupuni, a e huipu me kona poe enemi e kokua a e hooluolu ia lakou. Ua pili ke kipi i na mea a pau e noho ana malalo o keia Aupuni.

2. O ka hoolohe a me ke malama pono i ke Aupuni nana e hoomalu mai, ua kapaia, he noho malu.

3. O na haole hoohiki ole, ina paha i ka wa kaua mai kona Aupuni hanau, e noho kuikahi paha me keia Aupuni, e mau no kona noho malu ana malalo o keia Aupuni, oiai oia maanei, a i kona wa e noho ana maanei, ina ohumu oia i ke Aupuni, ua pili no ke kipi ia ia.

4. O na Lunakoikoi a me na Kuhina, no na aina e mai a me ka lakou mau kakauolelo, a me na ohua, a me na ohana o lakou e noho ana maanei, aole nae lakou i noho malalo o ka malu o keia Aupuni, nolaila, aole pili ia lakou keia olelo kipi.

5. Eia ke ano o ke kaua i oleloia ma ka Pauku mua o keia Mokuna, o ka huipu e hoomakaukau i na mea e kaua'i, a i noho makaukau hoi ma ke ano kaua, a i kokua ma ka hoomakaukau ana e kaua.

6. Eia ke ano maopopo o ke kaua, o ka hana kue maoli; a i ole ia, o ka manao maopopo e hana kue i ke Alii, a i na Kanawai a me ka mana o ke Aupuni a o ke Alii, me ka manao e hoopio no i kekahi lala o kona Aupuni, a i ole ia, o ka manao maopopo e hana kue i ke Alii, a i na Kanawai, a me ka mana o ke Aupuni a o ke Alii, me ka manao e hoopoino i kekahi lala o kona Aupuni, a me ka hooholo ana i na Kanawai a me ke Kanawai hookahi; a i ole ia, o ka hooke i na hana e pono ai na kanaka a me ka lehulehu. Aole nae pili keia i ka hana i na kanaka e ae, i ke Alii wale no, a i ole ia i kekahi Apana.

7. O na kokua o ka mea nana i paipai i ke kipi io ana, he kipi no ia, a e pono e hoopiiia a e hookolokoloia, a e hoopaiia no kona hewa, me ke kali ole aku i ka hoopai o ka Luna nana i kena.

8. Aole no e hoopaiia kekahi no ke kipi ana ke loaa ole na hoike elua i kupono i ke Kanawai i mea e maopopo ai kona kipi ana, ana i hoopiiia mai ai, ina no nae i ae maoli oia i kona kipi ana, alaila e hoopaiia no.

9. O ka mea i hookolokoloia no ke kipi a ku ka hewa o ke kipi ia ia, e hoopaiia no oia i ka make, a e lilo kona waiwai a pau i ke Aupuni.

10. Ina i ike maopopo kekahi kanaka i kekahi mea kipi ana i keia Aupuni, a huna iho, aole hai koko ae i ke Kiaaina o ka Moku kahi i hanaia'i ua kipi la, he karaima nui loa kona, e hoouku ia oia i na dala aole oi aku i na tausani elima; a i ole ia, e hoopaahaoia a me ka hana i ka hana oolea, aole oi aku i na makahiki he umi, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo.

MOKUNA VII.

KA PEPEHI KANAKA A ME KA LAWE OLA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka pepehi kanaka.
2. Ua manaoia he manao ino mamua.
3. E hoopaiia ka pepehi kanaka ma ka make.
4. Ke kino kupapau o ka mea pepehi kanaka.
5. Ke ano o ka lawe ola.
6. Na degere o ka lawe ola.
7. Ka hoopai o ke degere mua.
8. Ka hoopai o ke degere elua.
9. Ka hoopai o ke degere ekolu.
10. Ka hoopai ina ua hoahewaia ma ka hakaka a me ka pepehi.
11. Maloko o ka makahiki hookahi ka make ana.
12. Na hoopai no na Ofeni i hanaia mamua o ka hooholo ana o ke Kanawai, 1860.

1. O ka pepehi kanaka, o ka lawe ana no ia i ko ke kanaka ola me ka manao ino e mamua e make ke kanaka, ma ke ano kue i ke Kanawai a me ka pono, aole hoi mea e emi ai ka hewa ma ke Kanawai.

2. Aia maopopo, ua pepehiia kekahi kanaka, e manaoia no, ua pepehi ia oia me ka manao ino mamua e make oia, a na ka mea nana e pepehi, e hoomaopopo i kona manao ino ole mamua e make ai ua kanaka la, a i ole ia e hoomaopopo no i ka mea e emi ai kona hala.

3. O ka mea i hoahewaia no ka pepehi kanaka e hoopai ia i ka make.

4. A e hoopai ia kekahi kanaka i ka make, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo e kauoha aku i ke kino kupapau o ua mea make la, i kekahi kahuna kaha, pono no, a na ka Ilamuku e haawi i ke kupapau i ua kahuna kaha la, ke makemake ia i ke kino e kaha ai.

5. O ka mea pepehi kanaka me ka manao ino ole e mamua e

make me ka ano kue ole i ke Kanawai, a me ka pono, a me ka mea e emi ole ai ka hewa ma ke Kanawai, e hoahewaia no ia ma ka lawe ola.

6. Ekolu degere o ka lawe ola, a e hiki no i ka poe jure, ina e hoopii ia kekahi no ka pepehi kanaka, a no ka lawe ola, i kela degere keia degere, no ka hakaka, a me ka pepehi paha e like me ke ano o na mea i hoike ia.

7. O ka mea i ahewaia no ka lawe ola, ma ke degere mua, e hoopai ia no ia ma ka hoopaahao, a me ka hana oolea, a hala na makahiki, aole emi mai malalo o ka umi, aole hoi e oi aku i ka iwakalua, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo.

8. O ka mea i ahewaia no ka lawe ola, ma ka degere elua, e hoopai ia no ia ma ka hoopaahao, a me ka hana oolea, a hala na makahiki aole e oi aku i ka umi, aole e emi iho, i na makahiki elima.

9. O ka mea i ahewaia no ka lawe ola ma ke degere ekolu, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao, me ka hana oolea, a hala na makahiki aole e oi aku i ka elima ; a i ole ia, e hoouku ia na dala, aole nae e oi aku i ke tausani hookahi, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo.

10. O ka mea e hoopiiia no ka pepehi kanaka, a no ka lawe ola paha, a ua hooholoia ua hewa i ka hakaka a me ka pepehi, e like me ka mea i oleloia ma ka Pauku 6 o keia mokuna, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao me ka hana oolea, a hala na makahiki aole e oi aku i elua ; a i ole ia, e hooukuia, aole e oi aku na haneri dala elima, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo.

11. Aole no e manaoia kekahi kanaka ua pepehi kanaka ke make ole ka mea i pepehiia iloko o ka makahiki hookahi a me ka la keu hookahi, mahope iho o ka hana ino ia ana.

12. O ka Mokuna VII o ke Kanawai Hoopai Karaima, ua hoopau ia mai ka la e hooholoia ai keia Kanawai ; aka hoi, o kela hoopau ana, aole e manaoia e pakele kekahi hewa i hana ia, a he hoopai i hooholoia mamuli o ia Mokuna, aka, e mau no kona ano, a me kona pili ana i na hihia o kekahi mea i hoopiiia, a i ka mea paha e noho ana malalo o ka hoopiiia, no ka hihia i hanaia malalo o ia kanawai.

MOKUNA VIII.

NO KA PEPEHILUA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka pepehi lua—ka hoopai ana.
2. Ke komo ana a me ka hoouna palapala ana.
3. Ka ae ana.
4. Ka hoolaha hoohilahila.

1. O ka mea pepehi i kekahi kanaka mamuli o ka olelo ae like, i hooholo muaia me ka mea i make, ua hewa no ia i ka lawe ola ma ka degere mua ; a e hoopaiia oia e like me ka hoohoopai i haawiia no ia Ofeni ma na Kanawai o keia Aupuni, (1864, aoao 32.)

2. O ka mea komo iloko o ka pepehilua me ka mea make e pili ana ia ia, aole nae make kekahi o laua ; a i ole ia, o ka mea kii aku i kekahi e pepehilua, a e hoouna aku paha i palapala, a i olelo waha paha ma ke ano e kii ana i kekahi e pepehilua, aole nae pepehilua io ; e hooukuia oia i na dala aole oi aku i ke tausani hookahi ; aole hoi e hiki ia ia ke noho Luna a noho ma kahi hanohano, a ma ka hana uku ia malalo o ke Kumukanawai a me na Kanawai o keia Aupuni.

3. O ka mea ae aku i ka manao o kekahi e pepehilua, a o ka mea halihali i ka palapala, a i ka olelo kauoha paha e kii ana i kekahi e pepehilua ; a ua pepehilua io paha, a ua pepehilua ole paha, a o ka mea hele mai ma kahi e pepehilua ana me na mea make i kokua a i kokolua a i kahuna lapaau paha, a o ka mea kuka pu, a hookonokono e kokua mamuli o ka pepehilua ana, e hoouku ia no ia i na dala, aole e oi aku i na haneri elima, aole hoi e hiki ia ia ke noho Luna iloko o keia Aupuni e like ma ka olelo o ka pauku maluna iho a hala na makahi he umi mai ka manawa ana i hana hewa ana.

4. O ka mea hoohilahila i ka mea ae ole i ka pepehilua, ma ka palapala lima paha, ma ka palapala pai paha, hoolaha aku i ka olelo hoowahawaha ia ia no kona aa ole a me kona hohe wale i ka pepehilua, a no kona hoouna ole paha i palapala i

kekahi e pepehilua, a me ka ae ole paha i kekahi olelo kii mai ia ia e hele i ka pepehilua ; e hooukuia no ia i na dala elua haneri me kanalima.

MOKUNA IX.

HAKAKA ME KA PEPEHI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka hakaka.
2. Ka pepehi—ka hakaka me ka pepehi.
3. Ka hoeha me ka hoomainoino.
4. O ka hakaka me ka manao e pepehi kanaka paha, a i ole ia e hoeha a hoomainoino paha.
5. O ka hakaka'ku me ka mea make me ka manao e wawahi hale, powa, lawe ola, a pepehi kanaka paha.
6. Me ka mea make ole me ka manao e wawahi hale, powa, &c.
7. Hakaka—a hakaka pepehi paha me kekahi Luna Aupuni.
8. Hakaka pepehi me na mea oioi.
9. Na hoeha uuku.
10. Ka hakaka'ku me na Luna Nui o na Aupuni e.

1. Eia ke ano o ka hakaka, o ka hooikaika ana o kekahi kanaka me ka manao huhu iloko ona e hoeha aku i kekahi ma ke ano kue i ke Kanawai, aole nae i eha io.

2. O ka hakaka a me ka pepehi aku, oia no ka hoeha maoli ana i ke kino o kekahi me ka manao ino maloko ona, me ka manao kue i ke Kanawai, e eha io.

3. O ka mea hoeha maoli i kekahi a hana ino aku i kona kino me ka manao huhu, oki aku i ke lelo paha, poalo i ka maka, oki aku i ka pepeiao a i ka lehelehe, a i ka ihu paha, a hana ino i kekahi lala o ke kino a pono ole ; e hooukuia oia i na dala aole oi aku i ke tausani hookahi, me ka hoopaahao ia ia i na makahiki aole e oi aku i ka umi.

4. O ka mea hakaka me kekahi me ka manao e pepehi ia ia e make, a eha maoli paha kona kino, e like me ke ano o na mea i hoakakaia ma ka pauku maluna iho, e manaoia no ia, ua pili ia ia ka hakaka ma ke degere mua, a e hooukuia no oia i na dala aole e oi aku i hookahi tausani me ka hoopaahao ia ia i na makahiki, aole oi aku i elima.

5. O ka mea ana e pepehi aku i kekahi me ka mea make e pili ana ia ia, wawahi hale, powa, lawe ola, a pepehi kanaka maoli paha, a e hana i kekahi karaima e like pu ke ano me ia mau mea, e hooukuia no oia i na dala, aole e oi aku i ke tausani hookahi, a me ka hoopaahao ia ia i na makahiki aole oi aku i ka umi.

6. O ka mea pepehi aku i kekahi me ka mea make ole e pili ana ia ia, me ka lima ikaika nae a me ke ano wawahi hale, powa, a me ka aihue paha, e hooukuia no ia i na dala aole oi aku i na dala elima haneri, a me ka hoopaahao ia ia aole e oi aku i na makahiki elima.

7. O ka mea hakaka me ka pepehi aku i kekahi Luna Aupuni, he Lunakanawai paha a he Luna e ae paha o ke Aupuni, me ka manao e keakea ia ia i kana hana ana i kana oihana ma kona ano Luna Aupuni, e hooukuia no oia i na dala aole e oi aku i hookahi tausani, a me ka hoopaahao ia ia aole oi aku i na makahiki ekolu.

8. O ka mea hakaka a pepehi aku i kekahi me ka pahi, pahi kaua, kookoo, a me kekahi mea make e ae i kupono i ka lawe ola, e hahauia kona kua i na kaula, i kanalima hahau ana, a me ka hoouku i na dala aole oi aku i elima haneri, a me ka hoopaahao ia ia i na makahiki aole oi aku mamua o elima, e like ka manao o ka Ahahookolokolo he pono.

9. O ka mea hoeha uuku aku i ke kino o kekahi e like me ke kui i kona maka, a kuha aku paha, hookonokono aku i ka ilio e nahu ia ia ; a me na hewa e ae o ke ano e like me ia, e hooukuia no oia i na dala aole e oi aku i ka haneri dala hookahi ; a i ole ia e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea aole e oi aku i na la he iwakalua e like me ka manao o ka Ahahookolokolo he pono, (1866, aoao 6.)

10. Ina e hooikaika kekahi me ka manao e hoeha, aole nae i eha io ; a ina e hahau, a kui aku, a hoeha, a hoopaa, a hana paha i kekahi hana pono ole e ae, i ke kino o kekahi Luna Nui o ke Aupuni e, me ke kue i na Kanawai mawaena o na Aupuni, e hoopaiia ka mea nana i hana pela, ke hoomaopopo ia kona hewa, ma ka hoopaahao ana ia ia, aole oi aku i na makahiki elima, a ma ka uku hoopai e like me ka manao o ka Ahahookolokolo ; a ina he luna o keia Aupuni ka mea nana i hana pela, e hiki no ke hoopau i kona noho luna ana. (K. Kivila, Pauku 466.)

MOKUNA X.

NO KA LAWE WALE I KE KINO O KEKAHI, A ME KA HOOPAAHAO PONO OLE, A ME KA AIHUE I KE KEIKI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka lawe wale i ke kino—ka hoopai.
2. Ka hoopaahao pono ole—ka hoopai.
3. Ka mea i manaoia.
4. Ka aihue keiki—ka hoopai.
5. Ka hookipa keiki i aihue ia.
6. Ka hoopaa keiki me ke kuleana pono.

1. O ka mea lawe wale i ke kino o kekahi, oia hoi, o ka hopu, hoopaahao a me ka hoowalewale paha i kekahi ma ke ano hoopunipuni a me ke Kanawai ole, a me ka manao hoi e huna i ka mea ana i lawe malu ai iloko o keia Aupuni, me kona makemake ole ; a i ole ia, o ka mea hoolele aku i kekahi mawaho o keia Aupuni me kona makemake ole, a kuai aku paha ia ia, a hoopio paha ia ia, e hoookuia no ia i na dala ; aole e oi aku i ke tausani hookahi, a e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na makahiki elua.

2. O ka mea hoopaahao wale i kekahi me ka manao huhu a me ke Kanawai ole, a o ka mea e lilo i kumu e paahao ai kekahi, aole nae kupono keia i ka lawe wale i ko ke kanaka kino ma ke ano aihue, e hoopaahaoia oia, aole oi aku i ka makahiki hookahi, a e hoouku ia i na dala aole e oi aku i elua haneri.

3. I ka hookolokolo ana i kekahi kanaka no ka lawe wale ana i ke kino o kekahi, a no ka hoopaahao wale ana paha, ina olelo oia, ua ae maoli ka mea i lawe wale ia, a i hoopaahao wale ia paha, e manao ia ua olelo la, ua puka mai no ka hoopunipuni a no ka hooweliweli paha, a e lilo kela olelo i mea ole, ke maopopo ole ma ka olelo a na hoike.

4. O ka mea i hihia no ka aihue ana i kekahi keiki, oia hoi, ka mea lawe, alakai, hoopunipuni, hoowalewale, hoopaa a huna paha i ke keiki malalo o na makahiki he umikumamawalu, me ka manao e nele kona makua, a o kona haku paha, a o ka mea

nana e malama, aole e lilo ia ia ka malama a me ka hoomalu i ua keiki nei ; a i ole ia, me ka manao e aihue i kekahi waiwai e pili ana i ua keiki nei, e hoopaahaoia no ia ma ka hana oolea aole e oi aku i na makahiki elua ; a i ole ia, e hooukuia oia i na dala aole e oi aku i elima haneri ; a i ole ia, o keia mau mea elua e like me ka manao o ka Ahahookolokolo he pono.

5. O ka mea hookipa i ke keiki i aihueia me ka ike ana ua aihue io ia, a me ka manao ino e like me ka mea i oleloia ma ka Pauku maluna iho, e hoopaiia no oia e like me ka mea aihue keiki.

6. Aole no e pili keia mau Pauku elua maluna iho i ka mea lawe i ke keiki a hoopaa iho me ka manao aloha no kona pilikia, a me kona manao paku ia ia, no ka hana inoia mai a me ka hoopakele ia ia i ka eha, aole hoi pili ia mau Pauku elua maluna iho i ka poe hana ma ke ano makua ma ke Kanawai, oia na kahu a me na haku nana i malama ke keiki, e hoomalu i kona mau pono me he mea la oia ka makuakane o ke keiki, he keiki pooole nae ; na ka Ahahookolokolo e hai maopopo mai i ka mea nana e malama i ke keiki ma ka hookolokolo ana.

MOKUNA XI.

NO KA PUE WAHINE, A ME KA MAHUKA MOEKOLOHE, A ME KA HOOWALEWALE E MOEKOLOHE AI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka pue wahine—ka hoopai.
2. Ka pue keiki—ka hoopai.
3. Ka lalau me ka manao ino.
4. Mahuka me ka wahine—ka hoopai.
5. Ano ole ka ae o ke keiki.
6. Ka hoowalewale—ka hoopai.
7. Ka wahine kahi hoike kupono.

1. O ka mea pue wahine, oia hoi ka mea moe me ka wahine ma ka lima ikaika, me ka hoole o ka wahine, e hooukuia oia i na dala aole e oi aku i ke tausani hookahi, a me ka hoopaahao ia ia a pau kona ola; a i ole ia, a hala paha kekahi mau makahiki.

2. O ka mea pue a moe maoli paha me ka kaikamahine malalo o na makahiki he umi, e hoopaiia no oia i ka make; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea a pau kona ola e like me ka manao o ka Ahahookolokolo he pono.

3. O ka mea lalau i ka wahine me ka manao ino e pue ia ia, e hooukuia no oia, i na dala aole e oi aku i ke tausani hookahi, a me ka hoopaahao ia ia i na makahiki aole oi aku i ka lima.

4. O ka mea mahuka me ka wahine, oia hoi ka lawe a hoowalewale a hoopaa paha i ka wahine, me ka ikaika a me ka hoopunipuni me ka manao e mare ia ia, a e moekolohe paha me ia; a i ole ia, me ka manao e haawi ia ia i kekahi e mare a e moekolohe paha me ka ae ole o ua wahine la ana i ae ai mamua aku o ka hoowalewale ana, e hooukuia oia i na dala aole e oi aku mamua o elima haneri, a me ka hoopaahao ia ia, aole e oi aku i na makahiki ekolu.

5. Ina he kaikamahine ka mea i hoowalewaleia e mahuka, ina nae malalo o na makahiki he umi, alaila, ua maopopo, o

kela mahuka ana no ka ikaika no o ka mea nana i koi me kona ae ole a me ke kue i kona makemake.

6. O ka mea ma ka ohumu, ma ka hoowalewale, hoopunipuni paha, e lilo i kumu no ka moekolohe o kekahi wahine kane ole, e hoonkuia no oia i na dala aole e oi aku i ke tausani hookahi, a e hoopaahaoia oia aole e oi aku i na makahiki elua ; aka hoi, ina mare koke laua mahope iho e like me ka Kanawai, alaila, aole hoopaiia.

7. O ka wahine i oleloia ua pueia a ua hoomahukaia a ua moe ia paha he hoike kupono no ia ma ka hookolokolo ana no ka pue a me ka moe ia a me ka hoowalewaleia ; aole nae e hoohewaia kekahi no ka pue wahine, no ka mahuka, a no ka hoowalewale e moe kolohe ai, ma ka olelo hoike a ua wahine nei wale no, ke ole na olelo hoike e ae e maopopo ai.

MOKUNA XII.

NO KA UMI KEIKI A ME KA HUNA I KA HANAU ANA O KE KEIKI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke umi keiki.
2. Ke umi keiki i pakele ke ola.
3. Ka huna i ka make o ke keiki.

Mai ka wa kahiko mai he hewa nui keia ma keia Pae Aina, o ke umi keiki, a nolaila ua hooholoia,

1. O ka mea haawi i ka wahine hapai i kekahi laau make me ka manao ino i mea e make ai ke keiki ; a i ole ia o ka mea lilo i kumu no ka haawi ana i ua laau la i ka wahine hapai me ka manao e hanau make koke ke keiki, a o ka mea paha e lawelawe me kekahi mea ma kona lima me ia manao ; a ina ua hapai io ka wahine i ke keiki, alaila e hoopaiia oia i na dala aole oi aku i te tausani hookahi, a e hoopaahaoia no hoi oia ma ka hana oolea i na makahiki aole e oi aku i ka lima ; a ina hoi ua hapai io ka wahine aole i oni ae ke keiki, alaila e hoopaiia oia i na dala aole oi aku i elima haneri ; a me ka hoopaahao ia ia, aole oi aku i na makahiki elua.

2. Ina hana kekahi mea, he kahuna paha, a he kanaka e ae paha, i mea e hanau koke ai ke keiki me ka manao e hana i mea e hoopakele ai i ke ola o ka makuahine, aole hewa ia ma ke Kanawai.

3. Ina i huna kekahi wahine i hanau make, a hanau ola a make paha kana keiki ; a ua keiki nei, ina i hanau ola, he keiki no ka moe kolohe, a huna ka makuahine i ike ole ia, ua hanau ola a ua hanau make paha, e hoookuia no oia, aole oi aku i na dala hookahi haneri a me ka hoopaahao ia ia, aole oi aku i na makahiki elua.

MOKUNA XIII.

NO KA MARE LEHULEHU, NO KA MOEKOLOHE, HOOKAMAKAMA, MOE PIO, MOE NAHA A ME KA MOE AIKANE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka mare lehulehu—ka hoopai.
2. Ka poe i mare ia.
3. Kane a wahine paha ma ka aina e, mea i okiia.
4. Ke ano o ka moekolohe.
5. Ka hoopai.
6. Ka moekolohe mare ole ia—ka hoopai ina mare aole hoopai.
7. Ka moekolohe mau, hoopaiia like pu me ka moekolohe mare.
8. Kamailio ano moekolohe—Hoowalewale moekolohe.
9. Ka moe me ke kaikamahine malalo o na makahiki umikumamaha; me ka hoopai.
10. Ka moe hoahanau hoakakaia me ka hoopai.
11. Ka moe kane a me ka moe aikane—ka hoopai.
12. Ka hapai o na wahine moekolohe.
13. Ka moe o ka poe i okiia—ka hoopai.
14. Ka hoopii kivila no ka hoowalewale—aole hiki ke hoopii ia ka wahine ma ka hihia karaima.

1. O ka mea i mare mamua, a mare hou i kane, a i wahine hou maloko o keia Aupuni; a i ole ia, ua mare i ka wahine a i kane paha mawaho o keia Aupuni, a ua moe pu me ka wahine hou a me ke kane hou paha iloko o keia Aupuni, ua pili oia i ka mare lehulehu, a e hooukuia oia, aole oi aku i na dala elima haneri, a me ka hoopaahao ia ia aole e oi aku i elua makahiki.

2. Eia ke ano o na mea mare ma keia Mokuna, he wahine mare kana, a he kane mare paha kana e ola'na.

3. O ka mea mare a ua noho mau kana kane mare, a o kana wahine mare paha mawaho o keia Aupuni; a i ole ia, ua noho kaawale no kona makemake iho, a hala na makahiki eha, aole hoi e ola'na ke kane a o ka wahine paha, alaila aole hoi ia e manaoia he mea ua mareia ma keia Kanawai; a o ka mea hoi i

okiia a hemo mawaho o ke Kanawai mare, aole ia i noho malalo o ua Kanawai la, ke maopopo ole no kona hewa ka hemo ana.

4. (E like me ke Kanawai e hoololi ana i keia i hoololiia ma ka la 14 o Feberuari, 1859.) O ka moe pu ana o ke kane i mare ia a i mare ole ia paha, me kekahi wahine aole nae he wahine mare nona, he moekolohe no ia o laua ; a o ka moe pu ana o kekahi kane i mare ia me kekahi wahine, me ka wahine i mare ole i ke kane, he moekolohe no ia o laua. " O ka mea moekolohe e hoouku ia no oia i na dala he kanakolu, a i ole ke dala, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea a hala na malama eha."

5. O kela kanaka keia kanaka i moekolohe, e hoopai ia no ia i na dala aole e oi aku mamua o ka hookahi haneri, aole e emi iho malalo o ke kanakolu, a i ole ia e hoopaahaoia ma ka hana oolea aole e oi aku mamua o na malama he umikumamalua, aole hoi e emi iho malalo o ekolu, a i ole ia e hoopai palua ia no ma ka uku dala a me ka hoopaahaoia maloko o na palena i haiia maluna ae, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. O kela wahine keia wahine i moekolohe e hoopaiia no ia i na dala aole e oi aku mamua o ke kanakolu aole hoi e emi iho malalo o ka umi, a i ole ia e hoopaahaoia ma ka hana oolea aole e oi aku mamua o na malama eha, aole hoi e emi iho malalo o elua e like me ka manao o ka Ahahookolokolo, (1866, aoao 5.)

6. O ka moe pu ana o ke kane wahine ole me ka wahine kane ole he moekolohe no laua ; a o ka mea hana ia hewa e hoopaiia i na dala aole e oi aku mamua o ke kanalima, aole hoi e emi malalo o ka umikumamalima, a i ole ia, e hoopaahaoia ma ka hana oolea aole e oi aku i na malama ekolu, aole hoi e emi iho malalo o ka malama hookahi, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo. Ina nae kupono ko laua mare i ke Kanawai me ka ae mai o na makua, alaila, aole no e kauia ka hoopai i haiia maluna.

7. (E like me ka hoololi ana ma ka la 22 o Iune, 1852.) Ma neia hope aku e hoopaiia ka moekolohe mau o na mea elua e like pu no me ka moe kolohe o na mea i mareia.

8. O ke kane a o ka wahine paha i kamailio ma ke ano moekolohe, a hana i kekahi mea ma ia ano, a hoowalewale e moekolohe ai, e hoookuia no oia i na dala aole emi mai i na dala elua, aole hoi e oi aku i na dala he umi ; a i kaa ole ke dala, alaila e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na la he umi.

9. O ka mea e hoahewaia ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, no ka moe Kanawai ole ana me kekahi wahine maloko o keia Aupuni, nona na makahiki i emi malalo o ka umikumamaha, e hoopaiia oia ma ka hoohanaia ma ka hana oolea no ka manawa, aole e emi malalo o na malama ekolu, aole hoi e oi aku i na malama he umikumamawalu, aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo. (1864, aoao 15.)

10. O ka poe i mare a moekolohe paha kekahi me kekahi iloko o na palena i papaia no ka pili ana o ke koko, ua hewa lakou i ka moe pio a i ka moe naha, a e hoouku pakahiia i na dala, aole e oi aku i na dala elima haneri, a i ole ia, e hoopaahaoia ma ka hana oolea, aole nae e oi aku i na makahiki he umi.

11. O ka mea moe aikane, a moe me ka holoholona paha, e hoonkuia oia i na dala aole e oi aku mamua o na dala hookahi tausani, a me ka hoopaahao ia ia, aole e oi aku i na makahiki he iwakalua.

12. Aole e hoopiiia a hoohewaia kekahi wahine no ka hewa moekolohe, no ka mea, ua ikeia'ku kona hapai, a ua hanau paha i ke keiki. (1862, aoao 11.)

13. Ina i launa hou a moe pu ma ke ano kane a wahine, na mea i okiia, alaila, e pili ia laua na ukuhoopai a pau i oleloia iloko o ke Kanawai no ka moekolohe. (K. K. aoao 1335.

14. Ina he launa hewa a hoowalewale paha e moekolohe, ina hoi e hoopii ka mea ia ia ke kuleana o hana pela, ma ke Kanawai no kona poho, alaila, ma kela hihia aole no e hoopiiia ka wahine i launa hewaia a hoowalewaleia paha, ma ke ano karaima no ka moekolohe, mamuli o ka olelo o keia Mokuna.

MOKUNA XIV.

NO KE KOMO HALE A ME KA WAWAHI HALE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Hoakaka ia ka wawahi hale.
2. Hewa ka mea komo hale ke maopopo kona manao kolohe aole nae hana ino.
3. Elua ano o ka wawahi hale.
4. Ke komo ana ma ka puka i hamama ia.
5. Ke komo ma ka hoowalewale ia.
6. Heaha la ke ano o ke komo hale ma ke ano kolohe?
7. Ka hale noho, he noho ia no.
8. Ka mea nona ka hale.
9. Hiki no ke Aupuni a me kekahi poe hui ke noho ma kekahi hale, e like me na mea e ae.
10. He okoa paha ka poe komo a me ka poe wawahi.
11. Ka wawahi ino loa i ka hale—ka hoopai.
12. Ke komo hale me ka wawahi ole me na mea eha ma ka lima—ka hoopai.
13. Ke komo hale me ka mea eha ole ma ka lima—ka hoopai.
14. Ka hana ana i ka feloni maloko o ka hale oiai e noho ana kahi mea maloko i ke ao—ka hoopai.
15. Ke komo hale i ke ao, a i ka po paha, oiai aole noho kahi mea maloko—hoopai.
16, 17, 18, 19. Kawawahi hale a me ke komo ana oi ai aole ia he hale noho.

1. O ka mea wawahi a komo iho iloko o ka hale o kekahi i ka po, me ka manao e pepehi kanaka, pue wahine, puhi hale, powa, aihue, a me na hewa feloni e ae iloko o ua hale nei; a o ka mea hoi i komo iloko o ko hai hale i ke ao, a i ka po paha, me ka manao pela; a i ka po paha, wawahi i kekahi keena o ka hale; a ina paha komo iloko o ka hale i ka po, a wawahi a puka iwaho; i a ole ia, ina he kamaaina iloko o ia hale; a i ka po, ua wahi a komo iloko o kekahi keena me ka pono ole, a me ke Kanawai ole, ua pili no ia ia ka wawahi hale, a e hoonkuia oia, aole oi aku mamua o na dala hookahi tausani, a me ka hoopaahao ia ia, aole e oi aku i na makahiki umi.

2. Ina e komo kekahi iloko o ka hale o kekahi me ka manao kolohe e like me ka olelo maluna, aole nae i hana io, a ua maopopo nae kona manao kolohe, ua hewa no ia i ke komo hale a me ka wawahi hale.

3. Elua ano maopopo o ka wawahi hale, o ka wawahi io, a o ka manao e wawahi ; o ka wawahi io, penei ke ano, o ka wawahi i ka puka komo, a i ka puka aniani paha, a nahaha ke aniani, haihai na laau o ke aniani, a o ka papa puka, a me ke pani puka paha, he wawahi hale io no ia. Eia kekahi, o ka wehe i ka puka no ka paa ole i ke ki a no ka hamama o ka puka komo. O ka wehe ana i ka puka i paniia, aole nae i hoopaaia, e like me ka hapai ana i kekahi puka aniani, a o ka hoohamama ana paha i ka puka komo. Eia kekahi, o ka mea komo ma ka puka uahi, a o ka mea wawahi i ka aoao o ka hale i puka e komo ai iloko. O ka mea wawahi a lawe aku paha i kau wahi o luna o ka hale i puka e komo ai oia iloko, a me ka paia, o ka puna maluna a me ka papa malalo, a me na mea a pau e paa'i ka hale, i komo ole ka mea kolohe.

4. Aka hoi, o ke komo ana iloko o ka hale ma ka puka hamama, aole ia he wawahi hale e like me ka Pauku maluna, aole nae o ka puka o ke kapuahi, a me ka puka ma kā aoao a me ka puka komo, a puka aniani hamama paha ; a ina hoi i hamama iki ka puka aniani a puka komo paha, a me kekahi puka e ae, a komo kekahi iloko me ka wehe ole, oia mau no nae na puka e hamama iki ana, aole ia he wawahi hale.

5. Eia kekahi mea ua manaoia ua like pu me ka wawahi hale ; ina i komo kekahi ma ka hooweliweli i ke kino, a i ka waiwai paha o kekahi, a me na olelo hooweliweli e ae paha, e like me ka walaau hooweliweli, a o ka hoike ike aku paha i na mea make ma ka lima me he mea la e hana ino ana i ka hale a me ka poe iloko o ka hale paha, ua like no ia me ka wawahi hale.

Eia kekahi. O ke komo iloko o ka hale ma ka hoopunipuni a me ka hoomaalea, e like me ka olelo ana, ua kenaia oia e ka Lunakanawai ; a i ole ia, he hana paha kana me kekahi mea maloko o ka hale ; a i ole ia, ma ka malimali hoopunipuni i kekahi mea i mea nona e komo aku ai iloko ; a i ole ia, ma ke kikeke ana a me kekahi hana e ae me he mea la he pono kona e komo aku ai iloko o ka hale, he wawahi hale no ia.

Eia kekahi. O ke komo iloko o ka hale ma ke kokuaia mai e kekahi, he wawahi hale no ia no laua elua.

6. Eia no kekahi ano maopopo o ka wawahi hale, o ke komo maoli no iloko, a ma ka hookomo ana i ka lima, i ka wawae, i ka manamana lima paha a me kekahi lala e ae o ke kino iloko o ka hale; a i ole ia, ma ka hoolele ana i kekahi mea iloko o ka hale, me ka manao no nae e hana i kekahi hewa, e like me ka mea i oleloia ma ka Pauku maluna iho, aole no ka wawahi hale wale no.

7. Ma keia Kanawai no ka wawahi hale, ina e noho ole kekahi kanaka iloko i ka wa i wawahiia a i komoia, alaila, aole ia he hale noho i kupono i ka wawahiia. Eia nae keia, ina ua nohoia kela hale mamua, a ua maopopo hoi ka manao o ka mea nona ka hale e noho hou a e moe hou paha malaila, a ua maopopo ma kana hana ana o kona wahi no ia e noho ai, alaila, he hale noho no ia, a o ka mea wawahi, he kue no ia i keia Kanawai.

8. O ka hale noho ma keia Kanawai no ka wawahi hale, no ka mea noho maloko, oia a me kana ohana paha, o ka poe kipi me ia, hele malaila kona mau Luna a me na ohua i noho ma ua hale nei mamuli o kona makemake. Aka hoi, ina noho ma ua hale nei kekahi o kona hale, o kekahi mea kipa malaila paha, ai malaila, launa malaila, noho luna a ohua paha, i kekahi manawa, e like me ka makemake o ka mea nona ka hale alaila ma keia Kanawai, no ua mea la e noho ana iloko o ka hale ua hale nei.

9. O ke Aupuni a o kekahi poe hui e ae paha e hiki no ke noho hale ma ka hoonoho ana i kekahi mea maloko e like me ka hana a kela kanaka keia kanaka.

10. Ina i wawahiia ka hale i kekahi po okoa, a komoia i kekahi po okoa, he wawahi hale no ia.

11. O ka mea wawahi hale me ka mea make e pili ana i kona kino, ia wa, a oiai oia e noho ana iloko o ka hale me kekahi kanaka, e ae i kaawale i ka wawahi hale, he wawahi hale ano nui kona, a e hoopaiia no oia ma ka hoopaahaoia e like me ka manao o ka Ahahookolokolo, a pau paha kona ola, a hala paha kekahi mau makahiki.

12. O ka mea komo i ka hale o kekahi i ka po; aole nae i wawahi i mea e komo ai, me ka manao e hana i feloni iloko o

ua hale nei, a e noho ana kehahi iloko, aole nae hui me ka poe wawahi hale, a he mea make paha e pili ana ma ke kino o ka mea i komo mai i kona wa i komo ai iloko o ka hale ; a i ole ia, i kona wa i noho ai maloko o ua hale nei, ua hana ino, a ua hoowalewale, a hoomakaukau paha ia ia, e hoopaiia no oia ma ka hoopaahao ia hana oolea, aole e oi aku i na makahiki he iwakalua.

13. Ina e komo kekahi mea kolohe ; aoho nae he mea make ma kona lima, aole hoi i hooweliweli i ka mea maloko o ka hale, e hoopaiia no oia ma ka hoopaahaoia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki he umi.

14. O ka mea komo iloko o kekahi hale noho i ke ao me ka manao e hana i feloni, a e noho ana kekahi kanaka iloko o ka hale, ua kaawale nae ka poe wawahi, a ua pili ka mea make i kona kino ia manawa i ka wa i komo ai ; a i ole ia, i kona wa paha e noho ana iloko o ka hale, a hakaka me kekahi mea iloko a hooweliweli ia ia me ka hoomakau, e hoopaiia no ia ma ka hoopaahaoia a me hana oolea, aole oi aku i na makahiki he umi.

15. O ka mea wawahi a komo iho iloko o ka hale o kekahi i ka po a i ke ao paha, a hana i feloni malaila ; a i ole ia ua maopopo nae kona manao e hana i feloni, aole nae he kanaka iloko ia manawa, e hoopaiia no oia ma ka hana oolea a me ka hoopaahao, aole e oi aku i na makahiki elima.

16. O ka mea wawahi a komo iho iloko o ka hale o kekahi i ka po, aole ia he hale noho, he hale Aupuni, hale kuai, hale papaa, hale paahana, a o kekahi hale paa e ae, a ua uhiia maluna kahi e waiho ai ka waiwai ; a i ole ia, he wahi malumalu, a he wahi hana paha no kekahi poe ; a i ole ia, he hale pule, hale hookolokolo, hale kula a he hale hana no ka lehulehu, aole nae he hale noho ia e ke kanaka, a he moku paha me ka manao e hana i feloni maloko ; a e noho ana kekahi malaila, aole nae i hui me ka poe wawahi hale, a e noho ana ia ma kela hale Aupuni, hale helu, hale paahana, hale papaa, hale pule, hale hana, hale hookolokolo a me kekahi hale e ae ; a me ka moku paha, a ua kuonoono a pono ka noho ana o ke kanaka iloko o ia wahi, a ua lako ka mea kolohe i kekahi mea make e pili ana ia ia, i kona wa i komo iloko, a i kona wa e noho ana iloko, e pepehi ana paha i ka mea maloko, a e hooweliweli ana paha ia ia, e

hoopaiia no oia i ka hana oolea a me ka hoopaahao, aole e oi aku i na makahiki he iwakalua.

17. Ina aole kanaka maloko o ka hale a me ka moku paha i ka wa i komoia'i a i wawahiia'i paha i ka po, aole hoi mea make ma ka lima a e pili ana i ka mea kolohe e like me ka olelo o ka Pauku maluna iho, aole hoi pepehi a hooweliweli i kekahi mea maloko o ka hale, alaila, e hoopaiia oia i ka hana oolea a me ka hoopaahao, aole nae e oi aku i na makahiki he umi.

18. O ka mea komo a wawahi a komo paha i ka hale o kekahi i ke ao, aole nae ia he hale noho, a he mea ano hale e ae paha e like me ka olelo o ka Pauku umikumamaono, a iloko o ka moku paha me ka manao e hana i feloni malaila, a e noho ana kekahi kanaka malaila, he mea pili ole i ka poe hana kolohe, a ua pono no kona noho ana malaila, a he mea make e pili ana i ka mea kolohe i kona wa i wawahi ai, a komo, a i kona wa e noho ana iloko o ua hale nei, e pepehi ana a e hooweliweli ana paha i ka mea maloko, alaila e hoopaiia ia mea hewa ma ka hoopaahao a me ka hana oolea a hala na makahiki aole e oi aku mamua o ka umi.

19. Ina aohe mea maloko o ua hale nei, a ua moku nei paha i komoia'i a i wawahiia'i i ke ao ; a i ole ia, aole he mea make e pili ana i na mea kolohe, e like me ka Pauku maluna iho, aole hoi oia i pepehi a hooweliweli wale aku i kekahi mea iloko o ka hale, alaila, e hoopaiia oia ma ka hoopaahaoia a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elima.

MOKUNA XV.

NO KA POWA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka powa.
2. Ke ano o ka hooweliweli ana'ku.
3. Ka lawe me ka ikaika, aole aihue, aole ia he powa.
4. Ka hoomakaukau ma ka hoopaa hao.
5. Ke kumu kupono o ka hooweliweli ia.
6. Heaha la ke kumu kupono o ka hooweliweli ia?
7. Ka hooweliweli me na kumu makau.
8. Na degere.
9. Ka mea powa me ka mea eha ma ka lima.
10. Ka uku hoopai o ka powa ma ke degere hookahi.
11. Ka hoopai o ka powa ma ke degere elua.

1. Eia ke ano o ka powa, o ka aihue ana i ka waiwai o ke kanaka imua o kona alo e pili ana i kona kino, a i malamaia paha e ia a lilo ma ka ikaika a me ka hooweliweliia.

2. Eia na mea e maopopo ai ka powa, o ka hana ma ke ano hookaha a ma ka hooweliweli paha, i mea e pale aku ai i kona kue ia mai, i ole holo aku a pakele ka mea e powaia'na, a i ole hoi e lawe ia'ku a hoopaaia a hoomaluia ka powa, a i mea hoi e ae mai oi ka mea i powaia, a e nalowale ai paha kona karaima.

3. Ina ma ka ikaika ka lawe ana, aole nae ma ka manao e aihue, aole ia he powa.

4. O ka lawe ana i kekahi waiwai a kekahi ma ka hoopaahao ia ia ma ka ikaika a me ka hoopaa i kona kino i mea e ae mai ai ua mea la, he powa no ia.

5. Eia ka mea e lilo ai ka lawe ana i kekahi mea ma ka hooweliweli, aole nae ma ka lima ikaika, i powa, o ke kumu makau nui i kupono, aole ma na mea liilii a me ka lapuwale.

6. O ke kumu makau kupono i ka powa, he mea e makauia'i e ke kanaka ano kupaa, like pu na makahiki, like pu ke seke a me ka ikaika o ke kino, a he kumu no ia e haawi aku ai ke ka-

naka i ka waiwai i mea e pakele ai i ka poino ; a i ole ia, he kumu no ka makau a ka mea powaia i manao ai he mea weliweli loa.

7. Ina i loaa mai i ka powa kekahi waiwai aihue ma ka makau no kana olelo, a no kona hooweliweli, ma ka hoike ana i kekahi mea eha, a i kekahi kumu makau e ae paha, he powa wale no ia mau hana a pau.

8. O ka mea powa me kekahi mea make e pili ana ia ia a me ka manao e pepehi, e hoeha a oki aku a hoopai i ka poino maluna o ke kino o ka mea i powaia ke kue mai ia ia, a i ole ia, ina ua lako ka powa i na mea eha, a i kona powa ana, hahau aku a hoopai aku i ka poino maluna o ka mea i powaia, a i kekahi kanaka e ae paha, he powa no ia ma ke degere mua, a o na powa e ae a pau, ma ka elua no.

9. O ka mea powa me ka makaukau i na mea eha, e manaoia no ia, he manao pepehi kona e like me ka mea i oleloia ma ka Pauku maluna iho.

10. O ka mea powa ma ke degere mua e hoopaiia no oia i ka paa i ka hao, a me ka hana oolea a pau kona ola ; a i ole ia, a hala na makahiki a ka Ahahookolokolo i manao ai he pono.

11. O ka mea powa ma ke degere elua, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki he iwakalua.

MOKUNA XVI.

NO KA AIHUE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka aihue.
2. He waiwai io no ka mea i aihue ia.
3. He mea lewa ka mea i aihue ia.
4. E pili ana me ka waiwai paa.
5. E nana ia ka waiwai i lawe ia e pili ana i kekahi.
6. Na holoholona laka i hanai ia.
7. Na holoholona laka ole.
8. Na palapala waiwai.
9. Na palapala waiwai ole.
10. Ke ano o ka palapala waiwai a me ka palapala waiwai ole.
11. Ka mea nana ka waiwai i aihue ia he kuleana kona.
12. Moku nohaha, a me ka waiwai nalowale.
13. Ka mea waiwai i ike ole ia.
14. Aole aihue ke kane a me ka wahine.
15. Na degere, ka hoopai.
16. Na hoopai mahope o ka hoahewa mua ana.
17. No ka aihue holoholona.

1. Eia ke ano o ka aihue; o ka lawe kolohe ana, i kekahi mea kupono i ke kuai, a me ke ano waiwai e pili ana ia hai.

2. Ina he mea kupono ole i ke kuai aku ka mea i aihueia, a he waiwai io no nae e loaa mai ai kekahi pono, he aihue no ia.

3. Eia kekahi ano maopopo o ka aihue, ua pili no i na mea hiki ke laweia.

4. O ka waiwai paa, a o kau wahi o ka waiwai paa paha, i unuhiia a hemo a i hiki ke laweia ma kahi e, he aihue io no ia ke laweia ma ka ano kolohe.

5. Eia kekahi ano maopopo o ka aihue, ua pili i ka waiwai io o kekahi kanaka, a o kekahi poe paha.

6. O na holoholona laka, he hiki no ke aihueia, ke noho pu a noho kaawale paha ko lakou mau kahu, a o kona hope paha, e like me na holoholona aea wale ma ke kula a ma ke kuahiwi.

7. O na holoholona e like me na manu ma ka lewa, a me na manu auwai a me na holoholona ola lua, aole nae maopopo ke ano laka, ke malamaia lakou e kekahi kanaka a hoomaluia paha, he hiki no ke aihueia ke maopopo nae i ka mea nana i aihue he waiwai ia na kekahi kanaka nana i malama, e like me na ia iloko o ka loko a iloko o ke kahawai paha, a me kau wahi o ke kai, a me na manu nunu iloko o ka hale manu.

8. O ka palapala lima, ina he ano waiwai kona, he mea hiki no ke aihueia, e like me ka palapala aie, bila kikoo, a me ka bila e ae ; palapala hooiaio, palapala hoomalu, a me ka Buke Moowaiwai, a me ka palapala alodio, palapala lima, palapala pai paha e hoolilo ana i ka aina no kekahi, a pela no na palapala hooko kuleana a ka poe Luna Hoona i haawi ai, a me na palapala e maopopo ai ke kuleana iloko o ka waiwai paa a me ka waiwai lewa, a me ka palapala hoolimalima e koe ana ka manawa hoolimalima, a me ka palapala hookaa ae loaa, palapala kena, palapala hookohu e haawi ana i kekahi pono a me ka palapala koi, a me ka palapala mooolelo no ka hana ana a kekahi Ahahookolokolo mamuli o ka hoopii, a me ko ka Ahaolelo, Ahakukkuka malu a me ka palapala e pili ana i kekahi oihana, he mea hiki wale no ke aihueia keia mau palapala a pau.

9. Ina i loaa ole ka pono i kekahi kanaka, aole he mea kuleana malaila, aole hoi pilikia kekahi ke lilo kela palapala ia hai, a i pau i ka haehaeia paha, alaila aole no he aihue ke laweia.

10. Aole maopopo ka waiwai o kekahi palapala ma ka olelo maloko ona, ma kona waiwai io no e poino ai a e pono ai paha kekahi.

11. Eia kekahi ano maopopo o ka aihue, ina he mea na kekahi kanaka a na kekahi poe paha, oia hoi he kuleana iloko o ia mea a nona maoli no, alaila he mea hiki no ke aihueia.

12. O ka waiwai o ka moku ili, holoholona aea, a me ka waiwai haule, e manaoia no ia no kona haku no, a o ka lawe wale ana ia mau waiwai ma ke ano aihue he aihue no ia ; aka, o ka lawe ana i ka waiwai i haalele maoliia a i kiolaia paha, aole ia he aihue.

13. Ina maopopo ole ka mea nona ka waiwai i aihueia, aole hoi na ka mea nana i lawe aihue ia waiwai, ina ua maopopo,

aole na ka mea aihue ia waiwai, aole hoi i haalele maoliia; he aihue maoli no ia ke laweia ma ke ano aihue ; a ina i maopopo ole ka haaleleia o kela waiwai, alaila e manaoia aole no i haaleleia.

14. He mea hiki ole i ke kane ke aihue i ka waiwai a kana wahine ponoi, a pela no he mea hiki ole i ka wahine ke aihue i ka waiwai a kana kane ponoi.

15. Eha degere o ka aihue.

(1.) O ka aihue iloko o kekahi Hale Dute, Hale Hookolokolo, Hale Aupuni, Hale Oihana, Hale Paahao, Hale Pule, Hale Kulanui, Hale Kula uuku, a me na hale e ae no ka lehulehu ; a i ole ia, iloko o kekahi hale helu waiwai, hale papaa, hale kuai, hale paahana, a me ka moku o kekahi kanaka, a iloko o kekahi hale paa a ua uhiia maluna a me ka aihue i ka waiwai e pili ana i ke kino o kekahi, a me ka waiwai o ka moku ili o kekahi kanaka a me ka aihue ana i ka ukana, a me ka waiwai maluna o ka moku ili, i kona wa iliia'i a i lilo aku paha, a i ka wa i pilikia kela moku i ka makani, i ka wa i ili ai, a me ka aihue iloko o ka hale a o ka moku paha e wela'na i ke ahi, a me ka aihue i ka waiwai e halihaliia'na no ka pilikia i ke ahi, ina i ka po, ua aihueia kekahi waiwai e like me ka haneri hookahi a oi aku paha, he aihue no ia ma ke degere mua, a e hoopaiia no oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki he umi, a e hoookuia no oia, aole e oi aku mamua o ka palua ana o ka waiwai i aihueia.

(2.) Ina i aihueia i ka po na dala iwakaluakumamalima a keu aku a emi mai malalo o ka haneri hookahi, a ina paha i ke ao ka aihue ana i ka waiwai i like pu me ka haneri dala hookahi a keu aku ; a o kekahi aihue e ae paha, aole i hoakakaia ma ka Pauku akahi maluna iho a hiki i ka haneri dala a keu aku, he aihue no ia ma ke degere elua, a e hoopaiia no oia ma ka hoopaahaoia me ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki elima, a me ka uku, aole e oi aku i ka palua ana i ko ka waiwai i aihueia, (1860, aoao 13.)

(3.) Ina he aihue i ke ao i ka waiwai i oi aku mamua o na dala elima a emi mai paha malalo o ka haneri dala hookahi, a o ka aihue e ae, aole i oleloia ma ka Pauku akahi a me ka elua maluna iho a hiki i ka umi dala a keu aku a emi mai i ka haneri dala hookahi, he aihue no ia ma ke degere ekolu ; a e hoo-

paiia no oia i ka hoopaahaoia a me ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki elua, a me ka uku, aole e oi aku mamua o ka papalua ana i ko ka waiwai ana i aihue ai.

(4.) O na aihue a pau i ka waiwai emi mai i na dala elima, a o na aihue e ae a pau, aole i komo iloko o na Pauku maluna iho, he aihue no ia ma ke degere eha, a e hoopaiia no oia i ka uhau kaula ma kona kua ma ke akea, aole e oi aku mamua o na hahau ana he iwakalua ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku mamua o na malama eono ; aole nae e uhauia kekahi wahine i ke kaula.

16. Ina ekolu a keu paha ka hoohewaia ana o kekahi kanaka no kona mau aihue, ekolu a keu aku paha, i ka hookolokolo hookahi ana ; a i ole ia, ina hoohewaia kekahi kanaka no ka aihue, a mahope hoohewa hou ia ua kanaka la no kona aihue hou ana mahope o kela olelo hooholo mua, alaila e hoomahuahuaia kona uku, aole e oi aku i ka uku i oleloia ma ke Kanawai no kela hewa, a mau hewa paha ana i hana'i, a me ka papalua hou iho o ua uku la.

17. O ka mea aihue i ka bipi, lio, hoki, miula, hipa, a dia paha, i oi ole ka waiwai i ka haneri dala hookahi, e hoopai ia oia, ke ku ka hewa ia ia ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu, a Apana paha, ma ka hoopaahaoia i ka hana oolea, aole emi mai malalo o ka malama hookahi, aole hoi oi aku i na makahiki elua. e like me ka manao o ka ahahookolokolo he kupono, (K. K., aoao 311.)

MOKUNA XVII.

NO KE KUE ANA I NA KANAWAI O KA OIHANA LETA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. No ka wehe ana, heluhelu ana i ka leta i wepa ia.
2. Aole hewa, ina wehe no ke kuhihewa.
3. Ka hoolaha me ka manao ino i kahi leta.
4. Lawe i ka waiwai iloko o ka leta he aihue ia.
5. Lawe i kahi palapala me ke ano aihue, a me ke hoolaha ana.
6. Lawe i kahi leta me ka huna me ka manao ino a haehae paha.
7. Aole pili i na luna leta.
8. Ka huna ana i kahi leta oiai aole palapala waiwai maloko.
9. Ina he palapala waiwai iloko.
10. Haalele ka mea halihali leta.
11. Ka mea powa i ka mea lawe leta.
12. Ka mea powa me ka mea eha ma ka lima.
13. Ka hoao e powa me ka mea eha a hiki ole.
14. Ka aihue ana i ka eke leta.
15. Ka hapalua o ka hoopai na ka hoopii.
16. Ka haawi ana o ke kapena i na leta mai na aina e mai.
17. Hiki ole ke lawe ia na leta me na nupepa mawaho o ka eke leta ke hoailona ole ia.
18. Aole hiki ke lawe ia na leta mawaena o na mokupuni me ka poo leta ole.
19. E malama na moku holo pili aina i pahu leta.
20. Ka hoano e ana i ka hoailona poo leta a me ke apuka.
21. No ka wehe a me ka aihue i na eke leta.

1. O ka mea wehe wale a heluhelu iho, a lilo paha i kumu no ka heluhelu ana i ka leta a kekahi i paa i ka wepa, me ka ae ole ia e ka mea nana i kakau, a e ka mea nona ka inoa maluna iho, a ua ae ia e ke Kanawai paha, e hoopaiia no oia aole e oi aku mamua o na dala he kanalima ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na la he iwakalua.

2. Ina i wehe ia a heluheluia ua palapala nei no ke kuhihewa paha ; e like paha me keia, o ka inoa i palapalaia maluna iho o

ua leta la hookahi no ia me ka mea nana i wehe, o kela wehe ana a me ka heluhelu ana; aole ia he hewa.

3. O ka mea hoolaha wale aku me ka manao ino i na olelo a pau i palapalaia iloko o ka leta i paa i ka wepa, a i kau wahi paha o ua olelo la o ka leta ana i wehe ai, e like me ka olelo o ka Pauku akahi o keia Mokuna me ka ae ole o ke Kanawai, a me kona ike hoi i kahi i loaa mai ai, e hoopaiia no ia e uku, aole e oi aku mamua o na dala hookahi haneri; a i ole ia, e hoopaahao ia oia, aole e oi aku mamua o na la he kanakolu.

4. Ina i lawe ia kekahi waiwai oiaio noloko ae o kekahi leta, a ua mau leta nei paha, he aihue no ia.

5. O ka mea lawe wale aku i ka leta, ina paha i paa i ka wepa a i paa ole paha, a i ka palapala lima e ae paha na kekahi kanaka e ae me kona ae ole, a hoolaha aku me ka manao ino, e hooukuia no ia i na dala aole e oi aku i ka haneri hookahi; a i ole ia e hoopahao ia ma ka hana oolea, aohe oi aku i na la he kanakolu.

6. O ka mea lawe i ka leta a kekahi, ina i paa i ka wepa a i paa ole paha; a i paa i ua leta nei me ka manao ino e huna, lawe nona i na mea maloka a haehae paha i ka leta, e hooukuia no oia i na dala aole e oi aku i na dala elua haneri; a i ole ia, e hoopahao ia oia, aole oi aku i na la he kanaono.

7. Aole pili keia Mokuna i na luna nana e malama a e halihali paha i na eke leta e pili ana i na hale oihana leta.

8. Ina i paa kekahi Luna Hale Leta, Luna Dute, Kakauolelo, a o ke kanaka e ae paha e pili ana i ka Hale Dute, a i ka Hale Leta paha, a o ka mea paha nana i halihali ka eke Leta, a o ka mea paha nana i malama i ua Leta nei, ina i paa kekahi o lakou, a i wehe paha i kekahi Leta, ope eke, a me ka puolo Leta paha i haawiia nana e lawe, a e malama me ka manao nana e halihali; a i ole ia, ina e huna kekahi o lakou, lawe wale paha, haehae paha i kekahi Leta ai i ka puolo paha i haawiia ia ia, e like me ka olelo maluna, aole nae he bila maloko, aole he bila kikoo, palapala aie a me ka palapala waiwai e ae, alaila e hooukuia oia, aole e oi aku mamua o na dala ekolu haneri; a i ole ia, e hoopahaoia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na malama eono.

9. Ina i huna a i aihue a haehae paha kekahi i ka eke leta e like me ka olelo maluna iho, a i ka puolo, eke leta, i haawiia ia ia, a i loaa iaia paha me ka manao nana e halihali, a iloko olaila, he

bila kikoo, palapala aie, palapala hoolimalima a he palapala e ae paha, a ina i aihue oia i ua bila nei, bila kikoo, palapala aie, palapala hoolimalima a he palapala waiwai e ae paha no loko ae o ua leta nei, puolo, eke palapala i loaa ia ia, e hoopaahao ia no oia ma ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki he umi, aole hoi e emi mai malalo o ka makahiki hookahi.

10. O ka mea nana i halihali ka eke palapala, a o ka mea paha nana i malama i ua eke leta nei, ina i haalele oia ia mea mamua o kona haawi ana i ka Hale Leta kupono ; a i ole ia, iloko o ka lima o ka mea nana i lawe i na eke leta, e hoopaiia oia aole e oi aku i na dala elima haneri ; a ina i loaa ole, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na malama eono.

11. O ka mea powa i ka mea halihali i ka eke leta o keia Aupuni, a i ka mea paha nana e malama ia mea, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na makahiki he umi, aole hoi e emi mai malalo o na makahiki elima.

12. O ka mea hoeha i ke kino o ka mea nana e malama i ka eke leta a hoopilikia paha i kona ola me kekahi mea eha i kona wa e powa ana ia ia, e hoopaahaoia no oia ma ka hana oolea, a pau kona ola ; a i ole ia, a hala paha na makahiki e like me ka manao o ka Ahahookolokolo he pono.

13. O ka mea powa i ka mea lawe i ke eke leta o keia Aupuni a hiki ole ma ka pepehi ana i ka mea nana e malama ia mea, kipu ana paha ia ia, hooweliweli ana paha ia ia me na mea eha, aole nae i hiki, e hoopaahaoia oia aole e oi aku mamua o na makahiki elima, aole hoi e emi mai malalo o na makahiki elua.

14. O ka mea aihue i ka eke leta. a i kekahi leta, a i ka puolo leta paha mailoko mai o ua eke leta nei, a mailoko mai paha o ka Hale Leta, e hoopaahaoia no ia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki elima, aole hoi e emi mai i ka makahiki hookahi.

15. O ka hapalua o na dala a pau i loaa mai no ke Kanawai o keia Mokuna ke loaa mai, e haawiia no ka mea nana i hai a i hoopii.

16. Aole no e aeia kekahi moku mai ka aina e mai, i hiki mai i kekahi awa ma keia pae aina, kahi e ku ana kekahi hale leta, e hoike mai a e hookomo a e hoolei iuka paha, i kona ukana, aia a haawi ke kapena i ka luna hale leta ma ia wahi, i na leta a

pau i kakauia mai no na kanaka o keia Aupuni, a ia ia ka malama maluna o ka moku nana i lawe mai, koe wale no na leta i kakauia no ka ona o ka moku, a no ka mea paha i hoounaia mai ai ua moku nei, a e uku ka luna hale leta i haawiia'i ua mau palapala nei, i ke kapena i ke dala, aole oi aku mamua o na keneta elua no kela leta keia leta i haawiia mai. A na ka luna dute, a luna e ae paha, o ke awa, nana e ae i ka hookomo ana i na moku, e koi aku i ke kapena o na moku, e hoohiki, e olelo ana, ua haawi mai oia i na leta a pau, koe wale no na leta i oleloia maluna. A ina hoolei kekahi kapena i kekahi ukana iuka, mamua o kona hana ana e like me keia Haawina, e hoopaiia oia ke ku ka hewa ia ia imua o kekahi ahahookolokolo, i na dala aole emi malalo o ka haneri hookahi, aole hoi oi aku mamua o na haneri elima; a ina i kaa ole, e hiki no ke lawe a kuai aku i ua moku nei, i mea e kaa'i keia uku hoopai. (1860, aoao 5, K. K., p. 401.)

17. Aole no e aeia kekahi moku e haalele ana i kekahi awa o Hawaii nei, kahi e ku ana kekahi hale leta, e halihali i kekahi leta, nupepa, a mea e ae kupono i ka eke leta, mawaho o ka eke leta, ke uku ole ia mamua, ka uku leta Hawaii no ia mea. A ina i malama ole kekahi kapena, a luna moku e ae paha, i ka olelo a keia pauku, e hooukuia oia no kela hewa keia hewa o ia ano, i na dala aole emi malalo o ka haneri dala hookahi, aole oi aku mamua o elima haneri, a e hiki no ke laweia, a e kuaiia'ku ua moku nei, i mea e kaa'i keia uku hoopai. (K. K., p. 405.)

18. Aole no e halihaliia na leta iloko o na eke leta o ke Aupuni ke hoailona ole ia mamua, aole hoi e ku i ke Kanawai e halihali kekahi kanaka i ka leta a mau leta paha mai kekahi awa a i kekahi awa; aka hoi, ina aole hoailona pai, a ua haawiia ke dala kupono i ka Luna Leta, nana no e hoailona ia mau leta "ua kaa," a e kakau hoi i kona inoa a e laweia no iloko o ka eke leta. O kela a me keia kanaka e lawe ana i ka leta a mau leta paha me ke kue i na olelo o keia Pauku, e hooukuia oia i na dala aole emi malalo o elima, aole nae e oi i ke kanalima. ke ku ka hewa iaia ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha; na ka Luna Leta Nui, a o kela me keia Luna Leta paha maloko o keia Aupuni, e hoopii no ia hewa, a o ka hapalua o ka uku hoopai, e haawiia na ka mea nana e hai no ka uhakiia ana o keia Kanawai. (1864-5, aoao 8.)

19. Maluna o kela me keia moku holo pili aina e malamaia ma kahi akea kupono, i pahu a i eke paha no na leta, i paa i ka laka, a i penaia ka inoa mawaho me na huaolelo moakaka lea, a o ke Kapena o ia moku oia ka Agena Leta o ka Oihana Leta maluna o kona moku, a nana no e haawi aku iloko o ka Hale Leta e kokoke ana, i na leta a pau i waihoia iloko o ia pahu a eke paha, e like me ka mea i kakauia mawaho o na leta, na leta hoi i hoailona pono ia; e hookae no nae oia i na hoailona a pau maluna o na leta mamua o kona haawi ana'ku pela, a o ka Agena Leta i hookae ole i na hoailona leta e like me na olelo o keia Pauku, e hooukuia oia aole e emi malalo o na dala he umi, aole hoi e oi aku i na dala he kanalima, ke ku ka hewa ia ia ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha; a ina e hana hou ia hewa, alaila, e hiki no i ka Luna Leta Nui ke hoopau i ka palapala ae holo pili aina o ka moku nona ke Kapena i hana pela, mahope o ka hoahewaia ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, mamuli o ka hoopii a kekahi Luna Leta. (1864–5, p. 8.)

20. He mana ko ka Luna Nui o ka oihana leta, e kuai aku i na hoailona pai, no kana oihana, e like me ka mea e pono ai ka lehulehu. Ina i hana hekahi kanaka, a mau kanaka paha, i kekahi hoailona pai no ka leta, ma ke ano like me ka mea pai o ke Aupuni, ma ke ano apuka, a ma ka holoi ana i na kaha hoailona o na pai, i pau i ka uku ia mamua i mea e hoouna hou aku, he hewa feloni ia, a ina i ku ia ia ka hewa ma ka hookolokolo ana, e hooukuia oia i ke dala, aole oi aku mamua o elima haneri; a i ole ia, e paa i ka hao ma ka hana oolea, aole oi aku mamua o ka makahiki hookahi, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo he pono. (K. K., p. 408.)

21. Ina e oki, wehe me ke ki, a ma ke ano e ae paha, kekahi kanaka a mau kanaka paha, i kekahi eke leta o kela ano keia ano, me na mea kupono i ka eke leta o ke Aupuni Hawaii, me ka ae ole ia e ka Luna Nui o ka oihana leta, a ua ku ka hewa i ua kanaka nei, a mau kanaka paha, ma ka hookolokolo ana, e hooukuia oia, no kela hewa keia hewa pela, i ke dala, aole emi malalo o ke kanalima, aole hoi oi aku mamua o elima haneri; a i ole ia e hoopaaia i ka hao a me ka hana oolea, aole oi aku i na makahiki elua, a o keia mau hoopai elua paha, e like me ka manao o ka Ahahookolo he pono. (K. K., p. 415.)

MOKUNA XVIII.

NO KA AIHUE I KA WAIWAI I HAAWIIA MAI E MALAMAIA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Hoakakaia ke ano o ka aihue waiwai e malama.
2. Ka hana ana o kahi Luna o ke Aupuni—ka hoopai.
3. Na hana e ae—ka hoopai.
4. Hiki ka aha ke hoemi ka hoopai ina emi malalo o ka umikumamaono makahiki ka mea hoopiiia.

O ka hilinai ia hai, oia no ka mea e maluhia'i ka waiwai, a e holo ai hoi ka hana a kekahi kanaka me kekahi kanaka, nolaila ua hooholoia e na'lii a me na poeikohoia, penei,

1. Ina i haawiia kekahi waiwai i kekahi kanaka nana e malama, a hoomalu paha, me ka ae o ka mea nana ua waiwai nei, a hoolilo ae oia i kela waiwai nona iho, a no hai paha, aole no ka mea nona ka waiwai, ua hewa oia no kona lawe wale ana i ka waiwai i haawiia nana e malama.

2. Ina i lawe wale kekahi Kuhina, Luna Dute, Kakauolelo, a me ka mea e ae iloko o ka waihona waiwai o ke Aupuni, a iloko o kekahi oihana waiwai e ae, a me ka oihana e ae o ke Aupuni paha, i kekahi dala, palapala aie paha, a me ka waiwai e ae o ke Aupuni, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, a pau kona ola, a i kekahi mau makahiki paha ; a i ole ia, e uku oia i ke dala, aole e oi aku i ka papalima ana o ka waiwai ana i lawe ai.

3. O ka mea lawe aihue i ka waiwai i haawiia nana e malama ma ke ano e ae, aole i like me ka mea i oleloia ma ka Pauku maluna iho a hiki i ka haneri dala a keu, e hoopaahaoia no oia ma ka hana oolea aole e oi aku mamua o na makahiki he umi ; a i ole ia, e uku oia i na dala aole e oi aku mamua o ka papalima ana o ka waiwai ana i lawe ai ; ina hoi mai ka iwakalua dala a hiki i ka haneri kana i lawe ai, alaila e hoopaahaoia oia a me ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki elima, a e uku oia i ke dala aole e oi aku mamua o na haneri ekolu ; a ina i

emi ke dala ana i lawe ai malalo o ka iwakalua, alaila e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku i ka makahiki hookahi ; a i ole ia, e uku oia i na dala, aole e oi aku i na dala he kanalima.

4. Ina i emi na makahiki o ka mea aihue i ka waiwai i haawiia nana e malama, malalo o na makahiki he umikumamaono, alaila e hiki no i ka Ahahookolokolo ke hoemi i ka uku no kona hewa, me ka manao nui nae i ka maluhia o ka lahuikanaka kahi i noho ai oia.

MOKUNA XIX.

NO KA IMI WAIWAI MA KA HOOPILIKIA AKU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Hoakakaia ka imi waiwai hoopilikia.
2. No ke kuhikuhi i ke Karaima.
3. Aole no e hiki na olelo hoike no ka mea poho; a me ka mea hooweliweli ia.
4. Ka hooweliweli ma ke kina o ke kino.
5. Ka hooweliweli ma ka hana ino i ka waiwai o kekahi.
6. Ka hooweliweli i mea e kakau inoa ai ma kahi palapala.
7. Ka hooweliweli o kekahi Luna Aupuni.
8. Ka hoopai ma ke degere mua.
9. Ka hoopai ma ke degere elua.

1. Eia ke ano o ka imi waiwai ma ka hoopilikia aku. o ka lawe ana i ka hai waiwai ma ka hoopaa ana i kona kino, ma ka hooweliweli ia ia, a ma ka hana hoopilikia e ae paha.

2. O ka mea imi waiwai ma ka hoohihia ana i kekahl kanaka e pili ana ia ia, no ka mare ana paha, no kona hoahanau paha, noho kokua ana paha, makamaka paha nona, e olelo ana he karaima nui kona, a ina he karaima ku i ka make ia, i ka hoopaahaoia elima makahiki a keu paha, he alunu ia ma ke degere mua; ina hoi he karaima uuku iho ana i hoohihia'i, alaila he alunu ia i ke degere elua.

3. I ka hookolokolo ana ma na mea i oleloia iloko o na Pauku maluna iho, aole no e manaoia na olelo hoike e maopopo ai ka hewa a me ka pono paha o ka mea i poho no ka aihue ana i ka waiwai i haawiia na kekahi e malama.

4. O ka mea imi waiwai ma ka olelo hooweliweli i kekahi kanaka pili ia ia e like me ka olelo maluna, e hai ana i kekahi kina o kona kino i hunaia paha, a i kekahi mai ano hilahila paha i hunaia, he alunu ia ma ke degere elua.

5. O ka mea alunu ma ka olelo hooweliweli a ma ka hana hooweliweli paha i kekahi e puhi, e hoomaunauna a e hana ino pa-

ha i ka waiwai paa, waiwai lewa paha ; a i ka waiwai a kekahi kanaka pili loa ia ia, a e hana ino ia ia, a i ua mea la paha e pili ana ia ia, he alunu ia ma ke degere elua.

6. O ka mea koi aku i kekahi kanaka ma ka ikaika, ma ka hoopaa ana i kona kino, a ma ka olelo hooweliweli paha, e kakau i kona inoa i kekahi palapala silá, palapala aie, a me ka palapala e ae paha e pono ai ka mea nona ka inoa, ke oiaio ; a i ole ia, ua koi aku pela i kekahi e hooia i ka inoa a me ka hana ana i ua palapala nei, me ka manao e lilo nona a no hai paha ia palapala, e like me ka mea oiaio e hoopaiia oia e like me ka mea i oleloia ma keia hope aku no ka alunu ma ke degere alua.

7. O na Luna o ke Aupuni o kela ano keia ano, ina paha he Lunakanawai, Luna koa, Luna e ae paha ma ka oihana, ua alunu kekahi i ka waiwai a kekahi nona iho ma ke ano ino, me kona ike ana he pono ole ia ke koi aku ma ke Kanawai ia waiwai, he alunu ia ma ke degere alua.

8. O ka mea alunu ma ke degere mua, e hoopaahaoia no ia ma ka hana oolea, a hala na makahiki, aole e oi aku mamua o ka umi, a i ole ia, e hooukuia oia aole e oi aku mamua o na dala hookahi tausani.

9. O ka mea alunu ma ke degere elua, e hoopaahaoia no oia a hala na makahiki, aole e oi aku i na makahiki elua ; a i ole ia, e hooukuia hoi aole e oi aku mamua o na dala hookahi tausani.

MOKUNA XX.

NO KA LAWE ANA I KA WAIWAI AIHUE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Hoakaka i ke ano o ka lawe ana i ka waiwai aihue.
2. Ina manao ole i ka waiwai ua hewa no.
3. Ka malama i ka waiwai aihue.
4. Ka malama ana kahi hapa o kahi waiwai aihue.
5. Ka hoopai.
6. Ka mea malama mau i ka waiwai aihue—ka hoopai.
7. Ina aole hoahewaia ka mea aihue—hewa no ka mea malama i ka waiwai aihue.

1. Eia ke ano o ka lawe i ka waiwai aihue, o ka lawe ana ma ke ano hewa, paa ana, malama ana, huna ana, hoomoe ana paha i ka waiwai o hai i aihueia, a alunuia paha e kekahi ; a i ole ia, ò ke kokua ana malaila, ina paha i aihueia a i alunuia paha ua waiwai nei, maloko paha o keia Aupuni a mawaho paha.

2. Ina i lawe kekahi i ka waiwai aihue, me ka manao aole nae i kona pono iho ma ia lawe ana, he hewa no ia.

3. Ina i loaa pono i kekahi ka waiwai aihue me ka hewa ole, me kona ike nae ua aihueia, a mahope paa iho, huna, a haawi aku paha i kekahi waiwai, a ua kokua paha i kekahi e hana pela, me ka manao, aole e hoihoiia'ku i ka mea nona ka waiwai, a e nele ia, aole e loaa ia ia kekahi pono olaila, ua hewa no ia ma ka lawe ana i ka waiwai aihue. (1868, aoao 38.)

4. O ka lawe ana i kau wahi mahele o ka waiwai aihue, he lawe no ia i ka waiwai aihue ; e like me ka lawe ana i kau wahi o ke kino o ka holoholona i aihueia, a i kau wahi paha o kekahi mea paahana i uhakiia mahope o ka aihue ana.

5. O ka mea lawe i ka waiwai aihue e like me na dala he hookahi haneri a keu aku paha, e hoopaahaoia no oia ma ka hana oolea, a hala na makahiki aole e oi aku i ka lima a me ka uku, aole e oi aku i na dala elima haneri; a ina hoi ua like me na dala malalo o ka haneri hookahi ka waiwai i laweia, e hoopaa-

haoia no oia me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku i na makahiki elua a me ka uku i na dala, aole e oi aku i na dala he hookahi haneri. Aka hoi, ina o ka hewa mua keia, a ua hoi-hoiia'e i ka mea nana ka waiwai, ka waiwai a pau loa e like me ka mea i laweia e ka mea nana i lawe pono ole, alaila aole e hoopaahaoia ka mea lawe no keia hewa.

6. Ina i hoohewaia kekahi kanaka no kona lawe i ka waiwai aihue, a ua hoohewaia paha oia mamua aku ; a i ole ia, ina i hoohewaia kekahi ma ka hookolokolo hookahi ana no kona lawe ana, i ekolu a eha paha i ka waiwai i aihueia, a ina o kana hana mau ia, e hoopaahaoia no oia ma ka hana oolea, a hala na makahiki aole e oi aku i ka umi, a e uku no hoi i na dala aole e oi aku i ke tausani hookahi.

7. I ka hookolokolo ana i kekahi kanaka no ka lawe ana i ka waiwai aihue, aole no e nanaia ka hoohewaia a me ka hoohewa oleia o ka aihue ponoi.

MOKUNA XXI.

NO KA IMI LOAA MA KA HOOPUNIPUNI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Hoakaka ia ka imi loaa hoopunipuni.
2. Ka inoa o kekahi ma ka hoopunipuni.
3. Ke kaupaona me ke ano hoopunipuni.
4. Ke kuai na mea e poino ai ke ola o ke kanaka.
5. Ka hoohui ana na mea ino me ka mea ai a mea inu, a me ka laau lapaau.
6. Na degere.
7. Ka hoopai o ke degere mua.
8. Ka hoopai o ke degere elua.
9. Ka hoopii Kivila aole ia he mea e pau ai ka hoopii karaima.

1. Ina i loaa i kekahi kanaka he dala paha, a he waiwai paha, a o kekahi mea e ae paha i manaoia he waiwai no hai, ma ka hana a me ka manao hoopunipuni a me ka manoa epa, oia ka imi loaa ma ka hoopunipuni. Penei, ina i loaa i kekahi ke dala, a he waiwai e ae paha no hai ma ka hoopunipuni me ka olelo ana, ua kauohaia mai oia e ka hoalauna a e kona makamaka paha, e kii aku ia mea ; a o ka loaa ana paha o ke dala ma ka palapala i kakauia me ka inoa o kekahi kanaka e ae, oia ka imi loaa ma ka hoopunipuni.

2. O ka mea koi aku ia hai e kakau i kona inoa ma ka palapala me ka manao hoopunipuni a me ka manao hoepa, a no kana hana pela, ua pili ke Kanawai no ka imi loaa ma ka hoopunipuni ia ia, he imi loaa ma ka hoopunipuni no ia : e like me keia, o ka heluhelu hoopunipuni ana'ku i ka palapala aie imua o kekahi. a i kekahi palapala hoopaa dala paha, me ka manao e koi aku ia hai e kakau i kona inoa, a ua kaha pea io no ia i kona inoa no ka hoopunipuniia mai, aole nae i ike ka mea e kaha pea ana i kona inoa i ka heluhelu palapala.

3. O ka mea kuai aku a kuai mai i ka waiwai kalepa a i ka waiwai e ae paha, a i hana oia ma ke kaupaona wahahee, a o

kekahi mea ana hoopunipuni paha, a e hoopunipuni a wahahee ma ke kaupaona oiaio a he ana oiaio a ae paha; penei, o ka hoonee palanehe ole i ka laau iwilei, a o ka hookomo i kekahi mea e ae iloko o ka mea ana, e hoopiha paha a i kekahi hana e ae paha i ka wa e ku pu ana ka mea kuai aku a me ka mea kuai mai, o ka epa no ia ma ka imi loaa ma ka hoopunipuni.

4. O ka mea kuai aku i ka ai ino, a i ka ia, a i kekahi io ia paha me ka manao hoopunipuni me he mea maikai la, a he mea kupono ole i kekahi kanaka ke ai iho, a ua maopopo no ke ino o ia mea i ka mea nana e kuai aku, aole nae oia i hoakaka a i hoikeike mua aku i ka mea kuai mai, he imi loaa no ia ma ka hoopunipuni.

5. O ka mea kawili pu a e huipu i kekahi mea ino iloko o ka ai a o ka mea inu, a iloko o kekahi laau lapaau paha me ka manao e poino ke ola o kekahi kanaka malaila; a i ole ia, ina lilo ia i kumu no ke kawili ana a me ka huipu ana i ka mea ino iloko o ka mea ai, a o ka mea inu a o ka laau lapaau paha, he imi loaa no ia ma ka hoopunipuni.

6. Elua no degere o ka imi loaa ma ka hoopunipuni, a na ke jure e noonoo a e hoike mai i ke degere kupono; a ina aole maopopo ke degere kupono ma ka olelo hooholo i ka jure, a ma ka moohookoloko i kakauia a ma ka olelo hooholo paha, a manaoia no ia ma ke degere elua.

7. O ka mea imi loaa ma ka hoopunipuni ma ke degere mua, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea a hala na makahiki aole oi aku i ka lima; a i ole ia, e hoookuia oia i na dala, aole e oi aku mamua o na dala elima haneri.

8. O ka mea imi loaa ma ka hoopunipuni ma ke degere elua, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na la he kanaono; a i ole ia, e hoouku ia oia aole e oi aku i na dala he kanalima.

9. Aole no e pakele kekahi mea i hoohewaia no kekahi karaima imi loaa ma ka hoopunipuni, ke hoopii ae ka mea i epaia e koi ana e uku ia mai no kona poino ponoi.

MOKUNA XXII.

NO KE PUHI HALE A ME KA HOOWELA ANA I NA MEA E AE ME KA MANAO INO.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. E hoakaka ia ke puhi hale.
2. Ke puhi hale ma ke degere mua—ka hoopai.
3. Ke puhi hale ma ke degere elua—ka hoopai.
4. Ke puhi hale me ka manao ino.
5. Ke ano kolohe ma ke puhi hale ana.
6. Ke puhi kolohe ma ke degere mua—ka hoopai.
7, & 8. Ke puhi kolohe ma ke degere elua a me ke kolu—ka hoopai.
9. Ke puhi ana i na mea ulu ma ka aina.
10. Ke ano o ke puhi ahi.
11. Ke puhi ana o ka waiwai o ke kane e ka wahine mare.

1. O ke puhi hale, oia ke puhi me ke ahi i ka hale noho o kekahi me ka manao ino a me ka manao kolohe.

2. O ka mea puhi i ka hale noho o kekahi i ka po me ka manao kolohe a me ka manao ino, a e noho ana kekahi kanaka iloko o ka hale i ka wa i puhiia'i ua hale la, oia ke puhi hale ma ke degere mua; a e hoopaiia oia i ka make; a i ole ia, e hoopaiia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea a make ia, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo.

3. O ka mea puhi i ka hale noho o kekahi i ke ao me ka manao ino, a me ka manao kolohe, oia ke puhi hale ma ke degere alua, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea a make ia, a ina makahiki paha a ka Ahahookolokolo e manao ai.

4. O ke puhi hale manao ino, oia ke puhi i kekahi mea, i kona waiwai ponoi iho i mea e poino ai o hai, a i ka waiwai paha me ka manao e hana ino, a o ke puhi paha me ke kumu kupono ole ma ke Kanawai a he kumu i apono ole ia, a he manao kolohe a he manao kolohe ole paha i ke ola o kekahi, i kona kino iho paha, a i kona waiwai paha, a i kona mau kuleana a me kona

pono, a ua pili maopopo a pili maoli a pili nui hoi kona kolohe ma ia mau mea.

5. O ka waiwai i puhiia a i hoaoia i ke puhi ana, ina no hai ia mea, e manaoia no, ua puhiia me ka manao ino, ina no ka mea nana i puhi ka waiwai i puhiia i ke ahi, alaila ma ka hookolokolo ana e maopopo ai kona manao ino ke maopopo no ma ka olelo a na hoike.

6. O ka mea puhi i ka po i kekahi hale a i ka moku, a i kekahi mea ano hale e ae me ka manao ino kolohe, a me ka epa, nona ponoi paha ua hale la, nona paha ka hapa o ua waiwai la, a no hai paha, a ma kona puhi ana, ua wela kekahi hale e ae, a ua ino paha kekahi hale e ku kokoke ana me ia, me na hale e ae a me na moku, a me na hale e ae paha i puhiia me ko lakou waiwai iloko, a ina i like ka waiwai o ia mau mea i puhiia me na dala hookahi tausani a oi aku paha, oia ke puhi hale manao ino ma ke degere mua, a e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea a make, a i kekahi mau makahiki paha a ka Ahahookolokolo e manao ai.

7. Ina paha i ke ao ke puhi ana i oleloia ma ka Pauku maluna iho, ua hewa ka mea nana i puhi i ke puhi hale manao ino ma ke degere elua, a e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea, a hala na makahiki aole e oi aku i na makahiki he umi.

A ina e emi ka waiwai o ua hale la malalo o na dala elima haneri, he puhi hale manao ino ia ma ke degere ekolu, a e hoopaiia ka mea nana i puhi ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elima ; a i ole ia, e hoookuia oia i na dala aole nae e oi aku i na dala elima haneri, aia e like me ka manao o ka Ahahookolokolo.

8. O ka mea puhi i ka po paha a i ke ao paha i kekahi hale, a i ka moku a i kekahi mea ano hale e ae paha me ka manao ino, me ke kolohe, a me ka hoepa, nona ponoi paha ua mea la ; nona paha kekahi hapa a no hai paha ; a ma kela puhi ana ua ino kekahi hale a ua like ka waiwai o ia mau hale a me ka waiwai iloko me na dala elima haneri a oi aku, a emi mai paha malalo o na dala hookahi tausani, oia ke puhi hale manao ino ma ke degere elua, a e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, a hala na makahiki aole nae e oi aku mamua o na makahiki he umi.

9. O ka mea puhi me ka manao ino a me ka manao kolohe i kekahi puu, a i kekahi paila wahie, a i ka laau paha, a i ka papa, a i kekahi aina kula, a i ke kihapai, a i ka puu opala a i ka weuweu, i ke kulina, i ke ko, a i kekahi mea kupu e ae, ina paha i uhukiia mai ka lepo a e waiho ana, a e ku ana no, a i ka laau e ulu ana a i ka laau liilii iho a i kekahi mea e ae e ulu ana mai loko mai o ka lepo, oia ke puhi hale manao ino ma ke degere ekolu a e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea aole nae e oi aku mamua o na makahiki elima, a i ole ia, e uku me ke dala, aole e oi aku mamua o na dala elima haneri.

10. Ina i pili ke ahi i kekahi hale a i kekahi mea e ae paha a ka mea puhi hale, aole nae i pau loa i ka wela i ke ahi kekahi o ia mau mea, he puhi hale no ia i ke Kanawai.

11. Ua pili keia Kanawai i ka wahine mea kane e like me ka pili ana i ka mea e, ina no kana kane ponoi ka waiwai, a o kekahi hapa paha o ka waiwai i puhiia.

MOKUNA XXIII.

NO NA HANA INO A ME NA HANA KOLOHE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o na mea ino wale.
2. Ka nui o na mea ino wale.
3. Ka hana ino wale ma ka manao ino.
4. Ka hana ino wale me ke kuleana—hewa ole ia.
5. Na poino liilii.
6. Ke degere mua—ka hoopai.
7. Degere elua—ka hoopai.
8. Degere ekolu—ka hoopai.
9. Na poino no na ilio.

1. O ka hana ino i olelo ia ma ka Pauku malalo nei, he mau hewa a he mau kolohe, a o na hana hewa ano like me ia i hanaia me ka manao ino o kekahi kanaka i ka waiwai a me na pono e ae o kekahi mea, a ua poho a ua poino, a ua uluhua a pono ole kekahi no ka pono ole o kana waiwai, a o kona noho ana a me kona mau pono e ae, he mau hana kolohe, a he mau hana ino wale no ia ma keia Mokuna.

2. Nui wale na hana i kapa ia he mau hana ino, a he kolohe ; Penei,

(1.) O ka hoohiolo, ka holoi, ka wawahi, ka hoopau i ka waiwai, ke kapae ae i ka pono o kekahi hale, a o kekahi hale holopapa, a o kekahi mea e ae ai kukuluia no ke Aupuni paha, a no na kanaka paha.

(2.) O ka hoopau a o ka hana ino aku i kekahi laau. a i ka laau liilii, a i ke kawowo, a i ka mea ulu, a i ka hua i oo, a i kekahi mea kupu e ae.

(3.) O ka hoopau ana. o ka hoonee, a o ka huna a o ka hololi ana i na hoailona palena o na mokuna, a o kekahi mokuna a me ka mahele aina paha.

(4.) O ka hookahe, o ka wawahi, o ka hoohuli i kekahi wai mai kekahi loko ae, a mai ka loi, a mai ka auwai aku, a me ka

hawai, a o kekahi mea hookahe wai e ae paha, o ka hoopiha, o ka hooki, i ke kahe ana o ka wai me ke keakea, a o ka hana ino aku i kekahi lua wai, a i ka punawai, a i kekahi waipuna, a i ka hawai, a i ke kahawai, a i ka auwai.

(5.) O ka hoopau ana, o ka hou i puka, o ka hookomo, o ke oki i ke kaulahao, o ka hooili e nahaha, a o ka hana ino aku i kekahi moku nui, a i ka moku liilii iho, a i ka waa, waapa, a i kekahi mea lana e ae ma ka wai ; i na pea, i na kaula, i na mea liilii iho a i kekahi mea e ae e pono ai ua moku la a o ka mea holo e ae.

(6.) O ke kau ana iluna o ka hoonee, o ka hoololi, o ka hoanoe, a hana ino ma ke ano e ana, a o ka hoopau i ka pono, a o ka hoowahahee i kekahi mouo i hoailona i mea e kuhikuhi ai i ke kowa ma ke kai ; a i ke puhi ana i ka malamalama o kekahi hoailona, a o ke kau ana iluna i kekahi malamalama wahahee a i hoailona e holo hewa ai na'lii moku a me na kanaka holo moku e ae.

(7.) O ka hana ino aku, o ke oki, o ka hoopau ana i ka pono a i ka waiwai o kekahi upena, kaula kaa, kaula holo o ke kaa, o ka wiliko, a wili kofe, a i ka mea wili e ae, a ina mea hana, a ina mea e pono ai ka mahiai, a o ka paahana e ae.

(8.) O ka hoawaawa, hoawahia, o ka hana ino ana, o ka wili pu ana i kekahi mea e make ai a e hana ino ai, o kekahi wai ino i huipuia me ka wai maikai i mea inu, a o kekahi mea inu e ae, a he mea ai paha, a he mea nui paha, a he laau lapaau no na kanaka a no na holoholona paha.

(9.) O ka hookomo ana i ka auhuhu, a i kekahi mea ino e ae, e ino ai ka ia iloko o kekahi loko, a o ka punawai a i ke kahawai a i huhuiwai i mea e make ai ka ia.

(10.) O ka pepehi a make, o ke oki, o ka hoopaa, o ka hoeha ana, o ka hooholo ana, o ka hopu a hoopaa, o ke kuu wale, a o ke kolohe aku i kekahi lio, bipi, a i kekahi holoholona e ae.

(11.) O ka hookuu ana i kekahi holoholona hihiu hae a kolohe hoi, o ka hookiki ana, a kena ana a e hookonokono ana i ka ilio, a i kekahi ilio hihiu hae, a i ka lio e hahai a e kolohe a e nahu aku i kekahi kanaka, a e hana ino aku i kekahi mea, i ka ilio, i ka lio, a i ka holoholona e ae paha, a o ka hoopaakiki o ka mea

nana ia holoholona kolohe, a o ka mea nana e malama paha, i ka papa ole, a i ka hoole ole i ka hae ana o kona holoholona kolohe, a o ka hoopau ole i ke alualu ana, a i ka hahai ana a i ka hoeha ana i kekahi kanaka, a i ka holoholona paha.

(12.) O ka hoohihia ana i kekahi alanui, a i ke ala ololi, ala liilii iho, o ke alalai, o ke keakea i na ala hele, o ka eli ana i na lua, a o ka hana ana a me ka waiho ana ma ke ala i na mea e eha ai a e poino ai kekahi kanaka, a ma kekahi ano e ae paha e poino ai kekahi mea, a e hoopilikia'i i na kanaka ke hele malaila, a i ka malihini a i ka kamaaina paha.

(13.) O ka hooho wale ana, a o ka hooho leo nui hoanoe i mea e weliweli ai kekahi, a e hoike ana paha i na mea e makau ai kekahi i ke ao a i ka po i mea hooweliweli wale.

3. O ka manao ino maloko ka mea e maopopo ai keia mau hewa, e hanaia, a e nanaia, a e manaoia ua mea kolohe la, ua hana no oia me ka manao ino maoli no ; menei ke ano, e hanaia me ke kumu kupono ole o kela hana i ke ano o ke Kanawai, a e manao aku no hoi, ua hanaia no me ka hana ino, a me ka hooluhua, a e hoopilikia paha ia hai, a ua hana me ka manao ole paha i ke ola ana, a i ka pono o ka noho ana, a i ka waiwai, a i ke kuleana, a i ke kuokoa ana o hai, a aneane hoopilikiaia kekahi ma ia hana.

4. O ka hana i hanaia me ka malama ana me ka hoopaa ana a me ka manao hooko nona paha i kekahi kuleana ku i ke Kanawai, aole nae he kumu no ia manao kuleana, aole e lilo ia hana i mea e uhi ai e nalo iho ka manao ino ana, aole ia e hoopaiia me he kolohe manao ino la.

5. O kekahi hala, a o ke kolohe paha, a he uuku ia ma kona ano a me kona hope, aole i maopopo ka nui o ka poino, a o ka pilikia paha ia hai ; aole hoi i pili pu me ka hoehaia mai, a me ka hoino a me ka hoowahawaha, aole e hoopaiia ua mea la ma keia Kanawai.

6. O ka mea hana kolohe me ka manao ino aku ia hai, a malaila ua hoopilikiaia ke ola, a o ke kino paha, a pau paha ka waiwai hookahi tausani dala ka nui, a i ole i pau, ua aneane no nae e pau loa, ua pili no ia ia ka hewa manao ino ma ke degere mua, a ina aole e hoakakaia ka hoopai ana e ae ma ke Kanawai, e hoopaiia oia ma ka hana oolea, a me ka hoopaahao aole nae e

oi aku mamua o na makahiki elima ; a i ole ia, alaila e hoopaiia oia ma ke dala, aole nae e oi aku mamua o ke tausani hookahi.

7. O ka mea hana kolohe me ka manao ino, a malaila o ka waiwai wale no nae ka i pau, a ua aneane paha e pau a oi aku paha ka nui o ka waiwai mamua o na dala hookahi haneri, a malalo iho paha o ke tausani hookahi, ua pili no ia ia ka hewa manao ino ma ke degere alua, a ina aole i hoakakaia ka hoopai ma ke Kanawai, alaila e hoopaiia no oia ma ka halepaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi ; a i ole ia, e hoopaiia oia ma ke dala, aole e oi aku i na dala elima haneri.

8. O ka mea hana kolohe me ka manao ino, a ma ia hana ana o ka waiwai wale no nae ka i pau, a ua aneane paha e pau loa, a emi mai paha ka nui o ka waiwai malalo o ka haneri dala hookahi, ua ahewaia no oia no kana hana ana i ke kolohe manao ino ma ke degere ekolu, aole hoakakaia ka hoopai ma ke Kanawai, alaila e hoopaiia oia ma ka halepaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na malama eono ; a i ole ia, alaila e hoopaiia ma ke dala, aole nae e oi aku na dala mamua o ka palua ana o ka waiwai i pau a i hoopilikiaia paha.

NO KA POINO I NA ILIO.

9. Ina i hoeha a pepehi paha kekahi ilio i kekahi hipa, bipi, kao, puaa, manu, a waiwai e ae paha, aole nae na ka ona nana ua ilio nei, ia mau waiwai, alaila e uku ka ona nana ua ilio nei, i i ka mea i poino e like me ka nui o kona poho ; a na ua ona nei nana ka ilio, e hoopaa i kana ilio, a i ole ia, e pepehi koke iaia a make ; a i na e hoole oia, aole e hana pela, alaila, ina ma ka poino ana o ke kino a o ka waiwai paha, i ua ilio la, e uku no ka ona nana ua ilio nei i ka poino a me na koina no ka hookolokolo ana, a me na dala he umi ; a i na i kaa ole ke dala, e hoopaahaoia ua ona la, ma ka hana oolea a hala na la he kanakolu ; a e ku no i ke kanawai i kela kanaka keia kanaka ke pepehi i ua ilio nei a make. (K. K., p. 1488.)

MOKUNA XXIV.

NO KA HOEHA I NA HOLOHOLONA.

1. O ka pepehi aloha ole, hoeha wale, hoomainoino wale aku paha i kekehi lio, a i kekahi bipi, a i ka miula paha, a i ka holoholona e ae paha o hai, alaila e hoòpaiia oia ma ka halepaohao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na malama ekolu; a ina ma ka uku dala, aole e oi aku i na dala hookahi haneri. Ina nona ponoi ka holoholona i hana ino ia e ia, àlaila e hoopaiia oia ma ka uku dala, aole e oi aku i na dala elima no ka hewa mua; a ina hana hewa hou oia, alaila e hoonkuia oia, aole e oi aku i na dala he umi, aole emi i na dala elima, a pela aku no; a ina i kaa ole ia uku, alaila e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na la he kanakolu.

MOKUNA XXV.

NO KE KUNI KOLOHE I NA HOLOHOLONA.

1. O ka mea kuni kolohe me ka hao kuni hoailona, a me kekahi ano hoailona e ae paha e hoailona'i me ka manao ino a me ka manao kolohe i ko hai bipi, lio, miula, hipa, kao, a i ka holoholona e ae paha o kekahi, me kona hoailona iho, a me ko hai hoailona paha, aole nae o ka hoailona o ka mea nona ka holoholona i hoailonaia'i, me ka manao e hoolilo ia mea i mea nona iho, a no kekahi mea e paha, alaila, e hooukuia ka mea hana pela i na dala, aole e oi aku mamua o ka haneri dala hookahi, no ka bipi, lio, miula, hipa, kao, a i kekahi holoholona e ae o hai i kuni hoailona haoia, a i ka hoailona e ae paha; alaila me kela uku no, e hoihoi pu hou aku oia i na holoholona; a i ole ia, i ka waiwai like me na dala a ka mea nona ponoi ua holoholona la. A i ole hookaaia mai ka uku, aole hoi e hoihoi hou i na holoholona, aole hoi e haawi pono aku i na dala kupono e like me ka waiwai o ka holoholona i hoailona koloheia, alaila, e hoopai maoli ia ka mea nona ka hewa, e hoopaahao ia ma ka hana oolea, aole nae e oi aku mamu o na makahiki elua.

MOKUNA XXVI.

NO KE KA I KA HOLONUI, AKAHELE OLE, A ME KA HOA A ME KE ALAKAI ANA I NA HOLOHOLONA A ME NA KAA, A ME KA HOOWELIWELI ANA I NA HOLOHOLONA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka holonui me ka manao ole i ka pono o hai.
2. Ka holonui oiai ua pilikia ke ola.
3. Ke alakai ana o na bipi hihiu ma ke alanui.
4. Ka hoopuiwa i na holoholona, a pilikia ke ola o ka lehulehu.
5. Ka hoopai hou ana mahope o ka hoopai mua.

1. O ka mea hooholo i kekahi lio a i kekahi holoholona e ae me ka ikaika a me ka manao ole i ka pono o hai; a o ka mea hoi e hooholo kaa, a i kekahi mea hooholo e ae, a ma ia hana ana aneane poino ke kino o kekahi, e hoopaiia no oia ma ka uku dala, aole e emi iho malalo o na dala elima, aole hoi e oi aku mamua o na dala elima haneri.

2. O ka mea hooholo i kekahi lio a i kekahi holoholona e ae paha, a i ka mea hooholo, a i ka hoohōlo kaa me ka ikaika a me ka manao ole i ka pono o hai, aole nae i hoopilikiaia ke kino o kekahi ma ia hana ana, alaila e hoopaiia no oia ma ka uku dala, aole emi malalo o na dala elima, aole hoi e oi aku mamua o na dala hookahi haneri.

3. O ka mea hoa, a i alakai, a e hooholo ma kekahi ano e ae i kekahi bipi kane hihiu, a i ka bipi e ae, a i kekahi holoholona hihiu a kolohe ma ke alanui o kekahi kulanakauhale, a ma ke kau wahi i akoakoa o na kanaka, a ina e pilikia ma ke ano o ke kino o kekahi mea malaila, e hoopaiia oia, aole e oi aku mamua o na haneri dala elima, aole hoi e emi iho malalo o na dala elima; a i ole hoopilikiaia ke kino o kekahi mea, alaila e hoopaiia oia, aole emi iho malalo o na dala elima, aole hoi e oi aku mamua o ka haneri dala hookahi.

4. O ka mea hooweliweli a e hoonaukiuki, a e paipai, a e hookonokono aku i kekahi lio a i kekahi holoholona e ae paha, a ma ia hana ana, ua pilikia, a ua hoopilikia ia ke kino, a o ka waiwai paha o kekahi, a ua pilikia pu me ua holoholona la, a no hai no ia, e hoopaiia ka mea hana pela ke pilikia ke kino o kekahi, ma ka uku dala, aole emi malalo o na dala elima, aole hoi e oi aku mamua o na dala elima haneri. A i ole e pilikia ke kino o kekahi, alaila e hoopaiia oia, aole e emi iho malalo o na dala elima, aole hoi e oi aku mamua o na dala hookahi haneri.

5. O ka mea e ahewaia ma kekahi o ia mau hewa i oleloia ma keia mau Pauku maluna iho, a mahope mai o ia hoohewaia ana, hana hou oia i kekahi oia mau hewa, alaila e hoopaiia oia a oi aku mamua o kela hoopai ana ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na malama eono.

MOKUNA XXVII.

NO KA HOOHIKI WAHAHEE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka hoohiki wahahee.
2. Ka hoailona o ka hoohiki wahahee.
3. Ka hoohiki o ka mea kuleana ma ke Kanawai.
4. Na mea nui ma ka hoohiki wahahee.
5. Ka hoike wahahee o ka hoike.
6. Ka olelo oiaio i haiia ma ke ano hoopunipuni.
8. Aole he mea nui ka manao ia he mea nui ka hoike hoopunipuni.
8. O ka olelo oiaio aole mamuli o ke kuhihewa.
9. Ka mihi ana o ka hoike mahope o ka olelo oiaio ole.
10. Degere mua—ka hoopai.
11. Degere elua—ka hoopai.
12. Ka hookonokono ana ia hai.
13. Kupono ole ka mea hoike wahahee i hoike.

1. O ka hoohiki wahahee, oia ka hoike ma ka waha paha, ma ke kakau paha, i kekahi mea kupono malalo o ka hoohiki me ka manao ino a me ka ike no he wahahee ia, a ua kauia paha ka lima ma ka Palapala Hemolele, a ua kau ole paha, a mamuli no o ke Kanawai ka hoohiki ana.

2. O ka ae mai a o ka hoole mai i kekahi mea, oia ka hoike ana i ua mea la ma ke ano o ka Pauku mua maluna iho ; Peneia, i na e ae aku kekahi, "ae," a e hoole aku paha i kekahi, "aole," i kekahi mea i ninauia, a o kekahi hoailona e ae, o ka ae a o ka hoole paha ke ano.

3. O ka hoohiki wahahee, o ka hoohiki no ia imua o kekahi kanakana kupono ma ke Kanawai ; a ia ia no e hoohiki wahahee aku ia hai ma kona waha iho paha, a maloko ae paha o ka mea mahele olelo.

4. O ka mea ano nui e pili ana i ka hoohiki wahahee, oia no

ka mea e ano e ai ka mea e hanaia'na, a ua kaawale na ninau ma na mea okoa aku, na mea lapuwale a me na mea ano ole.

5. O ka olelo i olelo wahaheeia me ka manao a me ka ike o kekahi hoike, a o ka mea hooia mai e like me ia manao, a i kona hoomanao ana a i kona ike, a i kona manao wale ana o kekahi mea hanaia, oia ka hoohiki wahahee ma ke ano o ka Pauku mua o keia Mokuna.

6. Ina he oiaio maoli ka olelo a kekahi hoike i hoike ai ua olelo ia nae me ka manao e hoike wahahee a oiaio maoli no ke ano ma ka manao o ka poe i lohe, he hoohiki wahahee no ia ma ka Pauku mua.

7. Ina i manao ole ia kekahi olelo wahahee a ua lilo paha ia olelo i mea ole he hoike wahahee no ia no ka mea nana i hai ae.

8. Ina e olelo oiaio ole ka hoike no ke kuhihewa, aole ia he hoohiki wahahee.

9. Ina paha hoike wahahee kekahi hoike, a mahope iho, oiai e hookolokolo ana, ma ka manao iho me ke noi oleia, a me ka ninau ole, a me ke kumu ole e ae, i na e huli hou kona manao a e hooponopono a hoopololei i kana mau olelo no kona hoike wahahee ana, aole hoi i loaa i kekahi mea ka poino a me ka pilikia ma ia hoike wahahee ana, alaila aole ia e hoopiiia aole hoi e hoopaiia no ia hewa.

10. O ka mea hoike wahahee ma ka hopii ana, a ma ka hookolokolo ana i kekahi no ka hewa ku i ka make, aua pili kona hoike wahahee ana i ka hoohewa ana i ka mea i hoopiiia, ina i hoopaiia a i hoohewaia paha kela kanaka, he hoike wahahee no ia ma ke degere mua, a e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, a pau kona ola, a i kekahi mau makahiki paha, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo.

11. O ka mea hoike wahahee ma ke ano e ae, aole i like me ka Pauku mamua, ua ahewaia oia no ka hoike wahahee ma ke degere alua, a e hoopaiia oia ma ka hoopahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki he umi.

12. O ka mea paipai aku a e hookonokono aku i kekahi, e hoike wahahee, e paipai ana ia hai me ka manao ino, a me ka hookapae, e hoike i ka mea wahahee, e huna i ka mea oiaio, ma

ke ano apuka manao ino, a ua pili pono ke Kanawai ia ia, e hoopaiia no ia e like me ke degere kupono i kona hewa.

13. O ka mea e ahewaia no ka hoohiki wahahee ma kekahi o ia mau degere, a o ke koi ana paha ia hai e hoike wahahee, aole lakou e lawe hou ia e hoohiki i hoike, aia no lakou malalo o kekahi poino o ke Kanawai.

MOKUNA XXVIII.

NO KA OHUMU INO.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka ohumu ino.
2. Ka huipu e ohumu ino.
3. Ka hana o ka poe hui ohumu ino.
4. Ka hana o ka mea hookahi oia ka hana o na mea a pau.
5. Ke kane mare me ka wahine mare.
6. Ka hoopii o ka poe hui a hookahi.
7. Aole hoopai no ka ohumu ino, ina akaka kahi hewa e ae.
8. Na Ofeni liilii.
9. Degere mua—ka hoopai.
10. Degere elua—ka hoopai.

1. O ka ohumu ino, oia ke alu ana me ka manao ino a me ka apiki, a he ohumu e ana paha o na mea elua a keu aku paha, e hana kolohe, a e paipai i kekahi malaila, a e hoopii paha i kekahi malaila, o ka hana hoi ia i pili maopopo i ka paipai kolohe, a i kekahi mea e hana ino akaka aku ia hai ; Penei :

O ka ohumu ino e pepehi kanaka, a e pow'a, a e aihue, a e wawahi hale, a i kekahi kolohe e ae i oleloia ma ke Kanawai no na hewa ; eia kekahi, o ke kue, o ka hoole, o ka hoopau, a o ke kapae ae i ka hoapono ma ka hoohui ana i ka hoike, a me ka hookapae ana o ka poe jure paha, a me na kolohe like e ae.

O ka hoopii kumu ole i kekahi, a e hoopili i ke Kanawai ia ia no kekahi kolohe.

O ka hoopii i kekahi no ka hewa me ka manao e loaa mai kana dala.

O ka hoopii wahahee i kekahi no kona noho ana i makua no kekahi keiki pooole.

O ka hooepa ia hai ma na mea wahahee a me ka hoailona oiaio ole.

O ke kapili i kekahi mea maikai ole me ka manao e hooepa aku i ka mea kuai mai.

O ka hoopau i ka palapala kauoha, a malaila e hoopoino ai i ka hooilina.

O ka ohumu e hookekee ai i ka oihana loaa o kekahi, i mea e hooilihune ai ia ia.

2. O ka mea ike a ae aku, a e huipu me ka poe ohumu ino mahope o ka hoomaka ana o ia mea, oia no kekahi o ia poe e like me na mea i hui muaia'i.

3. Ina aole e hana io ia ke kolohe a ka poe hui i ae like ai e hana, a ua hoaoia paha mamuli o ka hui kolohe ana, he hui kolohe no ia, o ka hui ana oia ka hewa.

4. O ka hana a kela mea keia mea ohumu ino, oia ka hana a kela poe a pau.

5. O ke kane a me kana wahine aole e hiki ia laua ke ohumu ino ke ole kekahi mea e ae i hui me laua, a o ka hana ana a me ka hoike ana o kekahi o laua i kue i kekahi o laua, aole ia e manaoia he mea e maopopo ai ka hewa o kekahi ma ka hookolokelo ana no ka ohumu ino.

6. E hiki no ke hookolokoloia ka poe ohumu ino ma ko lakou huina, a e hookolokolo pakahiia paha ; aka, i ole he poino ma ka hoohui ana, a hiki i kekahi ke hoike aku no kekahi, ua ae ia ma ka hookolokolo ana i ka mea hookahi no ka ohumu ino, e hiki no i kekahi mea i hoopiiia ma ia hewa, ke lilo i hoike, a malaila o ka hookolokolo pakahi ka pono, ua huiia nae laua ma ka palapala hoopii hookahi.

7. Ina paha e ahewaia kekahi no kekahi ohumu ino, aole e hiki ke hookolokoloia oia mahope iho, a e hoohewaia no ka hui kolohe ana i hana ia mea hookahi ; a ina e hoopiiia kekahi no ka hui kolohe e hana i kekahi hewa a me ka hana maoli i ua hewa la ma ka palapala hoopii hookahi; e hoohewaia ka mea hewa no ka mea hookahi no.

8. Ma ka hookolokolo ana no ka ohumu ino, ina e manao ka poe jure a o ka Lunakanawai paha nana e hookolokolo he mea uuku wale ke kolohe ; e hiki no ke hookuu wale ia'ku ka mea i hoopiiia, aole e hoopaiia no ia hewa, me ka uku no nae i na dala lilo a me ka uku ole paha, aia i ka manao o ka Aha.

9. O ka ohumu ino e hana, a e paipai paha i ka hana feloni, a o ka hoopii aku paha i kekahi no ka feloni, a o ka hoole a hoo-

hihia, ô ka hoopau, a o ka hookapae i ka hookolokolo pololei ana, a o ke kakau wahahee a me ke kakaulike me ko hai kakau, a o ka epa ma na mea nui aku i na dala hookahi haneri, ma ke degere mua ia, a e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki he umi, a o kona uku, aole ia e oi aku mamua o na dala hookahi tausani, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo.

10. O ka ohumu ino, ina maopopo ole kona ano ma ke degere mua, aia ma ke degere alua, a e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elua, a ina ma ka uku dala, aole ia e oi aku mamua o na dala elua haneri.

MOKUNA XXIX.

NO KA HOOKE ANA A ME KA HOOKAPAE ANA I KA HOOPONOPONO MA KE KANAWAI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1, 2, 3. No ka mahuka.
4. Kokua kahi mea pio.
5. Kokua kahi pio emi iho.
6. Kokua o kahi Luna o ke Aupuni.
7. Ka pakele o kahi pio no ke kiai pono ole ia.
8. Ka hoole ana o kahi luna i ka palapala.
9. Ke kokua ole o kekahi Luna o ke Aupuni.
10. Ke kokua i mea e pakele ai ka hoopii a me ka waiwai.
11. Ka hoopunipuni, he Luna Aupuni ia.
12. Ka lawe ana i ka uku o kekahi ofeni.
13. Ka hoopio i ka olelo hoike ma ke kipe.
14. Na olelo hooweliweli.
15. Na hana kipe me ka poe Jure.
16. Ke kipe i kahi Luna Aupuni.
17. Ka lawe ana i ka uku kipe.
18. Ka hoowahawaha i ka Aha.
19. Hiki no ke hoopiiia no na hewa maoli imua o na Aha.
20. Ka hoole ana o ka hoike na kauoha o ka Aha.

1. O ka mea i lilo i pio mamuli o ke Kanawai, a e hoopaaia paha no kona hoopiiia no kekahi hala, a he hoike paha ma na mea pili i ka make, a ina e pakele oia i kona pio ana a i kona hoopaaia mai, aole nae i ae mai ka mea nana i hoopaa ia ia, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki ekolu ; a i ole ia, e uku no ma ke dala, aole e oi aku mamua o na dala elima haneri ; ina e pili ka hala me ka make a o ka hoopaahao ana a make paha, a i umi makahiki a oi aku paha.

2. Ina e hemo kekahi mawaho o ka halepaahao no ka hoohewaia ; no ka hoopiiia paha, a he hoike paha no kekahi hala, aole ia e hoopaiia e like me ka Pauku maluna iho, o ka mea i pakele pela, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana

oolea, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi; a i ole ia, e hooukuia oia aole nae e oi aku mamua o na dala hookahi haneri.

3. O ka mea e noho pio ana mamuli o ke Kanawai, a ua hoopaaia hoi e kekahi Luna, a e kekahi mea e ae i aeia e hoopaa i ua pio la, a ma kekahi ano e ae paha, aole i like loa me na Pauku maluna iho, a hemo oia, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na malama ekolu; a i ole ia, e uku hoi aole e oi aku mamua o na dala he umi.

4. O ka mea hoohemo a hookuu aku i kekahi pio a i kekahi mea i hoopaaia mamuli o ke Kanawai no ka hoohewaia, a no ka hoopiiia no kekahi hala paha a he hoike paha no ka hewa kue i ke Aupuni, a ina i kokua oia i ua pio nei, a i hoike a i mea i hoopaaia ma kona manao, a i kona hoao ana e hemo a hemo io no a hemo maoli paha, aole paha, a ua hoao paha aole paha; a ina i hookomo oia iloko o ka Papu a i ka halepaahao paha i kekahi mea hoanoe ae, i ka helehelena, a i kekahi wawahi, a i ka wehe, a i kekahi mea e ae e kupono ana i ka hoohemo a me ka manao e hoohemo i ua pio la, a i hoike hoi a i kekahi mea e ae, ina he hewa kue i ke Aupuni a i pili me ka make a i pili paha i ka hoopaahao ana ma ka halepaahao a make, a ina makahiki he umi a oi aku paha; e hoopaiia oia e noho ma ka halepaahao a make, a no na makahiki paha he umi a oi aku, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki ekolu; a i ole ia, ma ka uku, aole e oi aku mamua o na dala elima haneri. Ina ma ke ano e ae, e hoopaiia no ia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole e oi aku i ka makahiki hookahi, a me ka uku dala, aole oi i ka haneri hookahi.

5. O ka mea e kokua i kekahi pio i lilo i pio mamuli o ke Kanawai no kekahi kumu e ae, aole i oleloia ma ka Pauku maluna iho o keia, a hemo aku mai ka paa ana o kekahi Luna a o kekahi mea e ae i aeia e ke Kanawai e hoopaa i ua pio la, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku i na malama eono, a me ka uku hoi aole e oi aku i na dala he kanalima.

6. O kekahi kiai halepaahao a o kekahi Luna e ae, ina ma kona manao wale iho no e ae wale aku oia e hemo, a e hookuu a e lilo a e holo aku kekahi pio ana i malama ai, ke pio hoi i hoohewaia, a i hoopiiia no kekahi hala paha, e hoopaiia ua Lu-

na kiai halepaahao la a o ua Luna e ae la paha, e like ka nui o ka hoopai me ka hoopai o ke pio i lilo a i hemo a i pakele ia ia, ke pili ke Kanawai i ahewaia'i oia no ka hewa ona i hoopiiia'i.

7. O kekahi kiai halepaahao a o kekahi Luna e ae paha, no kona malama ole, hemo aku kekahi pio ana i malamaia'i, a ua ahewaia ua pio la a ua hoopaiia paha no kekahi hala kupono ma ke Kanawai; a ina paha hoole oia aole e hookomo, aole hoopaa i ka mea i pio maoli mamuli o ke Kanawai iloko o kona wahi e paa'i, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki elua; a i ole ia, ma ka uku, aole e oi aku mamua o na dala elima haneri.

8. O kekahi Luna nana e hooko mamuli o ke Kanawai a e hoopili i kekahi palapala i haawiia ia ia e kauoha ana ia ia e hopu aku, a e hoopaa aku i kekahi mea i ahewaia a i hoopiiia paha no kekahi hala, a ina ma kona manao ino wale iho no oia e hoole wale i ka hopu ana, a i ka hoopaa aku, a e hoopance wale paha aole hana, a no kana hana ana pela, ua lanakila wale ua mea la, a ua holoholo wale aku mamuli o kona manao iho no kela hana ana, alaila e hoopaiia ua Luna la ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi; a i ole ia, e hooukuia oia ma ke dala, aole nae e oi aku mamua o na dala ekolu haneri.

9. O ka mea e noiia e ka Makai Nui a e kekahi Makai e ae paha malalo iho ona, e kokua aku ia ia no kona pilikia i ka hooko ana i kana oihana mamuli o ke Kanawai i mea e hiki ai ka hooko ana ma ka hewa e kue ana i ke Aupuni, a i ka hoomalu ana paha i na kanaka, a i ka hopu ana a i ka hoopaa ana paha i kekahi mea no ka hoohaunaele; a ina e hoole ua mea la i noiia'i, aole e kokua mai, alaila e hoopaiia oia ma ka uku, aole nae e oi aku mamua o na dala he kanalima.

10. O ka mea lawe aku i kekahi mea i hopuia mamuli o ke Kanawai, a ua hoopaaia malaila me ka manao e hoopau i ka hopu ana a me ka hoopaa ana, a e hookapae ae a e hoole i ka palapala (a ka Lunakanawai) a nolaila ua hopuia a ua paa ua mea la, alaila, e hoopaiia oia ma ka uku aole nae e oi aku mamua o na dala elima haneri.

11. O ka mea hapai kumu ole i ka oihana Lunakanawai apana, oihana Makai nui, a Makai malalo iho a i ka oihana a kekahi

Luna e ae o ke Aupuni, a ma ka manao wale iho o ia mea e hapai wale i ka hana a me ka oihana o ia mau Luna, alaila e hoopaiia ka mea hana pela ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi ; a i ole ia, e hooukuia no oia aole nae e oi aku mamua o na dala hookahi haneri.

12. O ka mea e ike ana i kekahi hana pili i ka make ; a i ole ia, i kekahi hana paha i pili i ka hoopaahaoia a make ; a ina e haawi aku i mea e loaa mai ai paha kekahi uku a o kekahi dala a o ka pono a o kekahi uku kipe paha, a o kekahi uku e ae, i mea e hooponopono ai a e huna ai paha i ua mea hana hewa la, aole e hai aole hoopii aole hoi e lilo i hoike no ia hewa, alaila, e hoopaiia ka mea hana pela ma ka hoopaahao a me ka hana oolea aole nae e oi aku mamua o na makahiki elima : a i ole ia, e hooukuia oia aole nae e oi aku mamua o na dala elima haneri. A ina aole i ku i ka hewa pili i ka hoopaahaoia a make e like me ka mea i oleloia ma ke poo o keia Pauku, alaila, e hoopaiia oia me ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi ; a i ole ia, e hoopaiia oia ma ka uku aole e oi aku mamua o na dala hookahi haneri.

13. O ka manao a hana ma ke ano hookapae wale i ka pono o kekahi a e hoohihia'i paha i ka hookolokolo ana, a nolaila haawi aku i kekahi makana, a i ka uku kipe paha, a ua lawe mai paha ia mea, a ua olelo aku paha e haawi a e uku aku ma ka olelo maoli ana, e hoopaewaewa ae a e hookapae ae i kekahi mea hoike a hoike e ae paha no kekahi hookolokolo no kekahi hihia kue i ke Aupuni a i kekahi hihia kue i kekahi kanaka paha, alaila e hoopaiia ka mea hana pela ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi ; a i ole ia, e hoopaiia oia ma ka uku, aole nae e oi aku mamua o na dala elima haneri.

14. O ka mea ma kona manao wale iho no e hooke e hoao paha e hooke i ka hana a ka poe Ahaolelo e kau Kanawai a i ka hooko ana i ke Kanawai ma ka hooweliweli, a e hoomakaukau wale ana, a e hoao hoi e hoomakaukau wale aku i kekahi o ka poe Ahakukamalu, a i kekahi o ka poe Ahaolelo a i kekahi Luna paha o ka Ahaolelo, a o ka Ahahookolokolo, a o ka Luna hooko, a i kekahi Luna e ae paha ia ia ka Oihana hooko, a o ka hoopili a hoopai i ke Kanawai paha, alaila e hoopaiia ka mea hana pela

ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi ; a i ole ia, e hoopaiia oia ma ka uku aole e oi aku mamua o na dala elima haneri.

15. O ka mea e manao ana e hookekee a e hoao paha e hookekee i kekahi mea e noho jure ana, a i kiiia paha no ke jure ma kela aoao a me keia aoao paha, o kekahi mea e hookolokolo ia'na, a e hookolokoloia'na paha mahope, a e hoike maloko o ua jure nei i kona manao, e hoopaiia oia ma ka hoopaahaoia a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi ; a i ole ia, e hoopaiia oia ma ka uku, aole nae e oi aku mamua o na dala elima haneri.

16. O ka mea e haawi ino, a e olelo paha e haawi ino i kekahi Luna hooko Kanawai, a Luna kau Kanawai, a Luna hookolokolo paha, a i kekahi Luna hooko kaulike, a i kekahi mea jure, helu waiwai, Luna paewaewa ole ku i ka wa, i kekahi makana, a haawina, a i kekahi mea e pono ai, me ka manao e hookapae ae i kona manao hooko, a me ka manao hooholo paha, a i kekahi hana Luna e ae paha ma kekahi hookolokolo ana, a i ka mea hookolokolo e laweia mai paha imua ona ma kana oihana, alaila e hoopaiia oia ma ka hoopaahaoia a me ka hana oolea, aole nae e oi aku i na makahiki elua ; a i ole ia, e hoopaiia no ma ka uku, aole nae e oi aku mamua o na dala elima haneri.

17. O ka mea Luna hooko, a hooholo Kanawai, a Lunakanawai a o kekahi Luna hooko Kaulike, a o ka mea e noho ana i jure, a i kiiia paha i mea jure, a e kekahi mea helu Waiwai, a Luna ku i ka wa, ina e loaa ia ia me ka manao ino kekahi makana a he uku maoli malalo o ka hoolimalima paha, a me ka ae like ana ma ka hana ana i kana oihana ma ke ano Luna, e hooko paha mamuli o kekahi ano kupono ole paha ; ma kekahi hookolokolo ana, malama paha e laweia mai imua ona, alaila e hoopaiia no oia ma ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elima, a me ka uku hoi, aole nae e oi aku mamua o na dala hookahi tausani.

18. O kela a me keia mea i hoahewaia ma ka hookolokolo jure ana, no ka hoowahawaha i kekahi Ahahookolokolo, ina paha ma ke kue ikaika ana ma ke akea i ka hooko ana i na palapala kena a me na hana a ua Aha la, a i kekahi Lunakanawai paha oia Aha, oiai e hooko ana kela i kana oihana malalo o ke Kanawai ; a ina paha ma na olelo kuamuamu, hoino, hoowaha-

waha, hoonaikola, a hoohaunaele paha, a me na hana a me ke ano o ka noho ana e pili ana ia mau mea, a ma ka haunaele maoli paha, ka walaau, a me ka hookeke paha o kela ano keia ano, ina no ma ke alo ponoi paha o ka Aha, a ma kahi e lohe ponoia ai paha e ua Aha nei, oiai ia e noho ana; a ina paha ma ka hoole maoli a malama ole i kekahi kauoha a palapala kena paha o ka Aha, a ina paha ma ka hoole ana i ka hoohiki ia ma ke ano hoike, a ma ka pane ole aku ke hoohikiia i na ninau kupono a ku i ke Kanawai; a ina paha ma ka hoolaha ana ma ke akea i na olelo hoahewa e pili ana i ka olelo paha o na hoike, a no na hana paha a kekahi Aha, oiai oia e noho ana e hookolokolo, me ka manao e hookuee i ka manao o ka lehulehu i ua Ahahookolokolo nei, e kue aku a hoole loa paha i ka hooko ana i ka mea kaulike; a ina paha ma ka hoolaha ana i ka moolelo pili i kekahi aoao hookahi wale no o kekahi Aha, me ka ike pono nae i ka oiaio ole o ua moolelo nei, a ina olelo hoino wale me ka manao lokoino aku i kekahi Aha, a jure paha, i mea e hoohenehene ia'i, a hoowahawahaia, a e manao oleia ai a e kue maoli ia'i paha, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao e hana ma ka hana oolea, aole e oi mamua o na makahiki elua, a i ole ia, ma ka uku dala, aole e oi aku mamua o na dala elima haneri. Eia nae, ua hiki no i kela a me keia Ahahookolokolo i kukuluia ma ia ano, a i kela a me keia Lunakanawai e noho Lunakanawai ana malalo o ke Kanawai, ke hoopai koke aku i na mea i hewa ma ka hoowahawaha i na Ahahookolokolo penei:

(1.) He mana ko ka Aha Kiekie e hoopaa i ka hao a me ka hana oolea, aole oi aku mamua o na malama ekolu; a i ole ia, ma ka uku hoopai; aole oi aku mamua o na dala hookahi haneri; a i ole ia, ma ka uku hoopai, a me ka hoopaa i ka hao pu, e like me ka manao o ka Aha: (K. K., Mokuna XXIV.)

(2.) He mana ko na Aha Kaapuni, a me ka Ahahooponopono waiwai hooilina, e hoopai ma ka hoopaa i ka hao, a me ka hana oolea, aole oi aku mamua o na malama elua; a i ole ia, ma ka uku hoopai, aole oi aku mamua o na dala hookahi haneri:

(3.) He mana ko na Lunakanawai Kaapuni, a me na Lunakanawai Hoomalu, e hoopai ma ka hoopaa i ka hao, a me ka hana oolea, aole oi aku mamua o na la he kanakolu; a i ole ia, ma ka uku hoopai aole oi aku mamua o na dala he kanalima:

(4.) He mana ko kela ko keia o na Lunakanawai Apana, Ko-

ronero. a o kekahi Luna e hana ana ma ka oihana hookolokolo mamuli o ke kauoha a kekahi Aha kakau, e hoopai ma ka hoopaa i ka hao ma ka hana oolea, aole oi aku mamua o na la he umi ; a i ole ia, ma ka uku hoopai, aole oi aku mamua o na dala he umi :

19. O ka poe kupono e hoopaiia e like me na olelo a keia Mokuna, e hiki no ke hoopii karaima ia no ia hewa hookahi no, ina ia he hewa kupono i ka hoopii karaima ; na ka Aha no nae nana i hoahewa mamuli o ia hoopii karaima ana, e noonoo i ka hoopai ana mamua iloko o kana olelo hooholo.

20. Ina no ka hana ole a no ka hoole loa paha i kekahi hana kupono i kekahi aoao e hana ai, ina malaila ka hoowahawaha ana, hiki no ke hoopaahao ia ia a hana oia ia mea, a ina pela e hoakakaia ua mea nei iloko o ka palapala hoopaahao.

MOKUNA XXX.

NO KE APUKA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ke apuka.
2. Ke ano o ka palapala.
3. Na hua mua o ka inoa.
4. Ka manao ino ka mea nui.
5. Ka palapala he manao ia no hai.
6. Ka lawe ana i ka inoa o kahi kanaka ike ole ia.
7. He mea nui ke ano oiaio o ka palapala i manaoia ua apuka ia.
8. Ka palapala hoopunipuni i ka inoa o ke kanaka.
9. Ke apuka ma ka haneri dala—ka hoopai.
10. Ke apuka emi malalo o haneri dala—ka hoopai.
11. Ka hoolaha ana kahi palapala apuka—ka hoopai.
12. Ka hoopau ana kahi palapala apuka.
13. Ka hoopiha kolohe kahi palapala i kahi hakahaka.
14. Ka hoanoe i ka inoa ponoi o kela me keia mea.
15. Ka hookonokono ana ia hai.
16. Ke kakau hoopunipuni i na olelo hoohiki na kahi Lunakanawai.
17. Ka hooiaio wahahee i kekahi palapala.
18. Ke kakau hoopunipuni i ka moolelo o ka Aha.
19. Ka ofeni elua.

1. O ke apuka, oia ke kaha kolohe ana, a o ka hololi paha i ka mea i kakauia a i kahaia, me ka manao e hoopunipuni aku ia hai a me na manao e hoopoino aku i kekahi pono ona.

2. O ka palapala i kakau limaia a he mea i paiia, a he mau kahakaha hoomanao, na huahelu, na hoailona a me na hoailona ano e ae e hoike ai ma ka pepa paha, ma na mea e ae paha, i na huaolelo, i kekahi ano a i kekahi manao..

3. I ke kakau ana i na hua mua o ko kekahi inoa, a o ke kaha hoailona no kona inoa i ka palapala aie, a i kekahi palapala e ae paha, a o ke pai ana i kona inoa me ka manao e hoepa, he apuka no ia e like me ke kakau ana i ko ke kanaka inoa.

4. O ka manao hoopunipuni, oia ke komo iloko o ka hana apuka ; aka, ina aole e hoopunipuni maoliia kekahi, he apuka no ia.

5. Eia kekahi mea e maopopo ai ke apuka, o ka hoanoe i ke kakau ana, a i hoololiia paha no ka mea e ae, aole na ka mea nana i kakau a i hoololi paha ; aka hoi, ina e hoololi anoe ka mea nana i kakau mua, a ma ia hoololi ana a hana ana paha, komo ka waiwai o na mea e ae, he apuka no ia.

6. Ina aohe kanaka nona ka inoa i kakauia ma ka palapala, he apuka no ia. Penei, ma ke kakau ana i kekahi bila kikoo dala ma ka inoa o kekahi, aole nae he kanaka o ia inoa, he apuka no ia e like me ke kakau ana i ka inoa o ke kanaka i ike ia, a he aie kona.

7. Aole no e lilo i mea e pono ai ke apuka ke hanaia a paa me ka pololei ka hana ana i ka palapala apuka ; penei, he apuka no ke hanaia kekahi palapala apuka hoopunipuni ma ka pepa pai oleia, a ma ke Kanawai o ka pepa pai ka pono ; a o ke kakau aha i palapala kauoha waiwai na ke kanaka e ola'na, aole he waiwai io iloko o ia palapala a make ia. Aka hoi, eia ka mea kupono i ke apuka, ina i like ka helehelena o ka palapala hoopunipuni apuka me he mea oiaio la, aole nae i maopopo lea ka wahahee a me ka oiaio ole, aka, he waiwai ole nae.

8. O ke kakau hoopunipuni ana o kekahi i ka inoa o kekahi, a i kona inoa iho, a ua hoolike me ko hai kakau ana, a nolaila kuhihewaia na ka mea e, a he hoopunipuniia paha, he apuka no ia.

9. O ka mea kakau apuka i kekahi palapala hoolilo a ua kaha apuka paha, a i kekahi palapala hoolimalima, a he palapala aie paha, palapala hookaa dala a o kekahi palapala e ae paha, a like me na dala hookahi haneri ka nui, alaila e hoopaiia no oia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki he umi ; a i ole ia, ma ka uku, aole nae e oi aku mamua o na dala elima haneri.

10. O ka mea i ahewaia no ke apuka ma ka palapala, a ua kaa malalo iho o ka nui o ka waiwai o ka mea i oleloia ma ka Pauku i pili mai maluna o keia, ka nui o ka waiwai iloko o ia palapala i apukaia, alaila, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elima, a e hoopaiia no ma ka uku, aole nae e oi aku mamua o na dala ekolu haneri.

11. O ka mea i ike maopopo i kekahi palapala, a he palapala hoopunipuni ia, a ua hana apukaia, a ke haawi aku, a e hoolilo aku paha ia palapala na kekahi me he pepa waiwai la, a he oiaio nae ua palapala 'la, me he palapala waiwai 'la ke nana ia, a ua like no ke ano me ke ano o kona helehelena, e hoopaiia oia e like me ka mea i oleloia ma ka Pauku maluna iho o keia no ke kakau apuka ana i ka palapala.

12. O ka holoi, o ka hoopau, o ka huna, a o ka hopala i kekahi palapala, nana ponoi iho paha, na hai paha, a malaila ka waiwai o kekahi kanaka e ae, a he mea e ae e waiwai ai paha, a he kuleana waiwai e ae paha, me ka manao e huna a e hoepa a e hoopoino aku i ke kino a i ka waiwai a i ke kuleana o kekahi kanaka a i kona mea paha e pono ai ; a i ole ia, ua hiki no nae ke hoopoinoia a e hana inoia'i paha, alaila e hoopaiia ka mea hana pela e like me ka hoopai ana i ka mea apuka ma ka palapala i like ke ano me ia. Penei ke ano, o ka hoopau kolohe ana i ka palapala i kakauia mamua, a i haawiia, a mahope e hoopau oia, a e hoopau ana paha i ka palapala ma ka haehae ana i ke kau wahi a i kekahi apana paha.

13. O ka mea i ike a kakau kolohe aku ma ka pepa i pai hakahakaia i kakauia ka inoa malalo a ua anoe nae kana kakau ana ma na hakahaka iloko, aole i like loa me ka manao o ka mea nona ka inoa, me ka manao hoi e hoepa i mea e poino ai ka mea nona ka inoa malalo a o kekahi mea e ae paha ; a i ole ia, he mea hiki no nae i ka hoepa ia o ka inoa o kekahi e hoopoino ai oia, o ka mea hana pela, e pili no ia ia ka hoopai ana o ka palapala apuka i like me ia ke ano. Aka, aole hiki i keia Kanawai ke hoopau ae i ke ano maoli o ia palapala, ua paa no ka mea nona ka inoa malaila. O ka mea i ike a e hoopuka kolohe aku i ua palapala la, e hoopaiia oia e like me ka hoopai ana i ka mea hoopuka i ka palapala apuka.

14. O ka hooloili ana me ka manao ino a me ka hoopunipuni i ka palapala i kakauia e ka mea nana i hooloili, a ua hoawi e ia hoi ia hai, a ua kupono nae ka hooloili ana i ka epa a i ka hoopunipuni i kekahi, he apuka no ia, a e like no kona hoopai ana me na palapala apuka i like me ia ke ano.

15. O ka mea kono a e koi a e hoomalimali hoopunipuni aku i kekahi me ka manao ino e kaha a e kakau i kona inoa, ma ka palapala, he ano e ae kana, a ua hoopunipuniia ka mea nana e

kaha a e kakau i kona inoa, he mea okoa ia i kona manao (o ka mea hana pela,) e hoopaiia oia e like me ka mea hana apuka ma ka palapala i like, a o ka mea hoopuka me ka ike a me ka manao ino i ua palapala la, e hoopai like ia no e like me na mea hana i palapala apuka like me ia.

16. O kekahi Luna a na Lunakanawai paha, ua aeia ia ia ma ke Kanawai e kakau olelo hoike, a i olelo, a i ka haina malalo o ka hoohiki, a me ka manao ino a me ka wahahee, e kakau no a e hooiaio i kekahi haina, he oiaio a pau paha, ma kekahi apana paha, e pili no ia ia ka hoopai e like me ke kakau apuka ana i ka hoike, i ka haina a i ka olelo a i ka palapala i hoohikiia, a o ka hoopuka ana ia mea me ka ike a me ka manao ino, e hoopaiia oia ma ka hoopai like no.

17. O kekahi a o kekahi Luna e ae i aeia ia ia ma ke Kanawai e kakau i ka aeia mai, a i ka mea e hooiaio ai i kekahi palapala hoolilo aina, a i kekahi palapala e ae i mea e pono ai i ke kakauia a i hoikeia me he mea hoike la; a i mea paha e hooiaio like ai, o ka mea hooia wahahee me ka manao ino, ua ae ia ua palapala hoolilo aina la ma kekahi aoao, a ua hoomaopopoia no ia imua ona, a ua oiaio; e hoopaiia oia e like me ke kakau apuka ana i ka palapala i like ke ano me ia, a o ka mea ike me ka manao ino e hoopuka i ua palapala hoike wahahee la, e hoopai like ia no ia me na palapala like me ia.

18. O kekahi o ke Kakauolelo a kekahi Ahahookolokolo, a o kekahi Luna e ae nana e malama i na palapala ku i ke Aupuni a me ka manao ino a me ka wahahee (ma ka mea maopopo) e kakau a e hooiaio i kekahi palapala, i mea e manaoia'i he kope oiaio ia o ia palapala, e pili no ia i ke Kanawai no ke kakau apuka ana i ua palapala la; a o ka mea ike me ka manao ino e hoopuka aku ia palapala wahahee oiaio ole, e hoopaiia no oia e like me kela.

19. O ka mea i hoahewaia no kekahi hala ma keia Mokuna, ina e hoahewa houia oia mahope iho no kekahi o ia mau kolohe a no na kolohe like paha me ia i hanaia mahope mai o kona hoohewa mua ana, e hoopai houia oia e like me mamua, aole e oi aku i ka hapalua o ka hoopai nui i oleloia ma ke Kanawai, no ka hala hope i hoohewa houia'i oia.

MOKUNA XXX.

NO KE DALA HOOPUNIPUNI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka hana dala hoopunipuni.
2. Ka hoemi ana i ka waiwai o ke dala.
3. Ka hooluu a hoanoe i ke dala.
4. Ka hoolaha i ke dala hoopunipuni.
5. Ke ano o ke dala kupono.
6. Ka hoopai o ka hana dala hoopunipuni—a me ka huipu i ka mea nana e hana i dala hoopunipuni.
7. Ka hoopai o ka mea apana dala umi me ka ike no he hoopunipuni.
8. Ka hoopai i emi iho malalo o ka umi apana dala.
9. Ka hoopai o ke dala oiaio i lawe mua ia he hoopunipuni nae.
10. Ka hoopai o ka mea hana dala a me ka mea kokua e hana hoopunipuni.
11. Ka hoopai o ka hewa elua ana.

1. O ka hana i ke dala hoopunipuni, oia no ka hana ana i mea ano like me he dala io la ke nana'ku, ua emi nae ka waiwai iloko malalo o ke dala io ana i like ai me ka manao hoi e hoolahaia ua dala hoopunipuni la.

2. O ka mea hoemi i ke dala, ma ke oki ana, apuapu ana, houhou ana, anaanai ana paha, a me ka hana e ae e pau ai kau wahi o ke dala io, a e pakui hou mai paha i mea e ae i pani no kahi i pau ia ia ; aole pakui hou, ua manao nae oia e hoolahaia ka mea i hoemiia'i ke kino a o ka waiwai paha iloko, me he mea la he dala io ia, o ka mea hana pela, ua hewa no oia i ka hana ana i dala hoopunipuni ma ke ano o keia Mokuna.

3. O ka mea pakui hou i mea e i ke dala oiaio, ma ka hana ana, wai hooluu ana, a ma ka hana e ae paha i mea e like ai ua dala nei me ke dala i oi aku ka waiwai io iloko, me ka manao e hoolahaia kela mea, me he mea la he dala io ia ; ua hewa no ia ma ka hana ana i dala hoopunipuni ma ke ano o keia Mokuna.

4. O ka hoolaha ana i ke dala hoopunipuni, oia hoi ka haawi ana'ku i kekahi e hoolilo ana, a e hana ana paha i ua dala nei, me he mea la he dala oiaio ia ; a i ole ia, o ke kokua ana ma ia hana me kona ike ana he dala hoopunipuni ia, oia no ka hoopuka ; pela no hoi ke kuai ana, hooholo ana, a haawi ana paha me ka manao e lilo ia dala me he dala maoli la ; o ka hoopuka no ia i ua dala nei.

5. O ke ano o ka huaolelo *dala* oia hoi ke dala io ma keia Kanawai, eia no, he dala goula a me ke dala maoli, a i ole ia, ina o ke goula a me ke dala maoli, oia ka nui o ka io maloko e like me ke Kanawai.

6. O ka mea hana i ke dala hoopunipuni, a i ole ia, o ka mea i hui me ka mea nana i hana, a hoopuka aku i ke dala hoopunipuni, a nana maoli paha i hana ; e hoopaiia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea a make ; a i ole ia, a hala paha na makahiki a ka Ahahookolokolo e manao ai he pono.

7. O ka mea i hoopuka aku i ke dala hoopunipuni ; a i ole ia, ia ia paha kekahi mau apana dala hoopunipuni he umi i kekahi manawa, me kona ike pono no he dala hoopunipuni ia me ka manao e hoolaha aku me he mea la he dala oiaio ia ; e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki he iwakalua ; a i ole ia, e hooukuia oia i na dala, aole nae e oi aku mamua o na dala hookahi tausani a me ka hoopaahao ia ia ma ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elima.

8. Ina he mau apana dala hoopunipuni i kekahi, malalo iho o na dala he umi, a ua maopopo no ia ia he dala hoopunipuni ia, a manao no oia e hoopuka a e hoolaha aku ia dala me he dala oiaio la ; e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki he umi ; a i ole ia, alaila, e hooukuia oia i na dala, aole nae e oi aku mamua o na dala elima haneri, a me ka hoopaahao ia ia ma ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elua.

9. Ina i loaa mai i kekahi ke dala hoopunipuni ma ka pololei me he dala oiaio la a me he dala maikai la, ma ke kumukuai kupono i ke Kanawai, a hoopuka aku oia i ua dala hoopunipuni la me he mea la he dala io ia ; a ua ike oia he dala hoopunipuni no, e hoopaahaoia oia ma ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku

mamua o na makahiki elima ; a i ole ia, alaila, e hooukuia oia ma ke dala, aole nae e oi aku mamua o na dala hookahi tausani.

10. O ka mea hana ma ka hooheehee ma ke pai ana, hana hou ana paha, i kekahi mea hana dala hoopunipuni, me ka manao e hana i ua mea nei ma ia mea, a e ae aku paha i kekahi e hana, a e hoohana maoli paha i kekahi ma ia mea, i mea e loaa mai ai ke dala hoopunipuni, e hoopunipuni aku ai, e hoopaiia no ia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki he iwakalua, a i ole ia, e hooukuia no ma ke dala, aole nae e oi aku mamua o na dala hookahi tausani a me ka hoopaahao ia ia me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elima.

11. Ina i hoohewaia kekahi no ka hana ana i kekahi hewa i oleloia ma keia Mokuna, a mahope iho, hoohewa houia ua kanaka nei no kekahi o ia mau hewa ana i hoohewaia'i mamua, alaila e hoopai hou ia oia, aole nae e oi aku i ka hoopai mua ana a me ka hapalua hou iho o ka uku hoopai i hoopaiia'i maluna ona no ka hewa ana i hana mua'i.

MOKUNA XXXII.

NO KA LAIBILA, A NO KA HANA INO ANA I KA INOA MAIKAI O KEKAHI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka laibila.
2. Ka hana ana i ka laibila.
3. Ka hoolaha ana.
4. Ka manao ino.
5. Hiki no ke hai i ka oiaio.
6. Na degere.
7. Ka hoopai ma ke degere mua.
8. Ka hoopai ma ke degere elua.
9. Ka laibila i ka inoa o ka poe make.
10. Ka laibila i ka poe hui.
11. Ke kuleana o na Luna Aupuni e hoolaha'ku.
12. Ke kuleana o ka poe hoike imua o na Ahahookolokolo.
13. Ke kuleana o na aoao elua me ko laua mau Loio.

1. Ina i hoopoino kekahi i ka inoa maikai o kekahi, ma ke pai ana i kekahi olelo, a ma ka hoike ana paha i kekahi kii, a i kekahi mea ano like e ae paha, aole nae ma ka olelo waha, a ua lilo ia mau mea i mea e poino ai ka inoa maikai o kekahi, i mea paha e hoohilahilaia'i oia, a e hoowahawahaia'i paha, huhuia mai, heneheneia mai paha, a i mea paha e hookaawaleia'i oia mai kanaka aku, he laibila no ia.

2. O ka hana ana i ka laibila, eia ke ano o ka palapala ana, pai ana paha, imi ana, hana ana, a kokua ana paha ma ia mea, me ka manao e hoolahaia ma ke akea. E like me keia, o ka hai aku i kekahi a nana i kakau, a i palapala paha i ka olelo a kekahi i olelo mai ai.

3. O ka hoolaha ana i ka laibila, oia no ka hoike ana'ku, a o ka hooholo a hoakaka ana paha ma ia mea me ka manao ino a me ka makemake e ikeia mai e kanaka, a nolaila, ua lohe io no nae na kanaka, a i ole ia o ke kokua paha malaila, a o ka lilo ana paha i kumu no ka laibila.

4. Eia ka mea e maopopo ai ka manao ino iloko o ka laibila, o ka hai wale ana i ka laibila ia hai me ka manao e poino kekahi malaila. Ina hoi i hana kekahi i ka laibila me ka opu ino ole he laibila no ia.

5. I ka hookolokolo ana i kekahi no ka palapala ana a me ka hai ana paha i kekahi laibila, e hiki no i ka mea i hoopiiia ke hoike mai i ka oiaio o ka mea ana i palapala ai, a i olelo ai paha, ka mea hoi i kapaia he laibila, aole nae oia e hooponoia malaila, ke maopopo ole ma ka hookolokolo ana he manao maikai kona i kona hoolaha ana i kela olelo.

6. Elua degere o ka hana ana a me ka hoolaha ana i ka laibila, a na ke jure, a na ka Ahahookolokolo paha, a na ka Lunakanawai paha a lakou e nana i ka hana ana; a pela no, na ka Ahahookolokolo e nana i ke degere o ka hewa, ke aeia e ka mea i hoopiiia.

7. O ka mea hana a hoolaha aku paha i ka laibila ma ke degere mua, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na malama eono, a i ole ia, e hooukuia no ia i na dala aole nae e oi aku mamua o na dala elima haneri, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo.

8. O ka mea hana a hoolaha aku i ka laibila ma ke degere alua, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o ka malama hookahi, a me ka uku no hoi aole nae e oi aku mamua o na dala he umikumamalima, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo.

9. Ina i hana kekahi i ka laibila no ka mea make, ke maopopo he manao ino kona malaila i kekahi mea e ola'na; a ina hoi he mea ia e poino ai ka inoa maikai, a e ino ai paha ka noho ana o ka mea e ola'na, a ua maopopo io maoli no hoi o ka manao io no ia o ka mea nana i hana i ka laibila a hoolaha aku paha, alaila e hoopaiia no ia e like me ka mea hana i ka laibila e poino ai ka mea e ola'na.

10. He mea hiki no ke hana i ka laibila no ka poe hui, a no ka lahui okoa paha e hana ana ma kahi malu, e like me ka hana ana i laibila no ke kanaka hookahi a elua paha, a o ka mea hana pela he mea hewa ia i ka hana laibila.

11. E hiki no i na Aupuni a pau a me na Ahahui e hana'na ma ke Kanawai, ke palapala a pai a hoolaha aku paha ma ke

manao io mamuli o ka lakou hana ana i na mea e pili pono ana i ka lakou oihana ma ke Kanawai. E like me na Lunakanawai i ko lakou hookolokolo ana a me na jure i ko lakou hoike ana i na palapala hooko a lakou.

12. O ka mea hoike i kona manao ma ka hoohiki imua o ke Akua, aole i pili ka laibila ia ia no na olelo ana i hoike ai no na mea i ninauia mai ai oia, a me kona pane pono ana'ku i ka poe i ninau aku ia ia.

13. Aole no e hoopaiia kekahi no ka laibila no ka mea i palapalaia, a i paiia paha, a ua hoolahaia me ka oiaio a me ke ano kupono ma kana hana ana i ka Oihana Loio, Luna, Kahu, a me ka hana no ka lehulehu ma kona hookolokolo ana, hoopii ana, koi ana no kekahi mea i hoopiiia imua o ka Ahahookolokolo jure, Luna hui e hookolokolo, Luna Aupuni, poe hui i hookohuia e ke Kanawai a me ka ae like ana paha o ka poe mea kuleana e hana ia hana.

MOKUNA XXXIII.

NO KA HAKAKA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka hakaka.
2. Elua ano o ka hakaka.
3. Ka hakaka ino loa.
4. Ka hakaka e weliweli ai ohai.
5. Ka hoopai o ka hakaka ino loa.
6. Hoopai o ka hakaka emi iho o ke ino.

1. O ka hakaka, oia no ka pepehi aku a pepehi mai o na kanaka elua a keu aku paha ma na wahi akea. (1864, aoao 16.)

2. Elua no ano o ka hakaka ana, o ka hakaka ano ino loa, a o ka hakaka aole ino loa.

3. O ka hakaka e pili ana i kekahi ano karaima nui, a i ka mikamina paha, a e hooke ana paha i ke kau Kanawai ana a me ka hooko ana paha i ke Kanawai, a e hooke ana paha i na pono i haawiia ia hai, he hakaka ano ino loa ia. A pela no ka hakaka ana imua o ka Moi a me kona Aha, a me na Lii me ka Poeikohoia iloko o ka Ahaolelo, a me ka Ahahookolokolo e noho ana; a iloko o ka Luakini i ka wa pule; a o ka hakaka me na mea eha; i mea e weliweli ai na kanaka malalo o ka Moi, he hakaka ano ino loa ia.

4. Ina he olelo hakaka wale no, aole ia he hakaka io; aka hoi, ina no na mea hoeha e pili ana, a o kekahi mea ano hakaka e ae paha, ua maopopo ke kumu e weliweli ai na kanaka, alaila he hakaka no ia, aole nae he hana io.

5. O ka mea komo iloko o ka hakaka ano ino loa, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na malama eono; a i ole ia, e hooukuia oia, aole nae e oi aku mamua o na dala ekolu haneri.

6. O ka mea komo iloko o ka hakaka, aole nae he ano ino loa, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao ia ia a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na malama elua; a i ole ia, e hooukuia oia, aole nae e oi aku mamua o na dala he umikumamalima.

MOKUNA XXXIV.

NO KA ONA, HOOHIKI INO, KUAMUAMU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na ona—ka hoopai.
2. Hoohiki ino—ka hoopai.
3. Kuamuamu—ka hoopai.

1. O ka mea ona ma ke alanui paha, a ma kahi akea a ma kahi kanaka paha, no kona inu ana i kekahi waiona mamuli o kona makemake iho, e hooukuia oia no ka hewa mua, aole e oi aku mamua o na dala eono ; a ina i hoohewa hou ia oia mahope o kela hoohewa mua ana, e hoouku hou ia oia, aole nae e oi aku mamua o na dala he umikumamalua, oia ka pau o ka pii ana o ka uku ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na malama ekolu. Ina nae e hoopii ole ia a hala na malama eono, aole no e hoopaiia kekahi no kela ona ana.

2. O ka mea hoohiki ino i ka inoa hoano o ke Akua, ma kona hoole ana ia ia, hailiili ana ia ia, hoohewa ana ia ia, a me kana hana, a me kona Aupuni paha, a me kona hookolokolo ana i ko ke ao nei i ka la nui mahope, a ma kona kuamuamu ana ia Iesu Kristo, a i ka Uhane Hemolele paha, a ma ka olelo hoino paha i ka olelo Hemolele a ke Akua i paiia iloko o ka Baibala, a me ka hoike aku i ka olelo Hemolele i mea e hoowahawahaia mai ai, a e hoheneheneia'i paha, o ka mea hana i keia mau mea, he kue no ia i ka malu o keia Aupuni, a e pono e hoopaiia oia ma ka hoopaahao a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi ; a i ole ia, alaila e hooukuia oia ma ke dala, aole nae e oi aku mamua o na dala hookahi haneri.

3. O ka mea i nui ae, a ua loaa ia ia ka noonoo a hoohiki ino a kuamuamu paha, e hooukuia oia mai ke dala hookahi a hiki i ke ono ; aole nae e hookolokoloia kekahi no ka hewa e like me keia, ke ole e hoomakaia iloko o na la he kanakolu mahope iho o kana hana hewa ana.

MOKUNA XXXV.

NO KA HOOHAUNAELE ANA I NA HALAWAI PULE, A ME KA LA SABATI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Hoohaunaele i na halawai pule—ka hoopai.
2. Hoohaunaele i ka la Sabati—ka hoopai.
3. Ka hookipa ana o na kamaaina, aole malihini.
4. He mea ole na palapala Kivila ma ka la Sabati.
5. Na ka Makai Nui e hai mai na ofeni i hanaia ma ia la.
6. Ke ano o ka la Sabati.

1. O ka mea hoohaunaele kumu ole i ke anaina pule, a i ka halawai hoomana i ke Akua paha, ina paha maloko, a ina paha mawaho o ua anaina nei, ina hoi ma ka la Sabati a i ka la e ae paha, e hoopaahaoia oia me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na la he kanakolu ; a i ole ia, e uku no oia i ke Kanawai, aole nae e oi aku mamua o na dala he umikumamalima.

2. He la kapu ka la Sabati. Ua hookapuia na hana maoli a me na hana lealea e ae a pau ma ia la ; a o ka mea hale paahana, hale kuai, hale papaa, hamama ia la ; a o ka mea hana i kekahi hana maoli, o na hana pilikia maoli a me na hana ku i ke aloha wale no koe, a o ka mea hele i kahi hula ; i kahi hana lealea ma ke akea, i ka hoike a me ka ahaaina paha ma ke akea, a hana ma kekahi mau mea paani, olioli, mele, lealea i ka la Sabati, e hooukuia oia aole e oi aku mamua o na dala he umi.

3. O ka mea hale hotele, hale hookipa, hale ahaaina, hale maika, hale biliode, hale kuai liilii i ka rama a he mea e ae paha, a he hale kona e hookipa wale ana i ka lehulehu, a hookipa hoi ma kona hale i na kanaka e ae i ka la Sabati ; aole nae o ka poe hele, poe malihini a me ka poe maa i ke kipa ana ma kona hale ; a i ole ia, ua ae aku paha oia i kekahi poe e noho ma kona hale i ka la Sabati, a iloko o kekahi hale a i kekahi wahi paha, a i kekahi hale e ae paha e pili ana ilaila, a e inu ana, a e paani ana, a e noho wale ana paha ; a e hana ana paha i kekahi hana maoli, e hooukuia oia, aole e oi aku mamua o na dala he umi no kela

kanaka keia kanaka i hookipaia e ia pela, a i aeia paha e noho me ia ; a o ka mea e noho ana pela e inu ana, e hooukuia oia aole e oi aku mamua o na dala elima.

4. Aole pono i kekahi ke kena aku a hooko aku paha i kekahi palapala pili i ka hewa kivila i ka la Sabati, ina hana kekahi pela, ua lilo kana hana ana i mea ole.

5. Na ka Ilamuku a na na Luna Makai a me na Makai a pau, e ninau a e hai ae i na hana a pau i kue i ke Kanawai, a e hooko no mamuli o ka lakou hai ana ke oiaio.

6. O ka la o ka Haku ma keia Kanawai, oia no ka la mua o ka hebedoma, mai ka like a like o ka po mamua ae, a hiki i ka like a like o ka po mahope iho o ia la.

MOKUNA XXXVI.

NO NA MEA INO WALE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o na mea ino wale.
2. Na ino liilii.
3. Na ino e pili ana kahi poe.
4. Ka hookapae kahi alanui.
5. Ke kuleana kupono o na alanui.
6. Ka hoolele mea pahupahu.
7. Na palapala hoohilahila.
8. Na degere.
9. Ka hoopai o ke degere mua.
10. Ka hoopai o ke degere elua.
11. Ka hoopau i ka palapala hoolimalima o kahi hale hookamakama.
12. Hiki no ke hoopuka i palapala huli no na palapala a me na buke hoohilahila.

1. O ka mea e poino ai ke kino a me ke ola o na kanaka ; a o ka hana ana paha i kekahi mea e ino ai, a e hoopailua'i, a e eha'i paha ka naau, a e poino ai ka lehulehu, a he mea kupono ole i ka maemae a me ka noho pono ana ; o ka mea hoi e ino ai ka pono a me ka pololei a me ka malu, a e ino ai hoi ka hana maikai ana a na kanaka, ma ke ano kupono ole i ke Kanawai, he mau mea ino wale no ia.

E like me keia, o ka hana ana i kekahi Oihana, kokoke i kahi e noho ai kekahi, a o kahi e noho nui ana o na kanaka paha, a a ma kahi kokoke i ke alanui paha kahi e hele nui ai na kanaka a e akoakoa nui ai ka lehulehu, e like me ka hale kula, hale pule, a me kahi e ae i akoakoa'i ka lehulehu me ka pono no, a ua poino lakou no ua oihana nei, no ka makani ino malaila mai paha, no ka mahu pilau paha olaila, no na mea manaonao a me na mea pakui a me na mea hoopailua ke nana aku a me ka walaau pono ole ke hoomanawanui, a me na mea e kulikuli ai hoi.

Eia kekahi, ma ka hoolaha ana i ka mai puupuu lele, a me na mai lele e ae a pau, ma ka halihali ana mai i kekahi kanaka mai

lele ma ke alanui, kahi e hele nui ai na kanaka, a ma na ala e ae paha; o ka malama ana i ka hale hookipa mai, a ua poino ka poe noho koke ana a me ka poe hele ma ke alanui kokoke i ua hale mai nei.

Eia kekahi. O ka hana ana, a waiho ana paha i ka pauda ma kahi kokoke i na kanaka he lehulehu, me ka ae ole o ke Kanawai e hana pela; a o ka hana ana a me ka waiho ana paha i ka pauda ma kekahi ano e ae, aole i aeia e ke Kanawai.

Eia kekahi. O ka walaau ino i ka po.

O ka malama i na holoholona kolohe hoohaunaele i ka poe kokoke i ka po,

O ka hookuu wale i na holoholona hihiu huhu e hele wale.

O ka malama i ka hale moekolohe.

O ka hana ana i na hana ano moekolohe ma ke akea, a me ka hoike ana i na wahi huna o ke kanaka.

O ka malama ana i ka hale piliwaiwai.

O ka malama ana i ka hale hoohaunaele, e ino ai ka noho ana o kanaka ma ia wahi.

2. O ka lilo ana o kekahi i kumu no kekahi makau wale kumu ole, a no kekahi mea ino uuku paha, aole ia he mea ino wale, na ke jure, a na ka Ahahookolokolo, a na ka Lunakanawai e nana i ka nui a me ka uuku o ka poino malaila, a maopopo he mea ino wale ia, a he mea ino ole paha.

3. Ina he lehulehu na kanaka kokoke ma kekahi mea ino wale, i oleloia he mea ino wale, a he hapa ka poe i kaumaha ka manao no ia mea, no ko lakou ano e, a no ko lakou mai paha, a he lehulehu wale ka poe oluolu, alaila, aole ia he mea ino wale.

Me keia. O ka hale kui keleawe; a ua hapa ka poe pilikia no ke kani ana o na mea kani o ka hale kui keleawe, a o ka nui o kanaka e kokoke ana, he oluolu no nae i ua kani nei.

4. O ka hoopilikia ana i ke alanui, i ke kowa, komo awa, a i ke awa paha, a i ke kahawai kahi e holo ai na waa paha, a me kekahi o na lehulehu, he mea ino wale no ia.

Me keia. O ka eli ana i ka auwai, hoomoe ana i ka pauku laau, hana ana i puka, a me ka waiho ana paha i kekahi mea keakea ma ke alanui.

Eia kekahi. O ka waiho i na kaa a me na mea kauo e ae ma ke alanui a liuliu, pono ole.

Eia kekahi. O ka hoolilo ana i ke alanui i waihona laau, a i hale papa, a i wahi kaulai ili.

Eia kekahi. O ka hana ana a me ka malama ana paha i kekahi hale, a he pa paha a he mea e ae paha, ma kahi alanui, ma kahi e ae paha, no ka lehulehu.

Eia kekahi. O ka hookahe wale ana i ka wai ma ke alanui.

Eia kekahi. O ka hooholo wale ana i kekahi mea kauo ma ke alanui me ka hawawa ; a o ka hooholo ana paha i kekahi mau holoholona hihiu laka ole ma ke alanui, e poino ai ke ola o na kanaka.

Eia kekahi. O ka hikii ana i na lio a me na holoholona e ae ma ke alanui o na kulanakauhale e ai ai. O na holoholona hele wale iho ma na alanui e poino ai o hai.

5. O ka hana i kekahi mau mea ma ke alanui ma ke ano kupono, aole ia he mea ino wale.

Me keia. O ka hoolei ana i ka wahie ma ke alanui ma kahi kokoke i ka hale, ke ole e paapu pono ole ke alanui malaila ; aole hoi i waiho loihi pono ole malaila.

6. O ke kipu ana, hoolele ana i ke ahi iluna, hoopahupahu pauda, a me na hana e ae me ke ahi, ma ke alanui a ma kahi kokoke paha i ke ala a me kahi akoakoa no ka lehulehu ; a ma kahi kokoke i ko hai hale ; a i ole ia, o ka hana ana ia mau mea, a ua kaumaha ka manao o kekahi poe no ia mau hana, a ua ane poino paha lakou malaila ; a i ole ia, ina paha he mau mea ia e poino ai ka waiwai o kekahi poe, he mea ino wale ia, ke ole ae ia keia kani ana a me keia hoolele ahi ana e ke Kiaaina ; a ina aole oia malaila, i ka Lunakanawai Hoomalu no e like me kona ae ana.

7. O ka lawe ana mai, pai ana, hoolaha ana, haawi ana e kuai, haawi lilo ole ana i kekahi, hoike ana ma ke akea a e lawe ana paha iloko o kekahi ohana, kula paha, a me kahi i aoia'i, i ke kii, i ka palapala, pepa, a me na mea e ae me ka olelo hilahila, kii hilahila, kii henehene, e hoike ana i na mea e hilahila ai, a he mau mea ia e hewa'i ka poe opiopio, a o kela mea keia mea paha, a i ole ia, o ke kuai ana, loaa ana mai, lawe ana, a e mala-

ma ana i kekahi kii o ia ano, buke, pepa, a me na mea e ae me ka manao e kuai, hoolaha, haawi lilo ole ia hai, a hoikeike aku paha ia mea, a lawe paha iloko o kekahi ohana, kula, a me kahi i aoia'i, he mea ino wale ia.

8. Elua degere o na hewa ino wale, a na ke jure e imi i ke degere kupono i ka hewa ; a i ole ia, na ka Ahahookolokolo, a na ka Lunakanawai paha, nana e hookolokolo e like me na mea i hanaia. A pela no, ina e aeia ka hewa, na ka Ahahookolokolo nana i hana, e imi a hooholo ma ke degere kupono i ka hewa.

9. O ka mea i hewa no kana hana ana i na mea ino wale ma ke degere mua, ina maopopo ole ka uku no ia hewa ma ke Kanawai, e hoopaahaoia oia, a me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na malama eono ; a i ole ia, e hooukuia oia i na dala, aole e oi aku mamua o na haneri dala elima.

10. O ka mea hana i ka mea ino wale ma ke degere elua, a ua maopopo ole ma ke Kanawai i ka uku no ia hewa, e hoopaahaoia oia a me ka hana i ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na malama elua ; a i ole ia, e hooukuia oia, aole e oi aku mamua o na dala he iwakaluakumamalima.

11. O ka hoolimalima i ka hale o kekahi, a hoolilo oia i ua hale nei i hale moekolohe, hookamakama, alaila, ina makemake ka mea nona ponoi ka hale, e hoopau i ka palapala hoolimalima, a e hoolilo i kela hoolimalima i mea ole, alaila e pau no, aole paa ; a e hiki no i ka mea nona ponoi ka hale, ke koi aku e hoihoia mai ka hale nona, e like me he mea la ua hala ka manawa hoolimalima, a e uku mai no ka mea nana i hoolimalima no ua hale nei no ka manawa i pau ai i oleloia ma ka palapala hoolimalima.

12. E hiki no i na Lunakanawai Hoomalu kulanakauhale a pau, a me na Lunakanawai Apana a pau ke haawi i palapala huli i na buke, pepa, kii, a me na mea e ae a pau me ka mea hilahila maluna iho, a he mau mea ia e ino ai ka poe opiopio ; a o na mea a pau o ia ano i loaa mai i kekahi Luna Aupuni ma kana imi ana mamuli o ia palapala huli, a loaa paha ia ia ma ka mea e ae, e malama pono oia ia mau mea a pau ; a pau ka manawa e hoike ai ma ka hookolokolo ana, a mahope iho olaila, e pau ua mau mea la i ka haehaeia mamuli o ke kauoha o ka Ahahookolokolo nana i hana.

MOKUNA XXXVII.

NO KA POE AEA A ME KA POE HAUKAE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoopai o keia poe.
2. Ka piliwaiwai hoomaunauna—ka hoopai.
3. Ka mea opiopio a me ka wahine kane.
4. Hoopai ma ka hana oolea.

1. O ka mea ikaika kupono i ka hana, a aea wale ma kela wahi keia wahi, e noi wale ana i ai nana, a i waiwai paha nona a me ko ka hale ona ; a i ole ia, o ka mea nele paha i ke ola ole a noho palaualelo, e ai ana i ka hai ai ; a o ka mea aea wale, aole hoi pololei kana olelo nona iho, e hiki no ke hopuia oia a e laweia imua o ka Lunakanawai Hoomalu kulanakauhale, a imua o ka Lunakanawai Apana paha, a na lakou e hoopaa ia ia iloko o ka halepaahao hana no ia apana paha, e oki pohaku paha a ma ka hana Aupuni e ae paha e pono ai ua apana nei kahi i hopu ia'i ua mea aea wale la, aole nae e oi aku mamua o na malama eono ; a i ole ia, e hiki no i ka Lunakanawai nana i hana ke hoopaa i kela kanaka ma ka palapala hoopaa me ka hoohiki e noho me kekahi kanaka mahiai, a me kekahi paahana paha ma keia Pae Aina, aole nae e oi aku mamua o ka makahiki hookahi. O ka uku i loaa mai no keia palaualelo i hoopaaia, i elua hapakolu e lilo ia ia a hookahi hapakolu e lilo i ke Aupuni. A ina i hana ole ua palaualelo nei i kana hana ma ke ano kupono, e hiki no i kona haku ke hoopai pono ia ia, e like me ka olelo a ka Lunakanawai o ka Apana kahi ona i noho ai, a i kauoha'i.

2. O ka mea ua maopopo ole kana hana, a ua imi i kona ola ma ka piliwaiwai :

O ka mea imi waiwai ma ka hoopunipuni, a ma ka hoomanamana, a ma ka hoopiopio, a o ka mea wanana wahahee ma ka poino a me ka pomaikai o kanaka a me kahi e waiho ai ka waiwai aihue :

O ka mea pule anaana, a olelo hoi "aia i kana pule ka make a me ke ola o kanaka :"

O ka wahine lilo loa i ka hookamakama :

O ka mea ano moekolohe, a makaleho paha ma kana olelo ana, a me ka noho ana :

O ka mea ona mau :

O ka mea ano hoonaukiuki ma ke Kanawai :

O ka mea malama i ka hale hookamakama :

O ka mea haalele wale i kana hana, hoomaunauna i ka waiwai loaa, aole hoi imi i ola no ko ka hale ona :

O ka mea ano hoopoino ia hai, a noho haukae, no kona hoohaunaele ana, imi ole i ka maluhia, hele ana me na mea hoeha ino e pili ana ia ia, hai ana i na olelo hooweliweli a me na mea ano like :

O ka mea paani pepa, lulu, kuhelemai, a me na mea paani lealea e ae, e pili waiwai ai, a o ka mea noho wale, a haukae wale e ae :

E hiki no ke hopuia kela mea keia mea o lakou, a e laweia i na Lunakanawai Hoomalu kulanakauhale, a me na Lunakanawai Apana a pau, a e hahaoia lakou iloko o ka halepaahao, papu, hale hana no na lawehala, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo a o ka Lunakanawai paha, e paa malaila malalo o na Kanawai o ua wahi paa nei, aole nae e oi aku mamua o na malama eono :

Aka hoi, ina i haawi ka mea i hoopiiia i palapala hoomalu i ke Aupuni, e uku i kekahi dala, oia a o kona hope paha, i aeia e ka Ahahookolokolo, a e ka Lunakanawai paha nana e hookolokolo ia ia, ke hana hou oia i ka hewa ona i hoopaiia'i oia mamua iloko o ka manawa a ka Ahahookolokolo a o ka Lunakanawai paha i olelo ai, aole emi malalo o na malama eono, aole hoi e oi aku mamua o na makahiki elua, alaila e hookuuia oia.

E hiki no i na Lunakanawai Hoomalu a me na Lunakanawai Apana a pau e hoopaa i ka poe aea a me ka poe haukae no kekahi manawa, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elua. (1868, aoao 8.)

3. Ina he mea opiopio ka mea i hoopiiia, a he wahine mea

kane paha, alaila e hiki no i kekahi mea e ke hoohiki i hope nona.

4. Ina i hookolokolo ia kekahi, a ku ka hewa ia ia, no kekahi o na Ofeni i hoakakaia ma ka Pauku 2 o keia Mokuna, e hiki no i ka Aha a i ka Lunakanawai paha nana i hookolokolo ia hihia ke hoopai i ua mea nei i hoahewaia, aole ma ka hoopaahao wale, ke manao ia he pono, aka, e hiki no ke hoopaiia ma ka hoopaahao me ka hana oolea aole oi aku mamua o na mahina ekolu. (1860, aoao 13.)

MOKUNA XXXVIII.

NO NA ANAINA HOOHAUNAELE A ME NA AHA KUE I KE KANAWAI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o na anaina kue Kanawai.
2. Na hana hoohaunaele.
3. Na hana hooweliweli.
4. Ka poe kokua me ka manao ino.
5. O na hana hoohaunaele hui mua me ka maikai.
6. Ka poe kokua hana hoohaunaele.
7. Ka poe noho mahope o ke kauoha e hoi.
8. He manao wale ia kela mea keia mea ua lohe lakou i ke kauoha.
9. Ka hoohaunaele me ka manao e wawahi hale—ka hoopai.
10. Na hana e kue ana i ke ola o kekahi—ka hoopai.
11. Ka hana o na Kiaaina me na Luna Aupuni.
12. Hiki ke kauohaia na koa.
13. Na olelo kauoha e hoolohe ai.
14. Ka poe pepehiia a hoeha ia.

1. Ina i halawai akoakoa pu ekolu a keu paha ma ko lakou manao iho, ma ke ano hoohaunaele, walaau ino, a me ka hana ku i ka hooweliweli ia hai, he aha halawai kue ia i ke Kanawai ma ke ano o keia Mokuna.

2. O ke anaina hoohaunaele, oia ka halawai ana o na kanaka ekolu a keu, e huipu e nana i kekahi mea e weliweli ai me ka manao uwauwa me ka ikaika.

3. O ka olelo hooweliweli a me ka hana ku i ka hooweliweli, a me ka hoike ana i na mea hoeha, a me na mea e ae e weliweli ai o hai, he mau mea ia e maopopo ai ke ano o kekahi mau anaina kue.

4. O ka huipu ana me kekahi aha hoohaunaele ikaika, a me kekahi hana pili malaila paha e weliweli ai o hai, he aha hoohaunaele no ia, aole nae i hui ko lakou manao mamua e hoohaunaele. E like me keia ; Ina hele kekahi poe i kekahi mea e hoike ana imua o ka lehulehu, a malaila hui ko lakou manao e

hoohaunaele me ka ikaika ma ke ano hooweliweli ; a i ole ia, hui paha ko lakou manao e hana i kekahi hana, a i kekahi mau hana paha i ku i ka hoohaunaele e weliweli ai i hanaia e lakou, a e kekahi o lakou paha, he aha hoohaunaele no ia.

5. Ina i halawai pu kekahi poe, aole nae i manao mua lakou e hoohaunaele me ke kue i ke Kanawai, aole hoi i ano kue ka lakou hana ana, a ua haunaele no nae, he hewa no ia i ke Kanawai. Eia ka mea e maopopo ai ka haunaele, o ke ano hooweliweli o ka hana ana me ka pono nae o ka halawai ana ma ke Kanawai a me ka pono hoi o ka hana a lakou i akoakoa ai, ke hanaia ma ke ano maikai.

6. O ka poe hele i kahi halawai hoohaunaele kue i ke Kanawai, a ua kokua ma ia hana, ua paipai aku, ua ae aku, ua hookonokono a koi aku paha ma ka olelo a ma ka hana ana paha, ma ke kuhikuhi ana, a ma ka hana e ae paha, ua huipu no lakou ma ia hana, a ua like pu no me ka poe hoohaunaele maoli.

7. Ina i kauohaia kekahi aha hoohaunaele e hoi, e kekahi Luna i hookohu ponoia e ke Kanawai, alaila o ka mea hoolohe a hoi ole me ka noho pu me ka poe hoopaakiki e hoohaunaele mahope iho o ia kauoha ana, ke noho ole nae oia i mea hoomalu, e manao ia no, oia kekahi i huipu me kela anaina hoohaunaele kue i ke Kanawai.

8. O kela mea keia mea i huipu iloko o ke anaina kue i ke Kanawai, e manaoia lakou, ua lohe no i ke kauoha a ka Luna kupono i kauoha'i e hoi nui.

9. O ka mea huipu me ka anaina hoohaunaele, me ka manao e wawahi hale, uapo, a i kekahi mea ano like e ae ; a i ole ia, ua huipu paha lakou me ka manao e hana ino i kekahi moku, a i na mea iloko o ka hale paha, lole, ukana, e hoopaiia no lakou ma ka hoopaahaoia ma ka hana i ka hana oolea. aole nae e oi aku i na makahiki elua ; a i ole ia, e hoopaiia no ma ka uku, aole nae e oi aku mamua o na dala elima haneri ; a e uku hou no hoi oia no ke poho a pau loa i poho a i poino no kela hana ana.

10. O ka mea i komo iloko o ka Ahahoohaunaele kue i ke Kanawai, he mea nae ia e poino ai ke ola a me ke kino a me ka pono o kekahi ; a ina paha i komo iloko o ka aha hoohaunaele kue i ke Kanawai i like ole me ka mea i oleloia ma ka pauku maluna iho, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao, ma ka hana i ka hana

oolea, aole nae e oi aku i na makahiki elima ; a i ole ia e hoo-ukuia no ia i na dala aole e oi aku i ke tausani hookahi.

11. Ina he aha hoohaunaele ma kekahi kulanakauhale a ma kekahi apana paha, alaila na ke Kiaaina ke noho oia malaila, a me na Lunakanawai e noho ana malaila, a na ka Ilamuku, Luna Makai, a me kona mau hope, a na ka Luna Makai o ke kulana-kauhale apana paha, na lakou e hele iwaena o kela anaina, a e hookokoke pono aku ia lakou, a ma ka inoa o ka Moi e kauoha aku ai lakou i kela aha, e pau ka haunaele a e hoi koke me ka maluhia ; a ina i hoi ole lakou e like me ia olelo, alaila na kela poe Luna apau i oleloia maluna e kena ae i na kanaka a pau malaila e kokua, e hopu a e hoopaa i kela poe akoakoa kue i ke Kanawai i hanaia e lakou e like me ke Kanawai.

12. Ina i kauohaia kekahi aha hoohaunaele ma ke ano kue i ke Kanawai, e ke Kiaaina, Ilamuku, Luna Makai, hope Luna Makai o ke kulanakauhale, a o ka Apana paha, a hoole ua aha la, aole e hoi, alaila e hiki no i na Luna elua o na Luna i oleloia maluna, ke koi aku i na kanaka he nui a kupono i makaukau i na mea eha, a me na mea e ae e like me ke ano o ka pilikia, a e hana aku e like me ko laua manao e pau ai kela aha kue i ke Kana-wai, aha kipikipi paha, aha walaau paha, e hopuia a e hoopaaia lakou i hanaia e like me ke Kanawai.

13. Ina i hoomakaukau ia na koa e hoopuehu i kekahi aha hoohaunaele a i kekahi aha kue i ke Kanawai paha, e hoolohe na koa nana e kinai a e hopu paha i kela poe hoohaunaele i ke Kiaaina, i ka Ilamuku, Luna Makai o ka Mokupuni, Luna Makai o ke kulanakauhale paha, a me na kauoha i kauohaia mai ai la-kou mahope o ko lakou akoakoa ana ma kahi hoohaunaele, e na Luna elua i oleloia ma ka Pauku maluna iho.

14. Ina i eha a make loa paha kekahi kanaka no ka hooikaika ana o na Luna elua a keu aku paha i oleloia maluna i ka hoo-ikaika ana mamuli o ka lakou kauoha e hoopuehu a e hoopau i ka haunaele, a i ka hopu ana paha i ka poe hoohaunaele, a i ka poe hoopupu a hoi ole ; alaila ua kaawale na Lunakanawai a me na Luna e ae a pau e hana ana malalo o lakou, aole lakou e hihia ma ke Kanawai ; a ina hoi i eha a make loa paha kekahi Luna-kanawai a Luna e ae paha i hana malalo o lakou, alaila ua pili ia hewa i ka poe a pau e hoohaunaele ana, a me na kanaka a pau i kenaia e kokua a hoole i ke kokua i na Luna i oleloia maluna ; e kau no maluna o lakou a pau ia hewa.

MOKUNA XXXIX.

NO KA PILI WAIWAI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka pili waiwai.
2. Na degere.
3. Ka hoopai ma ke degere mua.
4. Ka hoopai ma ke degere elua.
5. Hiki ka mea poho e hoopii no kona poho.
6. Ka hoopii o na Luna Aupuni me na mea e ae.
7. Na bila aie me na palapala hoolilo aina ma ke ano pili waiwai he mea ole.
8. Hiki na aoao elua e hoike.

1. O ka mea piliwaiwai me ka pepa a me ka mea e ae, a ua loaa mai a ua lilo aku paha kona dala a me ka waiwai e ae malaila, ua hewa no ia no ka piliwaiwai ana.

2. Elua no degere o ka piliwaiwai, e like me keia ; o ka piliwaiwai i ka la Sabati, a ina i loaa mai a lilo aku paha na dala he iwakaluakumamalima a keu aku paha ; a i ole ia, o ka waiwai paha i like me ia ka nui ; oia ka piliwaiwai ma ke degere mua ; a o na piliwaiwai e ae a pau loa, ma ke degere elua no ia.

3. O ka mea i hoohewaia no ka piliwaiwai ma ke degere mua, e hooukuia oia aole nae e oi aku mamua o ka paumi ana o ke dala a me ka mea e ae i loaa mai a i lilo aku paha ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na la he kanaono.

4. O ka mea i hoohewaia no ka piliwaiwai ana ma ke degere alua, e hooukuia oia i na dala aole e oi aku i ke kanalima, a i ole ia, e hoopaahao ma ka hana oolea aole e oi aku i na la he kanakolu.

5. O ka mea piliwaiwai me kekahi ma ka pepa a ma ka piliwaiwai e ae paha a me ka mea pili kakalalo, a ua lilo aku kekahi dala a me kekahi waiwai e ae, a ua haawi aku no i ke dala a me ka waiwai e ae no ke eo ana, e hiki no ia ia ke hoopii a e koi aku ma ke Kanawai i hoihoi ia mai ai ke dala a me ka waiwai e ae i eo aku i ka piliwaiwai ana.

6. Ina aole koi aku ka mea nana ke dala a me ka waiwai paha i eo aku, iloko o na malama ekolu i na dala a i ka waiwai paha i mea e hoihoi ia mai ai me ka ohumu ole a me ka oiaio, alaila e hiki no i na Makai a pau, a me na Luna e ae, a me na kanaka e ae hoi, ke hoopii a ke koi aku ma ke Kanawai i na dala a me ka waiwai a loaa papakolu mai ke dala a me ka waiwai i eo ai, a me ke koina kekahi; a o ka hapalua o kela dala a me ka waiwai i loaa mai e lilo no ia i ka mea nana i hoopii a ko, a e lilo kekahi hapalua i ke Aupuni no na kula.

7. O na palapala aie a pau, na bila aie, na palapala hoomalu, na palapala moraki a me na palapala hoomalu e ae, a me na palapala hoolilo a pau, e hoohiki ana e uku aku i ke dala a i ka waiwai e ae paha i eo aku ma ka piliwaiwai pepa, a me ka piliwaiwai e ae paha, a ma ka pili kakalalo paha, a e hoohiki ana e hoihoi wale aku i kekahi dala a waiwai paha i haawiia i mea piliwaiwai, a i mea pili kakalalo paha, i kekahi kanaka piliwaiwai i ka manawa e piliwaiwai ana, a e pili kakalalo ana, e lilo no ia mau palapala a pau i mea ole, aole no e ko ana, kela haawi ana i ka poe nona na inoa i ko i ka piliwaiwai ana, a me na mea a pau; koe nae ka poe mea kuleana oiaio maoli malalo o na mea nona ka palapala, oia hoi ka poe ike ole i ke kumu maoli o keia mau palapala aie a me ka hoohiki ana e kue i ke Kanawai; a ina i lilo kekahi palapala moraki aina, a me ka palapala hoolilo aina e ae paha i mea ole, e like me keia Kanawai, alaila ua paa loa ia aina i ka mea nona ke kuleana, ke ole e haawiia ua moraki nei, a me ua palapala hoolilo nei, me he mea la ua make ka mea nana i haawi; a o na palapala hoolilo a pau e hoole ana, aole e hoihoiia ua mau aina la i ka mea nona ke kuleana, ke ole ka moraki, he mau palapala hewa wale no ia a me ka pono ole, a e lilo no i mea ole.

8. Ma ke koi ana o kekahi ma ke Kanawai e hoihoi ia mai ke dala a me ka waiwai e ae i eo aku a lilo i ka piliwaiwai ana, e like me ka olelo o ka Pauku elima o keia Mokuna, e hiki no i ka mea hoopii a me ka mea hoopiiia ke ku i hoike no ia hihia, aole hoi mea e ae e pakele i ka hoike no ia mea, o na aoao kuleana wale no, ke hookolokoloia kekahi no ka hana kue i keia Kanawai no ka piliwaiwai, no kana olelo ana ua piliwaiwai pu, a ua pili kakalalo paha; aole nae e lilo ka olelo a keia hoike i kumu e hoohewaia'i oia no kona hoike ana ke hookolokoloia no kekahi hana kue i na Pauku o keia Kanawai maluna iho.

MOKUNA XL.

NO KA WALAAU I KA PO.

1. Ua hookapuia na walaau a pau i ka po o ka mea walaau a me ka mea olioli mele me ka leo nui, mahope o ka napoo ana o ka la ; a i ole ia, o ka mea e hoohaunaele i ka po me kekahi walaau ano e ae maloko o kekahi kauhale, a me na wahi e ae o keia Aupuni, a he kumu ole no kela walaau ana, e hopu kokeia no ia e ka Makai a e na makai paha, a maopopo kona hewa, e hoo-ukuia oia i na dala aole e oi aku mamua o na dala he umi.

MOKUNA XLI.

NO KE KINAI I KA ONA, A ME KA HANA ANA A ME KE KUAI ANA I NA WAIONA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Haawi waiona kekahi kanaka maoli—ka hoopai.
2. Ka hana waiona i mea kuai—ka hoopai.
3. Aole hiki i na mea kuai liilii i ka waiwai, ke kuai i na waiona i oi aku mamua o ka inoa he waiala.
4. Aole hiki i na hotele hale ahaaina e kuai i na hua iloko o ka rama.
5. Ka hoopai mamuli o na pauku elua maluna ae nei.
6. Na waiona hookomoia mai ma ka inoa waiala.
7. Na ipuhao me na mea puhi rama, no ke Aupuni.
8. Ka hoopai no ke puhi rama.
9. Ka papa ana aole kuai rama mai ka po Poaono a hiki i kakahiaka Poakahi.
10. Ke kau ana o na hoopai maluna o na hotele me na hale ahaaina.
11. Aole hiki na lawehala e inu rama, ke ae ole ke kauka.
12. Ka mea nona ka palapala ae, ua manao wale ia, ua ike oia i ke kuai ana ma kona wahi.
13. Ka hoopai o ka hewa elua, &c., malalo o ka Pauku 12.
14. Ka hoopii ana o ka mea i aeia, aole ka mea e ae.
15. Ka mana o ke Kuhina Kalaiaina e haawi i ka palapala kuai nui i ka rama.
16. Ke ano o ke kuai nui—aole inu malaila.
17. Ka uku o ka palapala ae, me ka palapala hoopaa.
18. Ka haawi ana o na palapala ae no ka poe okoa.
19. Ka nui o ka rama e kuai ai mamuli o ka Pauku maluna.
20. Ka uku o na palapala ae me na palapala hoopaa malalo o na Pauku 18, 19.
21. Ka palapala ae kuai omole a kiaha—ma Honolulu wale no.
22. Ka uku o ka palapala ae kuai liilii me ka palapala hoopaa.
23. Kakau inoa ke Kuhina Kalaiaina.
24. Na palena o na wahi e hiki ke kuai—aole haawi ia hai.
25. Na rula o ke kuai rama.
26. Ka palapala hoopaa.

PAUKU 27. Ka hoihoi ana i ka palapala hoopaa ma ka lima o ka Loio Kuhina; ma ke ano hoopii.
28. Kakauia ka inoa o ka poe aeia e kuai rama.
29. Ka hoopai o ka poe kuai me ka palapala ae ole.
30. Na ka Ilamuku me kona hope e nana i na wahi kuai rama.

1. O ka mea haawi wale a kuai aku a imi a loaa i kekahi kanaka maoli o keia Aupuni kekahi waiona a me ka mea ona e ae paha, e hooukuia no ia, aole e oi aku mamua o na haneri dala elua, a ina i kaa ole keia uku, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki elua.

2. O ka mea hana i kekahi wai ikaika a me kekahi mea e ae e ona'i, i mea kuai aku, e hooukuia no ia i na dala elima haneri, a ina kaa ole ia uku, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki elua.

3. Aole e manaoia na palapala ae i kekahi mea e kuai liilii i ka waiwai kalepa o kela ano keia ano, ua aeia malaila ke kuai ana i ka alekohola, kolona, lavenda, a me ka waiala e ae, me ka alekohola maloko i mea inu. O ka nele ana o ke ano mau o ka wai ala iloko o ua wai nei, e manaoia no ia, ina i kuaiia i mea inu, he mea ia e maopopo ai ka manao e hana kue i ke Kanawai no ke kuai liilii ana i na waiona.

4. Aole no e aeia iloko o na palapala ae, i ka hale ahaaina, a i ka hotele paha, e kuai aku i ka peaches, cherries, a me na hua e ae, iloko o ka barani, a me ka waiona e ae, o kela ano keia ano, me ka manao e ai ia ma kahi i haawiia'i ka palapala ae, a kokoke paha malaila. E manaoia ka ai ana pela, he mea ia e maopopo ai ka manao e pale i ke Kanawai no ke kuai liilii i na waiona.

5. O ka mea hana kue i keia mau pauku elua maluna iho, e hooukuia no ia i na dala, aole emi malalo o ka umi, aole hoi oi aku mamua o ke kanalima, no kela hewa keia hewa. E hiki no hoi i ka Ahahookolokolo ke manaoia he pono, ke hoopaa i ka hao i kekahi ma ka hana oolea, a hala na la, aole oi aku mamua o ke kanakolu.

6. E laweia, a e hoahewaia, a e kuaiia'ku na waiona a pau, i laweia mai ma ka inoa waiala, a hua paha iloko o ka waiona, me ka manao e pale i na Kanawai no na dute, a e haawiia ke dala loaa mai iloko o ka Waihona o ke Aupuni. (K. K., p. 128.)

7. O na ipuhao a pau i hanaia no ke puhi rama, a me na mea

e ae a pau loa i hoomakaukauia no ke puhi rama, a no ka hana ana i na waiona o kela ano keia ano maloko o keia Aupuni, e hiki no ke hoomaluia e ka Makai Kiekie, kekahi o na Makai nui, a makai e ae paha, a e hoolilo wale ia na ke Aupuni; ina na kekahi makai ka hopu ia mea, e hoihoi koke ia maloko o ka lima o ka Makai Kiekie, a o kekahi Makai nui paha e noho kokoke ana. A nana no e hoolaha aku iloko o ka nupepa o ke Aupuni no ia mau mea i hoomaluia, a ke ole i hoomaopopo mai ka mea nona ia waiwai, ma ka palapala, iloko o na la he iwakalua mai ka la i hoolahaia'i pela, alaila, e manaoia ua lilo i ke Aupuni; aka hoi, ina e koi mai ka mea nona ia waiwai i hoomaluia e like me ka olelo maluna, alaila na ka Makai Kiekie, a Makai nui paha nana ia hana, e hoike ae ma ka palapala imua o ka Loio Apana o ka Mokupuni kahi i waihoia ai ka waiwai i hoomaluia no na mea a pau i pili, a na ua Loio la e hoao ma na Ahahookolokolo no ka pololei a me ka ole o ia hoomalu ana, e like me na olelo o keia pauku. (1860, aoao 14.)

8. O ka mea puhi i kekahi waiona iloko o keia Aupuni, e hooukuia no oia, aole e oi aku i na dala hookahi tausani, aole hoi emi malalo o na dala kanalima; a ina kaa ole ia uku, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki elua. (1859, K. K., aoao 323.)

9. Mahope aku o ka la mua o Iulai, M. H. 1852, o kela mea keia mea i aeia e kuai aku i ka wai ikaika ma ke kiaha, a ma ka omole paha, a i aeia paha e kuai aku i waina, ale, pota, a bia paha, aole no e hiki ia ia ke kuai a ke haawi wale aku paha i ka la Sabati, oia hoi mai ka hora umi o ke ahiahi o ka la hoomalolo a hiki i ka hora elima o kakahiaka o ka la noa mahope iho; o ka mea kue i keia Kanawai, e hooukuia oia, aole e oi aku i na haneri dala elima, aole hoi emi malalo o ka haneri dala hookahi, ke hoomaopopoia kona hewa imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu, a Apana paha; aole nae e manaoia ua kue keia Kanawai i ka hana mau o na mea Hotele, a me na Hale Ahaaina i ke kau ana ma ko lakou papa kaukau i ua mau mea ona nei. (K. K., aoao 298.)

10. Ina e kuai aku a haawi aku paha ka mea hale ahaaina, hale kuai, hale kuai liilii, i ka rama a me kekahi mea ona e ae i loaa ole ia ia ka palapala ae, i kekahi kanaka e ae, aole i oleloia ma ka Pauku mua maluna iho, i kekahi wai ikaika, e hooukuia

oia, aole e oi aku i na dala elua haneri ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki elua.

11. Aole e inuia ka waina a o ka waiona paha, e kekahi kanaka i hoopaiia ; a o kela mea keia mea e haawi ana i ka mea inu o ia ano i kekahi kanaka i hoopaaia, ke ole e haawiia ma ke ano laau lapaau, mamuli o ke kuhikuhi ana o kekahi kahuna lapaau ; a o ka mea e haawi ana i kekahi mea e ae i papaia ma na rula o ka halepaahao, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole e oi aku i na dala elua haneri ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia i ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki elua ; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo ; a ina he luna ka mea i hana pela, alaila, o ka hoopauia o kona noho luna ana, kekahi uku hoopai ona. E haawiia ka mana i na Lunakanawai Apana, a me na Lunakanawai Hoomalu, e hookolokolo i na hihia a pau malalo o keia Pauku. (K. K., p. 214.)

12. Ina i hana kekahi mea i kekahi hewa i kue i ka olelo o ka Mokuna 41 o ke Kanawai Hoopai Karaima, e papa ana i ke kuai ana o na mea e ona ai, ma kahi i nohoia ai e kekahi mea i aeia e ke Kuhina Kalaiaina, no ke kuai liilii i ka rama, a i ka mea ona e ae paha, a ma kahi ia ia kekahi pono ma ke ano hoolimalima, a ma ke ano e ae paha, ina ma kahi i pili pu ai me kahi i noho ia ai e ia, alaila, e manaoia no, no ua mea la i ae ia'i ia hewa, a e hoopaiia oia me he mea la nana iho no i hana ia hewa, ke ole oia e hoomaopopo imua o ka Ahahookolokolo, a o ke jure paha, ua hana ia kela hewa me kona ike ole a me kona ae ole, aole hoi i loaa ia ia, aole no hoi i manaoia e loaa ana i kekahi puka a pomaikai paha malaila. (1860, aoao 30.)

13. Ina i hana hou ia kekahi i ka hewa i hoakakaia ma ka Pauku 12, alaila, e hoopaiia oia me ka hoonkuia i na dala aole i emi malalo o ekolu haneri, aole hoi e oi aku mamua o hookahi tausani ; a ina i maopopo i ka Aha he apiki maoli ka hana ana o ka mea nana ia hewa, alaila, e hiki no ke hoopai houia me ka hoopaahao ma ka hana oolea, aole nae e oi aku i ka makahiki hookahi.

14. Ina manawa a pau aia a hoopiiia kekahi mea no kekahi hewa i kue i ka Mokuna 41 o ke Kanawai Hoopai Karaima, aole no e hoopiiia kekahi mea e aku no ia hewa hookahi ; aka, ma ka Ahahookolokolo nana i hana ia mea e hoolilo ia lakou i mau hoike no ia mea.

15. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke haawi i palapala kuai nui i ka rama, i kela mea kuai kukaa keia mea kuai kukaa i noi mai ia ia, a e hoike mai ma ia palapala i ka inoa o ka mea nana i kuai a me kahi ana i manao ai e kukulu i kona wahi hana; aka hoi, aole no e haawiia ua palapala ae kuai kukaa la i ka poe e ae, o ka poe wale no i loaa ka palapala ae kuai kukaa i na waiwai kalepa.

16. Ina i oi aku ka rama i kuaiia iloko o ka pahu hookahi, a o ka hue paha, e kapaia kela kuai ana he kuai nui, a maloko paha o ka pahu i hookomo mua ia mai ai iloko o keia aina. O na waina, ela, a me na waiona e ae i hookomo ia ka alakoholo, ua pili maloko o keia Kanawai; aka hoi, aole e inuia ua mea ona nei, a kekahi hapa paha, ma ka hale a ma kahi paha i kuai ia'i, a ma kekahi hale a wahi paha e pili kokoke ana i loaaia a hoolimalimaia paha no ia mea, e ka mea ia ia ka palapala ae, a e kekahi mea e ae paha, e hooliloia ka palapala ae i mea ole, a e hooko ia na hoopai a pau i oleloia iloko o keia Kanawai a me kana palapala hoopaa. (1862, aoao 22.)

17. Mamua o ka haawi ana'ku i palapala kuai nui i ka rama, e haawi mai ka mea noi, no ka Waihona Aupuni, i hookahi haneri dala, a e haawi pu mai no hoi iloko o ka lima o ke Kuhina Kalaiaina i palapala hoopaa no na dala elua haneri me kanalima, me ka haawi mai i hookahi hope nona i hoaponoia e ia Kuhina.

18. He mana ko ke Kuhina Kalaiaina e haawi i palapala ae kuai i na waina, ela, a me na wai ikaika o kela ano keia ano, i kela a me keia mea e noi mai ana ma ka palapala e hoakaka ana i kona inoa a me kahi i manao ia e malama i ka hale kuai.

19. He hiki no i ka mea i loaa i ka palapala ae e like me na olelo o ka Pauku maluna ae nei e kuai aku i na waiona ma ke ano emi ole o ka nui malalo o ke galani hookahi, a i na waina, ela, a me na waiona e ae i komo ka alakoholo maloko, ma ka nui emi ole malalo o ke kakini omole hookahi; aka hoi, aole e inuia ua mea ona nei, a kekahi hapa paha, ma ka hale a ma kahi paha i kuaiia'i, a ma kekahi hale a wahi paha e pili kokoke ana i loaa mai ia ia, a e hoolimalimaia paha e ka mea i loaa ia ia ka palapala ae, a e kekahi mea a mau mea paha e hana ana nona, alaila, e hooliloia ka palapala ae i mea ole, a e hookoia hoi na hoopai a pau i oleloia ma keia Kanawai, a iloko o kana palapala hoopaa.

20. Mamua o ka hoopukaia'na i palapala kuai waina, ela, a me

na wai ikaika e ae malalo o ka Pauku 18 a me ka 19 o keia Kanawai, e haawi aku ka mea e noi ana elua haneri me kanalima dala iloko o ka lima o ke Kuhina Kalaiaina, no ke Aupuni ia mau dala, a e hana hoi i palapala hoopaa no na dala elima haneri, me ka hope kupono i hookahi a oi aku paha, i aponoia ua hope la e ke Kuhina.

21. He mana no ko ke Kuhina Kalaiaina e haawi i na palapala ae kuai liilii i na wai ikaika ma ka omole paha, a ma ke kiaha paha, ma ka palapala e noi ai ka mea e makemake ana e kuai liilii i na wai ikaika, a e hoakaka ana i ka inoa o ka mea e noi ana a me kahi i manaoia'i e malama i kona hale kuai; aka hoi, aole e ku i ke Kanawai ke haawi aku i na palapala ae o keia ano i ke kuai liilii i na waiona, oia hoi na waina a me na wai e ae e ona ai ma kahi e ae ma keia Aupuni, ma Honolulu wale no.

22. Mamua o ka hoopukaia'na i palapala kuai lillii i na wai ikaika e like me ka Pauku maluna iho, e haawi aku ka mea e noi ana i hookahi tausani dala iloko o ka lima o ke Kuhina Kalaiaina, no ke Aupuni ia mau dala; a e hana hoi i palapala hoopaa no na dala hookahi tausani me ka hope kupono hookahi a oi aku paha, i aponoia ua hope la e ke Kuhina.

23. O na palapala ae a pau i oleloia maloko o keia Kanawai e kakauinoaia e ke Kuhina Kalaiaina, a e kau hoi ke Sila o kona Oihana.

24. He mana ko ke Kuhina Kalaiaina, a ua kauohaia oia me ka ae o ka Moi ma kona Ahakukamalu, e hoomaopopo i na wahi a me na palena kahi i hiki ai i ka poe i loaa i ka palapala ae i oleloia ma keia Kanawai e hana ai i ka lakou hana, a e hoolaha aku oia ma ke akea i na palena, a e hoomaopopo oia ma ka palapala ae i ka hale, hale kuai, a wahi paha kahi i aeia i ua mea la e hana i kana hana, a e hiki ole ke hooliloia aku keia palapala ae ia hai, a aole no i manaoia ua aeia ke hanaia ia hana e kekahi mea ma kahi e ae, ma kahi wale no i oleloia ma ka palapala ae.

25. Ma na palapala ae, e hoomaopopo ai i na rula no ke kuai ana i na wai ikaika, a e hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke kau ia mau rula maluna o ka poe kuai, a e hookomo ia maloko o na palapala ae.

26. O ka poe a pau e noi ana i kekahi palapala ae malalo o

keia Kanawai, e haawi lakou i palapala hoopaa mamua ae o ka hoopukaia ana i ka palapala ae, i palapala hoopaa hoi e like me ke ano i hoomaopopoia malalo, i aponoia e ke Kuhina Kalaiaina:

E IKE AUANEI na mea a pau ma keia Palapala Hoopaa, o maua o ———, ka mua, a me ———, ko'u hope, ua hoopaa maua no ke Kuhina Kalaiaina e uku aku i ka uku hoopai i ——— dala maikai, no ke Aupuni ia dala; e ohi ia dala noloko ae o ko maua waiwai hui, a ko kekahi paha, ke hooko ole ia na olelo o keia Palapala Hoopaa.

No ka uku pololei ia mau dala, ke hoopaa nei maua ia maua iho pakahi, a me maua pu, me na hooilina, na hooko kauoha, a me na luna hooponopono waiwai hooilina o maua.

Ua kauia ko maua mau sila i keia la — o ——— M. H. 18—.

EIA NAE KE ANO o keia olelo maluna. I keia la ua noi mai o ——— ka mua, e kuai liilii i na wai ikaika malalo o ka Pauku — o ke Kanawai i hooholoia i ka la 23 o Augate, M. H. 1862, a ua hooko oia i na olelo oia Kanawai, a nolaila, ua ku i ke Kanawai ka haawi ana aku ia ia ka palapala ae kuai wai ikaika malalo o ke Kanawai e pili ana ia mea no ka makahiki hookahi mai keia la aku. Nolaila, ina i ka manawa i oleloia ma keia palapala ae, aole e kokua aku o ——— i ka uhai ana i kekahi o na Kanawai o keia Aupuni, aole hoi e uhai i kekahi o na olelo o keia palapala ae—i pakuiia mai ke kope malalo ae nei—alaila, e lilo keia palapala hoopaa i mea ole. Aka, ina aole i hanaia pela, a ua hoakakaia imua o kekahi Lunakanawai Apana, ua hooko ole ia na olelo, alaila, e lilo kela mau dala i oleloia iloko o keia Palapala Hoopaa, a e hoopau wale ia ka palapala ae i haawiia ia——— i keia la, aole nae e hookolokolo jure no ia mea.

Hanaia me ko maua mau lima, a kau hoi i na sila o maua i ka la a me ka makahiki i kakauia maluna.

——— (Sila,)

Imua o ——— (Sila.)

27. Ina i hakiia kekahi o na olelo o kona palapala hoopaa e kekahi mea kuai i na wai ikaika, alaila, e haawi aku ke Kuhina Kalaiaina i ka palapala hoopaa ma ka lima o ka Loio Nui o ke Aupuni i mea e hoopiiia'i ka mua a me kona hope, a ia wa no e hooili pu me na mea a pau e pili ana i ua hihia la, a ke Kuhina i ike ai.

28. Na ke Kuhina Kalaiaina e malama i buke no na palapala ae i hoopukaia e ia, a e kakau malaila ka inoa o kela a me keia mea i aeia e kuai i na wai ikaika maloko o keia Aupuni, kahi i noho ai, ke ano o kona palapala ae, ka la i hoopukaia'i, a me ka nui o na dala i haawi mai ai o kela a me keia mea i aeia, a na ua Kuhina la no i kela a me keia manawa e hoihoi i ke Kuhina Waiwai i na dala a pau i loaa ia ia malalo o keia Kanawai.

29. Ina i kue kekahi i na olelo o keia Kanawai ma ke kuai ana i na wai ikaika me ka loaa ole ia ia ka palapala ae, alaila, ina i ku ka hewa ia ia, e hoookuia i na dala hoopai elima haneri dala no kela hewa keia hewa ana i hana ai, na ke Aupuni ia dala, a e hiki no ke hoopaahaoia ua mea hewa nei, aole nae e oi aku i na malama eono, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo.

30. Na ka Makai Kiekie, na Makai Nui, na Hope Makai Nui, a o kekahi mea paha a lakou e koho ai, e makaikai i na hale a pau i aeia ke kuai waiona malalo o keia Kanawai.

MOKUNA XLII.

NO KA MALAMA I NA HALE HANA ANO INO.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoopai o ka poe malama hale hana ano ino.
2. Na hale i manaoia he hale hana ano ino.
3. Kahi hapa o kahi hale, ua pili no i ke Kanawai.
4. Hoopai pu ia ke kane me ka wahine no ka malama hale hookamakama.

1. O ka mea malama i ka hale hana ano ino, a ua hoakaka ole ia ka uku no kona hewa ma kekahi Kanawai e ae, e hooukuia oia, aole e oi aku i na dala hookahi haneri ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na malama eono.

2. Eia ke ano o na hale hana ano ino ma keia Kanawai, penei :

O na hale hookamakama :

O na hale hana i na mea ano hilahila, kahi e hoikeia'i na hana pono ole ke nana aku :

O na hale kuai i na waiona me ka palapala ae ole :

O na hale piliwaiwai :

3. Ina i hookaawaleia ke kau wahi o kekahi hale no kekahi o keia mau hana ino, i oleloia maluna iho, he hale hana ano ino no ia ma ke ano o keia Kanawai.

4. E hoopai pu ia ka wahine me ke kane, ke malama laua i ka hale hookamakama.

MOKUNA XLIII.

NO NA OFENI I HANAIA MA KA MOANA, A MALUNA O NA WAI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Pepehi kanaka pue wahine.
2. Ka lawe ola.
3. Ka hoopuiwa a me ka lawe i ka waiwai.
4. Ka wawahi kahi mea ano moku a hana i feloni—me ka hana ino i ke kaula.
5. Ke kokua i ka huna ana i ka waiwai o kahi moku.
6. Ka aihue me ka hoonahaha a hoike i na malamalama hoopunipuni.
7, 8. Ka hoolei, ke puhi, hoopoho i kahi moku ma ka moana.
9. Ke puhi moku iloko o keia Aupuni.
10. Ke kipi iluna o ka moku.
11. Ka hoao e kipi ma ka moku.
12. Ka hana ino ia o na luina.
13. Ka haalele i kekahi luna a luina ma ka aina e.
14. Ka ofeni i hanaia ma ka aina e—ke ano o ka hookolokolo ana.

1. O ka mea pepehi kanaka, a pue wahine paha a hoeha aku paha i kekahi ma ka moku me ka Hae Hawaii ma ka moana, me ka manao ino, a make oia mahope o kela eha ana, ma ka moana paha, mauka paha, e hoopaiia oia i ka make.

2. O ka mea lawe ola wale no ma ka moku me ka Hae Hawaii ma ka moana, e hoopaahaoia oia me ka hana i ka hana oolea a make ; a i ole ia, a hala paha kekahi mau makahiki e like me ka manao o ka Ahahookolokolo.

3. O ka mea kii mai i kekahi moku o ke Aupuni Hawaii ma ka moana ma ke ano hoopuiwa a me ka ikaika paha, me ka manao ino e hao ia ia, a e lawe wale aku i ke dala a me ka ukana maluna iho, a ua pili ua moku nei i kekahi kanaka Hawaii a o kekahi hapa paha, a i kekahi kanaka e ae paha, e hooukuia no oia i na dala aole e oi aku mamua o na dala elima tausani, a me

ka hoopaahao ia ia ma ka hana oolea, aole nae e oi aku i na makahiki he umi.

4. O ka mea komo iloko o kekahi moku a i kekahi mea ano moku paha, a wawahi me ka manao e pepehi kanaka, powa, aihue, pue wahine, a hana i kekahi feloni e ae paha, a i ka mea ma ka moana a ma kekahi kowa, awa, muliwai, kahawai, wahi ku moku, a me na wahi e ae o ia ano, iloko o keia Aupuni, e oki aku, hana ino a moku paha i na kaula, kaula heleuma, kaula mouo, a mea e ae paha e paa ai, a me ka heleuma e pili ana i kekahi moku, a me kekahi mea e ae o ia ano, e hooukuia no oia, aole e oi aku mamua o na dala hookahi tausani, a me ka hoopaahaoia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na makahiki elima.

5. O ka mea ma ka moana, kuai, a lawe paha, huna paha, a kokuá paha i ka huna ana, i ke dala a i ka waiwai, a i kekahi mea e ae paha i aihueia, a ua laweia ma ke ano feloni mai kekahi kanaka aku, me kona ike ana, ua laweia pela ma ke ano aihue, e hooukuia oia i ke dala, aole e oi aku mamua o ke tausani dala hookahi, a me ka hoopaahao ia ia aole e oi aku mamua o na makahiki ekolu.

6. O ka mea powa, aihue, a hoopoho paha i ke dala a i ka waiwai paha, a me ka mea e ae, o kekahi moku a me kekahi mea o ia ano, e lana ana maluna o ka wai, a ua pilikia, ua ili, ua lilo ma ka moana, a ma ke akoakoa, ma kahawai, kapa muliwai, a ma ka pohaku o ka moana paha, a o ka mea keakea me kona makemake, i kekahi kanaka e hoopakele aku i kona ola, a i ua moku pilikia nei paha no ka ili ana ; a o ka mea kau aku i kekahi kukui malamalama hoopunipuni, a kinai paha i kekahi kukui oiaio, me ka manao i mea e pilikia'i a e poino ai kekahi moku, a o kekahi mea ano moku paha e lana'na ma ka moana, a ili oia a nahaha, a nahaha ole paha, ua loaa nae ka poino a me ke poho, alaila e hooukuia oia, aole e oi aku mamua o na dala elima tausani, a e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki he umi.

7. O ka mea hoolei aku, puhi i ke ahi, a ma ka hana e ae paha, hoopau i kekahi moku Hawaii me ka Hae Hawaii, me ka manao ino a me ka makemake e hana pela ma ka moana, aole nae oia ka ona o ua moku nei ; a i ole ia, oia nae ke kumu o ka lilo ana a me ka wela ana o ua moku nei i ke ahi, alaila e hoopaiia oia i ka make ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia a make, a i

kekahi mau makahiki paha a ka Ahahookolokolo e manao ai e like me ke ano o kona hewa.

8. Ina i hooili aku kekahi ona o ka moku, a o ka ona paha o kekahi hapa o ka moku paha me ka Hae Hawaii e kau ana, e like me ke Kanawai ma ka moana me ka manao ino, puhi paha i ua moku nei i ke ahi, hoopoho iaia ma ka hana e ae paha, a lilo paha oia i kumu no keia hoolei ana, me ka manao e hoopoho i ka waiwai o kekahi ona o ua moku nei, a i ka waiwai a kekahi mea nona ka ukana maluna, a e hoopoho paha i ka mea nona ka palapala hoomalu i ua moku nei, a me kona ukana paha ; e hoopaiia oia i ka make ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia a make, a hala paha kekahi mau makahiki.

9. Ina o kekahi ona o ka moku, a ina aole oia ka ona, ua puhi nae oia i kekahi moku i ke ahi, a ma ka hana e ae paha, wawahi paha i ua moku nei, a hana paha i kekahi hana e pili ana ilaila, iloka o kekahi awa, kowa, kaikuono a ma kahi e ae paha iloko o keia Aupuni ; a o ka mea kiola wale aku i kekahi moku ma ke kai, a e hoonahaha paha ma ke akoakoa ma kahakai, a ma ka pohaku ma kahi papau paha, a ma kahi e ae iloko o keia Aupuni ; e hoopaahaoia no oia a make, a i kekahi mau makahiki paha, e like me ka nui a me ke ino o kona hewa.

10. Ina i lawe wale kekahi luna o ka moku Hawaii i ka oihana a ke Kapena, a i ka oihana a kekahi luna moku e ae o ka moku, a hoopau i kona noho ana, ma ke ano kue i ke Kanawai, me ka ikaika me ka manao ino, me ka olelo hooweliweli paha, a ma ka hana e ae paha ; a ina keakea kekahi luina i ke Kapena a me na luna moku e ae paha, i ka lakou hana ana mamuli o ke Kanawai, a haawi wale aku paha i ka lakou oihana i kekahi mea kohu ole ma ke Kanawai, he kipi no keia, a me ka mokuahana, a e hoo-ukuia oia i na dala aole e oi aku mamua o na tausani elua, a e hoopaahaoia no hoi oia ma ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki he umi, aia no i ke ano o kona hewa.

11. Ina i hana kekahi luina o kekahi moku Hawaii i ke kipi a i ka mokuahana paha maluna o kekahi moku ma ka moana, a ma kahi e ae iloko o keia Aupuni; a ohumu paha kekahi poe, a huipu me lakou e hana pela; a ina i paipai oia, a hoeueu paha i na luna e ae, a pale ae i ka olelo pono a ke Kapena, a me na Luna e ae paha, a e hoole paha i ka lakou hana maluna o ka moku ; a huipu me kekahi poe ma ke ano hoohaunaele, a me ka mokua-

hana; a hoopaa paha i ke Kapena a me na Luna moku e ae paha, e hooukuia oia i na dala, aole e oi aku mamua o na dala hookahi tausani; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki elima, a o keia mau mea elua paha, e like me ke ano nui o ka hewa.

12. Ina i hahau a hoeha a hoopaahao paha kekahi Kapena moku, a Luna moku e ae paha o Hawaii ma ka moana, a ma na wahi e ae o keia Aupuni i kekahi luina o ka moku me ka manao ino a me ke kumu pono ole, a haawi ole paha ia lakou i ka ai pono, a hoopai paha ia lakou ma ke ano pono ole me ka hana oolea a me ka hana ino, e hooukuia oia i na dala aole e oi aku i na dala hookahi tausani; a i ole ia, e hoopaahaoia me ka hana i ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki elima, a o keia mau mea elua paha, aia no i ke ano o ka hewa.

13. Ina i hoolele kekahi Kapena a me kekahi Luna e ae o ka moku Hawaii i kekahi Luna moku a i kekahi luina paha iuka ma ka aina e me ka manao ino, a me ke kumu pono ole, a haalele paha ia ia ma ka aina e, a hoole paha, aole e hoihoi ia ia ma ka aina hanau, i na Luna moku, a me na luina ana i lawe aku ai, oia hoi ka poe pono ke hoi mai, a makemake no hoi e hoi mai, ke makaukau kona moku e hoi mai, e hooukuia oia, aole e oi aku mamua o na dala hookahi tausani; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki elua e like me ka nui o kona hewa.

14. Ina hana ia kekahi hewa maluna o ka moku Hawaii iloko o kekahi Awa a me kahi e ae paha iloko o kekahi Aupuni e, i kekahi Luna Moku, luina, ee moku, kanaka e ae o ua moku nei, e hookolokoloia no ia, a e hoopaiia no oia iloko o keia Aupuni, e like me na hewa i hanaia ma ua moku nei, ma ka moana loa a mawaho hoi o kela Aupuni e. Ina nae i hookolokoloia kela Kapena, a me na Luna moku paha imua o kekahi Ahahookolokolo o kela Aupuni e, alaila aole lakou e hookolokoloia ma kekahi Ahahookolokolo o keia Aupuni.

MOKUNA XLIV.

NO KA HOOMAKA A HIKI OLE, A ME KA HOOWALEWALE E HANA HEWA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka hoomaka e hana hewa.
2. Ka hoomakaukau wale aku aole hana io.
3. Ka hoomaka me ka hooko ana.
4. O ke degere o ka hewa ofeni.
5. Ka hoopai.
6. Ka hookonokono i kekahi.
7. Komo pu ka mea kena iloko o ka hewa.
8. Ka mihi ana o ka mea kenakena.
9. Aole hiki ke hoohewaia ma ka ike a ka mea hookonokono wale no.

1. Eia ke ano o ka hoomaka e hana hewa, o ka hana e mamua i kekahi mea kupono ilaila, a me ke ano hooko i ka manao hewa. Me keia, o ka waiho aku i kekahi laau make imua o kekahi kanaka me ka manao e pepehi ia ia.

2. O ka hoomakaukau e ana i ka lako e hana hewa, aole nae i hana io, mamua o ka manao ino, aole ia he hoomaka maoli e hana hewa. E like me keia, o ka imi a loaa ka laau make, e make ai kekahi kanaka.

3. Ina i hoomaka kekahi e hana hewa a hana hewa io no oia, alaila ua komo pu ka hoomaka ana iloko o ka hooko ana.

4. Ina maopopo ole ke degere elua a ekolu paha o kekahi hewa i hoomakaia, alaila e manaoia o ka mea haahaa oia ka hewa.

5. O ka mea hoomaka e hana i kekahi karaima, aole hoi maopopo ma ke Kanawai ka uku dala no ia hoomaka ana; a ina he karaima ku i ka make a i ka paa i ka hao paha a make, e hoopaahaoia oia me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki he umi. A no na hewa e ae o ia ano, e hoopaiia oia i ka uku a me ka hoopaahao paha, e like me ka manao

o ka Ahahookolokolo, aole nae e oi aku ka uku mamua o ka uku o ua karaima nei, ina e hanaia.

6. O ka mea hookonokono i kekahi e hana i ke karaima, ma ke kena ana, nonoi ana, a me ka haawi ana i ka uku paha, a ma ka hana e ae paha; hoowalewale paha ia ia e hana hewa, e hoopaiia no oia e like me ka mea hoomaka e hana i ua karaima nei.

7. O ka hookonokono ana, ua komo pu ia iloko o ke karaima i hanaia mamuli o kela hookonokono ana, ke hanaia ua karaima nei ma ke ano pili i ka mea nana i hookonokono, no kona kokua ana mamua o ka hana ana, a ma ke ano e ae paha.

8. Ina hookonokono kekahi i kekahi e hana i kekahi karaima a mihi e ka mea nana i hookonokono mamua o ka hana ana, a hooki hoi, a hooikaika no e pau, a keakea aku, i ole e hana io ia ua karaima nei, alaila, aole oia e hoopaiia no kona hookonokono ana.

9. Aole no e hoohewaia kekahi, no ka hookonokono ana e hana i karaima, no ka olelo hoohiki a ka mea i hookonokonoia wale no, ke maopopo ole ma na mea e ae, koe nae na mea i hoakakaia ma kahi e ae o ke Kanawai.

MOKUNA XLV.

NO KE KOKUA I KA HEWA MAHOPE O KA HANA HEWA ANA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Owai ka poe kokua mahope o ka hana hewa?
2. Ka hoopai.

1. Ina e hookipa, huna, malama, a kokua kekahi i ka mea hana i kekahi karaima ku i ka make, a i ka paa i ka hao a make paha, a hana, a kokua mamua o ka hana ana paha, aole hoi ia he kane, a he wahine paha, he makua, a he keiki, he kaikuaana, he kaikuahine ma ka hanauna, me ka manao e hoopakele i ua mea hewa nei, i ole oia e hopuia, a e hookolokoloia, a i ole hoi e hoopaiia, oia mau hana a pau, ua kapaia he Kokua e hana hewa karaima mahope o ka hana ana, e hoopaahaoia oia me ka hana i ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki he umi; a i ole ia, e hooukuia oia, aole nae e oi aku mamua o na dala elua tausani, ke maopopo ole ka uku no keia hewa ma kekahi Kanawai e ae.

2. O ka mea kokua i ka hewa ku i ka hoopaahaoia a hala na makahiki elima a keu aku mahope o ka hana ana i ua hewa nei, e hoopaahaoia no oia ma ka hana oolea, aole nae e oi aku mamua o na makahiki elua; a i ole ia, e hooukuia oia aole e oi aku mamua o na dala elima haneri, ke ole maopopo kona uku ma kekahi Kanawai e ae. N. B. E nana i ka Mokuna V, o keia buke no ka poe kokua e hana i ka ofeni a me ko lakou hewa.

MOKUNA XLVI.

NO KA HOOHEWAIA MAMUA, A ME KA HOOKUU ANA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoahewa mua ia.
2. Ka hookuu mua ia.
3. Ka hui pu ana o na ofeni elua, a oi aku i ka hewa hookahi.
4. Ka hookuu ma ka hoohalahala Kanawai.
5. Ka hookuu a i ole ia ka hoahewa ma ka hoopii i ka Ahaolelo.

1. Ina e hookolokoloia a e hoohewaia kekahi imua o ka Ahahookolokolo a me ka Lunakanawai paha, kupono i kela hana, aole ia e hookolokolo hou ia no ua karaima nei; a o kela hoohewaia ana mamua, oia ke kumu o kona hookolokolo ole ia no kela hewa hookahi.

2. Ina e hookolokoloia kekahi a hookuuia no ka maopopo ole o kona hewa imua o ka Ahahookolokolo, a imua o ka Lunakanawai paha nana e hana, aole ia e hookolokolo hou ia no ua hewa nei, o kela hookuu ana mamua, oia no ke kumu o ka hookolokolo ole ia o ua hewa nei.

3. Ina elua a keu aku na hewa okoa o kekahi kanaka a ua kaawale, aole e komo kekahi i kekahi iloko o'ka hana hewa hookahi ana, alaila hiki no ke hookolokolo kaawale ia oia no kela a me keia; aole hoi e lilo ka hookolokolo ana no kekahi i mea e hookolokolo ole ia'i no kekahi.

4. Ina i hookuuia kekahi ma ka hookolokolo ana no ka like ole o ka palapala hoopii, a o ka olelo hoopii paha a me ka hooiaio ana; a i ole ia, no ka hemahema o ka hoopii ana a me ka hoakaka ana, e hiki no ke hookolokolo hou ia a hoohewa ia no hoi no ua hewa nei mamuli o ka olelo hoopii hou, me ka manao ole i kela hookuuia ana mamua.

5. Ina e hookuuia a hoohewaia paha kekahi Luna o ke Aupuni, mamuli o ka olelo hoopii no kekahi mikamina, aole ia he kumu no kona hoohewaia a hookuuia paha, ke hookolokoloia oia no kekahi karaima.

MOKUNA XLVII.

NO KE KINAI ANA I KA HEWA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka hoopii ke makau i kahi ofeni.
2. Ka hana a ka Lunakanawai ma ka hoopuka ana i ka palapala hopu.
3. Ka hoopaahao ana i ka lawehala.
4. Ka mana o ka Lunakanawai ma ka palapala hoopaa i ole e hana ino ia kahi poe.
5. Hiki no e hana hou i palapala hoopaa.
6. Na ofeni i hanaia imua o ke alo o ka Lunakanawai.
7. Ka manao wale o ka ofeni e hanaia'na i kekahi a me ka waiwai.
8. Ka mana o ka Lunakanawai ma ka hoopai ana.
9. Ke ano o ka hoopii ma ka palapala hoopaa.
10. Ka hope e hookuuia ke hoihoi i kona mua.

1. Ina i makau kekahi kanaka i ka manao o kekahi o hana ino ia i kona kino a i kana waiwai paha me ka lima ikaika, e hiki no ia ia ke hoopii imua o ka Lunakanawai Hoomalu kulanakauhale, a o ka Lunakanawai e ae paha, a nana no e palapala i ka olelo a ka mea hoopii me kona hoohiki ma ka olelo a ke Akua; a ina i maopopo ke kumu'no kela makau, alaila na ka Lunakanawai e hopu i ka mea i hoopiiia, a i laweia mai oia imua ona, e like me ka palapala kena.

2. A laweia ka mea i hoopiiia imua o ka Lunakanawai, e lohe no oia i ka olelo a me ka hoomaopopo ana o ka mea hoopii; a ina e maopopo malaila, ua kuhihewa ka mea hoopii, aole hoi he kumu no ka makau, alaila, e hookuuia ke pio. A ina hoi maopopo ole, he mea kumu ole keia hoopii ana, alaila na ka Lunakanawai nana i kena i ka mea hoopii imua ona, e haawi i palapala hoopaa e hoohiki ana e uku i ke dala he nui e like me ka nui o ka hewa a me ke kanaka kupono i hope nona ma ua palapala hoopaa nei, i mea e hana hewa ole ai oia i ke kino a me ka waiwai paha o ka mea hoopii.

3. Ina i hana ole ia ka palapala hoopaa, e like me ke kauoha

a ka Lunakanawai, alaila e hoopaahaoia no ka mea hoopiiia, a e paa no oia malaila a hiki i ka wa e paa ai ua palapala hoomalu nei.

4. Ina i ike ka Lunakanawai ma ka hoomaopopo ana, a ma ke ano o ka mea i hoopiiia, he manao kona e hana ino i ke kino, a i ka waiwai paha o kekahi kanaka e ae, i maopopo ole ia ia, alaila e hiki no ia ia ke koi aku ia ia e haawi i palapala hoopaa dala, i mea e hana ino ole ai oia i ke kino a i ka waiwai o na kanaka a pau.

5. Hookahi makahiki wale no ka manawa i oleloia iloko o ka olelo hoopaa, a ina i emi mai pono no ; a iloko o ka malama hope o ka makahiki, e hiki no i ka mea hoopii, he hoopii hou ae, a e hana hou ia ua palapala hoopaa nei, no ka hoohiki ana o ka mea hoopii ma ka olelo a ke Akua, no kona makau, o hooko kela lawehala ma kona manao ino mamua e hana ino i kona kino, a i kana waiwai paha, ke manao ka Lunakanawai, ma kona lohe ana i na olelo a pau no ia mea, he kumu io no, no kela makau.

6. Ina i hana kekahi i ka ofeni me ka ikaika imua o kekahi Lunakanawai, e hiki no i ua Lunakanawai nei me ka hoike ole, ke kena ae e hopuia ka mea nana i hana i ua hewa nei, a e koi aku hoi ia ia e haawi mai i palapala hoopaa, e like me ka olelo maluna iho, i ole oia e hana ikaika me ke kue i Kanawai.

7. Ina i ike kekahi a manao maopopo paha, he manao ino ko kekahi kanaka e hana ino i ke kino, a i ka waiwai paha a kekahi, e hiki no ia ia ke hoopii imua o ka Lunakanawai, nana e nana mai i na mea e maopopo ai ; a ina manao maopopo oia, he oiaio no, alaila, nana no e kena ae, e hopuia ka mea i hoopiiia, i haawi oia i ka palapala hoopaa me ka olelo maluna iho.

8. Ina i hoohewaia kekahi kanaka no kekahi ofeni, a ua maopopo ma ke ano o ka lawehala a ma kana hana ana ia hewa paha, he manao kona e hana hou i ua hewa nei, a i kekahi hewa e ae paha, e hiki no i ka Ahahookolokolo, a i ka Lunakanawai paha, ke hui me ka hoopai ana i palapala hoopaa, e like me ka olelo ; a no ka manawa hoi i oleloia maluna, i mea e hana hewa ole ai oia i kekahi hewa i oleloia, a ina hewa a pau paha, iloko o ka manawa i oleloia'i mahope o kona uku ana no ka hewa ona i hoopaiia'i.

9. Ina i hooko ole ia ka olelo o kekahi palapala hoopaa, i haa-

wiia e like me ka keia Mokuna, alaila na ka mea hoopii e koi ae, e hoakaka ana i ka hewa i hooko oleia'i ka palapala hoopaa.

10. I na manawà a pau, mamua o ka hai ana o ka olelo a keia palapala hoopaa, e hiki no i ka hope o ka mea nana i haawi i ua palapala nei, ke hemo a kaawale oia mai ia palapala ae, ma kona haawi ana i kona mua iloko o ka lima o ka Ilamuku, a o ka Makai nui paha o ia Apana.

MOKUNA XLVIII.

NO NA PALAPALA KENA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka palapala kena kahi mea hana hewa ole ai.
2. Ke ano o ka palapala kena.
3. Na kumu kupono e hoopuka ia ai.
4. Ma ka hoohiki e hoopuka ia ai.
5. Ma ke kakau palapala ia.
6. Hiki no na hope o na Makai Nui ke hana'ku.
7. E hai mua ka Makai i ka mea hoopii.
8. Ka mana i ka Makai e komo ma na hale noho.
9. E hanaia imua o ke alo o na kamaaina elua—me ke kakau pu i ka waiwai i hopu ia.

1. Eia kekahi mea e hana hewa ole ai na kanaka, a e loaa'i hoi ka hewa ke hanaia, o ka hoopuka ana i na palapala kena e imi.

2. Eia ke ano o ka palapala imi, he palapala ia na ka Lunakanawai, e kauoha ae i kekahi Luna kokua i ka pono e imi i kekahi mau mea i manaoia, aia no i kekahi kanaka, a ua loaa iaia ma ke ano kue i ke Kanawai, a ua manao hoi oia e hana hewa me ua mea nei.

3. Aia no i ka Lunakanawai ka noonoo i ka pono a me ka hewa o ka haawi ana i ua palapala imi nei, ina i hoakakaia ke kumu pono no ka haawi ana ma ke Kanawai, me ia e hana ai ; ina hoi i hoakaka ole ia, alaila e haawi me keia, e haawi i palapala kena e imi. I mea e loaa mai ai ka waiwai i aihueia, a i laweia paha ma ke ano hoopunipuni, a loaa wale mai paha, a laweia'ku ma ke ano kolohe. (E nana p. 901, K. K.)

Eia kekahi ; e haawi i palapala kena, e imi i na palapala epa, a me ke dala hoopunipuni paha, i manaoia e hoolaha aku, a ina mea paahana paha e hana ai i ua dala nei :

E lawe hoi i na mea kaua a me na mea e kipi ai a e hoohaunaele ai :

E imi hoi i na mea e maopopo ai ka pono a o ka hewa paha o kekahi kanaka i hoopiiia no kekahi karaima :

4. Aole no e haawiia ka palapala kena e imi ke ole ka palapala hoohiki ma ka olelo a ke Akua, e hoakaka ana i ke kumu o ka hoopii ana, a ua manao ka Lunakanawai, he kumu pono ia no ka haawi ana i palapala kena e imi.

5. E palapalaia no ka olelo kena e imi, a e kakauia ka inoa o ka Lunakanawai, me kona sila oihana maluna iho, a e haawiia i kekahi Makai, a i ka luna hoomalu e ae paha, e kena ana ia ia e imi a lawe imua o ka Lunakanawai i ka waiwai i oleloia iloko o ka palapala hoohiki, e hanaia e like me ka pololei ; a e lawe mai hoi imua ona i ke kanaka ia ia kela waiwai e ninaninauia oia.

6. O ka palapala kena e imi i haawiia i'ka Luna Makai, e hiki no ia ia ke hooko, a e hiki no hoi i kona mau hope malalo ona ke hooko.

7. Mamua o ka hooko ana i ka palapala kena e imi, na ka Lunakanawai e hooko, e hai ae i ka mea hoopii, e hele ae oia, a hooiaio i ka waiwai ke loaa.

8. Ina he hale, a he hale kuai paha kahi i huliia'i, e hiki no i ka Luna nana ka palapala kena, ke komo wale iloko me ke noi ole aku i ka mea nona ka hale, ke weheia ka puka ; ina hoi i paa ka puka, alaila e hai ae oia i kana oihana, a me kana mea i hele aku ai, a e koi aku e komo, a ina hoi i wehe ole ia ka puka, pani a me ka mea e paa'i, e hiki no ia ia ke wawahi ae. A komo oia iloko, e hiki no ia ia ke koi aku e weheia na wahi paa o ka hale a pau imua ona, ke manao oia ua hunaia ka waiwai ana i imi ai malaila ; a ina i hoole ia kona manao, e hiki no ia ia ke wawahi.

9. E hookoia ka palapala kena e imi imua o na kanaka elua o kela Apana, a e palapalaia ka waiwai a pau mamua o ka laweia ana'ku, a e kakauia na inoa o ka Luna a me ia mau kanaka elua o kela Apana.

MOKUNA XLIX.

NO KA HOPU ANA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Hopuia kekahi ma ka palapala kena a ka Lunakanawai.
2. Hiki no ke hopu wale ia ma ke kauoha waha.
3. Ka hewa hiki no ka hopu ia e kela keia mea.
4. Ka hopu ana me ka palapala kena ole—me ka manao wale.
5. Ka hopu ana o ka makai aole palapala.
6. Ka hana kupono o ka makai mamua o ka hopu ana.
7. Ka hopu o ka makai me ka lima ikaika.
8. E lawe na mea eha mai ke kino o ka mea hopu ia.
9. Ka lawe ana imua o ka Lunakanawai.
10. Ka hopu ana iloko o ka hale noho.

1. Aole no e hopuia kekahi kanaka ke ole ka palapala kena, a o ka palapala kupono e ae paha, na kekahi Lunakanawai, koe nae na mea i oleloia malalo nei.

2. Ina i hana hoohaunaele kekahi kanaka, a hana i kekahi hewa e ae paha, a manao oia e holo, e hopu ia no oia mamuli o ka olelo waha wale no a kekahi Lunakanawai ; a ina aole Lunakanawai malaila, e hopuia no ia me ka olelo ole a ka Lunakanawai.

3. O ka mea e hana ana i kekahi karaima, e hopu ia no ia e kela kanaka keia kanaka malaila me ka palapala kena ole.

4. Ina i hanaia kekahi karaima, aole hoi ikea ka mea nana i hana, ua ikea'ku nae kekahi kanaka ma kahi kokoke, e pee ana, a e holo ana i pakele oia, a ma kekahi mau mea e ae, ua manaoia oia no ka lawehala, e hopuia no oia me ka palapala kena ole.

5. E hiki no i na Makai a me na Luna Hoomalu e ae, ma na kulanakauhale ku moku, a me na kulanakauhale e ae, ke hopu me ka palapala kena ole, a hoopaa iho, e ninaninauia i ka poe a lakou i haohao ai me ke kumu kupono, no ko lakou ano hana hewa, aole nae maopopo ko lakou hewa.

6. I ka wa e hopu ai, a mamua ae paha, na ka Luna no e hai ae, he makai oia, ke oiaio ia. Ina hoi he palapala kena kana, e

hoike ae no, ke makemake ia, a ina hoi hopu oia me ka palapala kena ole, e like me ka olelo maluna iho, alaila e hai ae oia i ka mea i hopuia, i ke kumu o ka hopu ana, a e koi aku ia ia e hele pu i ka Lunakanawai, a i ka halepaahao paha. Ina pela, ua pololei ka hopu ana.

7. Ma na wahi a pau, ina i hoole ka mea i hopuia i ka hana a ka mea nana e hopu, a holo paha ; alaila e hanaia oia me ka ikaika e pono ai, a paa oia, a ae no hoi.

8. E hiki no i ka mea e hopu ana, ke lawe aku i na mea hoeha a pau e pili ana i ke kino o ka mea i hopuia, a e haawi no ia mau mea eha i ka Lunakanawai, e hanaia e like me ke Kanawai.

9. O na mea a pau e hopuia, e ninaninauia, e laweia lakou imua o ka Ahahookolokolo, a o ka Lunakanawai paha e ka mea nana e hopu, iloko o na hora he kanahakumamawalu mahope iho o ka hopuia ana, koe nae ka poe pono ole ke lawe koke ia iloko o ia mau hora, no ka loaa ole o ka pono ke hana pela.

10. Ina he mea e pono ai ke komo ana iloko o kekahi hale, a ua hoole ia ke komo ana, alaila e komo no ka Luna nana e hopu, ma ka wawahi ana i ka puka, a me na mea e ae e paa ai. Mamua nae o ka wawahi ana i ka puka, e kahea ae oia me ka leo nui, a e hai aku, he palapala kena no kana ; a ina he mea kupono i ka hana me ka palapala ole, e hai aku no oia ma ia ano me ka leo nui maopopo.

MOKUNA L.

NO KA BELA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ka bela.
2. Na hihia e hiki ke bela ia.
3. Ka poe Lunakanawai kupono e ae i ka bela.
4. Hookuu ia ka mea i bela ia.
5. Ina aneane make ka mea hoehaia. Aole hiki ke bela ia ka mea hoopiiia.
6, 7. Ka nui o ka bela.
8. Ka poe kupono i hope.
9. Ka hope hookahi.
10. Aole hiki ka wahine i bela.
11. Ka bela o ke keiki opiopio a wahine mare.
12. Ka bela kupono ole.
13. Ka bela ana o na hoike.
14. Na hope hiki no ke hoihoi mai i na mua.
15. Na ke Kakauolelo o ka Aha e malama na palapala a pau.
16. Kahea ia ka inoa o na hope imua o ka Aha.
17. Hiki no ke hopuia na hoike.
18. Ka wa kupono o na hoike ke hele imua o na Ahahookolokolo.

1. Eia ke ano o ka bela, he palapala hoohiki a kekahi kanaka, a me kona hope e hoohiki ana, e hele io mai ka mea i hoopiiia imua o kekahi Ahahookolokolo kupono i oleloia iloko o ua palapala nei, i ka wa e halawai ai, a e ae i ka mea i hooholoia e ua Aha la; a i ole e hele mai, e uku no e like me ka olelo hoohiki maloko.

2. Ina he hewa kupono ole i ka make a me ka paa i ka hao a make paha, a ina makahiki aole oi aku mamua o ka umi, alaila e hiki no i ka mea i hoopiiia ke haawi i bela, aole ma na hewa e ae.

3. E lawe no na Lunakanawai Apana a me na Lunakanawai Hoomalu kulanakauhale, ke lawe i ka palapala bela, mamua o ka hoopaahao ana, i hookolokoloia mahope, a mahope o ka paa ana i ka hao, aole mea nana e hookuu aku i kekahi pio ma ka bela, o ka Lunakanawai o kekahi Ahahookolokolo kakau wale no.

4. A haawiia mai ka bela, a laweia no hoi, alaila e hookuuia ke pio.

5. Ina no ka hoeha ana i kekahi me ke ano kue i ke Kanawai ka hopu ana, a no ka poino e ae paha, a ua manaoia e make ana paha, ka mea i eha, alaila aole e hiki i ka Lunakanawai, a i ka Ahahookolokolo paha ke hookuu aku i ka mea i hopu ia, ke manao lakou e make ana ka mea i eha no kela hewa. E hoihoiia no ia i ka halepaahao, e ninaninau hou ia, a hiki i ka wa e maopopo ai ka hope o kela eha ana.

6. Aia no i ka Lunakanawai ka nui o ke dala e oleloia iloko o ka palapala bela; e hooponoponoia nae i ole e pakele ka poe waiwai no ka nui o ko lakou waiwai; i nele hoi ka poe waiwai ole i ka pono ole. E nana ka Luna ma na mea a pau, i ke ano o ka hoopai ana, ke maopopo ka hewa, a me ka waiwai, a me ka waiwai ole o ka mea i hoopiiia.

7. Ina he dala ka uku no ka hewa i hoopiiia mai, alaila e oi aku ka bela mamua o ka uku kiekie loa no ia hewa.

8. Aole no e ae ia kekahi e lilo i bela, i mea e hele mai ai ka mea i hoopiiia, ke ole kona dala a waiwai paha iloko o keia Aupuni i papalua aku o ka mea i oleloia iloko o ka palapala bela. A ina i kanalua ka Lunakanawai no ke kokua iloko o ka palapala bela, e hiki no ia ia ke koi aku i ua kokua nei ma ka hoohiki ma ka olelo a ke Akua, a ma ka mea e ae paha, e haawi i mea e maopopo ai kona pono.

9. Ina hookahi kanaka bela wale no, pono no, ke maopopo kana waiwai kaawale iloko o keia Aupuni, a hiki i ka papalua ana o ka waiwai ana i hoohiki ai iloko o ka palapala bela; ina aole, elua no kanaka ka pono a keu aku paha.

10. Aole no e ae ia ka wahine e lilo oia i bela.

11. Ina he kanaka opiopio a he wahine mea kane paha ka mea i hoopiiia, a bela ia, ua paa no ia.

12. Ina no ke kuhihewa, a no ka olelo hewa paha, aole i lawa ka bela; a ina i emi ka waiwai i hoohikiia mahope a lawa ole, alaila e hiki no i kekahi Lunakanawai, ke koi aku i ka mea i hoopiiia, e imi hou a kupono ka bela; a ina hoole oia, e hoopaaia oia i ka hao, a loaa ka bela kupono.

13. Ma na mea hookolokolo a pau, ina i hoopaahaoia ka mea i hoopiiia, a hookuuia paha oia no ka bela, e hiki no i ka Lunaka-

nawai ke koi aku i kela hoike i keia hoike i ninauia, a ua hai ae i kekahi mea ano nui, e haawi i palapala bela, me kona hope, a me ka hope ole paha, e like me ka manao o ka Lunakanawai, e hoohiki ana e uku i kekahi dala, ke hele ole oia imua o ka Ahahookolokolo i kona wa halawai, a ua paa no hoi ka mea i hoopiiia e hele malaila ia wa. Ina i hoole kekahi hoike, aole i kakau i kona inoa i ua palapala hoohiki nei, ke koiia oia, e hoopaahaoia no oia mamuli o ka olelo a ka Lunakanawai, a hiki i kona manawa e laweia'i imua o ka Ahahookolokolo i hoike ; a i ole ia e haawi mai oia i ua palapala hoohiki nei.

14. O ka poe i lilo i bela no kekahi, e hemo no a kaawale lakou i na manawa a pau, ke haawi lakou i ka mea i hoopiiia i ka Ilamuku, a i ka Makai Nui paha o kela Mokupuni, kahi o ka Ahahookolokolo nana i hana i noho ai.

15. Na ka Lunakanawai nana e hoopaahao i kekahi, a hookuu paha i kekahi no ka bela e hookolokoloia mahope, e hoike koke oia i ke Kakauolelo, a i ka Lunakanawai paha o ka Ahahookolokolo nana e hookolokolo ia hihia, i na olelo a pau a ka hoopii, i na palapala bela, palapala hoohiki no ka hele mai o na hoike, a me na palapala e ae no keia mea i hoopiiia.

16. E kaheaia na inoa a pau o ka poe i haawi i ka palapala bela iloko o ka Ahahookolokolo i ka la i oleloia'i e hele mai lakou ; a ina ua hele ole mai lakou mamua o ka pau ana o ka Aha ia la, e palapalaia ko lakou hele ole mai, a o ua palapala la ka hoike e maopopo ai ko lakou uhai ana i ka lakou palapala hoopaa e hele mai.

17. E hiki no i na Ahahookolokolo, mamuli o ka makemake o ka mea hoopii, ke kena ae i ka Makai, e hopu a e lawe imua o lakou, i kela mea i keia mea i hoohiki mamua e hele mai, a e hoike imua o ua Aha la, aole nae i hele io mai i ka wa i oleloia'i a i hopuia, e hiki no ke hooukuia ua mau hoike nei, aole nae e oi aku mamua o ka haneri dala hookahi, no ko lakou malama ole ; a e paa no hoi lakou, a pau ko lakou hoike ana, e hookuuia lakou, a i ole ia, e haawi lakou i ka Ahahookolokolo, i mea e maopopo ai ko lakou hele mai i ka wa pono e hoike.

18. E hele mai na hoike i paa i ka palapala hoopaa, a me ka poe i hookuuia no ka bela i ka la i oleloia'i ma ka palapala, aole nae ia wa wale no, i na manawa e ae no hoi a ka Ahahookolokolo i olelo ai kekahi, a ua paa na palapala hoopaa, a kuuia lakou e ka Ahahookolokolo.

MOKUNA LI.

NO NA UKU A ME NA KOINA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka wa kupono o ka hoopuka ana i ka palapala kii no ka uku hoopai.
2. Kaa ole ka hoopai hoihoi ma ka halepaahao.
3. Kakau na luna kakau ole na uku hoopai a pau.
4. Ka huna ana o na luna o ke Aupuni i na uku hoopai.
5. Ka hoopakele ana o na luna i kekahi lawehala.
6. Hopuia ka waiwai no na koina.
7. Ka uku ana o ke Aupuni kahi koina mai ka waihona mai.

1. A kaulia ka uku maluna o kekahi kanaka e ka Ahahookolokolo, a e ka Lunakanawai paha, e like me ke Kanawai, aole hoi i haawi pono mai kela kanaka i ua uku nei, iloko o na la he umi mahope iho o ke kaulia ana; aole hoi hoopii hou, ke hookolokoloia iloko o kekahi Ahakakau ole, alaila e hiki no i ka Aha, a i ka Lunakanawai paha nana i kau i ua uku nei, ke haawi i palapala kii i kana waiwai lewa a me kana waiwai paa paha, no ua uku nei.

2. Ina i uku koke ole mai ka mea i hooukuia, e paa no oia i ka hao ma ka hana oolea, a ma ka mea e ae paha e like me ka manao o ka Ahahookolokolo, a o ka Lunakanawai paha, a kaa pono mai ua uku nei, a laweia paha noloko ae o ka waiwai o ka mea hewa, e like me ka olelo maluna iho. Aka hoi, ina ua hoopaahaoia kekahi kanaka ilihune a hala ka makahiki hookahi no kona uku, a no ke koina paha, alaila e hiki no i na Lunakanawai elua, ke kii ia ia e laweia imua o laua, e ninaninauia, a ina i maopopo ia laua ma ka ninau ana, aole ona waiwai paa, aole hoi he waiwai lewa e kaa ai keia uku mai ka manawa mai o kona hooukuia ana, aole hoi he mea e ae e paa ai oia i ka hao, e hiki ia laua ke kauoha ae i ka Luna o ka halepaahao, a i ka mea e ae nana e malama i ua kanaka nei, e hookuu aku ia ia.

3. O na uku, waiwai lilo no ke Kanawai, a me na koina i haawiia mai i na Kakauolelo o na Ahahookolokolo, a ina Lunakana-

wai Apana paha, ua hooukuia e na Ahahookolokolo no ke Aupuni, e malama ponoia ia mau waiwai me na inoa o ka poe nana i haawi mai a me ka la i haawiia mai ai, a e hoihoi lakou ia mau waiwai a pau i ke Kiaaina o ko lakou mau Mokupuni ; koe nae ka Mokupuni Oahu, malaila e haawiia mai na uku, na waiwai lilo mai a me na koina a pau i ke Kuhina Waiwai; a hala na malama ekolu, e hoike mai ia mau waiwai i na Kiaaina ; a ina ma Oahu, i ke Kuhina Waiwai no.

4. Ina i haawi ole mai kekahi Kakauolelo, a Luna e ae, a hoike ole mai paha i keia mau waiwai e like me ka olelo maluna iho, he kumu pono ia e pau ai kona noho ana ma kana oihana ; a e hiki no i ke Kiaaina a i ke Kuhina Waiwai paha, ke koi aku ma ke Kanawai e loaa mai ka waiwai e like me ia mau uku, waiwai lilo mai, a me na koina, me ka uku hoopanee pu, he iwakalua hapa haneri, a me ke koina no ke koi ana imua o ka Aha.

5. Ina e hoopaa ana kekahi Luna o ke Aupuni i kekahi kanaka i hooukuia e kekahi Ahahookolokolo, e uku mai ai oia, a haawi lilo mai i kana waiwai paha, e uku mai i ke koina paha, a hookuu wale aku oia i ua kanaka nei, no kona makemake iho, no kona palaka paha, alaila e manaoia ua Luna nei, ua loaa iaia ia uku, waiwai lilo mai, a me ke koina paha, i ka manawa i mahuka'i kela kanaka, a e uku mai oia ia mau waiwai a pau me ka uku hoopanee, a me ke koina, e like me ka olelo o ka Pauku maluna iho.

6. Ina i hoohewaia kekahi kanaka no kekahi hewa mamuli o keia Kanawai Hoopai Karaima, alaila e hookaaia mai ke koina no ka hookolokolo ana noloko ae o kana waiwai, a e hiki no i ka Ahahookolokolo, a i ka Lunakanawai paha nana i hana, ke koi aku ia waiwai ma ka palapala ohi.

7. Ina i kaa ole ke koina i ka waiwai a ka mea hoopiiia a laweia paha noloko ae o kana waiwai, alaila, na ka Waihona waiwai o ke Aupuni e hookaa mai ia koina mamuli o ke kauoha a ka Lunakanawai.

MOKUNA LII.

NO NA MEA E HOOKOLOKOLOIA E NA AHAHOOMALU KULANAKAUHALE, A ME NA AHAHOOKOLOKOLO APANA, MA KEKAHI MAU MEA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. HAAWINA 1. Hoeha uuku me ka pepehi.
2. Moekolohe hookamakama, &c.
3. Aihue.
4. Aihue waiwai malama ia.
5. Lawe waiwai aihue ia.
6. Imi waiwai hoopilikia.
7. Ka hoopoino kekahi.
8. Ka hana ino i na holoholona.
9. Kuni kolohe i na holoholona.
10. Holo ikaika.
11. Hookapae kanawai.
12. Na hakaka.
13. Ka ona, kuamuamu, &c.
14. Hoohaunaele anaina pule.
15 Na mea ino wale.
16. Ka poe aea haukae.
17. Ka piliwaiwai.
18. Hoohaunaele i ka po.
19. Kinai ka ona.
20. Malama hale ano ino.

PAUKU 2. Na hana kupono i na konohiki me na hoaaina ma na kai lawaia—ka hoopai ke kue i keia kanawai.
3. Ka mana o na Lunakanawai Apana ka hoopai ana.
4. Ka mana o na Lunakanawai Hoomalu a me Apana ke hookolokolo i ka hihia pale dute.
5. Ka hopu ana i ka poe hele mawaho o ka mana o kahi aha.
6. Ka hooko ana i kahi palapala kena.
7. Na rula o ka Aha Kiekie.
8. Na lilo i pili i ka hopu ana.
9. Ka mana o na Lunakanawai Apana e hookolokolo i na palapala ae.

1. Na na Ahahookolokolo o Honolulu, Lahaina, a me na kulanakauhale e ae, a me na Lunakanawai Apana o ke Aupuni, e hookolokolo i ka poe i hoopiiia mai imua o lakou no keia mau hewa i hoakakaia malalo nei, penei :

(1.) No ka pepehi kanaka e like me ka olelo o ka Pauku 9, o ka Mokuna 9, ke uuku wale no ka poino, a o ka uku paha, aole emi malalo o na dala eono, aole hoi oi aku mamua o ka haneri ke hooukuia :

(2.) O ka moekolohe, hookamakama, a me na hewa i oleloia ma ka Pauku 4, 5, 6, 7, o ka Mokuna 13 :

(3.) O ka aihue ma ke degere ekolu a me ka eha, i oleloia ma ka Pauku 3 a me ka 4, o ka Haawina umikumamalima o ka Mokuna 16 :

(4.) O ka lawe malu ana i ke dala o ke Aupuni, aole nae i oi aku mamua o na dala he iwakalua, e like me ka mea i hoakakaia ma ka Pauku 3, o ka Mokuna 18 :

(5.) O ka lawe ana i ka waiwai aihueia, ke oi ole aku ka waiwai i manaoia iloko mamua o na dala he iwakalua :

(6.) O ka imi waiwai ma ka hoopunipuni, ma ke degere elua :

(7.) O ka hoopoino ana me ka manao ino, ma ke degere ekolu :

(8.) O ka hana ino i na holoholona :

(9.) O ke kuni ana i na holoholona ma ke ano feloni (kolohe.)

(10. O ka holo ikaika ana maluna o na holoholona me ka noonoo ole, a me ka hooholo ana i na kaa, me ka ikaika ino, alakai ana i na holoholona, e hoopuiwa ana i na holoholona, ua pau i ka hoakakaia ma ka Mokuna 26, kahi i oleloia'i ka uku no keia mau hewa, aole emi malalo o na dala elima, aole hoi e oi aku mamua o na dala hookahi haneri :

(11.) O ke keakea ana i ka oihana hoomalu, ma na mea a pau i oleloia ma ka Pauku 2, 3, 4, 5, 9, 12, o ka Mokuna 29, aole oi aku ka hoopai ana ma ka hoopaahao mamua o ka makahiki hookahi, a me ka uku mamua o na dala hookahi haneri :

(12.) O na hakaka a pau :

(13.) O ka ona, kuamuamu, a me ka hoohiki ino :

(14.) O ka hoohaunaele ana i na halawai pule, a me ka la Sabati :

(15.) O na mea ino wale :

(16.) O na hewa a pau i oleloia ma ka Mokuna 37, i kapaia he aea wale, a me na mea haukae :

(17.) O ka piliwaiwai :

(18.) O ka hoohaunaele ana i ka po :

(19.) O na hewa a pau i oleloia ma ka Mokuna 41, no ke kinai ana i na mea e ona'i, a me na mea o ia ano :

(20.) O ka malama ana i ka hale hana ino :

2. O kela konohiki keia konohiki, a mea e ae paha, e hoonele ana i kekahi, i hiki ole ia ia ke lawaia ma na kai i hoonoaia, a e hoonoaia ana paha ma keia hope aku no na kanaka a pau, a ohi wale paha i kekahi hapa o ka ia i lawaia ma ke kai noa, a ohi wale paha i ka hapa o ka ia i oi aku mamua o ka mea i olelo ia ma ke Kanawai, no kona mahele, a o ka hoaaina a kanaka e ae paha, i hoonele i ke konohiki i kona mau pono ma ka lawaia, ma ka lawe wale ana i ka ia kapu o ke konohiki, a ma ke ano e ae paha, e hooukuia no ia i ke dala, aole oi aku mamua o ka haneri hookahi, no kela hewa keia hewa, e like me ka noonoo ana o ka Ahahookolokolo he pono ; a ina i loaa ole ke dala, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku mamua o na malama ekolu. (K. K., p. 395.)

3. He mana ko kela ko keia Lunakanawai Apana, e hookolokolo, a e hoopai, i na hewa a pau i kue i keia Pauku maluna iho, ma ko lakou mau apana. (K. K., p. 396.)

4. He mana ko na Lunakanawai Hoomalu a me na Lunakanawai Apana ma kela wahi keia wahi o ke Aupuni, e hookolokolo, a e hooholo i na hihia a pau no ka hoopiiia o kekahi kanaka no ke pale hewa i ke dute, a no ka hana ana paha me ka manao e pale hewa i ke dute, a me na hewa e ae e kue ana i kekahi olelo o na Kanawai dute, ke ole i oi aku ka nui o ka uku hoopai, mamua o na dala elima haneri. (K. K., p. 683.)

5. Ina e hoopukaia kekahi palapala hopu e kekahi Ahahookolokolo ia ia ka mana, a mahuka aku ka mea i hoopiiia mawaho o ka mana o ua Ahahookolokolo la, e hiki no i ka makai nana e

lawe aku i ua palapala hopu la ke imi aku a e hopu i ka mea i hoopiiia maloko o na wahi a pau o keia Aupuni, ina nae ua kakau mua ia ma ua palapala hopu la kekahi mau huaolelo kupono, e kekahi Lunakanawai Kaapuni, a Apana paha o ka Mokupuni kahi e hopuia ai. (1868, aoao 21.)

6. Ina he mana ko kekahi Makai e hooko i kekahi palapala hopu ma kahi i hopuia ai, he mana no kona ke hooko aku i kekahi palapala hopu i kakauia e like me na olelo maluna.

7. Na ka Aha Hookolokolo Kiekie ma kela a me keia manawa e hana i mau rula no ka hooko ana i keia Kanawai a me na rula e ae i kupono.

8. Na ka Ahahookolokolo nana e hoopuka mua i ka palapala hopu e hooponopono i na lilo o ia hopu ia ana a e laweia mai loko mai o na dala hoopai e waiho ana ma kona lima.

9. E hiki no i na Lunakanawai Hoomalu a me na Lunakanawai Apana o keia Aupuni ke hoolohe a e hooholo i na hoopii a pau no ke kue ana i na Kanawai no na palapala ae, ina paha ua nui ka hoopai a ua uuku paha ka hoopai i olelo ia no ia kue ana ; a e hiki hoi ke hoopii hou ae, no ko lakou mea i hooholo ai. (1860, aoao 31.)

MOKUNA LIII.

NO KA UKU O NA MAKAI NUI, LUNA MAKAI, MAKAI, A ME NA MEA HOOPII E AE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na kuleana o na Makai Nui ma ka hapalua o na hoopai.
2. Ka hoike mai o ka poe makai ole.
3. Na uku o ka poe hai mai i ka hewa.
4. Aole hiki ke hoike ke haalele ole i kona uku mamua.

1. Ina i hoohewaia kekahi kanaka mamuli o keia Kanawai, no kekahi hewa kupono i na Ahahoomalu kulanakauhale, a me na Aha Apana e hookolokoloia, a hooukuia paha, alaila e lilo ka hapalua o ia uku ana i uku io mai ai, i uku no ka Makai Nui, Luna Makai, Makai, a i ke kanaka a ae paha, nana i hoopii, a i koi i ua kanaka hewa nei. Aka hoi, ma kahi i ukuia'i na Makai, a me na Luna e ae, nana e hoopii, ka uku malama no ka lakou oihana; e lilo ka uku no ka hoopii ana ma ka Mokupuni Oahu, i uku no ka Ilamuku o ke Aupuni, a e lilo hoi i na Makai Nui ma na Mokupuni e ae.

Eia hoi keia: Ma na wahi i uku ole ia na Makai i ka uku malama, a makahiki paha e lilo ka hapaumi o ko ka Makai mahele no ka hoopii ana i ka Luna Makai maluna iho i uku nona.

2. Ina i hoopii a hoomaopopo kekahi kanaka, aole nae ia he Luna Aupuni, i kanaka e ae, no kekahi ofeni i oleloia ma keia Kanawai, iloko o kekahi Ahahoomalu, Aha Apana, a na kekahi Makai nae i hopu a lawe ia ia imua o ka Ahahookolokolo, alaila e lilo ka hapaha o ka uku i uku io ia mai ai, i ka mea nana e hoopii, a he hapaha hoi i ka Makai, a luna e ae paha nana i hopu, ke ole ka uku malama a makahiki paha kona, ina pela, e lilo ka hapaha i ka Ilamuku, i ka luna makai paha, e like me ka olelo ma ka pauku maluna iho.

3. E ukuia no ka poe hoopii a koi aku no na hewa i oleloia malalo ma keia pauku; penei, he kanalima dala no kela kanaka keia kanaka i hoopaiia no ka hana ana i ke dala hoopunipuni, oia hoi ke dala maoli, dala gula a me na dala kupono i ke Ka-

nawai, a i ole ia, no ka pili ana ia ia ke dala hoopunipuni me kona manao e hoolaha aku me kona ike ana hoi he dala hoopunipuni ia, a hookahi dala no ke kanaka i hoopaiia no kona aea wale ana, e like me ka olelo ma ka Mokuna 37, o keia Kanawai.

4. Aole no e ku a hoike kekahi kanaka hoopii a koi aku no ka hewa o kekahi ma na mea i oleloia ma ka pauku 1, a me ka pauku 2, o keia Mokuna, a he uku ko ka mea nana e hoopii, ke haalele ole oia mamua o ke koi ana, i kona kuleana a pau iloko o kela uku. Aka hoi, aole no e hoopakeleia keia mea hoopii i kona hoike ana ke maopopo, oia kekahi mea e pono ai, no kona haalele ole i kona uku ; e koiia no hoi oia ma ka mana o ke Kanawai e hoike no me ka hoonele no hoi ia ia i ka uku ole, ke hoohewaia a hoopaiia ka mea i hoopiiia.

MOKUNA LIV.

E HOOKAPU I KA LAWELAWE ANA I NA MEA PEPEHI KANAKA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka poe ae ole ia e lawe i na mea eha—ka hoopai.
2. Ka poe ae ia, &c.

1. O ka mea lawelawe, a hele paha me ka hoolakoia i ka pahi hahau, kookoo pahi, pupanapana, pumakani, maa, a me kekahi mea ano pepehi kanaka e ae paha, e hoopaiia oia, aole e oi aku i ke kanakolu dala aole hoi emi mai malalo o ka umi dala; a ina aole oia e uku mai i ke dala, e hoopaahaoia no oia ma ka hana oolea. aole e oi aku i na malama elua, aole hoi emi mai malalo o na la he umikumamalima, ke ae ole ke Kanawai i kona lawelawe ana a hoolakoia ana ia mau mea, ke akaka kona ĩewa imua o kekahi Lunakanawai Apana, ke hiki ole hoi ia ia e hooiaio mai ke kumu pono no ia lawelawe ana, a hoolakoia ana paha, ia mau mea pepehi kanaka. E hiki no hoi i ka Ilamuku, a me na Makai Nui, me na makai a me na Luna e ae, a ina kanaka a pau ke hopu ia poe, me ka palapala kena ole, a e hoopaahao ia lakou a hiki i ka wa pono e hookolokolo imua o kekahi Lunakanawai. (K. K., aoao 295.)

2. Eia na mea i aeia e lawe i na mea eha; o na mea lawe Oihana Aupuni a pau, a me na mea komo iloko o ka Oihana Koa a Manuwa paha malalo o keia Aupuni, a malalo o kekahi Aupuni e ae paha e noho Kuikahi ana me keia Aupuni, ke laweia mamuli o ka lakou oihana.

MOKUNA LV.

NO NA LAIKINI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka mana o ke Kuhina Kalaiaina ke haawi i na palapala ae—ka nui o na palapala ae i haawiia ma kela apana keia apana—ka manawa e noiia ai—ka wa e kudalaia ai na palapala ae.

2. Na ka mea i loaa ka palapala ae e haawi i palapala hoopaa—e malama na palapala ae o ka poe inu awa—e malama i buke o ka nui o ka awa ana i loaa ai a kuai aku.

3. Ka poe kupono ke kuai i ka awa, a me ka nui.

4. Ka hoopai ke kue i ke Kanawai.

5. Ka hoopai o ka mea inu i ka awa, me ka ae ole o kahi kauka.

6. Na palapala ae no ke keaka, hula, a me na hoike lealea e ea.

7. Na ka Luna Makai Nui e hoomalu, &c.

8. Ka hoopai i ka hoike lealea aole i ae ia, &c.

9. Aole ae ia ma na wahi e ae e hula Hawaii, ma Honolulu wale no—Na hoike lealea e ae, ua aeia ma Honolulu me Lahaina wale no.

10. Aole hiki ke haawiia na palapala ae ia hai—e kakauinoa ia e ke Kuhina Kalaiaina.

11. Aole aeia ka palapala ae hula ma na hale kuai rama.

12. Hoopai o ka hale malama hula me ka palapala ae ole.

13. Ka hoopai o na hale kuai liilii i ka rama.

14. Na palapala ae mare—ka hoopai no ka ohi i ka uku oi ae me ka uku kipe.

15. Ka uku hoopai o na moku holo pili aina ke lawe ohua me ka palapala ae ole.

16. Na rula o ka lawe ohua ana ma na Mokupuni.

17. Na rula o ka lawe ana i na ohua wahine ma na Mokupuni—ka hoopai, &c.

18. Na palapala ae holo—na wahine i hele mai ma Honolulu me ka palapala ae holo ole.

19. Na palapala ae kuai kukaa, a kuai liilii.

PAUKU 20. Ka hoopai ke kuai opiuma, na laau make e ae, a me ka rama me ka palapala ae ole.

21. Ka uku hoopai o ka mea kuai i na waiwai o na aina e mai me ka palapala ae ole.

22. Na mea pili i ke kuai kudala o na Makai Nui a me na Luna Aupuni e ae.

23. Ka uku hoopai o ka mea kuai kudala me ka palapala ae ole.

24. Ka hoopai o na moku holo pili aina, lawe i na mea ona, waina me ke dute ole.

25. E kau ka mea hotele a hale ahaaina i papainoa mawaho o kona hale—ka hoopai.

26. Aole aeia na mea hotele e hana piliwaiwai—ka hoopai.

27. Ka hoopai o ka mea malama hotele me ka palapala ae ole.

28. Aole e aeia na hale biliodi ma ka la Sabati—ka hoopai.

29. Ka mea malama biliodi a me ka maika me ka palapala ae ole—ka hoopai.

30. Palapala ae o na waapa.

31. Ka uku o ka holo ana ma na waapa i ae ia.

32. Ka hoole ana i ka lawe ohua me ke koi aku i ka uku oi—ka hoopai.

33. Haawiia na waapa i ke Aupuni ke makemake ia—ka hoopai ke hoole.

34. E kau ia ka helu ma ka ihu o ka waapa.

35. Palapala ae hoolimalima lio.

36. E helu pakahiia na palapala ae—aole hoolimalima ia ma ka la Sabati—ka hoopai.

37. E kau ia ka helu ma ka ililae o ke kaulawaha—ka hoopai.

38. Ka hoopai o ka mea hoolimalima lio me ke kanaka ona.

39. Na hana o ka poe hoolimalima lio—ka hoopai.

40. E lawe ia na lio ma ka hana o ke Aupuni.

41. Ka hoolimalima lio me ka palapala ae ole—ka hoopai.

42. Na palapala ae kuai opiuma—Iawai ka haawi ana?—Ka palena o ke kumukuai kudala..

43. Na rula o ka palapala hoopaa.

44. Ka hoopai no ke kue i ka palapala ae.

45. Hoopai no ke kuai opiuma me ka palapala ae ole.

46. Aole hiki ke haawi ia hai i ka palapala ae.

47. Palapala ae no ka lapaau—ka hoopai.

48. Ka hookohu ana i Papa Ola Hawaii—kana hana.

49. Palapala hookohu.

50. Palapala ae no na Kahuna Hawaii e lapaau.

PAUKU 51. E malama i buke hoike no kana hana i hiki ke nana ia—ka hoopai.
52. Ka anaana, &c.
53. Ka lapaau ana me ka palapala ae ole—ka hoopai.
54. Palapala ae pepehi a kuai bipi.
55. Ka palapala hoopaa.
56. Hoopai ke kuai bipi me ka palapala ae ole.
57. Aole haawiia ka palapala ae ia hai.
58. Ka hoopau ana o na Kanawai kue i keia—ka wa i hookoia ai.
59. Na luna nana lio kea—ka hookohu ana me ka hana.
60. Palapala ae no na mea hoolimalima lio kea—ka hoopai—hiki ke haawiia ka palapala ae ia hai.
61. Ke komohewa o na lio kea.

NO NA PALAPALA AE I KA POE KUAI AWA.

1. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke haawi i palapala ae i ka mea kupono e noi ana ia ia, e kuai i ka awa no ka makahiki hookahi, ke haawi ia ia ka mea e noi mai ana i elima haneri dala no ka palapala ae kuai awa no Honolulu, ekolu haneri dala no ka palapala ae ma Lahaina a me Hilo, a i hookahi haneri dala pakahi no na apana e ae;

Aka hoi, aole no e oi aku na palapala ae kuai awa mamua o na palapala ekolu no Honolulu, elua pakahi no Lahaina a me Hilo, a hookahi pakahi no kela me keia apana auhau e ae. Eia hoi kekahi, o kela a me keia mea e noi mai ana i ka palapala ae kuai awa, e hoopuka mai i kana olelo noi mamua ae o ka la 1 o Novemaba i kela me keia makahiki, a e hoomakaia ke kuai ana malalo o ia palapala ae ma ka la 1 o Ianuari ma ia hope iho; a ina e oi aku ka nui o ka poe noi palapala ae mamua o ka nui o na palapala i aeia ma ke Kanawai, alaila e kuai kudalaia ua mau palapala la ma kahi maloko o ka apana a ke Kuhina Kalaiaina e kauoha ai, aole nae e emi ke kumukuai ma ia kudala ana malalo o ka palena i hoakakaia ma keia Pauku. (1864, aoao 3.)

2. Ma ka loaa ana o ka palapala ae e kuai awa, mai ke Kuhina Kalaiaina mai, na ka mea i haawiia i ua palapala nei, e haawi i ke Kuhina Kalaiaina i palapala hoopaa no na dala elua haneri, me ka hope a o na hope kupono paha i aeia e ua Kuhina nei, e hoohiki ana aole oia e kuai i ka awa ma ke ano kue i keia Kanawai; e malama no hoi oia i na palapala hooiaio a pau e hoike

ana i kona kuai ana i ka awa; e malama no hoi oia i palapala helu no kona kuai lilo mai, a kuai lilo aku a pau loa mamuli o kona palapala ae, a e weheia ua palapala helu nei imua o na mea a pau e makemake ana e nana ia mea. (K. K., p. 88.)

3. Aole e ku i ke Kanawai ke kuai aku na Luna Kuai Awa o ke Aupuni i ka awa, aka, i ka poe wale no e kuai nui ana maluna o na pauna he umi, i mea hooili aku i ka aina e, a i na kahuna lapaau, me na kahuna oki i ae ia, a i na kanaka i loaa ka palapala a kekahi o ia poe kahuna, a o kekahi mea i hoonoho ia e ke Kuhina Kalaiaina no ia hana, e hoike ana, ua loaa ia ia kā mai, a o ka awa ka laau lapaau kupono no ia mai, a e hoike ana hoi i ka nui o ka awa e pono ai ua mai la. (K. K. p. 89.)

4. E hoopaiia kela mea keia mea nana i kuai aku i ka awa me ka loaa ole o ka palapala ae, a o ka mea hoi i loaa i ka palapala ae, a e kuai aku ma ke ano kue i na olelo o keia Kanawai, ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he iwakaluakumamalima; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo; aka hoi, aole e hoopiliia na olelo o keia pauku i ke kuai ana o na kahuna lapaau me na kahuna oki i aeia, ke kuai i ka awa i laau lapaau, a ina he awa a lakou i kuai mai kekahi Luna Kuai Awa o ke Aupuni mai. (K. K., p. 90.)

5. O kela mea keia mea e inu ana i ka awa me ke kuhikuhi ole ia he laau lapaau ia nona, e kekahi kahuna lapaau a kahuna oki paha i aeia, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai i elima dala. (K. K. p. 91.)

NO NA PALAPALA AE I KA POE HANA KEAKA, KEAKAHOLOLIO, ME NA HANA LEALEA IMUA O KA LEHULEHU.

6. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke haawi aku i ka palapala ae no kekahi keaka, keakaholoilio, hula Hawaii, a no kekahi hoike lealea e ae imua o ka lehulehu, ke ole ia he hana ku i ka hilahila a pono ole paha, a ina hoi he hana e loaa mai ka uku o ka poe komo e nana a e makaikai, no ka manawa i oi ole aku i ka makahiki hookahi; a no ka uku, a mamuli hoi o na olelo hooponopono i kupono ko ke Kuhina manao, aole nae e emi ka uku no kela hoike ana keia hoike ana malalo o na dala he umi. (K. K., p. 96.)

7. E hiki no i ke poo o na Luna Makai ma kekahi kulanakauhale, a ma kekahi apana paha, kahi e hanaia'i ke keaka, keaka-

hololio, hula Hawaii, a hana hoike lealea e ae paha, e hooponopono i ua hana la, e like me kona manao he pono, i puka ole mai ka haunaele, me ka mea hilahila, a me ka mea e kue ai i ka maluhia, a me ka noho pono ana o na kanaka. (K. K. p. 97.)

8. O kela mea keia mea e hana ana, a e kukulu ana i kekahi keaka, keakaholoilio, hula Hawaii a hana hoike lealea paha, a e hoolaha aku ana paha ia mea, a e kokua ana hoi ma ke ano e ae, me ka loaa ole ia ia mamua o ka palapala ae, e like me ka olelo o ka Pauku 6 ; a i ole ia, me ke kue paha i na olelo hoohaiki o ka palapala ae i loaa ia ia mamua, a i ka manawa paha i hoolewaia'i ka palapala ae, a mahope paha o kona pau ana, me ka loaa ole o kana palapala hou, e hoopaiia oia me ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama ekolu, aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo. (1864, aoao 4.)

9. Aole e haawiia ka palapala ae no ke keaka, a no ke keakaholoilio paha, ma kekahi wahi e ae, ma Honolulu a me Lahaina wale no ; aole hoi e haawiia ka palapala ae no ka hula Hawaii, ma kahi e ae, ma ke kulanakauhale o Honolulu wale no. (K. K. p. 99.)

10. E kakau inoaia na palapala ae hana keaka, keakaholoilio, me na hana hoike lealea e ae, e ke Kuhina Kalaiaina, a e silaia me kona sila oihana ; aole hoi e hiki ke hoolilo i kekahi palapala ae o ia ano ia hai. (K. K. p. 100.)

E HOOPONOPONO ANA I NA HALE HULA HAOLE.

11. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina e like me kona manao he pono, e haawi i kela mea keia mea i kakau palapala mai kona noi ana, i ka palapala ae e malama i Hale Hula Haole ma Honolulu no ka makahiki hookahi, ke loaa mua mai na dala he hookahi haneri no ka pono o ka Waihona Dala o ke Aupuni ; aka hoi, aole e haawiia ka palapala ae o ia ano i kekahi mea i loaa e ia ia ka palapala ae kuai waiona, aole hoi no kahi i malama ia, ona ia, a hoolimalimaia paha e ia. (1864, aoao 31.)

12. Ina e malamaia e kekahi i Hale Hula Haole, a ua ae paha i ka hoakoakoa ana mai i na wahine kanaka Hawaii maoli e hula haole akea, ma kahi i onaia, a hoolimalimaia paha e ia, me ka loaa ole mamua o ka palapala ae i oleloia ma ka Pauku 11 o keia Kanawai, alaila, e hoopaiia oia, aole e oi aku i na dala hookahi haneri, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo.

13. Ina o kekahi mea i haawiia i ka palapala ae e like me ka mea i hoikeia ma ka Pauku maluna ae nei, ina ua hiki ke hooiaio ia mai ua pili a hui oia me kekahi mea hale kuai waiona, alaila, e laweia kana palapala ae, a e hoopaiia oia i na dala aole e oi aku i ke kanalima.

NO NA PALAPALA AE MARE.

14. Na ke Kuhina Kalaiaina, mamuli o ke koho ana mai o ka Papa Hoonaauao, e hoonoho i poe Luna kupono ma kela a me keia apana o ke Aupuni, na lakou e haawi i na palapala ae mare, e like me ke Kanawai; e ukuia lakou i hapaha dala no kela me keia palapala ae mare a lakou e haawi ai, na ka mea noi mai ia palapala e uku; a o ka mea lawe i ka mea oi aku mamua o keia no ka palapala ae mare, a lawe paha i ka uku kipe no ia mea, e hooukuia oia aole oi aku i na dala he kanalima, ke ku ka hewa ia ia imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha. (1864, aoao 49.)

E HOOPONOPONO AI I KA LAWE ANA I NA OHUA EEMOKU MAWAENA O NA MOKUPUNI O KEIA PAE AINA.

15. Mai ka la mua aku o ka malama o Feberuari, 1865, aole no e ku i ke Kanawai ke lawe kekahi moku i na ohua eemoku mawaena o na Mokupuni o keia Pae Aina, ke ole e loaa e ka palapala ae no ia oihana, a e hooukuia ka mea nana e kue i keia Kanawai, i na dala aole e oi aku i ka iwakalua no kela a me keia ohua i lawe waleia me ka loaa ole o ka palapala ae, ke ku ka hewa ia ia ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha. (1864, aoao 50.)

16. Aole e aeia kekahi moku e lawe i na ohua e oi aku ana i ka ohua hookahi no kela a me keia alua tona i kakau kope ia; koe nae na mokumahu, e hiki no ia lakou ke lawe i elua ohua no kela a me keia akolu tona i kakau kope ia. Ina e laweia e kekahi moku na ohua e oi aku ana ka nui mamua o ka nui i hoakakaia maluna, alaila e hoopaiia ke Kapena i elima dala no kela ohua keia ohua i laweia pela, e kela Lunakanawai keia Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, a no ke Aupuni ia mau dala. Maluna o ka papahele o kela a me keia moku, i loaa ka palapala ae lawe ohua, a hoopaa mau ia, oiai e holo ana i hookahi pahu i piha i ka wai, aole no e emi ka nui o ia pahu i na barela elua; a malalo o ka papahele, ma kahi e loaa koke ai, e malama mau ia

he mau pahu berena maikai, a raiki paha, a me ka ia paakai, a me ka wai e like ka nui me ka mea e kauohaia e ka Luna Awa o Honolulu, i kela a me keia manawa. A ina hoi e lawe ole ke Kapena i ka nui o ka wai, a me na mea ai i kauohaia e ka Luna Awa o Honolulu, alaila e hiki no ka Luna Dute Nui ke hoopau ai i ka palapala ae o ua moku la, a e hoopaiia ke Kapena moku i hana pela i na dala aole e oi aku i ka haneri hookahi, ke ku ka hewa ia ia imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha. (1868, aoao 45.)

17. Aole no e ku i ke Kanawai ke lawe kekahi moku holo pili aina iwaena o keia Pae Aina mai Hawaii, Maui, Lanai, Molokai, Kahoolawe, a Kauai paha, i kekahi wahine eemoku i emi kona mau makahiki malalo e ka iwakaluakumamalima, me ka manao e lawe loa ia wahine a hiki i ka Mokupuni o Oahu, a ua papaia hoi ka lawe ana mai i kekahi wahine nona na makahiki i emi malalo o ka iwakaluakumamalima, mai kekahi o ia mau mokupuni a i ka Mokupuni o Oahu, ke ole e hoike e, a haawi aku ua wahine nei i ke Kapena a kupakako paha o ia moku, he palapala ae holo i kakauia e kekahi mea i hookohuia no ia hana e like me ka Pauku malalo iho. A o kela a me keia Kapena moku e lawe ana i kekahi ohua wahine me ke kue i keia Kanawai, e hoopaiia oia aole emi malalo o na dala elima, aole hoi e oi aku i na dala he iwakaluakumamalima pakahi, no kela a me keia ohua wahine ana e lawe ai, me ke kue i keia Kanawai. (1864, aoao 52.)

18. Na ke Kapena a kupakako paha o kela a me keia moku i aeia e lawe i na ohua mahope iho o kona hiki ana i Honolulu, e haawi aku i kekahi Luna o ka Oihana Dute, a i kekahi luna makai paha, a i ole ia, i kekahi mea i kohoia no ia hana e ke Kiaaina o Oahu, i na palapala ae holo a pau o na ohua maluna o ia moku, a na ia luna e nana i ka like o ka poe ohua kupono malalo o keia Kanawai, me ka nui o na palapala ae holo i loaa ia ia, a me ka like hoi o ko lakou mau ano me na olelo hoakaka maloko o ia mau palapala, a e hoike aku ia mau palapala a me na mea a pau e pili ana, i ke Poo Oihana Makai o Honolulu. A o na wahine a pau no na mokupuni e mai, nona na makahiki malalo o ka iwakaluakumamalima, i hele mai ma Honolulu me ka loaa ole o ka palapala ae i oleloia ma ka Pauku maluna iho, e hiki no ke hopuia, a e hoihoiia'ku i kona wahi i noho ai, a o ka mea nona

ka moku ana i holo mai ai, e uku i na lilo a pau no ka hoihoi ana.

NO NA PALAPALA AE I NA MEA HALE KUAI.

19. O ka mea nona ka palapala ae kuai kukaa i ka ukana, ka waiwai, me na mea kalepa, a i loaa ole ia ia ka palapala ae kuai liilii kekahi, e hiki wale no ia ia e kuai aku i ka ukana ma ka pahu okoa, ma ka bela, eke, hinai, barela, a pahu poo paha; a ina he lole, ma ka apa; a ina he mea i kuai ole ia ma ke ano maluna, alaila, ma ka haneri pauna ke kuai ana; a o ka mea nona ka palapala ae kuai liilii wale no, e hiki wale no ia ia e kuai aku i ka ukana, me ka waiwai, me na mea kalepa, ma ke ano ua emi mai malalo o na mea i hoakakaia maluna. (K. K., p. 60.)

20. E hookomoia maloko o na palapala ae kuai kukaa a kuai liilii paha, i ka ukana me ka waiwai, me na mea kalepa, i olelo e papa ana i ka mea nana ka palapala ae, aole oia e kuai a haawi paha i ka opiuma, aole hoi i kekahi laau lapaau ai make, ke loaa ole ia ia ka palapala ae no ia mau mea e like me ke Kanawai, o hoopaiia oia e like me ka olelo o ke Kanawai no ia hewa, a me ka hoopauia o kona palapala ae. Aole hoi oia e kuai a e haawi paha i ka rama a me ka waiona e ae, me ka loaa ole mamua o ka palapala ae no ia mau mea e like me ke Kanawai, o hoopaiia oia ma ka hoopauia o kana palapala ae, a me na hoopai ana e ae a ke Kanawai e olelo ai i kela manawa keia manawa, no ke kuai ana a me ka haawi ana i ka rama a me ka waiona ia hai me ka loaa ole o ka palapala ae. (K. K., p. 61.)

21. O kela mea keia mea i kuai i ka ukana, ka waiwai, a ina mea kalepa, i uluia a i hanaia paha ma ka aina e, me ka loaa ole o ka palapala ae, a me ke kue paha i ka Pauku 19, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole e oi aku i na dala elima haneri; a i ole ia e hookaa mai, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K., p. 62.)

NO KA POE KUAI KUDALA.

22. Aole e hoopiliia kekahi olelo o keia Haawina, a o kekahi Kanawai e ae paha no ka poe kuai kudala, i ke kuai kudalaia ana o kekahi waiwai e kekahi Makai Nui, Hope Makai Nui, Makai, Luna Pa Holoholona, Luna Auhau, Luna Hooko Kauoha, Luna Hooponopono Waiwai Hooilina, a kahu, e kuai kudala ana

i ka waiwai paa, a i ka waiwai lewa paha, mamuli o ke kauoha a ke Kanawai. (K. K., p. 69.)

23. O kela mea keia mea, koe wale no ka poe i oleloia ma ka Pauku 22, e kuai ana i ka waiwai ma ke kudala me ka loaa ole mamua o ka palapala ae, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi tausani ; a i ole ia, e hoopâahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono ; aia i ka manao o ka Ahahookolokolo. Aole e hoopiliia na olelo o keia Pauku i kekahi kanaka i kohoia e kekahi mea kuai kudala, i hope nona, ina he kupa Hawaii ka mea i kohoia, a ina hoi maluna o ka mea nana i koho ka hewa a me ka pono o ka hana ana a ka hope. (K. K., p. 70.

KA HOOHOLO MOKU PILI AINA ME KE DUTE OLE IA.

24. Aole e hiki i kekahi moku e hoomaka i ka holoholo pili aina, ina he waiona, he wai ikaika, he waina, a he waiwai a ukana e ae paha, maluna o ka moku, i uku ole i ke dute maloko o keia Aupuni, o hoopaiia ua moku la ma ka uku hoopai aole emi malalo o na dala he kanalima, aole hoi e oi aku i na dala hookahi tausani ; aia i ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K., p. 55.)

NO NA PALAPALA AE I KA POE MALAMA I NA HOTELE ME NA HALE AHAAINA.

25. E kau kela mea keia mea malama hotele, a hale ahaaina paha, i papainoa ma kona hale ; a i ole ia, ma kahi kokoke e ike leaia'i, me kona inoa a me kana hana i aeia i kakauia malaila, o hoopaiia oia ma ka uku hoopai he iwakaluakumamalima dala. (K. K., p. 74.)

26. E papa aku kela mea keia mea malama hotele, a hale ahaaina paha, i na mea a pau ma kona hale, aole lakou e hana piliwaiwai me ka mea lulu, me ka pepa, a me ka maika, bola, a me ka biliodi, a me ka guaita, a me na mea hana e ae i kupono no ka piliwaiwai ana, o hoopaiia ka mea nona ka hale ma ka uku hoopai i na dala he iwakaluakumamalima. (K. K., p. 75.)

27. E hoopaiia kela mea keia mea nana e malama i ka hotele, a i ka hale ahaaina paha, me ka loaa ole o ka palapala ae, ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri : a i ole ia, e

hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono; aia i ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K., p. 77.)

NO NA PALAPALA AE I KA POE MALAMA PAPA BILIODI, A ME NA ALA MAIKA.

28. Ina e hana kekahi mea maluna o ka papa biliodi, a o ke ala maika paha, ma ka la Sabati, a ina i ae ia kekahi e piliwaiwai malaila paha, e hiki no ke hoopai i ka mea malama i ua papa la a i ua ala la, he iwakaluakumamalima dala. (K. K. p. 80.)

29. E hoopaiia kela mea keia mea nana e malama i na papa biliodi, a i ke ala maika paha, me ka loaa ole i ka palapala ae, ma ka uku hoopai aole oi aku i na dala hookahi haneri; a i ole ia e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo; aka hoi, aole e hoopiliia kekahi olelo oloko o keia pauku, i ka papa biliodi, a i ke ala maika, i malama ia e kekahi kanaka no kona lealea iho. (K. K. p. 82.)

NO NA PALAPALA AE I NA WAAPA.

30. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina e haawi aku i ka palapala ae hooholo waapa, ma ke ano hoolimalima, ma ke awa o Honolulu, a me Lahaina, a me Hilo no ka makahiki hookahi, ke loaa mai ia ia no ka waapa ma Honolulu na dala he umikumamalua, no kela waapa keia waapa me na hoe eha a oi aku, a i na dala ewalu no kela waapa keia waapa malalo o na hoe eha; a ma Lahaina a me Hilo ke loaa mai na dala ewalu no ka waapa me na hoe eha, a oi aku, a i na dala eha no kela waapa keia waapa malalo o na hoe eha. (K. K. p. 101.)

31. E hiki no i ka mea nona kekahi waapa i aeia no ke awa o Honolulu, ke hoolimalimaia ka waapa ma ka manawa, e koi aku i ke dala hookahi no kela mea holo keia mea holo, no ka hora mua, a me na keneta he kanalima no kela hora keia hora hou aku, ina eha hoe ko ka waapa; a o ka hapalua wale no o ia mau uku ke emi mai na hoe malalo o eha.

Ina he hoolimalima ma ka loihi, alaila, he hapaha dala no kela mea holo keia mea holo a hiki i kekahi moku a hoi mai; a hiki paha i kekahi wahi maloko o ka mouo maloko loa a hoi mai; he hapalua dala ke holo i kekahi moku, a i kekahi wahi paha mawaena o ka mouo maloko loa me ka mouo mawaho loa a hoi mai, a

elua dala ke holo i kekahi moku a i kekahi wahi paha ma kahi ku moku mawaho o na mouo, ina eha hoe ko ka waapa ; a ina i emi na hoe malalo o eha ko ka waapa, he hapalua wale no o ia mau uku ; aka hoi ina i kaohiia ka waapa e kekahi mea holo ma ka aoao o ka moku paha, a ma kekahi wahi e ae paha, a oi aku i ka hapaha hora, alaila, e hiki no i ka mea waapa e koi aku i hapalua dala hou, no kela hapalua hora keia hapalua hora e kaohiia'i pela. (K. K. p. 102.)

32. O kela mea keia mea i aeia e holoholo waapa, e hoole ana i kekahi mea makemake e holo maluna o kona waapa, no ka uku i oleloia ma ka Pauku maluna, a e koi ana paha i kekahi mea holo i ka uku oi aku i na uku i oleloia maluna, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai i elima dala. (K. K., p. 103.)

33. E haawi mai ka mea nona kekahi waapa i aeia, ma ka palapala kauoha a ke Kuhina Kalaiaina, i kona waapa me na kanaka no ka hana a ke Aupuni, no ka uku eha dala no ka la, no ka waapa eha hoe me na kanaka hoe eha ; a elua dala o ka la no ka waapa ke emi mai na hoe me na kanaka hoe malalo o eha, a ina e hoole mai ka mea waapa, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai aole oi aku i na dala he kanalima ; aia i ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K., p. 106.)

34. Na ka mea nona kekahi waapa i aeia e kakau me ke pena, a e hoomau i ka helu o kona palapala ae, ma na aoao elua o ka ihu o kona waapa, o hoopaiia ka mea nona ka waapa, i ka uku hoopai i elima dala. (K. K., p. 108.)

NO NA PALAPALA AE I KA POE HOOLIMALIMA LIO.

35. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke haawi aku i na palapala ae i kela mea keia mea, no ka hoolimalima ana i na lio e kauia e ka mea hooholo, a e kauo kaa paha, no ka makahiki hookahi no Honolulu a me Lahaina, ke loaa mai i ke Kuhina i elima dala no kela lio keia lio o ka mea makemake i ka palapala ai e manao ae e hoolimalima; a e hoakakaia ka nui o na lio hoolimalima maloko o ka palapala ae. (1864, aoao 28.)

36. E helu pakahiia na palapala ae hoolimalima lio, a e kakau ia maloko o kela palapala ae keia palapala ae, he olelo hoohaiki, meneia : Aole e hiki i ka mea nana keia palapala ae, e hoolimalima aku i kekahi o kona poe lio, e hooholoia ma ka la Sabati, o hoopaiia oia ma ka uku hoopai elima dala no kela lio keia lio i hoolimalimaia pela. (K. K., p. 111.)

37. E kau ka mea nona ka palapala ae hoolimalima lio i ka helu o kona palapala ae, ma ka lae o ke kaulawaha o kela lio keia lio hoolimalima ona, o hoopaiia oia ma ka uku hoopai, elima dala no kela lio keia lio i helu ole ia. (K. K., p. 112.)

38. Ina e hoolimalima kekahi i ka lio i ke kanaka ona, a ae aku i kona ee ana, a me kona holo ana maluna o ka lio, e hoopaiia ka mea nana i hoolimalima aku i ka lio pela, ma ka uku hoopai elima dala. (K. K., p. 113.)

39. Na kela mea keia mea e hoolimalima aku ana i ka lio, e kuhikuhi aku i ka mea makemake i ka hololio i ka pono ole o ka holo ikaika ma na alanui, o hoopaiia ua mea hoolimalima nei ma ka uku hoopai elima dala. (K. K., p. 114.)

40. E hiki no ke lawe, a e hoohana i na lio hoolimalima a pau, i ka hana a ke Aupuni, a e hoolakoia lakou e na mea nona na lio, ke kauoha ke Kuhina Kalaiaina pela ma ka palapala; a e ukuia ka poe nona na lio i elua dala o ka la no ka hana a kela lio keia lio. (K. K., p. 115.)

41. Ina e hoolimalima aku kekahi i ka lio ma Honolulu, a ma Lahaina paha, me ka loaa ole o ka palapala ae, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai he umi dala. (K. K., p. 116.)

NO NA PALAPALA AE I KA POE KUAI OPIUMA, ME NA LAAU AI MAKE E AE.

42. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina i kela manawa keia manawa, e haawi i mau palapala ae no ka hookomo ana a me ke kuai ana i ka Opiuma i na Pake, no ka makahiki hookahi, maloko o ka Apana o Honolulu a me ka Apana o Lahaina kekahi, aole nae e oi aku mamua o na kanaka elua no Honolulu a me hookahi no Lahaina, a e haawi mua mai no kela a me keia mea i loaa ka palapala kuai Opiuma, i na dala aole emi malalo o na tausani elua: E kuai kudalaia kela mau palapala ae, a e loaa no i ka mea i oi ma ke koho ana maluna o na tausani dala elua. (1860, aoao 24.)

43. Mamua ae o ka loaa ana i kekahi i ka palapala ae o ia ano, e haawi ka mea i noi mai i ke Kuhina Kalaiaina i palapala hoopaa no na dala hookahi tausani, me ka hope a mau hope paha i aponoia e ua Kuhina la, e hoakaka ana, aole oia e kuai a haawi paha i kekahi Opiuma a mea i hanaia me ka Opiuma i kekahi poe e ae, i na Pake wale no.

44. Ina e hakiia kekahi o na olelo o keia Kanawai e ka mea i loaa ka palapala ae, alaila, e lilo kona palapala ae i mea ole, a e hoonkuia oia i na dala i olelo ia ma ka palapala hoopaa.

45. Ina e hookomo mai, kuai, a haawi wale paha, e kekahi mea i loaa ole ia ia ka palapala ae, (koe nae na Kahuna Lapaau i aeia) i kekahi Opiuma a mea paha i hanaia me ka Opiuma, e hoopaiia oia aole e emi malalo o na dala hookahi haneri, aole hoi e oi aku mamua o na haneri elima, a i ole ia e hoopaahaoia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na malama eono, aia no i ka manao o ka Aha he pono.

46. O na palapala ae hookomo a me ke kuai i ka Opiuma, e kakau inoaia e ke Kuhina Kalaiaina, a e Sila ia me ke Sila o kona oihana ; aole hoi e hiki ke hooliloia ia hai.

NO KE OLA O KA LEHULEHU.

47. Aole no e kupono i ke Kanawai, ke hapai kela mea keia mea i ka Oihana Lapaau iloko o keia Aupuni, no ka imi loaa, ke hoike ole oia mamua imua o na Luna o ka Papa Ola, a imua paha o na mea a ia mau luna i koho ai no ia hana, i mea e maopopo ai kona makaukau no ia oihana a me kona ano maikai, a loaa hoi ia ia ka palapala hoapono a ia mau luna, a me ka palapala ae a ke Kuhina Kalaiaina. E hoopaiia no ka mea malama ole i keia Pauku, hookahi haneri dala, no kela hewa keia hewa ana i hana ai, ke ku ka hewa ia ia ma ka hookolokolo ana. (1864, aoao 8.)

48. Na ka Moi e hoonoho i ekolu kanaka maoli i Papa Ola Hawaii ; a e noho lakou ma ia oihana oiai ko ke Alii makemake ; a na lakou e hoolohe, e ninaninau i na kanaka maoli i makemake e lawelawe ma ka Oihana Lapaau ma keia Aupuni, ina ua makaukau lakou a ina hoi he mau kanaka maikai lakou. (1868, aoao 23.)

49. Na ia Papa Ola, a o ka hapa nui paha o lakou, e haawi i palapala i kela kanaka keia kanaka, a lakou e ike ai he makaukau ia, a he maikai hoi, e hoomaopopo ana i kona ano pela.

50. Na ke Kuhina Kalaiaina e haawi, ina e kupono ia i kona manao, i laikini e lapaau no ka makahiki hookahi, i kela mea keia mea i hoike mai ia ia i ka palapala hoomaopopo, e like me ka Pauku 49 ke loaa mai ia ia na dala he umi.

51. O kela a me keia Kahuna Lapaau i loaa ka laikini pela, e malama no ia i buke moolelo pololei i kakau pono ia no kona Oihana Lapaau, e hoike mai ana i ke ano o na mai i lapaauia, i

ke ano a me ka inoa o na laau lapaau, i ka nui o na mai i ola, i ka nui o na make, i na inoa o na mea mai me ko lakou ano, he kane a wahine paha, a me kahi i noho ai ; a e weheia keia buke moolelo i kela manawa keia manawa a ka Papa Ola Hawaii, a o ke Kuhina Kalaiaina a o kona hope paha, i kauoha'ku ai ; a o kela a me keia kahuna lapaau i kakau kupono ole i keia buke moolelo, a i hoike ole mai, a e hoole maoli paha i ka hoike ana mai ia buke, ke koiia oia e hoike mai, e hoopaiia oia i ka uku hoopai, aole i oi mamua o ka haneri hookahi dala, ke ku ka hewa ia ia imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha.

52. Ina e hana kekahi kahuna lapaau, a ina ku ia hewa ia ia ma ke ano anaana, hoopiopio, hoounauna, a hoomanamana paha, alaila, e laweia kona laikini.

53. O kela kanaka maoli keia kanaka maoli, e lawelawe ana ma ka Oihana Lapaau me ka loaa ole ia ia mamua i ka laikini i oleloia ma keia Kanawai, e hoopaiia oia ke ku ia hewa ia ia imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, i na dala aole oi mamua o ka haneri, aole no e emi malalo o ka iwakalua.

NO KA HAAWI ANA I NA PALAPALA LAIKINI NO KA LOLE ANA ME KE KUAI ANA I KA BIPI.

54. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina, i kela manawa keia manawa, ke haawi aku i kekahi mea e noi mai ana i palapala ae no ka lole ana a me ke kuai ana i ka bipi no ka makahiki hookahi, ma Honolulu, Lahaina, Wailuku, Hilo, Kawaihae, Kealakekua, Kaawaloa, Koloa a me Hanalei, ke loaa mai i ke Kuhina i iwakalua dala, no kela me keia Palapala Ae, aole nae e pili keia i na bipi miko i laweia mai na wahi e ae o ke Aupuni. (1868, aoao 42.)

55. I ka manawa e haawi aku ai ke Kuhina i ka Palapala Ae Kuai Bipi, e koi aku oia i ka mea i noi mai i Palapala Ae, e haawi mai oia i palapala hoopaa me na hope, kupono i ka manao o ke Kuhina no na dala elua haneri, no kona malama pololei ana i ka buke hoike o na hoailona o kela me keia holoholona ana i lole ai a i kuai ai, me ka inoa o ka mea nona ka holoholona, me ka inoa o ka mea, a o na mea paha nana i haawi mai ia ia, a me ka la i haawi ia mai ai a i lole ia ai ; a no kona malama makaukau ana i ua buke hoike nei i hiki i kela mea keia mea i makemake e nana.

56. O kela mea keia mea e lole ana a e kuai ana paha i ka bipi ma Honolulu, Lahaina, Wailuku, Hilo, Kawaihae, Kealakekua, Kaawaloa, Koloa a me Hanalei, me ka loaa ole mamua o ka Palapala Ae, e like me ka olelo ma ka Pauku 54 o keia Kanawai, e hoopaiia oia, aole e emi malalo o na dala he umi, aole hoi e oi aku i na dala he iwakaluakumamalima, no kela hewa keia hewa, aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo.

57. E kakau inoaia na Palapala Ae Lole Bipi a Kuai Bipi e ke Kuhina Kalaiaina, a e Sila ia hoi me kona Sila Oihana ; aole hoi e hiki ke hoolilo i kekahi Palapala Ae o ia ano ia hai.

58. E lilo keia i Kanawai i ka pau ana o na la he kanakolu, mai ka hooholoia ana, a o na Kanawai me na hapa Kanawai a pau e kue ana i keia, ua hoopau ia.

PALAPALA AE I NA LIO KEA.

59. Na ke Kuhina Kalaiaina e koho i Luna ma kela Apana keia Apana Auhau o ke Aupuni, aole nae ona lio kea i malama ia no ka hoolimalima, a oia hoi ka Luna Nana Lio Kea, a na ua Luna nei ma ka loaa ana i hookahi dala e nana i na lio kea a pau i laweia imua ona e nana, ma na la ana e hoakaka ai, iloko o kona Apana Auhau, a ina ma ia nana ana e maopopo i ua luna nei, ua kupono kekahi lio kea no ka hoolaha, alaila, e haawi oia i palapala e hooiaio ana pela i ka mea nona ka lio kea, me ka uku ole ; a ma ia palapala hooiaio e hiki no ka mea nona ia lio kea, ke malama ia lio kea ma kona wahi ponoi no kona pomaikai iho wale no. Aka nae, ina aole i loaa i ka mea nona ka lio ua palapala la, alaila, e hiki no ke hoopaiia oia i ke dala hookahi no kela me keia la ana i kue ai i na olelo o keia Pauku, a e hiki no ke hoopiiia no ia uku hoopai imua o na Lunakanawai Hoomalu a Apana paha ; aole nae e pili keia Pauku i na lio kea i hiki ole aku i ka umikumamalua malama. (1868, aoao 46.)

60. Na ke Kuhina Kalaiaina ma ka uku ana ia ia i na dala elima, e haawi i palapala ae i kekahi mea, ma kona hoike ana ia ia i ka palapala hooiaio o na Luna, e like me ka olelo ma ka Pauku 59. E malama, a e hoolimalima paha i ka lio kea i olelo ia ma ia palapala hooiaio, i mea e hoolaha aku ; ina nae i hiki aku ia lio kea i na mahina he umikumamawalu mai ka hanau ana mai. E paa no ia palapala ae no ka makahiki hookahi mai ka la i palapalaia ai. O ka mea e kue ana i na olelo o keia Pauku ma ka hoolimalima ana i kekahi lio kea me ka loaa mua ole

o ka palapala ae, e like me ka mea i hoomaopopo ia maanei, e hoopaiia oia i na dala he hookahi haneri, ke ku ka hewa ia ia imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha. E hiki no ke hooliloia aku ia palapala ae ia hai, ina e kuai ia aku ka lio kea, ma ke Keena Kalaiaina hoi e hooloiiia ai, aia nae i ka manawa e kuai maoli ia aku ai.

61. O kela mea keia mea e loaa ia ana ma kona aina kekahi lio kea auwana i like ka nui o kona makahiki me ka umikumamalua malama, a oi aku paha, e hiki no ia ia ke hoopii i ka mea nana ua lio kea'la imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu, a Apana paha, a ke ku ka hewa i ka mea i hoopii'a, e hoopai ia no oia i na dala he umi no ka mea aina nana i hoopii, a e hoouku ia no oia i na koina o ka hookolokolo ana. A ina i hoailona ole ia ua lio kea la, a ina paha aole e loaa ana ka mea nona ua lio kea la iloko o ka manawa e like ka loihi me na la elima mai ka manawa i loaa mua ai ua lio kea la e hele hewa ana i ko hai aina, alaila, e hiki no i kela mea aina keia mea aina, o kahi i loaa ai kekahi lio kea, oia ano, e hele wale ana, ke kahe i ua lio kea la, a maluna o ka mea nona ua lio la, ka poino, ke poino ka lio no ia kahe ana. (1868, aoao 46.)

MOKUNA LVI.

E PAPA ANA I KA POE MARE I KA HAALELE KEKAHI I KEKAHI. (1860, aoao 32.)

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. E hoopuka i palapala hopu no ka poe haalele mare.
2. Aole hoopai ke hoopau ko laua noho kue ana a oluolu.
3. Ka mea hoole i ka hoi hou.
4. Ka mea pale.

1. Ina e hoopii kekahi mea mare imua o kekahi Lunakanawai o kekahi Aha kakau a Lunakanawai Hoomalu, Lunakanawai Apana, malalo o ka hoohiki, e hoakaka ana ua haalele kumu ole kona wahine i kona wahi moe a me ka ai, a ke hoopaakiki nei aole e noho pu ; a ina hoi he kane, ua haalele kumu ole i ka wahine aole no i malama ia ia e like me ka olelo a ka Pauku 1286 o ke Kanawai Kivila ; alaila e hiki no i ka Lunakanawai ke hoopuka i ka palapala hopu kino i ka mea i hoopii ia a e lawe ia imua ona. (1862, 17th Iune.)

2. E ninaninauia, e hoolohe ia, a e hooholoia e ka Lunakanawai no ia hihia, a ina he mea hiki e hoopau ia ka noho kue ana o laua ; a ina e hui hou no laua me ka noho oluolu, alaila, aole no e hoopai.

3. Aka hoi, ina e hoole ka mea i hoopii ia, aole e hoi hou a e noho ma ke ano mare, alaila e hoopai ia oia, ina he kane, a he wahine paha, ma ka hoopaahao ia me ka hana oolea, aole nae e oi aku i ka malama hookahi. Aia no i ka manao o ka Lunakanawai.

4. Ma na hoopii a pau no ka haalele kane a haalele wahine paha, e hiki no i ka aoao i hoopiiia ke hoakaka mai imua o ka Aha no ka hana ino ia ia e ka aoao i hoopii, a ina i hoomaopopo ia i ka Aha he oiaio ia, alaila e hiki no i ka Lunakanawai ke hoopau i ka hoopii, a e kau i na koina o ka Aha e like me na hihia Kivila a e hoopuka no hoi i ka palapala hoomalu no ia mea.

MOKUNA LVII.

E HOOEMI ANA I NA INO A ME NA MAI I LAHA MAMULI O KA HOOKAMAKAMA. (1860 aoao 34.)

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke kakau inoa ana o na wahine hookamakama.
2. Ka hoopai o ka poe kakau inoa ole.
3. Ka nana ana o ke Kauka.
4. Ka hoopai ke hele ole imua o ke Kauka.
5. Ka uku o ke Kauka.
6. Ka Makai Nui e hooko i keia Kanawai.
7. Ka hopu ana na wahine hookamakama—ka oihana o ka Lunakanawai—ka hoopai.

No ka mea, ua maopopo he nui na ino me ka mai, i hoolahaia e ka hookamakama, a mamuli o keia mau mea ke make nei na tausani o ka lahui Hawaii, a e paa nei na wahine, aohe he nui na keiki. A no ka maopopo no hoi, he hiki ole ke hoopio a hoopau loa, i keia hana he hookamakama, aka, he hiki no ke hooponopono a hooemi ia na ino a me na mai :

1. Na kela a me keia wahine hookamakama ma ke kulanakauhale o Honolulu, a me na wahi e pili ana, e hai aku imua o ka Makai Nui o ka Mokupuni Oahu, i mea e kakaui'a kona inoa ; kahi i noho ai ; kahi i hanau ai ; kona mau makahiki.

2. O na wahine a pau i ikeia he wahine hookamakama i hana ole e liki me ka Pauku maluna iho, e hiki no ke hoopii'a imua o ka Lunakanawai Hoomalu o Honolulu, a e hoopaahaoia oia, aole e imi mai malalo o na la he kanakolu, aole hoi e oi aku mamua o na la he kanaono, a e hooponopono ia e like me na rula oia hale paahao.

3. O na wahine i kakau inoa ia e like me na olelo o keia kanawai e hele lakou a e nana kino ia lakou e kekahi kauka i kohoia e ke Kuhina Kalaiaina, iloku o kela lua keia lua hebedoma, ma kahi kupono ; e hoolahaia no nae mamua no kahi a me ka manawa. A ina ua maopopo ma ia nana ana o ke Kauka ua

mai kekahi o ia poe wahine, alaila, nana no e lapaau me ka uku ole, a e hana hoi ua wahine la e like me ke kauoha a ke Kauka.

4. Ina e hele ole mai kekahi wahine i kakau inoa ia, i ka wa a me kahi e like me ka olelo o ka Pauka maluna iho, a ua hana ole paha e like me ka kauoha a ke Kauka, alaila, ina e hoomaopopo ia kona hewa imua o ka Makai Nui, e hiki no ke hoopaahao koke ia, aole nae emi mai malalo o na la he kanakolu, aole hoi e oi aku mamua o na la he kanaono : Aka hoi, aole no i papaia ma keia Kanawai i na wahine i kakau inoa ia pela, ke manao e haalele, ina nae ua maemae kona kino, aohe ona mai, alaila, e kapae kona inoa ma ka papa helu wahine o ka Makai Nui, aole hoi e pili ia ia na rula o keia Pauku.

5. E uku ia ke Kauka i olelo ia maluna iho i wahi uku kupono, e like me ka mea a ke Kuhina Kalaiaina i manao ai he pono, noloko ae o ka haawina a ka Ahaolelo i hooholo ai malalo o keia Kanawai.

6. Na ka Makai Nui o ka Mokupuni Oahu e hooko i keia Kanawai, a nana no hoi e kau i na rula kupono no keia oihana, mahope no nae o ke aponoia e ke Kuhina Kalaiaina. E hoike aku no hoi oia i ka pau ana o kela a me keia hapaha makahiki imua o ke Kuhina Kalaiaina no na hana a pau i hana ia malalo o keia Kanawai, a maloko aku o ua Kuhina nei e hoike aku i ka Ahaolelo.

7. He mana ko kela ko keia o na Lunakanawai Hoomalu o Honolulu, Lahaina a me Hilo, e kena aku e hopuia a e laweia imua o lakou, na wahine i hoopiiia e ka Makai Nui a Luna Makai paha, no kana hana moekolohe, a ina i maopopo i ka Lunakanawai he hana moekolohe io ka kekahi wahine, a ua noho aku kona makuakane, makuahine a kahu e ae paha, ma ka apana e ae, aole ma ka apana hana o ua Lunakanawai nei, a ua haalele paha kela wahine i kona apana kahi i hanau ai, a ua hele mai e noho ma kona apana hana no kona makemake i ka hookamakama, alaila, e hiki no i ua Lunakanawai nei, ke hoihoi ia ia i kona mau makua, a i kona kahu ; a i ole ia, i ka apana kahi i hele mai ai, iloko o na hora he kanahakumamawalu, mai ka hora i kauohaia'i ; a ina i loaa ua wahine nei iloko o kona apana, mahope o ka pau ana o na hora he kanahakumamawalu, alaila, e hiki no i ka Lunakanawai ke hoopai ia ia ma ka hoopaahao i ka hana oolea, a i ole ia, ma ka hoopaa mehameha ia ia, no na la

aole oi aku mamua o ke kanakolu ma ka hoopii mua ana, a ma ka hoopii mahope, no ka manawa aole oi aku mamua o na la he kanaono. Na na Lunakanawai a pau, a me na Makai, na Kahukula a me na Kumukula, e hai i na Lunakanawai Hoomalu o na awa kumoku i oleloia maluna i na wahine o ko lakou mau apana a lakou i manao ai, ua hele mai i ua mau awa kumoku nei, no ka makemake i ka hookamakama, i hanaia lakou e like me ka olelo maluna. (K. K., p. 1004.)

MOKUNA LVIII.

E HOOPAU AI I KA HOOLAHA ANA O KA MAI MAWAENA O NA HIPA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoa ana i na hipa mai me ka hoolaha ole.
2. Ka hoopai.

1. Aole e ku i ke Kanawai ka hoa ana o kekahi kanaka i na hipa i loaa ka mai lele, ma na alanui e holo ana maluna o kekahi aina hanai hipa o kekahi mea, me ka hoolaha ole aku i hookahi la mamua o ka la i manaoia e hoa, i ka mea nona na hipa e holo ana maluna o ua aina la, a i ole ia, i kona hope paha. (1862, aoao 29.)

2. O ka mea nana ka hipa i hoa ia me ke kue i ka Pauku 1 o keia Kanawai, e hoopaiia oia i na dala aole e oi aku mamua o kanalima, ke hoomaopopoia ka hewa imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha; e maheleia keia hoopai mawaena o ka mea nana e hoike mai i ka poe hewa a me ka Waihona Dala o ke Aupuni, a e hiki no hoi ke hoopii poho ia ua mea hewa nei ma ke ano kivila.

MOKUNA LIX.

KE OLA O KA LEHULEHU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hookohu ana o ka Papa Ola—kana hana.
2. Na kauka haole ka palapala ae—ka hoopai.
3. Ka hookohu ana i na hope o ka Papa Ola.
4. Na rula.
5. Na mea e loaa ai ka mai, &c.
6. Ke kanu ana o ka poe make.
7. Ka hoolaha ana i na rula.
8. Ka hoopai ke kue i na rula.
9. Ka nana ana i na mea e mai ai.
10. Ka mea ino wale e loaa ma kahi wahi—ka hoopai.
11. Ka mana e hoopau ai i na mea ino wale.
12. Ka hoahewa ana i ka poe hana ino wale.
13. Ka hoole ana i ka mea komo i ka hale.
14. Hookaawale i na wahi kaohi mai.
15. Na rula.
16. Ka mana o na rula.
17. Ka hoolaha ana—ka hoopai.
18. Ka hoole ana o kela keia moku—hiki ke hopuia.
19. Ka hookaawale ana o kekahi moku i kona ukana ohua i loaa i ka mai.
20. Ka hoole ana i na ninau me ka hoohiki—ka hoopai.
21. No ka uku ana no na lilo—na wahi kaohi mai.
22. Ka oihana o na Ilamuku, na makai a me na kauka, e hoike aku i na mea ino wale.
23. Ka hana o na kauka e lapaau i na mai puupuu.
24. Ka hana o na mea hale noho, hale aina, me na kapena moku e hoike mai i na mai hebera.
25. Ka hookaawale ana o ka poe mai.
26. Ina e hiki ole ke hookaawale ia.
27. Na hale mai ma na mokupuni a pau.
28. Hoohanaia na paahao a hookaawale na mea ino wale.
29. E uku na lii moku, ke kau ia.
30. Ka lilo ana o ke dala o ke Aupuni i ka Papa Ola.
31. E malama i ka moolelo o na hana.

PAUKU 32. Ka hookohu ana i na luna o.
33. Kahi e o ia'i—ka wa pono e hele ai, e hoolaha ia.
34. Ka hana a na makua no ka'o ana i na keiki.
35. Ma ka walu o ka la, e lawe i ka mea nana i oia.
36. Ka palapala hookohu o ka o ia ana.
37. Hoopanee i ka o ana, hiki no.
38. E hele na luna o ma kela keia wahi.
39. Ka hoole ana o na makua—ka hoopai.
40. Na Luna o e malama i buke hoike.

1. Na ke Alii iloko o ka Ahakukamalu, mamuli o ke koho ana o ke Kuhina Kalaiaina, e hoonoho i ekolu kanaka i Papa Ola no ke Aupuni, a e nohō lakou ma ia oihana, oiai ko ke Alii makemake, na lakou e malama a e nana i ke ola o ka lehulehu. (K. K., p. 278.)

2. Aole no e kupono i ke Kanawai, ke hapai kekahi haole, ina paha ua lilo ia i kupa Hawaii a ua lilo ole paha, i ka Oihana Lapaau iloko o keia Aupuni, no ka imi loaa, ke hoike ole oia mamua imua o na Luna o ka Papa Ola, a imua paha o na mea a ia mau luna i koho ai no ia hana, i mea e maopopo ai kona makaukau no ia oihana a me kona ano maikai, a loaa hoi ia ia ka palapala hoapono a ia mau luna, a me ka palapala ae a ke Kuhina Kalaiaina. E hoopaiia no ka mea malama ole i keia Pauku, hookahi haneri dala, no kela hewa keia hewa ana i hana ai, ke ku ka hewa ia ia ma ka hookolokolo ana. (K. K., p. 279.)

3. E hiki no i ka Papa Ola e koho i kekahi poe hope no lakou, ma na wahi kupono i ko lakou manao, a e hooiliia'ku i ua poe hope la ka mana e hooko i na rula hooponopono no ke ola o kanaka, a e nana aku i ka lakou hana pono, me na dala loaa mai a me na dala i hooliloia'ku e lakou no ke ola o kanaka, a me na hana e ae i pili ia lakou. (K. K., p. 280.)

4. Na ka Papa Ola e kau i na rula hooponopono no na mea ino wale, me na wahi pelapela, a me na mea hoopuka i ka mai; maloko o kela Apana keia Apana o ke Aupuni, a maluna o na moku e like me ko lakou manao he pono no ka pale ana i ka mai, a e pono ai ke ola o ka lehulehu. (K. K., p. 281.)

5. E kau hoi ka Papa Ola i na rula hooponopono a lakou i manao ai, i mea e malu ai ke ola o kanaka, e pili ana i na mea kupono i ka waiho ana, a i ka lawelawe ana i ke kumu o kekahi mai lele, a i ka hoopuka ana i ka mai, ma ko lakou laweia ana

iwaho a iloko o kekahi Apana, a iloko a iwaho paha o kekahi moku. (K. K., p. 282.)

6. Na ua Papa Ola nei hoi e kau i na rula hooponopono a lakou e manao ai he pono, no ke kanu ana i na kupapau, a no na pa kanu kupapau. (K. K., p. 283.)

7. E hoolaha aku ka Papa Ola i na rula hooponopono a pau a lakou i kau ai, ma ke pai ana iloko o kekahi nupepa i paiia ma ia Apana, a i ole he nupepa ma ia wahi, alaila, ma ke kau ana i palapala lima ma na wahi akea ekolu o ke kulanakauhale, a Apana paha; a e manaoia ka hoolaha ana pela i na rula, he hoike ana aku i ku i ke Kanawai no na kanaka a pau. (K. K., p. 284.)

8. O kela mea keia mea i haki i kekahi rula hooponopono o ka Papa Ola, mahope o kona hoolahaia ana, e like me ka olelo a ka Pauku maluna ae nei, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K., p. 285.)

9. Na ka Papa Ola me kona poe hope e nana i na mea ino wale, na wahi pelapela, me na mea hoopuka i ka mai mauka nei, a maluna o na moku kekahi, a e kauoha aku e hoopauia, a e hooneeia a e kaupaleia paha, e like me ko lakou manao he pono. (K. K., p. 286.)

10. Ina ua loaa kekahi mea ino wale, wahi pelapela, a mea hoopuka i ka mai maluna o ka aina o kekahi kanaka, e hiki no i ka Papa Ola, a i kekahi Luna Ola, e kauoha aku i ka mea nona ka aina, a i ka mea e noho ana malaila paha, ma kona lilo iho, e hoopau ia mea ino wale, maloko o na hora he kanahakumamawalu; a ke ole oia e hana pela, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K., p. 287.)

11. Ke ole e hana ka mea nona ka aina, a o ka mea noho ma ka aina paha, e like me ke kauoha o ka Papa Ola, alaila, e hiki no i ka Papa Ola a i kekahi o kona poe hope paha, e hoopau i ka mea ino wale, a pelapela, a mea hoopuka i ka mai; a e uku ia ka lilo no ia hana ana pela e ka mea nona ka aina, a mea e noho ana paha, a mea e paha nana i hana ia mea ino. (K. K. p. 288.)

12. Ina i ku ka hewa i kekahi kanaka no ka hana ana i ka mea ino wale, a i ka mea hoopoino i ke ola o ka lehulehu, e hiki no i ka Ahahookolokolo ke manao oia pela, e kauoha aku e hoopauia ia mea ino wale, mamuli o ke kuhikuhi ana o ka Papa Ola,

a ma ke ano e ae paha, a na ka mea i hoopiiia e uku i ka filo no ia hoopau ana a hookaawale ana. (K. K. p. 289.)

13. Ina ma kekahi manawa ua manao kekahi hoa o ka Papa Ola, a o kona poe hope paha, i mea e pono ai ke ola ona kanaka, komo ma kekahi aina, a i kekahi hale a moku paha, e nana a e hoopau, a e hoonee, a e hoopale paha, i kekahi mea ino wale, pelapela, a kumu mai paha; a ina e keakea ia kona komo ana, alaila, e hiki no i ua hoa la a hope paha, e hoopii imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, e hoopuka i palapala kauoha hana, e kauoha ana i kekahi Makai Nui, Hope Makai Nui a Makai paha, e lawe pu me ia ka poe kokua e lawa pono ana, a e hele pu me na hoa o ka Papa Ola a hope paha, mawaena o ka puka ana mai a me ka napoo ana o ka la, a hiki i kahi e waiho ai ka mea ino wale, a pelapela, a kumu mai i hoopiiia; a e hoopau aku a hoonee a hoopale aku ia mea, mamuli o ke kuhikuhi ana oia hoa a hope paha. (K. K. p. 290.)

14. E hiki no i ka Papa Ola, a i kona poe hope, e koho a e hookaawale i na wahi kaohi mai, ma kela Apana keia Apana, e like me ko lakou manao he pono. (K. K. p. 291.)

15. E hiki no i ka Papa Ola i kela manawa keia manawa, e kau i na rula no ka loihi o ke kaohi ana i na moku a pau, e ku mai ana ma kekahi awa o keia Aupuni; a e kau i na rula hooponopono e ae, e pili ana i ke kaohi ana, a lakou i manao ai he pono no ke ola o kanaka. (K. K. p. 292.)

16. O na rula hooponopono i ke kaohi mai ana i kauia pela, e pili no lakou i na kanaka a pau, a i ka ukana me ka waiwai a pau e hiki mai maluna o ia mau moku, a i na kanaka a pau e hele ana maluna o ua mau moku la. (K. K. p. 293.)

17. E hoolahaia na rula hooponopono i kaohi mai ana, ma ke paiia ana e like ma ka olelo a ka Pauku 1, a mahope o ia hoolaha ana, e hoopaiia ka mea nana i haki i kekahi o ia mau rula, hooponopono kaohi mai, ma ka uku hoopai aole emi mai malalo o na dala elima, aole oi aku i na dala elima haneri. (K. K. p. 294.)

18. O kela moku o keia moku, e hoole a e kue ana i na olelo kaohi no ka mailele, a e haalele ana i kahi i kaohiia'i, mamua o ka pau ana o ka manawa i kauia maluna ona; a ua hookomo malu mai paha iloko o keia Aupuni, i kekahi mailele, a i kekahi

mai e ae e poino ai ke ola o ka lehulehu, e hiki no ke hopuia kela moku a hoolilo a e kuaiia'ku, i pomaikai no ka Waihona dala no ke Aupuni. (K. K. p. 295.)

19. E hiki no i ka Papa Ola, a me kona poe hope, i kela ma. nawa keia manawa, e kauoha aku no kekahi moku i ku mai, ina ma ko lakou manao, ua paumaele a piha paha i ke kumu mailele ia moku, a o ko ukana maluna, e hoopilikia ana i ke ola o ka lehulehu, e laweia'ku ma kahi kaohi mai, a e hoomaemaeia ma ka lilo ponoi o na ona a o na Agena, a o ka poe malama paha ; a e hiki no hoi ia lakou e kipaku, a e hoonee aku, i na kanaka a pau i holo mai, a e hele ana paha maluna o ia moku, a e lawelawe ana i ka ukana paha, a e hoonohoia lakou ma kahi i hoomaluia'i malalo o ke kauoha o ka Papa Ola. (K. K. p. 296.)

20. Ina o kekahi Kapena, a luina, a kanaka eemoku paha, no kekahi moku kahi e waiho ana ke kumu mailele, a ua waihoia mamua iho, a ua manaoia paha ua waihoia mamua, a no kekahi moku ua ku ma kekahi wahi i noho ai ka mailele, a ua holo mai paha malaila mai, he mailele hoi e pilikia ai ke ola o ka lehulehu, ina e hoole ua mea la, aole oia e pane mai ma ka hoohikiia i na ninau e ninauia ia ia no ua mailele la e ka Papa Ola, a e kona poe hope paha, alaila ; e hoopaiia ua Kapena la, luina, a eemoku paha, ma ka aku hoopai aole oi aku i na dala elima haneri, a i ole ia, e hoopaiia oia ma ka hoopaahao ia'na ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama he umikumamalua, a ma ia mau hoopai elua paha ; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 297.)

21. O na lilo apau no na mea e pono ai kekahi kanaka, moku, a ukana paha, malalo o kekahi rula hooponopono i ke kaohi ana no ka mai, e ukuia ia lilo e ua kanaka la, a e ka moku, a e ka mea nona ka moku, a o ka ukana paha. O kahi ku moku mawaho o ke Awa o Honolulu, ma keia ke hoolaha ia nei, he rula, oia kahi e ku ai na moku i loohia i na mai lele. (K. K. p. 298.)

22. E hoike mai ka Luna Makai Kiekie, me na Makai a pau, a me na Kahuna Lapaau, i ka Papa Ola, a i kona poe hope paha e noho kokoke ana, ina e ike lakou i kekahi mea ino wale hoopilikia i ke ola o kanaka, me ka hakalia ole, mahope o ko lakou ike ana. (K. K., p. 299.)

23. Ina e ike kekahi Kahuna lapaau, ua loaa kekahi kanaka ana i lapaau ai i ka mai puupuuliilii, a i kekahi mai e ae paha,

e pilikia'i ke ola o ka lehulehu, alaila, e hai koke aku ua Kahuna Lapaau la, ma ka palapala, i ka Papa Ola a i kona hope paha ; a pela no hoi e hoike ai ua Kahuna la i ka Papa Ola, a i kona hope paha, i na kanaka ana i lapaau ai a make no ia mai ino ; a o ke Kahuna i hai ole a i hoike ole pela, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, no kela hewa keia hewa, aole emi malalo o na dala he umi, aole hoi e oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 300.)

24. Na na mea hale mea malama hale ahaaina, a hale noho malihini paha, a kapena moku a pau, e hai koke aku i ka Papa Ola, a i kona hope e noho kokoke ana, ina he kanaka ma ko lakou hale, a moku paha, a lakou e manao ai ua loaa, a ua make paha, no ka mai puupuu liilii, a o kekahi mai e ae paha, e pilikia'i ke ola o ka lehulehu, o hoopaiia lakou ma ka uku hoopai, aole emi malalo o na dala elima, aole hoi oi aku i na dala hookahi haneri, no kela hewa keia hewa. (K. K. p. 301.)

25. Ina ua loaa i kekahi kanaka ka mai puupuu liilii, a o kekahi mai e ae paha e pilikia'i ke ola o ka lehulehu, alaila, e hiki no i ka Papa Ola, a i kona hope paha, i mea e pono ai ka lehulehu, e hoonee aku i ke kanaka mai, a i kekahi hale kaawale, a e hoolako ia ia i na kahu a me na mea kupono e ae, a na ua kanaka la, a o kona makua, a o kona kahu paha, ina paha i hiki ia lakou e uku i na lilo, a i ole ia, na ke Aupuni no e uku. (K. K. p. 302.)

26. Ina i hiki ole ke hoonee aku i ke kanaka mai no ka pilikia o kona ola, alaila, e hiki no i ka Papa Ola, a i kona hope paha, e malama ia ia, e like me ka olelo a ka pauku maluna ae nei, ma ka hale ana e noho ai ; a ina pela, e hiki no ia lakou e hoonee aku i na kanaka e noho kokoke ana, a e hana hoi i na mea e ae a lakou e manao ai he pono no ke ola o ka lehulehu. (K. K. p. 303.)

27. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina, e hoonoho pakahi i na hale mai ma na Mokupuni o Oahu, Maui, Hawaii, a me Kauai, a na ka Papa Ola e nana na luna, a e kau i na rula hooponopono no ia mau hale mai ; a e hoolahaia ua mau rula hooponopono la i ike ka lehulehu. (K. K. p. 304.)

28. I mea e hiki ai ke hoopau aku i na mea ino wale me na kumu mai, e hiki no i ka Papa Ola ke koi aku i ka Luna Makai Kiekie, a i na Makai Nui, e hoohana lakou i na lawehala e paa ana ma ko lakou lima ma ia hana ana. (K. K. p. 305.)

29. Ina i hooliloia kekahi dala e ka Papa Ola i mea e pono ai kekahi kanaka mai, i laweia mai maloko o keia Aupuni, maluna o kekahi moku mai ka aina e mai, alaila na ka Papa Ola, a na kona hope paha, e koi aku i ke kapena o ka moku e uku mai ia dala, aole hoi e haawi aku ka Luna Dute i palapala hookuu no ua moku la, aia a kaa mai ia dala. Aia no maluna o ke kapena o ka moku ke pani ana i na dala i hooliloia pela. (K. K. p. 306.)

30. I mea e hiki ai ke hooko aku i na Kanawai e pili ana i ke ola o ka lehulehu, ua haawiia ka mana i ka Papa Ola, e kikoo aku i ka Waihona Dala o ke Aupuni, a e hoolilo aku i na dala a pau i hookaawaleia e ka Ahaolelo, no ka malama ana i ke ola o kanaka ; a ina e hiki mai ka mai luku, a o ka mailele paha ma keia Aupuni, alaila, he mana no ko ka Papa Ola, e kikoo aku i ka Waihona Dala o ke Aupuni, a e hoolilo aku i na dala a pau i hookaawaleia i kela manawa keia manawa, e ke Alii iloko o ka Aha Kukakukamalu, no ka malama ana i ke ola o na kanaka. E malama pono ka Papa Ola i ua dala la, me ka hoomaunauna ole, a e hooili pu aku lakou me ka lakou mau palapala kikoo i ke Kuhina Waiwai, he palapala e hoakaka ana i na mea e lilo ai ke dala i kikooia. (K. K. p. 307.)

31. E malama ka Papa Ola i buke mooolelo o kana mau hana, a i kela makahiki keia makahiki, e haawi aku lakou i palapala hoike no ia mau hana, a no na dala i loaa mai a i lilo aku, i ke Kuhina Kalaiaina, a nana no e waiho aku ia palapala hoike imua o ka Ahaolelo. A na ua Papa Ola nei e hoolaha i palapala hoike, i kela hebedoma keia hebedoma, oiai e laha ana kekahi mailuku a mailele paha. (K. K. p. 308.)

NO KA O-LIMA A ME KA MAI PUUPUU LIILI.

32. E hoonoho ke Kuhina Kalaiaina, mamuli o ke kuhikuhi ana o ka Papa Ola, i kekahi kanaka kupono i Luna olima ma kela moku Kiaaina keia moku Kiaaina o ke Aupuni, a e loaa i ua Luna la ka uku i hookaawaleia nana e ka Ahaolelo, i kela manawa keia manawa, a e hiki no i ke Kuhina Kalaiaina e hoopau aku i ua Luna la ke manao oia pela. (K. K. p. 309.)

33. E koho kela Luna keia Luna olima, i ekolu wahi kupono ma kela Apana kula keia Apana kula, maloko o kona moku, no ka hana ana i ka olima ; a e hoolaha aku oia i kela manawa keia manawa, i kona manawa e hiki aku ai ma ua mau wahi la, e

olima i na mea a pau i hele mai imua ona, na mea hoi i olima ole ia mamua; a i kona manawa hoi e hele hou ai malaila, e nana i ka pala me ka pala ole o na lima o ka poe ana i o ai. (K. K. p. 310.)

34. Na ka makuakane a makuahine paha o ke keiki, maloko o na malama eono, mahope iho o kona hanau ana; a ina ua make, a ua mai a ua hele ma kahi e paha, ka makuakane me ka makuahine, alaila, na ke kahu, a kahu hanai, a mea nana e malama paha i ke keiki, e lawe aku ia ia i ka luna olima e o ia, maloko o na malama eono mahope iho o kona hanau ana, a i ole ia, ma ka manawa e hiki mua ai ke lawe. (K. K. p. 311.)

35. Ma ka walu o na la mahope iho o ka olima ana o kekahi keiki, e lawe hou ka makuakane, makuahine, kahu, a mea nana e malama paha, i ua keiki la imua o ka luna, i hiki ia ia ke nana a maopopo ke ko a me ke ko ole o kana hana. (K. K. p. 312.)

36. Ina ua maopopo i ka luna ua ko ka olima ana, alaila, e haawi aku oia i ka makuakane, makuahine, a mea e ae paha nana e malama i ke keiki, me ka uku ole, i palapala hoike no ka olima ana, a e kakau hoi oia maloko o ka buke hoomanao ana e malama ai no ia mea. (K. K. p. 313.)

37. Ina ma kekahi manawa ua manao ka luna olima, aole i makaukau ke kino o kekahi keiki i lawe ia mai imua ona e olima ai ia manawa, alaila, e hiki no ia ia ke hoopanee aku i ka o ana a i kekahi manawa mahope, a e olelo aku oia i na makua, a i ka mea nana e malama paha, e lawe hou mai i ke keiki ma kekahi manawa hou e o ia. (K. K. p. 314.)

38. E hele na luna olima ma na wahi a lakou i koho ai no ka hana, ma kela hapalua keia hapalua makahiki, a ina manawa e ae ke kauohaia aku e ke Kuhina Kalaiaina, a e ka Papa Ola. (K. K. p. 315.)

39. O ka makua, a o ke kahu, a mea e ae paha nana e malama i kekahi keiki, i hana ole e like me ka olelo o ke Kanawai e pili ana i ka olima, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai i elima dala; a na ka mea nana i hoike mai ka hapalua o ia dala. (K. K. p. 316.)

40. E malama na luna olima i buke pololei no ka lakou oihana, a e hooili aku lakou pakahi i ka palapala hoike i ke Kuhina Kalaiaina, i kela makahiki keia makahiki. (K. K. p. 317.)

MOKUNA LX.

NA AHA NIELE KUMU MAKE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka poe kupono i Koronero.
2. Ka hana o ke Koronero, e hoopuka i palapala kii—e hana ke jure me ka uku ole—ka hoopai o ke jure ke hele ole mai.
3. No ke kii i na jure e ae.
4. Ka hoohiki o ka poe jure.
5. Na palapala kii hoike.
6. Ka hoohiki ana o na hoike.
7. Kakauia na olelo hoike.
8. Ka olelo hooholo o ka poe jure.
9. Ka hana o ka poe jure—ke ano o ka olelo hooholo.
10. Ka hoopaa ana o na hoike.
11. Ka hopu ana i ka mea i manaoia ua hewa.
12. Ke kanu ana o ke kupapau.
13. Aole uku ia na jure me na hoike—na lilo kupono na ke Aupuni e uku.

1. Na ka Luna Makai Kiekie, me na Makai Nui, a me na Lunakanawai Apana, ma na apana a pau, koe wale no o Honolulu a me Lahaina, e hana *ex officio* i ka oihana Koronero, me ka uku ole no ia hana. (K. K. p. 318.)

2. Aia lohe kekahi Koronero, i ka make ana o kekahi kanaka maloko o kona apana, i kuhiia ua make no ka ai ana i ka ai make, a no ka pepehiia paha, a me ke ano pono ole e ae, alaila, e hoopuka koke oia i ka palapala kena, no na kanaka maikai eono o ka apana kahi i make ai ua kanaka la, a i ole, o ka apana kahi i waiho ai ke kupapau, e hele mai lakou imua ona ma kahi a i ka manawa i hoakakaia maloko o ka palapala kena, e niele aku me ka ike maka i ke kupapau, no ka manawa hea a me ke kumu i make ai ke kanaka. Aole e ukuia na kanaka i kenaia'ku i poe jure no ke Koronero; a ina i hele ole mai kekahi kanaka i kenaia pela, me ke kumu pono ole no kona hele ole mai, e hiki no i ke Koronero ke hoouku ia ia i na dala elima, a e hiki no i ke Koronero e haawi i kekahi makai i palapala kauoha ia ia e ohi waiwai no ia dala. (K. K. p. 319.)

3. Ina e hele ole mai kekahi o na kanaka eono i kenaia'ku, alaila, e hiki no i ke Koronero e kena aku i kekahi mea e ku kokoke ana, a mea e ae paha, i lawa ka poe jure. (K. K. p. 320.)

4. A loaa ka poe jure eono, e kahea ke Koronero i ko lakou mau inoa, alaila, me ka nana aku i ke kupapau, e hoohiki oia ia lakou penei :

" Ke hoohiki nei oukou e niele pono aku oukou, a e hoomaopopo me ka oiaio, no ka manawa hea, a no na kumu, a me na mea i make ai ke kino o ka mea make e waiho nei; a e hoike pololei oukou ma ka palapala, e like me ko oukou ike ana, a e like me ka olelo o na mea hoike i waihoia mai imua o oukou : Pela no e kokua mai ke Akua ia oukou." (K. K. p. 321.)

5. E hiki no i ke Koronero e hoopuka aku i na palapala kena no na hoike, e kauoha ana ia lakou e hele koke mai ano, a i ole, i ka manawa, a ma kahi ana i hoakaka'i iloko o ka palapala kena, a e hiki no hoi ia ia e hooko i kona mau palapala kena ma ka uku hoopai, a i ole ia, ma ka hoopaahao ana paha i ka poe hoolohe ole, a ma ia mau ano elua paha. (K. K. p. 322.)

6. Menei ka hoohiki ana o ke Korenero i ka poe hoike :

" Ke hoohiki nei oe, o ka olelo hoike au e hoike mai ai ma keia aha niele, no ka make ana o ke kino kupapau e waiho nei, he oiaio no ia olelo, a o ka oiaio a pau loa e like me kau ike ana, a he oiaio wale no hoi : Pela no e kokua mai ke Akua ia oe." (K. K. p. 323.)

7. O na olelo hoike a pau a na hoike i hoike mai ai imua o ka Aha Niele, e kakauia ia e ke Koronero, a i ole ia, e kekahi mea e ae ana i koho ai, a e kakauinoaia ka poe hoike. (K. K. p. 324.

8. Mahope o ko lakou nana ana i ke kupapau, a me ko lakou lohe ana i ka olelo a na hoike, a me ka niele pono ana, e kakau ka poe jure, a e haawi aku lakou i ke Koronero, i ka lakou olelo hooholo, i kakauinoaia e lakou. (K. K. p. 325.)

9. Ina he mea hiki ia lakou, e hoike aku ka poe jure, i ka manawa, me ke ano, a me ke kumu o ka make ana o ke kanaka make, me kona inoa ke loaa ia lakou, a me na mea nui a pau i pili i kona make ana ; a ina i maopopo kona pepehiia ana, alaila, e hoike aku ka poe jure ke loaa ia lakou ka inoa o na mea nana ka hewa, a me ko lakou pookela, a o ke kokua paha, a o ka mea paha i pili i ka make ana ma ke ano e ae. Eia ke ano o ka palapala hooholo a ka poe jure :

"He Aha Niele i hanaia ma ———, Mokupuni o ———, ma ka la ——— o ———, i ka makahiki ———, imua o ———, kekahi o na Koronero no ia Mokupuni, ma ka nana ana i ke kino o ——— (a o kekahi kanaka) i make a e waiho ana ilaila, mamuli o ka olelo hoohiki a ka poe jure nona ka inoa i kakauia malalo, ka poe i hoohikiia e niele aku no ka manawa, no ke ano a no ke kumu i make ai o ua ——— la, a ke hai aku nei lakou (e hookomo maanei ka manawa, me ke ano, me ke kumu, a me na mea lawe ola i pepehiia'i ka mea i make, ina ua ikeia.)

"No ka oiaio o keia ke kakau nei makou, ke Koronero a me ka poe jure o keia Aha Niele, i ko makou mau inoa, ma ka la me ka makahiki i oleloia maluna." (K. K. p. 326.)

10. Ina e hoike ka poe jure ma ka lakou olelo hooholo, ua pepehiia, ua laweia ke ola, a ua hoehaia paha ka mea make, alaila, e hoopaa ke Koronero i na hoike ma ka palapala hoopaa, a i ole ia, e hookomo ia lakou iloko o ka halepaahao, i mea e hiki mai ai lakou, e hoike ma ka hookolokolo ana i kekahi mea i hoopiiia no ia hewa. E hooili aku ke Koronero i ka Ahahookolokolo nana e hookolokolo ia hihia, ka olelo hooholo a ka poe jure, me ka olelo hoike a na hoike, me na palapala hoopaa a me ka moolelo o kona niele ana. (K. K. p. 327.)

11. Ina i paa ole mamua kekahi mea a ka poe jure i manao ai ua hewa, alaila, e hiki no i ke Koronero e hoopuka i ka palapala hopu, me ka olelo e laweia ua mea hewa la imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, a imua o kekahi Lunakanawai a Ahahookolokolo e ae paha, i loaa ka mana i hana i ua hihia la, a nana no e hana'ku ma ia hihia, me he mea la nana ponoi iho i hoopuka i ka palapala hopu. (K. K. p. 328.)

12. Ina ua kukulu ke Koronero i ka Ahaniele maluna o ke kupapau o kekahi kanaka malihini, a pau ka hana, a ina paha ua kii ia'ku ke Koronero e kukulu i Ahaniele, aka, ma kona manao aole kumu e hana pela, alaila, nana no e hana aku a kanu i ke kupapau. (K. K. p. 329.)

13. Aole e ukuia ka poe jure, a o ka poe hoike i noho mai ma ka Ahaniele a ke Koronero, aka, e hookaaia na lilo kupono no ka hana ana i ka Ahaniele, ma ka Waihona Dala o ke Aupuni, ke nanaia ka palapala hoike lilo a ke Koronero, a hoaponoia e ke Kuhina Kalaiaina. (K. K. p. 330.)

MOKUNA LXI.

E HOOMALU AI I NA WAHI ILINA KUPAPAU.

1. Ina ua eliia, weheia, a laweia paha me ka manao e hana pela, kekahi kino kupapau e kekahi mea i loaa ole ia ia ke kuleana kupono, a ua kokua paha oia ma ia eli ana, wehe ana, a lawe ana paha, ina mamua paha o ka hana io ana a mahope paha a ku ka hewa ia ia, e hoopaiia oia me ka hoopaahaoia ma ka hana oolea, aole e oi aku mamua o na makahiki elua, a i ole ia, me ka hooukuia i na dala, aole e oi aku mamua o ka tausani hookahi. (1860, aoao 23.)

MOKUNA LXII.

E KAOHI AI I KA LAHA ANA O KA MAI LEPERA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na ke Kuhina Kalaiaina me ka ae o ka Papa Ola, e hookaawale i wahi kaohi mai ma kela aina keia aina o ke Aupuni no ka poe lepera.

2. Hiki no i ke Kuhina Kalaiaina, ke kuai a kuai panai i kekahi apana aina o hai, ina aole no ke Aupuni.

3. Ka hookaawale ana o ka poe mai lepera—Ka oihana o na Lunakanawai, ka hopu i ka poe mai lepera—Ka hana o ka Makai Nui a me kona hope o ka hopu ana i ka poe mai lepera.

4. Ka hoonoho ana i hale mai.

5. Ka hana i manaoia no ka poe lepera—na rula.

6. Ka waiwai o ka poe lepera, hiki ke hoopiiia no ko lakou malamaia ana.

7. E hoike pololei ka Papa Ola i na mea a pau i lilo no na hale a me ka poe mai lepera i ka Ahaolelo.

1. Ma keia ua kauohaia ke Kuhina Kalaiaina, ma kona ano he Peresidena no ka Papa Ola, me ka ae pu o ua Papa nei e hookoe a e waiho aku i kekahi aina a apana aina paha o ke Aupuni, i kahua a mau kahua paha kahi e kukuluia'i ka hale a mau hale paha i mea e hookaawale loa ai, a e hoomalu ai i ka poe mai lepera i manaoia e ka Papa Ola, a e kona mau luna paha, he pono ke hoomaluia lakou i mea e hoolaha ole aku ai i ka mai lepera. (1864, aoao 61.)

2. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina, ma kona ano he Peresidena o ka Papa Ola, me ka ae pu o ua papa la, e kuai a loaa mai, no na hana i haiia ma ka pauku maluna iho, ma ke kuai maoli ana, a ma ka ke kuai panai ana paha, i kekahi apana aina a mau apana aina paha, i manaoia ua oi aku ka pono no ia hana mamua ae o na aina o ke Aupuni.

3. Ua kauohaia ka Papa Ola, a o kona mau luna paha, e hookaawale a e hoopaa ma kahi i hoomakaukauia no ia hana, i na kanaka mai lepera a pau i manaoia ua hiki no ia lakou ke hoo-

laha ae i ka mai lepera ; a na kela a me keia lunakanawai hoomalu a apana paha, ke noiia aku e ka Papa Ola, a e kona poe luna paha i hookohuia, e kena a hopu a e hoihoiia iloko o ka lima o ua Papa nei, a o kona poe luna paha, i kela a me keia kanaka iloko o ia apana, i oleloia he mai lepera kona, a na ka Luna Makai Kiekie o ko Hawaii pae aina, me kona mau hope a me na makai, e kokua ma ka lawe ana aku o ia poe mai i hopu ia pela, ma kahi a ka Papa Ola, a o kona poe luna paha, e kauoha ai, i mea e nanaia'i e ke kahuna lapaau, a pela e kokua ai ma ka hoihoi ana'e o ua mea mai la i kahi kaawale loa, ke kauohaia pela e na Luna o ka Papa Ola.

4. Ua kauohaia ka Papa Ola e hoomaopopo no ke kukulu ana i kekahi Halemai, a i ole ia, no ka loaa i kekahi aoao iloko o kekahi Halemai e noho nei, kahi e lapaauia'i a e hoola i na mai lepera akahi a hoomaka ia ; a he mana no ko ka Papa Ola, a o kona poe luna paha, e hookuu aku i na mai i manaoia ua ola loa, a e hoouna aku hoi ma kahi kaawale loa i hoakakaia ma na Pauku 1 a me 2 o keia kanawai, i na lepera a pau i manaoia he mai aai kona, aole no e ola ana, a me na lepera a pau i manaoia ua hiki ia lakou ke hoolaha aku ia mai.

5. Na ka Papa Ola, a o kona poe luna paha, e hoohana i ka poe mai, ma na hana kupono i aponoia e ke kahuna lapaau ; ua hiki no hoi i ua Papa la ke kau a hoolaha aku i na rula a lakou i manao ai he mea e pono ai ka noho ana o na lepera, a e hooko a hoolaha aku ia mau rula ; e like me ka mea i olelo ia ma na Pauku 284 a me 285 o ke Kanawai Kivila.

6. E hiki no ke hookupuia ka waiwai o na kanaka a pau i waihoia na ka Papa Ola e malama, no na kumu i haiia maluna ae nei, no na lilo a pau e pili ana i ko lakou hoopaaia'na, a na ka Loio Kuhina e hoopii no ia mea, ke noiia pela e ka Papa Ola.

7. Oiai e malama ana ka Papa Ola iloko o ka Buke Helu, i na dala a pau a lakou e hoolilo aku ai, mamuli o na haawina i hooholoia e ka Ahaolelo, e malama okoa ia na lilo no na mai lepera. A, e hoike aku ua Papa nei imua o ka Ahaolelo, ma kela a me keia kau, i ka papahelu o ia mau lilo pakahi, a e hoike hoi i na manao e pili ana i ka mai lepera, a me ke ola ana o na kanaka mai o a o, e like me ka mea i manao ia ua pili i ka pomaikai o ka lehulehu e lohe.

MOKUNA LXIII.

KA OIHANA KINAI AHI O HONOLULU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoonohonoho ana i ka Oihana Kinai ahi—Ka uku ole i na auhau pili kino.

2. Kohoia ka Luna Nui me na hope elua ma ka Poakahi mua o Iune o kela makahiki keia makahiki.

3. Kohoia eha kilo i kela me keia makahiki.

4. Ke ano o ke koho ana o na Pauku 2.

5. Ka mana o ka Luna Nui o ka oihana e kuhikuhi i na hana.

6. Ka hiki ole mai o ka Luna Nui, na na hope e hana i ka lakou hana.

7. Ka mahele ana i ke kulanakauhale ma na apana—e hele kela kilo keia kilo e nana i ka apana.

8. E hele pinepine ke kilo—e nana i na hale noho—ka hana a ka poe mea hale—ka hoopai no ka hana ole e like me ke Kanawai.

9. Ka hoopii ana o ka poe kue i keia Kanawai.

10. Ka poe Kinai ahi, e hookaawaleia i mau puali okoa.

11. Ka oihana o ka poe kinai ahi.

12. E hana ma ka malama—ka hoopai ke hana ole.

13. Ka hele ole o ka poe kinai ahi—ka hoopai.

14. Ka hoopau ana o kahi puali.

15. Ka hana o ka poe makai—ka hoopai.

16. Na na makai e kahea i ke ahi—ka hoopai ke haalele lakou i ko lakou huina.

17. Ka hoopai ke hoa i ke ahi ma ke alanui a me ka uwapo me ka ae oleia.

18. E hoolako kela hale keia hale i na pakeke—ka hoopai.

19. Kahea hoopunipuni—ka hoopai.

20. E hoolohe ia na olelo kauoha a ka Luna Nui a me kona hope.

21. Ka hana ino ana i kahi mea kinai ahi—ka hoopai.

22. Ka hana kupono a ka poe kokoke i kahi o ke ahi—ka hoopai ke hoole i ka hookomo ana ma ko lakou wahi.

23. Na palena o Honolulu malalo o keia Kanawai.

1. E hoonohonohoia he Oihana Kinaiahi no ke kulanakauhale

o Honolulu, a e komo ma ia oihana hookahi Luna Nui, elua Hope Luna me eha kilo, a me na kanaka kinaiahi e like ka nui me ka Poeikohoia o ka Oihana e hoapono ai. O na hoa o ka Oihana Kinaiahi, oiai ko lakou noho ana ma ia oihana, e kuuia lakou i na auhau pili i ke kino. (K. K. p. 331.)

2. E kohoia ka Luna Nui, me na Hope Luna elua, i kela makahiki keia makahiki, ma ka Monede mua o Iune, e na hoa o ka oihana i loaa ka palapala hoike no ko lakou hoa ana. (K. K. p. 332.)

3. E kohoia na kilo eha i kela makahiki keia makahiki, e ka Poeikohoia o ka Oihana. (K. K. p. 333.)

4. E hooponoponoia ke koho ana o na luna i oleloia ma na Pauku elua maluna ae nei, e like me ke kuhikuhi ana o na rula hooponopono o ka oihana. (K. K. p. 334.)

5. I na manawa a pau i puka mai ai ke ahi, na ka Luna Nui ka mana e hooponopono, a e kauoha aku i na hoa a pau o ka Oihana Kinaiahi, a nana no e kuhikuhi aku e hoonohonohoia na kaa kinaiahi ma kahi kupono e hoohanaia ma ke kinai ana i ke ahi. E hiki no ia ia ke haawi aku i ka malama ana me ka hoohana ana o na kaa kinaiahi, me na pakeke, a me na mea paahana e ae e pili ana i ke Aupuni, i ka poe kanaka kinaiahi ana e manao ai he pono, a e hiki hoi ia ia ke lawe hou mai e like me kona makemake ; a e nana oia i kela hapaha keia hapaha makahiki, i ke ano o na kaa kinaiahi, na halekaa, na pakeke, me na mea paahana e ae, a e hoike aku no ia mau mea imua o ke Kuhina Kalaiaina, me na inoa kekahi o na hoa a pau o ka oihana. Ina ma kekahi manawa, ua pono ke hana hou ia kekahi o na kaa, a o na mea paahana e ae, alaila, na ka Luna Nui ka hana aku no ia mau mea. (K. K. p. 335.)

6. Ina i hiki ole aku ka Luna Nui i ke ahi, alaila, na ka Hope Luna mua e hana i kana mau hana ; a ina i hiki ole aku laua elua, alaila na ka Hope Luna alua e hana ia mau hana. (K. K. p. 336.)

7. E mahele na kilo i ke kulanakauhale o Honolulu, i eha apana, a e hoike aku i na mokuna o na apana i ka Luna Nui, a e koho lakou i kekahi o lakou iho. no kela apana keia apana, i mea e hiki ai ke hana i ka makaikai ana i oleloia ma ka Pauku malalo ae nei, a e malama lakou i papa inoa o ka poe e noho ana ma na hale noho, a hale e ae paha, kahi e hiki ai lakou, e haki ia'na kekahi olelo o keia Kanawai. (K. K. p. 337.)

8. Na na kilo, ina manawa elua iloko o ka makahiki, a ina manawa e ae ke manao lakou pela, e makaikai aku i na hale noho me na hale e ae maloko o ko lakou mau apana, i maopopo ka hakiia ana o na olelo a keia Kanawai, a e nana hoi lakou i na kapuahi me na puka uahi, me na kapuahihao, a me na oheuahi o lakou, a ina e ikeia kekahi o ia mau mea e waiho hemahema ana, ma ke ano e pilikia'i paha, alaila, na na kilo, a na kekahi paha o lakou, e kuhikuhi aku ma ka palapala i ka mea nona ka hale, a i ka mea ia ia ka noho ana, e hoano e, e hoonee aku, a e hana hou paha, ia mea hemahema, a ke ole oia e hana pela, e hooukuia oia i na dala he iwakaluakumamalima, i mea e pomaikai io ai ka Oihana Kinaiahi, a no kela la keia la mahope o ka pau ana o ka manawa i haawiia ia ia no ia hana hou ana, e hoouku hou ia oia he umi dala, a e hiki no i ke kilo ke hoano e, e hoonee aku, a e hana hou paha, i ua mea hemahema la, ma ka lilo o ka mea hale, a mea e noho ana paha. (K. K. p. 338.)

9. Na na kilo e hoopii i kela mea keia mea nana i haki i kekahi olelo o keia Kanawai, imua o ka Ahahookolokolo Hoomalu o Honolulu, a e haawi aku lakou i ke dala a pau i ohiia ma ka hoopai ana, i ka Puuku Dala o ka Oihana Kinaiahi, mahope o ka unuhi ana i na hapahaneri he iwakalua no ko lakou luhi. (K. K. p. 339.)

10. E maheleia na kanaka kinaiahi i mau papa, a e like ka nui o na kanaka maloko o kela papa keia papa, me ka mea i oleloia ma na rula hooponopono o ia papa. E hiki no i kela papa keia papa ke koho, noloko ae o kona poe iho, he pookela, he hope pookela, he kakauolelo, a he puuku dala, ma ke ano a i ka manawa a lakou e manao ai e koho. (K. K. p. 340.)

11. Ina e puka mai ke ahi ma ke kulanakauhale, alaila, na na kanaka kinaiahi e hele koke ma kahi e wela ana, me ko lakou mau kaa kinaiahi, kaa ohewai, makau, alapii, a me na mea paahana e ae, a malaila e hoohana aku i na kaa me na mea kinaiahi e ae, me ko lakou akamai, a me ka ikaika, mamuli o ke kuhikuhi ana o ka Luna Nui; aole hoi lakou e haalele ia wahi me ka ae ole o ka Luna Nui. (K. K. p. 341.)

12. I mea e makaukau loa ai na kanaka kinaiahi ma ka lakou hana, e hooholo iwaho lakou i ko lakou mau kaa, i kela malama keia malama, i hiki hoi ke holoi a hoomaemae i na kaa, a i maa na kanaka i ka hana; a ina e hiki ole mai kekahi o lakou ma ia

hana ana, e hooukuia oia i ke dala e like me ka mea i hooholoia e ka hapanui o kona papa. (K. K. p. 342.)

13. Ina e hiki ole aku kekahi kanaka kinaiahi ma kahi e wela ana i ke ahi, a ina e haalele oia i kana kaa a mea paahana e ae, me ka ae ole ia ; a ina paha, e hana ole oia i kana hana, oiai e noho ana lakou ma kahi wela, me ke kumu pono ole, e uku oia no kela hewa keia hewa i ka ukuhoopai i kauia e ka hapanui o kona papa, a e hiki no hoi ke hoopau i kona noho ana i kanaka kinaiahi, ke hooholoia pela e ka hapanui o kona papa. (K. K. p. 343.)

14. E hiki no i ka Poeikohoia o ka Oihana e hookuu aku i kekahi papa, ina ua emi mai kona poe hoa, i hiki ole ai i ua papa la ke hana pono i kana hana, no na malama eono, a e hoopili aku ia poe, ke ae mai lakou, i kekahi papa a mau papa e ae, ke ae mai ia papa a mau papa paha a lakou i hoopiliia'i. (K. K. p. 344.)

15. O ka poe makai o ke kulanakauhale i paa ole i ka hana i ka manawa puka mai ke ahi, e hele koke lakou ma ke kahea ana he ahi, a hiki ma kahi e wela ana i ke ahi, a malaila e malama lakou i ka malu, e hoomalu i ka waiwai, a e hoonee aku i ka poe paulaualelo, me ka poe e manaoia e akehewa ana, a me ka poe e ae e kokua ole ana e kinai i ke ahi; a ina e noiia mai, e hopu lakou a kaohi i ka poe hoolohe ole i na kauoha a ka Luna Nui, a o kona mau hope paha. Ina e haki kekahi makai i ka olelo a keia pauku, e hooukuia oia i na dala he umi, no kela hewa keia hewa. (K. K. p. 345.)

16. O na makai a pau o Honolulu, e ku ana ma ko lakou hana ponoi i ka wa puka mai ke ahi, ua kauohaia lakou e noho paa ma na wahi o lakou i hoonohoia'i, a e hai aku i ke ahi i hoalaia na kanaka a pau ; a ina e haalele kekahi o ia poe makai i kona wahi, i hoonohoia'i, e hooukuia oia i na dala he umi, no kela hewa keia hewa. (K. K. p. 346.)

17. Aole e hoa kekahi kanaka me ka ae ole o ka Lnna Nui, i ke ahi, aole hoi e haawi i na mea e hana ai i ke ahi, aole hoi e kauoha aku e hanaia ke ahi ma kekahi alanui, ala ololi, makeke, alaloa, a ma kahi uapo (koe wale no ke ahi hoolapalapa ta, ke hanaia, maloko mai o na kapuai he umi, mai ka pau ana mai o ka uapo) o hoopaiia oia ma ka uku hoopai elima dala, no kela hewa keia hewa. (K. K. p. 347.)

18. O na hale a pau ma Honolulu, i nohoia ma ke ano hale noho, hale kuai, a hale hana, e hoolakoia lakou me na bakeke kinaiahi, e emi ole malalo o elua, e kau ana ma kahi ikeia'i. me ka inoa o ka ona i penaia ; a e hoopaiia ka poe noho hale i hoolako ole pela, ma ka uku hoopai aole e oi aku i na dala he umi. (K. K. p. 348.)

19. Ina e kahea hoopunipuni kekahi kanaka i ke ahi ma Honolulu, e hoopaiia oia, no kela hewa keia hewa, ma ka uku hoopai aole oi aku i na dala he kanalima. (K. K. p. 349.)

20 O na kane a pau e noho ana ma Honolulu, a e hele ana ma kahi i wela i ke ahi, ua koiia lakou e hoolohe aku i na kauoha a ka Luna Nui, me na Hope Luna, o hoopaiia ka mea hoolohe ole, ma ka uku hoopai elima dala, no kela hewa keia hewa. (K. K. p. 350.)

21. O ka mea e oki ana, a e hoopoino ana ma ke ano e ae, me ke ka manao ino, i kekahi mea paahana no ke kinaiahi ; e hoopaiia oia ma ka uku hoopai aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 351.)

22. O ka poe nona na wahi kokoke i kahi e wela ana i ke ahi, a o ka poe e noho ana ma ia mau wahi, e ae aku lakou ma ke kauoha a ka Luna Nui, a o kekahi o kona mau hope, i ke komo ana malaila o na kanaka kinaiahi, e imi i ka wai, a e hoohana paha i ko lakou mau mea paahana e kinai i ke ahi ; a ina e hoole kekahi i ko lakou komo ana pela, e hiki no i ka Luna Nui, a i kona hope paha, e komo mamuli o ka ikaika ma ua wahi la, no na kumu i oleloia maluna ; a e hooukuia ka mea nana i keakea, i na dala aole emi malalo o ka iwakalua. (K. K. p. 352.)

23. O ke kulanakauhale o Honolulu, no ka hookoia ana i na olelo a keia Kanawai, oia na wahi a pau e waiho ana maloko o ka poai poepoe o ka Hale Makeke o Honolulu, oia kona kiko waena, a o ka loihi o kona kaha pololei a hiki i ke anapuni, hookahi mile. (K. K. p. 353.)

MOKUNA LXIV.

KA MALAMA PONO ANA I KA PAUDA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na rula o ka malama ana i ka pauda.
2. Ka hoopai ke kue i keia Kanawai.
3. Ka pauda malamaia, kue i keia Kanawai.
4. Ka hoopii no ka poino ma ke pahu ana.
5. Na makai e komo ma kela keia hale e huli i ka pauda.
6. Ka hoolaha ana i na rula.

1. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke kau i na rula hooponopono no ka waiho ana, me ka malama ana, a me ka halihali ana i ka pauda, maloko o kekahi kulanakauhale o keia Aupuni, e like me kona manao he pono, no ka maluhia o ka lehulehu; aole hoi e pono i kekahi kanaka ke waiho, a ke malama, a ke halihali i ka pauda, ma ka nui a ma ke ano e ae; aka, ma ka nui a ma ke ano i kuhikuhi ia iloko o ua mau rula hooponopono nei. (K. K. p. 354.)

2. E hoopaiia ka mea nana i haki i kekahi o ia mau rula hooponopono, ma ka uku hoopai aole emi malalo o na dala he iwakalua, aole hoi oi aku i na dala hookahi haneri, no kela hewa keia hewa. (K. K. p. 355.)

3. O ka pauda a pau i laweia mai, a i malamaia ma kekahi kulanakauhale, ma ke ano kue i na rula hooponopono, e hiki no ke lalauia e kekahi Makai Nui, a makai paha, a e hooliloia no ka pomaikai o ka Waihona Dala o ke Aupuni. (K. K. p. 356.)

4. Ina e loaa ka poino i kekahi ma ka poha ana o ka pauda, i malamaia e kekahi kanaka ma ke ano kue i na rula hooponopono a ke Kuhina Kalaiaina i kau ai, e hiki no i ka mea i poino, ke hoopii no kona poho i ka mea ia ia ka malama i ka pauda i ka wa i poha ai, a i ole ia, i ka mea nona ponoi ka pauda, i na ua ike oia i ka malama pono ole ana. (K. K. p. 357.)

5. E hiki no i na Makai Nui, me na luna makai a pau, e komo maloko o kekahi hale a wahi e ae, e huli i kekahi pauda i

kuhiia ua hunaia malaila, me ke kue i ke Kanawai, a e hiki no i na Lunakanawai Hoomalu a Apana, e haawi aku i na palapala huli, i hiki ai ke huli e like me ka olelo maluna. (K. K. p. 358.)

6. Aole e paa kekahi rula hooponopono no ka malama ana i ka pauda, aia a hoolahaia no na hebedoma ekolu, ma kahi Nupepa o ke kulanakauhale, a i ole ia, ma ke kau ana i na kope hooiaioia o ia rula, ma na wahi akea ekolu maloko o ia kulanakauhale. (K. K. p. 359.)

MOKUNA LXV.

NO NA MAKEKE O KE AUPUNI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoonoho ana i na wahi kupono, i Makeke no ke Aupuni.
2. Ka hookohu ana o na Kakauolelo o na Makeke o ke Aupuni.
3. Ka palapala hoopaa o na Kakauolelo o na Makeke.
4. Na na Kakauolelo e ohi ka uku, me ka hoopai.
5. Ke kudala ana o na keena me na papa.
6. Ka lawe ana i ka lepo, me na rula.
7. Ka nana ana i na mea kaupaona me na mea ana—ka hoopai ke hoike oleia mai.
8. Na mea kaupaona, na mea ana i hoapono oleia—ka hoopai.
9. Na la Makeke.
10. Ka manawa e wehe ai na Makeke.
11. Ka hoopai ke kue i na rula.
12. Ka uku o na Kakauolelo.
13. Ke ana kupono o na kaupaona a me na mea ana.
14. E haawiia na kope no na Kiaaina.
15. Ka uku o ka nana ana i na mea kaupaona me na mea ana.
16. Ke ano e noho nei o na mea kaupaona me na mea ana—a me ke ano i manaoia ma keia hope aku.
17. Ke ano o ke ana ana o ka hueta, ka ota, a me ia mea aku, &c.
18. Ka hoopai o ke kuai ana i ka waiwai me na mea kaupaona i sila ole ia—ka hoopii o ka mea i hoopoinoia.

1. Na ke Kuhina Kalaiaina, mamuli o ke kuhikuhi ana o ke Alii, e koho aku i na wahi kupono no na Makeke o ke Aupuni, a nana no e kukulu a e hana hou, a e hooponopono i ua mau Makeke nei a pau. (K. K. p. 194.)

2. E hiki no i ua Kuhina nei, me ka ae mai o ke Alii, e hoonoho i Kakauolelo no na Makeke ma Honolulu, a i poe Kakauolelo no na Makeke ma na wahi e ae, e like me kona manao he pono no ka lehulehu. (K. K. p. 195.)

3. O kela Kakauolelo Makeke, keia Kakauolelo Makeke, mamua o kona hapai ana i kana oihana, e kakauinoa oia i palapala hoopaa, me na hope kupono i ka manao o ke Kuhina Kalaiaina, no kona uku ana i ua Kuhina nei i na dala hookahi tausani, no ka Waihona dala o ke Aupuni; ke ole oia e hana pololei i na hana i pili i kana oihana. (K. K. p. 196.)

4. Na kela kakauolelo keia kakauolelo makeke, e ohi pololei i na koina o ka makeke, a me na ukuhoopai, e like me ka mea i kauia i kela manawa keia manawa, e ke Kuhina Kalaiaina me ka ae mai o ke Alii, a e malama oia i ka hoike o na loaa a pau iloko o kekahi buke, a mau buke kupono paha; a i kela hapaha keia hapaha makahiki, e haawi aku oia i palapala hoike no na dala a pau i loaa mai ia ia mamuli o kana oihana, a e uku aku ia dala i ke Kuhina Kalaiaina. (K. K. p. 197.)

5. Na kela kakauolelo keia kakauolelo makeke, e hooponopono a e hoike aku i na keena me na papa, i hookaawaleia no kela mea keia mea maloko o kona makeke; a nana no e hoolimalima aku i na keena, i kela manawa keia manawa, ma ke kudala a ma ke ano e ae paha, e like me ke kauoha a ke Kuhina Kalaiaina. E uku mua ia na dala hoolimalima o na makeke a pau, a e ohiia a hoike ia e na kakauolelo. (K. K. p. 198.)

6. Na ke kakauolelo o ka makeke e hoonee aku i ka lepo a me ka opala e waiho ana iloko o ka makeke, i kela la keia la, a e hoomaemae i ka makeke i mea e pono ai ke ola. I mea e hiki ai ia ia ke hana pela, ua haawiia ia ia ka mana e kau i na rula hooponopono, maluna o ka poe nona na keena me na papa o ka makeke, ke aeia ua mau rula nei e ke Kuhina Kalaiaina. (K. K. p. 199.)

7. Na ke kakauolelo o kela makeke keia makeke, i ka manawa hookahi ma kela malama keia malama, a i ka manawa paha e noiia mai oia, e kekahi kanaka nana i kuai i kekahi mea ma ka makeke, e nana i na mea kaupaona a me na mea ana o ka poe kuai ma ka makeke; a ma ka lilo o ka poe nana ua mau mea nei, e hoohalike ia lakou me na mea kaupaona a me na mea ana o ke Aupuni; a ina e hoole kekahi kanaka, aole oia e hoike mai, aole hoi e hoohalike i kana mea kaupaona, a mea ana paha, me ka ke Kanawai, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, i na dala he iwakaluakumamalima. (K. K. p. 200.)

8. O kela kanaka keia kanaka e hana ana me na mea kaupao-

na, a me na mea ana paha, ma kekahi makeke o ke Aupuni, he mau mea ana hoi i hoopono oleia e ke kakauolelo o ua makeke nei, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai he umi dala ; a e hiki no ke hoouku hou aku ia ia paumi o ka poho o kekahi mea i poino mamuli o kana hana ana pela. (K. K. p. 201.)

9. He la makeke no kela la keia la o ka hebedoma, koe wale no ka la Sabati ; a e noho mai ke kakauolelo o ka makeke ma na la makeke a pau, e hooko i na Kanawai a me na rula hooponopono e pili ana i ka makeke. (K. K. p. 202.)

10. E hamama na makeke o ke Aupuni, i kela la makeke keia la makeke, mai ka hora elima o kakahiaka a i ka hora ehiku o ke ahiahi, alaila, e paniia ; aka, ma ka Poaono, e hamama no a hiki i ka hora umi o ka po. (K. K. p. 203.)

11. O kela mea keia mea e haki ana i kekahi o na rula hooponopono i kauia maluna o na Makeke o ke Aupuni, a ua ku, a noho paha, me ke kuai i ka Poi, Ia, Uala, Papai, Okupe, a ia e ae o ia ano, a i kekahi mea ai ulu paha, iloko o kekahi alanui o ke kulanakauhale o Honolulu, e hoopaiia oia hookahi dala no kela a me keia manawa i hana'i pela, a na ke kakauolelo o ka makeke e hoopii no ia mea. Aka hoi, aole e kauia keia uku hoopai, aia no a hookaawaleia na makeke a me na wahi kupono e pono ai ka lehulehu, e ke Kuhina Kalaiaina. (1860, aoao 3.)

12. Na ke Kuhina Kalaiaina, me ka ae mai o ke Alii, e hooholo i ka uku o na kakauolelo makeke a pau. (K. K. p. 205.)

NO NA MEA ANA ME NA MEA KAUPAONA.

13. Na ke Kuhina Kalaiaina e kii aku a loaa, he mau mea kaupaona a mea ana, he mea hooponopono hoi no ke Aupuni, a e hoohalike oia me ia mau mea hoopono, i na mea kaupaona me na mea ana o kanaka, i laweia mai imua ona e hoohalike ai ; a e sila oia i na mea pono a oiaio me na hua H. I. (K. K. p. 378.)

14. E haawi aku ke Kuhina Kalaiaina i kela Kiaaina keia Kiaaina, i kope o na mea ana hoopono o ke Aupuni, i mea e pono ai kona Mokupuni, a na ke Kiaaina e hoohalike i na mea kaupaona, me na mea ana a pau, i laweia mai ia ia e hooponopono ai ; a e sila oia i na mea i kupono a oiaio, me ka hua mua o ka inoa o kona Makupuni. (K. K. p. 379.)

15. Peuei na koina no ka hoohalike ana i na mea kaupaona, me na mea ana : No ke sila ana i kekahi bima kaupaona, ha-

palua dala ; no ke sila ana a me ka hoailona ana i kekahi ana loa, he iwakaluakumamalima keneta ; no ke sila ana, i kekahi poka kaupaona, he umi keneta ; no ke sila ana i kekahi mea ana hoapiha, he umi keneta ; a me ka uku kupono no ka hoohalike ana me na mea ana hoopono o ke Aupuni. (K. K. p. 380.)

16. O na mea kaupaona, a me na mea ana, hoopono o keia Aupuni, e like ia me ko Amerika Hui mau mea hoopono e noho nei, a e hooponoia ana, a e aponoia ana i Amerika Huipuia ma keia hope aku. (1866, aoao 19. K. K. p. 381.)

17. Ina e kuaiia ma ka busela kekahi huita, kurina, bale, a ota paha, me ka aelike ole o na mea kuai no ke ana ana, alaila, penei e ana'i : O ka busela huita, he kanaono paona ; o ka busela rai, he kanalimakumamaono paono ; o ka busela kurina, he kanalimakumamaono paona ; o ka busela bale, he kanahakumamawalu paona ; a o ka busela ota, he kanakolukumamalua paona. (K. K. p. 382.)

18. Ina e kuai aku kekahi kanaka i kekahi ukana, waiwai, mea kalepa, hua, mea ulu, a mea e ae paha me ka bima kaupaona, a poka kaupaona a mea ana, i sila ole ia e like me ke Kanawai, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he kanalima, no kela hewa keia hewa ; a ina i poino a hoopunipuni ia paha kekahi, ma ke kuai ana me na mea kaupaono, a mea ana, i sila ole ia, e hiki no ia ia ke hoopii i ka mea hewa, a ina e ko ka mea hoopii, e loaa ia ia ka palua o kona poho, a me na koina o ka hoopii ana. (K. K. p. 383.)

MOKUNA LXVI.

NA RULA E PILI ANA I NA AWA KU MOKU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hookuu ana o na moku malalo o ke kauoha a ka Luna Awa.

2. Ka hoopaa ana me na moku e—ka hoopai o ka hookuu wale ana—ka uku o ke Kapena no na poino.

3. Ke kupono o na moku ke hookuu i ko lakou mau kaulahao—ka hoopai.

4. Ka hana o na moku e komo mai ana ma na awa—ka hoopai.

5. Ka hana kupono o na moku e ku ana mawaho o ke Awa o Honolulu—ka hoopai.

6. Aole hiki ke hoa waleia kahi mea pahu maluna o na moku.

7. Ka hoopai o ka hoolei wale ana i na opala ma ke awa o Honolulu me Hilo.

8. Ka hoolei wale ana i kahi holoholona make—ka hoopai.

9. Ka hoouka ana me ka hoolei ana i na mea hookaumaha o ka moku—ka hoopai.

10. Ka hoole ana i ka hookuu mai ka poe hana karaima maluna o na moku.

11. Ka huna ana i kahi poe karaima.

12. Ka huli ana no ka poe mahuka me ka poe karaima iluna o na moku.

13. Aole ku keia Kanawai no na moku manuwa.

14. Ka hoopai o na Kanikela no ka hookuu ana i na moku me ka loaa ole mai o ka palapala ae o ka Hale Dute.

15. Ka hoopai o na luina e noho ana iuka ma Honolulu—mahope o ka hora kupono.

16. Pela no ma Lahaina.

1. O na moku a pau i komo iloko o kekahi awa, e ku lakou me ka heleuma ma kahi a ka Luna Awa i kuhikuhi ai, a e hooneeia ma kela wahi keia wahi e like me kona manao, aole hoi e pono i kekahi moku, koe wale no na moku holo pili aina i hiki ole i na tona he kanalima, a me na moku i makaukau e holo ma-

waho, e haalele i kona wahi i ku ai, a i hoopaaia'i, me ka loaa ole mamua i ke Kapena ka palapala ae mai ka Luna Awa mai, o hoopaiia ua moku la ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 605.)

2. Ina e hoonee ana ka Luna Awa, a o kekahi pailota paha i kekahi moku mai kahi i ku ai a i kekahi wahi e ae, e hiki no ia ia e hoopaa i na kaula huki i kekahi moku e ae a i ke kaula paha o kekahi moku, a i kekahi uwapo paha; a ina e keakea kekahi i kana hana ana pela, a e oki a hookuu paha i ke kaula, a mea e ae e paa'i paha, e hiki no ke hoopai i ka mea hana pela ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri; a ina ua pili oia i kekahi moku, alaila na ke Kapena o ia moku e uku i na poho i loaa mai mamuli o ia keakea ana, a oki ana, a hookuu ana, a me ka uku hoopai i kauia maluna o ke kanaka keakea. (K. K. p. 606.)

3. I mea e pono ai ka koonee ana, me ka hoonohonoho ana i na moku ma kahi kupono no na moku a pau maloko o ke awa, ke kauohaia pela e ka Luna Awa a e kekahi pailota paha, e hoalualu aku i ko lakou mau kaula hoopaa, a mea e ae paha e paa'i, me na kaulahao o na heleuma, o hoopaiia lakou ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 607.)

4. Na na moku a pau i komo iloko o kekahi awa ke kauohaia pela, e ka Luna Awa a e kekahi pailota paha, e hoonee iloko i ko lakou mau buma pea ihu, me na buma e ae a me ka ia o ka laau ihu, a ia o na pea nui, maloko o na hora iwakaluakumamaha, mahope iho o ko lakou komo ana iloko o ke awa; a pela no i na manawa a pau mamua o ko lakou hookokoke ana, a hoopaa ana i kekahi uwapo, a e waiho mau pela a hiki iloko o na hora iwakaluakumamaha mamua o ko lakou haalele ana i ke awa, a mahope hoi o ko lakou hoonee ana, mai ka uwapo aku, o hoopai ia lakou ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 608.)

5. Na na moku a pau i ku me ka heleuma mawaho o ke awa o Honolulu, ke kauohaia pela e ka Luna Awa a e kekahi pailota paha, e hoonee aku, mai ko lakou wahi i ku ai, a e ku ma na wahi e ae a ka Luna Awa, a o ka pailota paha e kuhikuhi ai, o hoopaiia lakou ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 609.)

6. Aole e pono ke hoowela i kekahi mea aa koke i ke ahi, e

like me ke kepau, ke ta, a o ka aila paha, maluna o kekahi moku e ku ana iloko o ke awa o Honolulu; aka, e hoowelaia na mea a pau o ia ano, mauka paha a maluna paha o kekahi waapa, a o kekahi kao, a ma kahi kaawale i ka moku, i manaoia e ka Luna Awa he kupono. E hoopaiia ka mea nana i haki i na olelo o keia Pauku, ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 610.)

7. Aole e pono ke kiola i na pohaku, a i ka opala o kekahi ano e ae, mai loko ae o kekahi moku, a iloko o ke awa ma Honolulu a ma Hilo, o hoopaiia ka moku ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri; a e hiki no hoi ke hoopai aku i ke Kapena o ia moku ma ka uku hoopai like pu me ia. (K. K. p. 611.)

8. O ka mea nana i kiola, a i kauoha paha e kiola, a o ka mea nana i waiho a i kauoha paha e waiho, i kekahi holoholona make ma na kahakai a ma na papa akoakoa o kekahi awa, iloko o keia Aupuni, a hala na hora eono, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri; a e hoonee koke aku oia ia holoholona make ma kahi e. (K. K. p. 612.)

9. Na kela moku keia moku e hoouka ana, a e kiola ana paha i ka mea hookaumaha o ka moku, a i ka lanahu paha, iloko o ke awa o Honolulu, e kau i ke tapolena i mea e pale aku ai a haule ole ia mau mea iloko o ke kai, o hoopaiia ua moku la ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 613.)

10. Ina i hana kekahi kanaka i ka hewa kue i na Kanawai mauka nei, a hele aku iluna o kekahi moku, alaila, na ke kapena o ua moku la e haawi mai i ua kanaka la, ke koiia'ku e kekahi luna makai, me ka palapala hopu paha, a me ka palapala hopu ole paha, ke hoike aku ka luna makai, i kona palapala hookohu; a ina e hoole ke kapena, aole e haawi mai pela, alaila, e hoopaiia ma ka uku hoopai, aole emi malalo o na dala he kanallma, aole hoi oi aku i na dala hookahi tausani; aole hoi e loaa ka palapala hookuu i ka moku ma ka Hale Dute, ke hai aku ka luna makai i ka Luna Dute ma ka palapala, aia a hookaaia ka uku hoopai, a haawiia mai hoi ua kanaka hewa la. (K. K. p. 614.)

11. Ina e huna ke kapena o kekahi moku, a ina paha e ae aku oia i ka huna ana maluna o kona moku, i kekahi kanaka lawehala a he paahao paha malalo o na Kanawai o keia Aupuni, a ke lawe oia i ke kanaka o ia ano mawaho o na palena o ko Hawaii Pae Aina, alaila, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole

emi malalo o na dala he kanalima, aole hoi e oi aku i na dala hookahi tausani; a e hiki no ke hoopai i ka moku nana i lawe i ke kanaka ma ka uku hoopai like pu me ia; a ina e hookaa oleia mai ka uku hoopai, e hiki no ke hopu a hoolilo a kuai aku i ua moku la. (K. K. p. 615.)

12. E ku no i ke Kanawai, na ke Luna Makai Kiekie, na kekahi Makai Nui a Luna Makai e ae, e huli maluna o kekahi moku, no na luina mahuka, na mea hana karaima, a me ka poe hewa e ae a mea aie paha me ka palapala huli ole, ke hoike aku oia i ke kapena o ka moku i kona palapala hookohu Luna Makai Kiekie, Makai Nui a Luna Makai paha; a ina e hoole ke kapena o kekahi moku i ka Luna Makai Nui, Makai Nui, a Luna Makai paha, aole e komo aku ma kela wahi keia wahi o ka moku ana i makemake ai e huli, alaila, e hoopai ia oia ma ka uku hoopai, aole emi mai malalo o na dala he umi, aole hoi oi aku i na dala hookahi tausani; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo: Aole hoi e haawiia ka palapala hookuu i ua moku la, aia a hookaaia ka uku hoopai, a aeia ka huli ana. Aka hoi, aole e manaoia ua kue kekahi olelo o keia pauku i ka mana o na Kanikele o na aina e, mamuli o na olelo a kekahi kuikahi. (K. K. p. 616.)

13. Aole e hoopiliia kekahi olelo o na pauku ekolu maluna ae nei i na moku manuwa, a i na moku e ae ke loaa i na'lii moku na palapala hookohu a kekahi Aupuni e, na moku hoi i papaia ka huli ana, ma na Kanawai iwaena o na Aupuni. (K. K. p. 617.)

14. Aole e pono na kekahi Kanikele, a Hope Kanikele a Luna o ia ano, o kekahi Aupuni e, e haawi aku i ke kapena i ka palapala hoike i ke kakau ana, me na palapala e ae i pili i ka moku i waihoia mai me ia, aia a hoike aku ke kapena ia ia i ka palapala hookuu i kakau pono ia, mai ka Luna Dute o ke awa mai; a ina e haki kekahi Kanikele, a hope Kanikele a Luna paha, o ia ano i na olelo a keia pauku, a hoomaopopoia kona hewa imua o ka Ahahookolokolo Kiekie, alaila, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole emi mai malalo o na dala hookahi haneri, aole hoi oi aku i na dala hookahi tausani, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo he pono. (K. K. p. 618.)

15. Na ke Kiaaina o Oahu e kauoha aku e hookaniia ka bele ma ke awa o Honolulu, ma ka hora eiwa me ka hapalua o ke ahiahi, i hoailona no na luina a pau e noho ana mauka ia manawa me ka loaa ole o ka palapala ae a ke pookela o na makai, e

hoihoi aku maluna o ko lakou mau moku, a e hookani hou ia ka bele ma ka hora umi, alaila, o na luina a pau i loaa mauka nei mahope o ia manawa, me ke loaa ole o ka palapala ae, e hopuia lakou, a e hoopaiia ma ka uku hoopai i elua dala. (K. K. p. 619.)

16. Na ke Kiaaina o Maui e kauoha mau e hookaniia ka bele ma ke awa o Lahaina, i ka hora ehiku o na ahiahi a pau, i hoailona no na luina a pau e noho ana mauka ia manawa me ka loaa ole o ka palapala ae a ka Luna Nui o na Makai, e hoi aku maluna o ko lakou mau moku, a e hookani hou ia ka bele ma ka hora ewalu, alaila o na luina a pau i loaa mauka nei mahope o ia manawa, me ka loaa ole o ka palapala ae. e hopuia lakou, a e hoopaiia ma ka uku hoopai elua dala. (1860, aoao 8.)

MOKUNA LXVII.

NO NA MOKU OKOHOLA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1, 2. Na hana kupono o na kapena okohola ma ke komo ana ma na awa—ka hoopai.
3. Na palapala ae, no ke kalepa ana.
4. Hiki no ke laweia ma kela me keia awa.
5. Aole aeia ke kalepa ma na wai ona.
6. Na dute e uku ia e like me ka poe moku maoli.
7. Ka hoopai no ka loaa ole o ka palapala ae e kalepa.

1. E hookomo kela kapena keia kapena o kekahi moku okohola i kona moku ma ka Hale Dute, maloko o na hora he kanahakumamawalu, mahope iho o kona ku ana mai ma kekahi awa komo, a mamua hoi o kona hookuuia ana, a kepa ana paha i kekahi luina, a o kona lawe ana maluna o kona moku i na mea ai a mea e lako ai, o hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri, aole emi mai na dala he umi. Na ka Luna Dute e kau i ka uku. (K. K. p. 567.)

2. Na kela kapena keia kapena o kekahi moku okohola, maloko o na hora he kanahakumamawalu, mahope iho o kona ku ana mai, e haawi mai ma ka Hale Dute, malalo o ka olelo hoohiki, i papa helu o na waina, a me na wai ona, maluna o kona moku, ma ke ano lako o ka moku, a me ka papa helu o ka waiwai me ka ukana, (koe wale no na mea i loaa ma kona lawaia ana) a me na mea paahana me na mea lako o kona moku, o hooliloia ua mau waiwai la, ukana, a mea lako a pau, i kakau ole ia maloko o kekahi o na papa helu elua, a o hoopaiia hoi oia ma ka uku hoopai, i hookahi haneri dala. (K. K. p. 568.)

3. Aia a hookomo pono ke kapena o kekahi moku okohola i kona moku, ma ka Hale Dute, a ua haawi mai i na palapala kupono a pau, a ua hookaa hoi i na koina a pau, a ke Kanawai i kau ai no ka hookomo ana, alaila, e hiki no ia ia ke koi aku a loaa mai, mai ka Luna Dute mai, i palapala ae no kona kalepa ana i ka waiwai (koe nae na waina me na wai ona) no na mea ai a me na mea lako no kona moku, e like me umikumamalua ha-

neri dala. kumu lilo mua, me ka uku ole i kekahi dute maluna o ka waiwai, e like me na dala elua haneri; penei hoi ke kau ana i ka palapala ae: (K. K. p. 569.)

PALAPALA AE I KA MOKU OKOHOLA E HOOPAE IUKA, I KA WAIWAI KUAI.

HALE DUTE O ———, P. A. H.

HOAILONA.	HELU.	NA OPE, ME NA WAIWAI MALOKO ME KA NUI.	KUMU LILO.

Ua aeia ma keia palapala o ———, ke kapena o ka moku okohola o ———, e hoopae mai iuka, i ka waiwai kuai, koe nae na wai ona i olelo ia maluna, ke hookomoia ia waiwai e like me na hoailona, me na helu, a ma ke kumu oiaio i ka laweia maluna o ka moku, e like me ka palapala kumu.

MEA NANA. Eia ke kumu lilo e manaoia no ka aila a me ka iwi kohola:

Aila Pama, ——, Aila Kohola, ——, Iwi, ——.

E kakauia me ka inika na mea a pau i hoopaeia mai mamuli o keia palapala.

———— Luna Dute.

A e kakauia malalo o ka palapala ae, he olelo hoohiki, penei:

AWA ———, P. A. H.

Owau, o ———, ke kapena o ka moku o ———, ke hoohiki oiaio nei au, aole au i oi aku mamua o ——— dala, ma ko'u kalepa ana i ka waiwai me na kanaka e noho ana ma keia awa a ma na wahi e pili ana, mai ko'u hookomo ana ma ka la —— o ——, 18—, aole hoi au e hoopae iuka, a e ae aku i ka hoopae ana iuka, mai ko'u moku mai, i kekahi waiwai i kakau ole ia iloko o keia palapala ae.

Kakauia a hoohikiia i keia la —— o ——, 18—,
imua o'u,

————, Luna Dute.

4. O ka pomaikai o ke kalepa ana, i haawiia i na moku okohola ma ka pauku maluna ae nei, e hiki no ke hanaia ma ke awa hookahi, a ma kekahi mau awa okoa paha o keia Aupuni; aka. aole i manaoia he mea ia e hiki ai i kekahi moku okohola, ke kalepa i ka waiwai e oi aku ana ka nui, mamua o ka mea i oleloia ma ka pauku maluna ae nei, ma ke ku hookahi ana iloko o keia Aupuni. (K. K. p. 570.)

5. O na palapala ae i haawiia i na moku okohola, no ke kalepa ana, a o ke kuai ana, a o ka hoopae ana iuka, a o kekahi hana e ae paha. i na waiona; a ina i hana pela kekahi moku okohola, me na waiona, alaila, e kauia maluna o ua moku la, na

koina a pau o na moku kalepa maoli, a me na pilikia e ae i oleloia ma na Kanawai e pili ana ia mea. (K. K. p. 571.)

6. E kauia na dute maluna o na moku okohola, e like me na dute maluna o na moku kalepa, no kekahi waiwai i hoopaeia iuka, a i kuaiia paha e lakou, ke oi aku ia waiwai maluna o na dala elua haneri ; a ina i oi aku ia waiwai mamua o na dala hookahi tausani, alaila, e manaoia lakou, ua lilo i mau moku kalepa maoli, e auhauia lakou i na koina a pau, i pili i na moku kalepa maoli. (K. K. p. 572.)

7. Ina e hoike ole mai ke kapena o kekahi moku okohola i kona palapala ae, ke koiia'ku ia e kekahi luna o ka Oihana Dute, alaila, e hiki no i ka Luna Dute ke hoopai ia ia ma ka uku hoopai, aole emi mai malalo o na dala he umi, aole hoi oi aku i na dala he kanalima. (K. K. p. 573.)

MOKUNA LXVIII.

NO KE KU ANA MAI A ME KA HOOKOMO ANA A ME KA HOLO ANA'KU O NA MOKU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1, 2. Na hana o na kapena moku kalepa, ke hiki mai mai na aina e mai; a mai kekahi awa e ae o keia pae aina me kekahi waiwai haole maluna—e hoike i ka papa helu waiwai i ka Luna Dute, me ka moolelo o na mea ai—ka hoopai.

3. Na waiwai hiki ke hopuia a kuai kudalaia—ka hoopai.
4. Na hoopai e kau ana maluna o ka waiwai i hoike oleia mai.
5. E hiki ke hoololi hou na hewa iloko o ka papa hoike.
6. Ka palapala hookomo waiwai.
7. Ka palapala ae e hoopae iuka.
8. E noho kahi luna makai iluna o ka moku i ka wa e hoopaeia ai ka waiwai—kana hana.
9. Na palapala hookomo waiwai, e hoohiki ia—ka hoopai o na palapala waiwai i hooiaio ole ia.
10. Na Luna Dute, oia ka ex officio, &c.
11. Kekahi ope ukana, hiki ke weheia e ka Luna Dute—ka hoopai ke hoole.
12. Ka mea nona ponoi ka waiwai, oia ka mua ma ka palapala hoopaa.
13. Ka hana o na luna makai, ke kiai i na moku e waihoia ana ka waina, rama a me na mea kaua.
14. Na manawa kupono ole ke hoopaeia ka waiwai iuka.
15. E haawi mai i ka Luna Dute i palapala hoakaka; e lawe ana i ka waiwai mai kahi moku a i kekahi.
16. Palapala ae maalo ae.
17. Na palapala hoike wale mai i na waiwai uku ole i ke dute.
18. Ka hoopai o kahi palapala hoike waiwai oiaio ole.
19. Ka hoihoi i ke dute o na waiwai kuai ole ia ma keia Aupuni.
20. E lilo i ke Aupuni ka waiwai i lawe hou aku mai ka Hale Dute me ka moku pu, ke hoopae ia ma kekahi wahi o keia Aupuni—ka hoopai o ka poe kokua ma ia hana.

PAUKU 21. Ka hoopai o ke kapena no ka hookuu wale i ka ukana o na eemoku.

22. Ka hoopai o ka ohua eemoku ke lawe wale i kona waiwai iuka.

23. Palapala hookuu i ka moku.

24. Na ke kapena e hai mai ke holo ole ka moku mahope o na hora 48, mahope o ka loaa ana o ka palapala hookuu—ka hoopai.

25. E loaa mua ka palapala ae o ka Luna Awa, mamua o ka loaa ana o ka palapala hookuu.

26. Palapala waiwai puka aku.

27. Palapala ae no ka hoouka ukana maluna o ka moku i oleloia maloko o ka palapala hookomo.

28. Ka hana o na kapena mamua o ka loaa ana o ka palapala hookuu.

29. Aole hiki i na moku e ku ma kekahi wahi o keia Aupuni, ke ole ia he awa komo.

30. Na moku e holo ana me ka palapala hookuu ole—ka hoopai.

31. Ka hookohu ana i na Luna Awa.

32, 33. Ka oihana o na Luna Awa ma Honolulu a me Hilo.

34. Ka Luna Awa o Honolulu, aole hiki ke pailota.

35. Iaia ka haawi i na palapala ae i na luina haole.

36. Na uku o na Luna Awa o Honolulu a me Hilo.

37. Ka uku o na Luna Awa, o na awa e ae.

38. Ka lakou uku no ka malama ana i na uwapo.

39. E hoike i kela hapaha keia hapaha i ka lakou loaa.

40. Ka hookohu ana i na pailota.

41. Ka palapala hoopaa o na pailota.

42. No ka hoopii ke hahaki ia ka palapala hoopaa.

43. Ka hana o na pailota ma ke ku ana mai o kahi moku.

44. Ka hana o ke pailota ma ke ee ana iluna o ka moku—ka hoopai ke hookomo wale i kahi moku ke kue i ke Kanawai—ka hoopai o ke kapena ke hoole i ke kakau i ka palapala hoike ola.

45. Aole hiki i kekahi mea ke launa me ka poe o uka ke ike ia he mai maluna—ka hoopai.

46. Aole hiki ke laweia kahi moku iwaho, oiai malalo o ka hoopai a ke Kanawai—a mamua hoi o ka loaa ana o ka palapala hookuu—ka hoopai.

47. Ka uku o na pailota.

48. Ka hoopai o na moku, ke lawe ole na pailota.

PAUKU 49. Ka uku o ke pailota me ka uku o ka Papa Ola, oia kahi lilo o ka moku ma ke ku mua ana ma ke awa.

50. Ka hookohu ana a me na hana o na Luna eemoku ma Lahaina, Kealakekua, Kawaihae a me Koloa.

51. Ka palapala hoopaa o na Luna eemoku.

52. Ka uku o na Luna eemoku.

1. Na ke kapena, o kela moku, keia moku Kelepa e ku mai ana mai kekahi aina e mai, a mai kekahi awa o keia Aupuni mai paha, i kekahi awa komo o keia Aupuni, me ka waiwai o ka aina e maluna o ua moku la, maloko o na hora he kanahakumamawalu mahope iho o kona ku ana mai, e hai i ka Luna Dute, i ka hana a ka moku i ku mai ai ma kona awa; a e haawi aku ia ia i ka papa inoa o na kanaka eemoku, a me ka papa helu oiaio, o ka ukana maluna o ka moku, e hoakaka ana i na ukana me na mea maloko, na hoailona, me na helu, a me na inoa o ka poe nana i hooili mai, a o ka poe paha nona ua waiwai la i hooiliia mai ai, e like me ka papa hakahaka malalo ae nei, o hoopaiia ke kapena ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi tausani. (K. K. p. 545.)

PAPA HELU WAIWAI KOMO MAI.

Palapala hoike a papa helu o ka ukana i hooiliia ma ke awa o ——— maluna o ka moku o ——, ke kapena e holo ana ma ——.

HOAILONA.	HELU.	NA UKANA (e hoakaka ana i na mea maloko) ME KA UKANA WAHI OLE.	KA INOA O KA MEA NANA I HOOILI MAI.	KA INOA O KA MEA IA IA KA WAIWAI MAANEI.

AWA O ——, KO HAWAII PAE AINA.

O wau o ———, ke kapena o ka moku ——, ke hoohiki oiaio nei au, no ka papa helu maluna, a'u e haawi aku nei i ka Luna Dute ma ke awa o ——, no ka waiwai maluna o ua moku nei, e like me ko'u ike a me ko'u manao ua kakau pololeiia, a ua pono a ua oiaio ia, aia hoi malaila ka waiwai a pau e waiho ana maluna o ua moku la. Pela ke Akua e kokua mai ia'u.

Ua kakauia a hoohiki ia i keia la —— o ——, 18—,
imua o'u,

———— Luna Dute.

2. Na ke kapena, o kela moku keia moku kalepa, i ka manawa ana e haawi aku ai i ka papa helu ukana; a ina aole he ukana maluna o kona moku, alaila, maloko o na hora he kanahakumamawalu, mahope iho o kona ku ana mai, e haawi aku malalo o ka hoohiki i ka Luna Dute, he papa helu o na mea ai me na mea lako o kona moku, o hoopaiia oia ma ka hooneleia i na

mea a pau o ia ano i kakau ole ia ma ka papa helu, a ma ka uku hoopai hookahi haneri dala. (K. K. p. 546.)

3. O ka waiwai a pau i hookomoia mai e kekahi moku, me ke kakau ole ia maloko o kona papa helu waiwai, e hiki no ke hopu a e hoolilo, a e hiki na hoi ke hoopai i ka moku, a me ke kapena, ma ka uku haopai, aole oi aku i na dala hookahi tausani. (K. K. p. 547.)

4. Ina e hoike ole ia mai ka waiwai a pau i kakauia maloko o ka papa helu imua o ka Luna Dute, alaila, e hiki no ke hoouku i ka moku, a me ke kapena, i ke kumukuai i kohoia o ka waiwai i nalo, me na dute maluna o ia waiwai, a me ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi tausani. (K. K. p. 548.)

5. E hiki no i ka Luna Dute, ke ae aku i ka hooloili ana i na papa helu waiwai. a me na palapala hookomo, ina ua maopopo ia ia, aole i hana kolohe ia, a me ka lalau malama ole, ina nae i noiia mai ia hooloili ana maloko o na hora he kanahakumamawalu, mahope iho o ke kakau ana i ka papa helu a palapala hookomo paha, a mamua paha o ka pau ana o ka ukana i ka hoopae ia mauka. (K. K. p. 549.)

6. Na ka mea ia ia ka waiwai, mamua o ka loaa ana ia ia o ka palapala ae no ka wehe ana, a hoopae ana i ka waiwai, e haawi aku i ka Luna Dute malalo o ka olelo hoohiki, i palapala e hoakaka ana i ka waiwai ana e manao ai e hoopae mai i mea kuai, a i mea hana paha, me ke kumukuai a me na koina, penei : (K. K. p. 550.)

PALAPALA HOOKOMO WAIWAI HOOPAE MAI.

Palapala hookomo i ka waiwai i laweia mai ——, maluna o ka moku o ——, o ——, ke kapena, mai ——, a i ka Hale Dute ma ——, ma ka Mokupuni o ——, Pae Aina o Hawaii nei, i keia la —— o ——, 18—.

HOAILONA.	HELU.	NA UKANA, NA MEA MALOKO. E HOAKAKAIA KA NUI.	KUMUKUAI I HAAWIIA.

MA KE AWA O —— KO HAWAII PAE AINA.

Owau o ——— ke hoohiki oiaio nei au no keia palapala hookomo mai, i kakauia ko'u inoa malalo, a haawiia i ka Luna Dute o ———, ua kakau pololeiia malaila na ukana, na waiwai a me na mea kalepa a pau au i komo mai ai e kuai, a hooukaia mai no'u, a no kekahi kanaka a no kekahi hale kuai, a no kekahi poe hui, ma keia awa a me na wahi e ae e pili ana, (koe nae na waiwai me na mea kalepa i hoa-

kakaia ma kekahi palapala hookomo e pili pu ana me keia) na mea hoi e komo mai ana maluna o ka moku o——— o ——— ke Kapena, mai ——— mai. Ma ua palapala nei, ua kakau pololei ia ke kumukuai lilo, a ua hookomo pu ia na uku a pau i lilo aku, e like me ka palapala kumu.

Kakauia a hoohikiia i keia la —— o ——, 18—,
imua o'u,
——————— Luna Dute.

7. Aia hanaia ka palapala hookomo, a i hookaaia na dute i ka Luna Dute, a i ole ia, e hoopaaia ka uku ana e like me ka olelo mamua, alaila, e haawi aku ka Luna Dute i ka mea iaia ka waiwai, a o kekahi hapa paha o ka waiwai i manaoia e hoopaeia mai, i palapala ae e hoolei mai e like me neia: (K. K. p. 551.)

Helu ——. HALE DUTE, ———, H. I.

PALAPALA AE E HOOPAE IUKA.

HOAILONA.	HELU.	UKANA.

Ua aeia mai ka hoopaeia'na iuka, o ka waiwai i oleloia maluna mai ka moku o ——, —— ke Kapena, mamuli nae o ke kauoha a ——.

Kakauia i keia la ——, o ——, 18—,
imua o'u,
——————— Luna Dute.

8. E hoonoho ka Luna Dute, i kekahi Luna maluna o ka moku, oiai ka wehe ana i kana waiwai, e malama i ka hoopae ana iuka, i ole e hoopaeia ka waiwai oi aku mamua o ka mea i aeia, a o kekahi waiwai paha i kakau ole ia maloko o ka palapala ae, a e uku ia oia e like me ka mea i hooholoia e ke Kuhina Waiwai mamuli o ka hoakaka ana mai o ka Luna Dute Nui. (K. K. p. 552.)

9. I ka wa i hoikeia mai kekahi palapala hookomo ma ka hale dute, e hoike pu mai ka mea nana ka palapala hookomo, imua o ka Luna Dute i na palapala kumu, me na palapala hooili, a e hoohiki oia no ka oiaio o ua mau palapala la. Ina o kekahi waiwai i kakauia maloko o ka palapala kumu me ka oiaio, e like me ke kumu lilo maoli o ua waiwai la, ma kahi i hooukaia ai me ka manao hoopunipuni i pakele ai ke dute, a i kekahi hapa paha o ke dute, alaila, e hiki no ke hoopii i ka mea nana i hana i ka palapala hookomo, no ka waiwai, a i ole ia, no ke kumukuai o ia waiwai, a e hoouku ia oia pela. (K. K. p. 553)

10. O ka Luna Dute, oia ka *ex officio,* ka Luna, nana e koho, a luna imi ano waiwai ma kona awa, a ina e hiki mai kekahi wai-

wai e nana ia, a e kohoia'na ; o ka waiwai, ka ukana, a o na mea kuai ano kalepa, e hookomoia, a e laweia mai ma ia awa, me ka palapala kumu ole ; a ina paha ma ka manao o ka Luna Dute, ua hoohaahaaia ke kumu lilo i kakauia maloko o ka palapala hookomo, ma kekahi ano e ae paha, ke ike oia ma kona noonoo ana, i ka mea e pono ke hana ia. (K. K. p. 554.)

11. E hiki no i ka Luna Dute ke kauoha aku e hooiliia ma ka Hale Dute, i hiki ke nanaia a imiia ke ano, i hookahi ope ukana a oi aku paha, e like me kona koho ana, o kela puu waiwai keia puu waiwai, i hoopaeia mai ma keia Aupuni ; a ina e hoole kekahi kapena, a ona, a mea ia ia ka waiwai paha, i ke kauoha ana pela, a ka Luna Dute, e hiki no ke hoopai ia ia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi tausani. (K. K. p. 555.)

12. Aole pono i kekahi kanaka, e hookomo i kekahi waiwai, a e hoopaa i na dute ma ke ano pookela iloko o ka palapala hoopaa, ke ole oia ka mea nona ponoi ka waiwai, a o ka mea iaia ka waiwai paha, i ka wa i ku mai ai ka moku, a i ole ia, o ka agena i koho pono ia e ka mea nona ka waiwai, a o ka mea ia ia ka waiwai paha. (K. K. p. 556.)

13. Ina e ku mai kekahi moku ma kekahi awa komo o keia Aupuni, a e waiho ana maluna o ia moku he waina, waiona a me ka pauda, pu, a pahikaua, a mea e ae kupono i ke kaua ; a i ole ia, ina e hooili ana ka moku i kekahi o ia mau waiwai, i mea lawe aku ma ka aina e, alaila, na ka Luna Dute e hoonoho, ke manao oia pela, i kekahi luna a mau luna paha maluna o ka moku, a na lakou e nana i ka malama pono ia o na kanawai dute, a me na rula hooponopono o ia awa. E noho no ia luna a mau luna paha maluna o ka moku, a pau ka waiwai i ka hoopae ia iuka ; a i ole ia, i ka holo ana paha o ka moku, a e ukuia ia mau luna, e like me ka olelo iloko o ka Pauku 8. (K. K. p. 557.)

14. Aole e hoopaeia mai iuka kekahi waiwai, a ukana paha, o kela ano keia ano, ma kekahi awa o keia Aupuni, ma ka la Sabati, a ma kekahi la hoano o keia Aupuni, aole hoi ma na la e ae, mamua o ka puka ana o ka la, a mahope o ka napoo ana o ka la, o hopuia a hooliloia no ke Aupuni ka waiwai i hoopaeia mai pela. (K. K. p. 558.)

15. Ina manaoia e lawe i ka waiwai mai kekahi moku a i kekahi moku, aole hoi i hoopae iuka nei iloko o keia Aupuni, pono ka mea ia ia ka olelo no ia waiwai, mamua o ka loaa ana ia ia, o

ka palapala ae i kana hana ana pela, e haawi mai i ka Luna Dute i palapala hoakaka no ia waiwai ana i manao ai e hoouka ae, a e hoakaka pu no hoi i ke kumu lilo no ia waiwai, penei hoi : (K. K. p. 559.)

PALAPALA HOOKOMO WAIWAI MAALO.

Ka hookomo ana o ka waiwai i manaoia e hooili mai ka moku o —— ka inoa, a o —— ke kapena, a i ka moku o —— ka inoa, a o —— ke kapena.

HOAILONA.	HELU.	NA MEA MALOKO. (E HOAKAKA I KA NUI.)	KUMU LILO.

AWA O ——, KO HAWAII PAE AINA.

Ke hoohiki oiaio nei au no keia palapala maluna, ua kakau pololei ia ka waiwai, a me ka ukana a pau a'u i manao ai, e hooili maluna o ka moku o ——, o —— ke kapena; ua kakau pu ia no hoi ke kumu lilo no ia waiwai, a ke manao oiaio nei au, e hoouka uku ia waiwai maluna o ia moku, a i ke awa o ——; aole o'u manao e hoopae ia waiwai iuka nei, ma keia pae aina.

Ua kakauia, a hoohikiia i keia la —— o ——, 18—.

Imua o'u —— Luna Dute.

16. Ina hanaia e like me ka olelo maluna, pono no i ka Luna Dute ke haawi i palapala ae, i ka hooili ana i kela waiwai mai kekahi moku a i kekahi moku, penei hoi : (K. K. p. 560.)

PALAPALA AE E MAALO AE.

Helu —. HALE DUTE, ——, P. A. H.

HOAILONA.	HELU.	MEA MALOKO.

Ke ae aku nei au i ka hooili ana i keia waiwai i oleloia maluna, mai ka moku o —— ka inoa, o —— ke kapena, a i ka moku o —— ka inoa, a o —— ke kapena, a e haawi hoi ia ——

La —— o ——, 18—.

—————— Luna Dute.

17. E hana he palapala hookomo i mea hoike wale no, no ka waiwai me ka ukana a pau, i laweia mai iloko o keia Aupuni, me ka uku ole i ka dute; na ka mea ia ia ka olelo no ka waiwai e hana ia palapala, a na ka Luna Dute e haawi i na pepa pai hakahaka, kupono no ia hana. (K. K. p. 561.)

18. O ka Pauku 562, o ke Kanawai Kivila ua hoopau ia, a ma keia ua hoopau ia ; aka hoi, aole no e manaoia mamuli o na olelo o keia Kanawai, he mea ia e hoopakeleia'i i kekahi mea nana i

lawe hou ia'i ma ka aina e, i kekahi waiwai kalepa, a waiwai e ae paha, me ka loaa ole ia ia mamua i ka palapala ae o ka Luna Dute; a o ka mea i komo, a ua hoao paha e hookomo, iloko o kekahi Hale Dute, kekahi palapala hoike waiwai oiaio ole a me ke kolohe, a me ka poe paha i kokua ia ia, aole o lakou e pakele i na hoopai i hoakakaia ma ka Pauku 655 o ke Kanawai Kivila. (1860, aoao 8.)

19. O ka waiwai a pau o kela ano keia ano i hookomo ia maloko o keia Aupuni ke lawe hou ia aku mawaho, e hoihoi ia na dute a pau maluna o ia waiwai; aka hoi, aole e hoihoi ia'ku ke dute pela maluna o kekahi waiwai, a wai ona paha, ke ole e lawe hou ia maloko o na ope mua a ke ole hoi i waiho ia a i malama ia ma ka hale papaa o ke Aupuni maloko o ka lima o ka Luna Dute.

20. Ina i hookomoia kekahi waiwai ma ka Hale Dute, i waiwai lawe hou aku, me ka manao e loaa ke dute hoihoi, a mahope hoopaeia ma kekahi awa, a wahi e ae maloko o keia Aupuni, e hiki no ke hopu, a ke hoolilo ia waiwai, me ka moku pu nana i hoopae mai pela, no ke Aupuni; a e hoopaiia kela kanaka keia kanaka nana i kokua ma ia hana ana, ke hoomaopopoia kona hewa ma ka hoopaahaoia i ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono; a i ole ia, ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi tausani. (K. K. p. 564.)

NO KA UKANA O KA POE EE MOKU.

21. Ina e ae ke kapena o kekahi moku i ku mai ma kekahi awa komo o keia Aupuni mai ka Aina e mai, i ka hoopae ana iuka i ka ukana a kekahi kanaka eemoku o kona moku, me ka loaa ole mamua oka palapala ae a ka Luna Dute, a o kona hope paha, e hiki no ke hoopaiia ua kapena la ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he kanalima, aia no i ka manao o ka Luna Dute. (K. K. p. 565.)

22. Ina i hiki mai kekahi kanaka eemoku maluna o kekahi moku i ku mai ma kekahi awa komo o keia Aupuni, mai ka aina e mai, a ina e hoopae oia i kona ukana iuka nei, me ka loaa ole mamua o ka palapala ae a ka Luna Dute, a o kona hope paha, alaila, e hiki no ke hoopaiia ua kanaka eemoku la, ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he kanalima, aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 566.)

NO KA HOLO ANA'KU O NA MOKU.

23. E hiki no i ka moku, ina ua hana ka ona, me ka mea ia ia

ka olelo, no ka waiwai a me ke kapena, e like me na Kanawai a me na rula hooponopono, e pili ana i ke kalepa ana me na aina e, a me na Kanawai e pili ana i ke kepa ana o na luina Hawaii, e holo aku ke loaa ia ia, mai ka Luna Dute o ke awa mai, he palapala hookuu, meneia : (K. K. p. 574.)

Ko Hawaii Pae Aina.

PALAPALA HOOKUU.

Awa o ———, P. A. H.,
la —— o —— 18—.

Ke hoakaka aku nei keia palapala i ka moku o ——, o —— ke kapena e holo ana i ———, ua pono ia ia ke holo aku.

———— Luna Dute.

Na ka Luna Dute e haawi aku i ke kapena i palapala e hoakaka ana i na koina, i oleloia mahope ae nei.

24. Ina i holo ole kekahi moku, maloko o na hora he kanahakumamawalu, mahope iho o ka loaa ana o ka palapala hookuu, e hoakaka mai ke kapena ia mea, i ka Luna Dute o ke awa, o hoopaiia oia i ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he iwakaluakumamalima. Na ka Luna Dute no e kau i keia uku hoopai. (K. K. p. 575.)

25. Aole e loaa ka palapala hookuu i kekahi moku, ke ole i hoakakaia na koina kupono a pau ma ke keena oihana o ka Luna Awa ; a e hiki no i ka Luna Dute ke koi aku i ke kapena, a i ka agena paha, e hoike mai i ka palapala hookaa a ka Luna Awa, i maopopo ke kaa ana o ia mau koina. (K. K. p. 576.)

26. O ka mea makemake e lawe i ka aina e, i kekahi waiwai kalepa no ka aina e mai, e pono ia ia e waiho mai ma ka Hale Dute o ke awa kahi e malamaia'i ua waiwai la, i palapala hookomo no ia waiwai penei : (K. K. p. 577.)

PALAPALA WAIWAI PUKA AKU.

He palapala hoakaka i ka waiwai a ——, e manao nei e hooukа maluna o ka moku o —— ka inoa, a o —— ke kapena, e holo ana i ——, ua laweia mai ia maluna o ka moku o —— o —— ke kapena, mai —— mai, me ka manao e loaa ka uku hoihoi.

HOAILONA.	HELU.	NA OPE ME NA MEA MALOKO, E HOAKAKAIA KA NUI.	KUMU LILO.

AWA O ———, P. A. H.

Owau o ——, ke hoohiki nei au no ka waiwai i oleloia maluna, ua hooukaia mai maluna o ka moku o —— ka inoa, a o ——, ke kapena, mai —— mai, ua hookomo pono ia mai i keia awa; a ua

malamaia mamuli o ka olelo a ka Luna Dute, mai ka la —— o ——, 18—, aole e manaoia e hoopae hou iuka ma keia Pae Aina.

Kakauia, a hoohikiia i keia la —— o ——, 18—.

Imua o ———,

Luna Dute.

27. A ia waiho ponoia mai ka palapala hookomo no ka waiwai i manaoia e lawe hou aku, alaila, e haawi aku ka Luna Dute i palapala ae no ka hoouka ana maluna o ka moku i oleloia maloko o ka palapala hookomo, a na ka Luna Dute, a i ole ia, na kekahi mea ana i koho ai, e nana i ka hoouka ana o ka waiwai. (K. K. p. 578.)

28. Mamua o ka loaa ana i kekahi moku, ka palapala hookuu, na ke kapena e haawi mai i ka Luna Dute o ke awa, i papa helu o ka waiwai i hooukaia'ku maluna o ka moku, e kakauia malalo o ka olelo hoohiki, a e hoike pololei ana i ka waiwai me ka ukana a pau maluna, e hoakaka ana i na mea oloko o na ope, ka nui me ke kumu lilo, a e hoike okoa ana i ka waiwai o na aina e, me ka waiwai o uka nei, a me ka waiwai maalo, a e hoike ana hoi i na mea lako o ka moku, i laweia noloko ae o ka Hale Dute, me ka poe eemoku. (K. K. p. 579.)

29. Aole e pono i kekahi moku me ka waiwai e laweia'na i ka aina e, e ku ma kekahi wahi o keia Aupuni, ke ole ia he awa komo, koe na mea i oleloia ma ka Pauku 529 o ke Kanawai Kivila. A ina e haki kekahi moku i na olelo a keia pauku, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elima haneri; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 580.)

30. Ina e holo aku kekahi moku, iwaho o keia Aupuni, me ka loaa ole mamua o ka palapala hookuu, e hoopaiia ke kapena o ia moku, ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi tausani; aia i ka manao o ka Ahahookolokolo, a e hiki no ke hopu, a hoolilo, a kuai i ka moku, i mea e kaa ai keia uku hoopai. (K. K. p. 581.)

NO NA LUNA AWA, KA LAKOU HANA, ME KO LAKOU UKU.

31. Na ke Kuhina Waiwai, mamuli o ke koho ana a ka Luna Dute Nui, e hoonoho aku i Luna Awa, ma kela awa komo keia awa komo no na moku kalepa, i kupono i ka manao o ke Kuhina Waiwai, me ka Luna Dute Nui, a mamua o kona hapai ana i kana oihana, e haawi aku oia i ka Luna Dute Nui, i palapala hoopaa me na hope kupono i kona manao, no na dala aole emi mai malalo o ke tausani hookahi, e olelo ana e hana pololei oia

me ke paewaewa ole i na hana a pau i pili i ka Luna Awa, a e hoike aku me ka oiaio, a e uku pono aku i ka Luna Dute Nui i na dala a pau i loaa mai ia ia, e like me ke Kanawai. (K. K. p. 582.)

32. Na ka Luna Awa o Honolulu a me Hilo e ee aku maluna o kela moku keia moku e ku mai ana mai na aina e mai, mahope iho o kona komo ana mai iloko o ke Awa, e kuhikuhi aku i kahi e ku ai a e hoopaaia'i ka moku ; a e hoonee aku ia lakou i kela manawa keia manawa e like me ka mea e pono ai ; e nana i ka loaa ana i ke kapena o na rula hooponopono o ke awa, a e lawe mai i ka papa inoa o ka poe eemoku, i waihoia ma ke Keena Oihana o ka Luna Dute. Na ka Luna Awa e malama i na uwapo o ke Aupuni ma kona awa, a e ohi i ka uku o na uwapo. (K. K. p. 583.)

33. Na ka Luna Awa o Honolulu a me Hilo e hooponopono aku i ke ku ana, a me ka hoopaa ana i na moku kahiko apulu, na moku holo pili aina, na waapa, a me na mea e ae o ia ano malòko o ke awa ; a nana no hoi e hooko i na rula hooponopono a pau i pili i ke awa. (K. K. p. 584.

34. Aole pono i ka Luna Awa o Honolulu e hana i ka Oihana Pailota o ke awa. (K. K. p. 585.)

35. Na na Luna Awa e hooponopono i ka haawi ana i na palapala ae ma ko lakou mau awa, no ka hoouka ana, a no ka noho ana o na luina haole mauka nei, e like me ka olelo o na Kanawai ; a na ka Luna Awa e hai aku i ke pookela o na Makai ma kona awa, ke pau ka manawa i oleioia maloko o kekahi palapala ae noho mauka. (K. K. p. 586.)

36. E hiki no i ka Luna Awa o Honolulu a me ka Luna Awa o Hilo, e koi aku a e ohi i na dala ekolu no kela moku keia moku, ke ole ia he moku holo pili aina ana i ee ai, a me kona mau lilo no na waapa, me na kaula, a no na kanaka hana, ma ke ku ana a me ka hoopaa ana'ku i ka moku ; a ina i paa oia i ka hana maluna o ka moku a oi aku i na hora elua i ka manawa hookahi, alaila, e ukuia oia i hookahi dala no kela hora keia hora o ia manawa ; a no kela ee ana keia ee ana maluna e pono ai ka moku ke kii ia mai mahope o kona hoopaa mua ana i ka moku, e loaa no i ka Luna Awa ka uku, e like me ka uku mua ana. (K. K. p. 587.)

37. O ka uku o na Luna Awa ma nà awa e ae, e like no ia me

ka mea i hooholoia e ke Kuhina Waiwai, a me ka Luna Dute Nui. Aka hoi, e hiki no ia laua e hoole loa i ka uku, ke manao laua, he mea pono ole ke haawi i ka uku. (K. K. p. 588.)

38. E loaa no i na Luna Awa ka uku no ko lakou malama ana i na uapo ma ko lakou mau awa, aole hoi e oi aku i na hapahaneri he umi, i kupono i ka manao o ke Kuhina Kalaiaina, noloko ae o ke dala hoolimalima i loaa mai no ka uapo. (K. K. p. 589.)

39. Na na Luna Awa e hoike mai i ke Kuhina Waiwai, i kela hapaha keia hapaha makahiki, i na hana i hanaia ma ka lakou oihana, a me ka nui o ka uku i loaa mai ia lakou. (K. K. p 590.)

NO NA PAILOTA A ME NA LUNA EE MOKU, KA LAKOU HANA, ME KO LAKOU UKU.

40. Na ke Kuhina Waiwai, mamuli o ke koho ana o ka Luna Dute Nui e hoonoho i hookahi pailota, a oi aku paha, no na awa o Honolulu me Hilo a me Hanalei pakahi, a e noho no ia mau pailota ma ia oihana, oiai ka makemake o ke Kuhina Waiwai. E hiki no i kekahi o ua mau pailota la, ke loaa ia ia ka mai, a ina paha e hele ana ma kahi e no ka manawa pokole, e koho, me ka ae mai o ka Luna Dute o ia awa, i hope pailota, nana e hana i kana oihana, aka, maluna o ke pailota ka pono me ka hewa o ka hana ana a kona hope. (K. K. p. 591.)

41. Na kela pailota keia pailota no ke awa o Honolulu, e haawi aku i ka Luna Dute Nui, i palapala hoopaa me na hope kupono i kona manao, no na dala elima tausani, a e haawi hoi na pailota o na awa e ae i palapala hoopaa me na hope kupono, no na dala hookahi tausani, e olelo ana ia mau palapala hoopaa, e hana pololei ke pailota i na hana a pau a ke Kanawai i haawi ai ia ia: Aole oia e nana aku me ka oluolu, i kekahi hana kue i na Kanawai dute; a e noho mau oia me ka makaukau e alakai i na moku a pau, me ka poino ole iloko a iwaho o ke awa kahi i hoonohoia'i oia. (K. K. p. 592.)

42. Ina e haki kekahi pailota i kekahi olelo o kana palapala hoopaa, alaila, e hiki no i ka Luna Dute Nui, a i kekahi kanaka i loaa ka poino mamuli o ia haki ana, e hoopii maluna o ka palapala hoopaa, imua o kekahi Lunakanawai o kekahi Ahakakau, a e loaa no ia ia ka uku no kona poho e like me ka mea i hooholoia me na koina no ka hoopii ana; a e hiki hoi ke hoopuka i ka palapala ohi waiwai no ua mea hoopii la; aka, ina e ko ole ka mea hoopii, alaila, e hiki no i ka Lunakanawai e hooholo i ka

olelo hooholo, a e hoopuka i ka palapala ohi waiwai, no na koina ma ka aoao i hoopiiia a me ke kue i ka aoao hoopii. E hoomakaia ka hoopii ana maluna o kekahi palapala hoopaa o ia ano maloko o ka makahiki hookahi mahope iho o ka puka ana mai o ke kumu hoopii, aole hoi mahope o ka pau ana o ia makahiki. (K. K. p. 593.)

43. Ma ke ku ana mai o kekahi moku, me ka hae kahea pailota e lewa ana i kauia iluna, i kekahi pailota a mau pailota paha o ia awa, e holo koke aku i ua moku la, e lawe pu ana me ia i hae keokeo a i hae lenalena kekahi ; a e ninau aku oia no ke ola o ka moku a me ka poe maluna ; a ina i lohe oia a maopopo i kona manao ka pilikia ole no kekahi mailele, alaila, e ee oia maluna o ka moku ; aka, ina aole pela, aole pono ia ia ke ee maluna o ka moku. (K. K. p. 594.)

44. Ina ee ke pailota maluna o ka moku, e haawi aku oia i ke kapena i ka palapala hoike ola, i mea e kakau mai ai ke kapena i kona inoa ; a ina i kakau inoa oia, alaila, e kau koke ia ka hae keokeo ma ke kia nui, a e hiki no i ke pailota ke alakai mai i ua moku la iloko o ke awa ; aka, ina aole e kakau ke kapena i kona inoa ma ka palapala hoike ola, alaila, e haawi aku ke pailota ia ia i ka hae lenalena, a na ke kapena e kau ia hae ma ke kia nui, a e waihoia ka moku ma kahi kaohi i na moku mai, mawaho o ke awa, a e kuuia ka heleuma ma kahi a ke pailota i kuhikuhi aku ai. Ina e alakai mai kekahi pailota i kekahi moku iloko o kekahi awa o keia Aupuni me ke kue i na olelo a keia pauku, a me ke kue paha i kekahi o na rula i kauia e ka Papa Ola, a me ka ike paha i ke kumu e manao ai ua loaa kekahi mailele maluna o ka moku, alaila, e hoopaiia ua pailota la, ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elima haneri ; a e hiki no ke hopu a hoolilo no ke Aupuni, a kuai aku i kela moku keia moku i komo mai iloko o ke awa, ke ole i kakau ke kapena i kona inoa ma ka palapala hoike ola. (K. K. p. 595.)

45. Ina ua ike ke pailota, mahope o kona ee ana maluna o ka moku, he mailele malaila, aole oia e hoi hou mai iuka ; aole hoi he pono i kekahi kanaka o ka moku, a o kekahi o ka poe eemoku, ke holo mai iuka nei, a ke hooili mai i kekahi mea iuka, a e ee paha maluna o kekahi moku e ae me ka ae ole o ka Papa Ola, a o ka Luna Dute paha, o hoopaiia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elima haneri. (K. K. p. 596.)

46. Aole pono i kekahi pailota e hoopuka aku mawaho i kekahi moku i hoopaaia mamuli o ka palapala kauoha a kekahi Ahahookolokolo, a ke ole i loaa ia ia ka palapala hookuu, o hoopaiia ia pailota ma ka hooneleia i kona palapala hookohu, a ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi tausani. (K. K. p. 598.)

47. Penei ka uku ana i na pailota ; hookahi dala o ke kapuai e like me ka hohonu o ka moku iloko o ke kai, ma ka hookomo ana mai iloko o ke awa, a me ia no ka uku no ka hoopuka ana iwaho o ke awa ; no ke ku ana o ka moku mawaho o ke awa o Honolulu, ke ole i noho ke pailota maluna, no ka manawa oi aku i na hora he iwakaluakumamaha, he umi dala ; a ina e noho ka pailota maluna o ka moku, a oi aku i na hora he iwakaluakumamaha elima dala no ka la okoa no ka manawa oi. (K. K. p. 599.)

48. Ina o kekahi moku haole, a o kekahi moku Hawaii paha, e kalepa ana i ka aina e, e komo mai, a e holo aku ana paha ma kekahi awa i hoonohoia'i he pailota, me ka lawe ole i ke pailota e alakai ia ia, alaila, e hookuia na moku la i ka hapalua o ka uku mau i ke pailota. (K. K. p. 600.)

49. E komo no ka uku o na pailota, a me ko ka Papa Ola, iloko o ke koina o na awa, a e uku ia hoi e kela moku keia moku i ka Luna Dute o ke awa ; aole hoi, e pono ke haawi kekahi Luna Dute i ka palapala hookuu i na moku nei, aia kaa ia koina. (K. K. p. 601.)

50. E hoonohoia e like me ka hoonohoia ana o na pailota ma na awa o Lahaina, Kealekekua, Kawaihae a me Koloa, he luna, e kapaia ka luna ee moku, nana e ee aku maluna o kekahi moku haole a o kekahi moku Hawaii e ku mai ana mai ka aina e mai, mahope iho o kona ku ana mai ; e loaa ia ia ka palapala hoike Ola ; e hoike aku i na rula i paiia o ke awa, i ke kapena ; e loaa mai ka papa inoa o ka poe eemoku e waihoia'ku ma ke keena oihana o ka Luna Dute ; a e noho mau me ke makaukau e hana ma ke ano pailota, ke noiia mai. Nana no hoi e hai aku i na luna kupono o ke Aupuni, i na hana kue i na kanawai dute, a i na rula o ke awa ana i ike ai, a i manao ai e hana ia ana. (K. K. p. 602.)

51. Mamua o kona hapai ana i kana oihana, e haawi aku ka luna ee moku i ka Luna Dute Nui, i palapala hoopaa me na

hope kupono, no na dala elima haneri, e olelo ana e hana pono ka luna ee moku me ka pololei i na hana a pau a ke Kanawai i haawi ia ia, aole oia e nana aku ma ka oluolu i na hana kue i na kanawai dute ; a e hai aku ana oia i na luna kupono o ke Aupuni no na hana kue i na Kanawai, a i na rula o ke awa ana i ike ai e hana ia ana. (K. K. p. 603.)

52. E loaa i ka luna ee moku, no kela moku keia moku ana i ee aku ai, elima dala (ua komo malaila ka uku pailota ina ua hana oia ma ia ano) a e ukuia ia mau dala i ka Luna Dute o ke awa, mamua o ka loaa ana o ka palapala hookuu i ka moku. (K. K. p. 604.)

MOKUNA LXIX.

HE KANAWAI E KOKUA ANA I NA HALE MAI NO NA LUINA HAWAII I LOAA I KA POINO A I KA MAI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka auhau maluna o na eemoku e hiki mai ana, i mea kokua i ka Hale mai o na luina Hawaii.

2. E hoike mai na Luna Dute i na loaa mamuli o keia Kanawai.

3. Ka hoopai o na Kapena moku ke hookuu i uka i na ee moku me ka uku ole i keia auhau.

1. O kela ee moku keia ee moku e hiki mai ana ma kekahi awa o keia Aupuni, mai ka aina e mai, e auhau ia lakou elua dala pakahi, i mea kokua i ka Hale Mai no na luina Hawaii, e ukuia i na Luna Dute o kela awa keia awa, mamua o ka haawi ana ia lakou i ka palapala ae noho e like me na Kanawai e noho nei a me na olelo o ke Kanawai Kivila no ia mea e hoolahaia ana ma keia hope. (K. K. aoao 321.)

2. E hoike kela Luna Dute keia Luna Dute i kela hapaha makahiki keia hapaha makahiki i na loaa mamuli o keia Kanawai i ke Kuhina Waiwai, ma ke ano i hoakakaia e na Kanawai e noho nei, a e malama ke Kuhina Waiwai i na dala i loaa, a kikoo ia mai e ke Kuhina Kalaiaina, e like me ke kuhikuhi ana o ke Kanawai Kivila i pili i ka auhau no ka Hale Mai, maluna o na luina Hawaii.

3. Ina i hookuu mai kekahi kapena moku i kekahi ee moku, a hoopae mai paha i kona ukana ma kekahi awa o keia Aupuni; me ka uku ole i ka auhau i hai mua ia; e hooukuia oia i kela auhau, me ka hoopai pu ia i ka hoopai, aole emi mai i na dala he umi, aole e oi aku i na dala he kanalima; na ka Luna Dute e kau i keia hoopai, a i manao oia he pono e hiki no ke hopu a hoolilo aku i na ukana o ua eemoku la. O na uku hoopai a pau i loaa mai malalo o keia Kanawai, e lilo no ma ke ano kokua i na Hale Mai.

MOKUNA LXX.

NO KE PALE ANA I NA DUTE, A NO NA HANA KOLOHE E AE E KUE ANA I NA KANAWAI DUTE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke ano o ke pale ana i na Dute, na hoopai.

2. E hiki ke hopu i ke kanaka manaoia ua pale hewa i ke dute, me ka palapala hopu ole.

3. Na ka mea i hoopiia, e hoomaopopo mai i ka hookomo pono ana o na waiwai.

4. Ukana, waiwai e ae ua hoopae ia iuka me ka palapala ae ole—lilo no ke Aupuni.

5. Na waiwai i loaa iloko o ka ukana o kekahi.

6. Ka waiwai hookomo pono oleia, hiki ke hopuia maluna o ka aina a ma ka wai paha.

7. No ka ee ana aku o ka luna ee moku, e huli a e nana.

8. Ka huli ana o na makai, i ka waiwai i manao ia ua huna ia.

9. Ka palapala hopu a huli no na waiwai i manao ia ua huna ia—kana hana ke kue ia oia.

10. E hiki i ka Luna Dute, ke kahea i na makai e kokua—ka hoopai o ka makai ke hoole.

11. Ka hoopai maluna o kela keia mea, ke kue i ka luna o na hana o ke Aupuni.

12. No na hoopii, ma ke kue ana i na kanawai dute.

13. Ka waiwai i hopuia, na ka luna dute e malama—ka palapala hoopaa a ka mea nona ka waiwai, mamua o ka haawi ana'ku ia ia.

14. Ma ka hoopau ana i ka palapala hoopaa.

15. Ke kudala ana o ka waiwai mahope o ka hoolilo ana no ke Aupuni.

16. Ka hoolaha ana o ka hopu ana i ka waiwai.

17. Ke dala a pau o ka waiwai kudala ia, e hoihoi i ka lima o ka Luna Dute nui.

18. Ka mahele ana o ke dala o ka waiwai i hoopai ia.

19. Ka hoolilo ana i hoike i kahi kanaka nona kahi hapa.

20. Ka poe kuleana iloko o ke dala, e hoike mai ma ka palapala imua o ka Luna Dute nui, ma ka hoohiki.

PAUKU 21. E ukuia kela mea keia mea malalo o ke Kanawai, e like me ka pono.

22. Aole no e hooleia ka hapa no ka noho luna ana o ke Aupuni, aole no he aeia mamuli o kona noho luna ana—ka hapa o ka Luna Dute nui.

23. Ka hopu ana o na wai ona—e kudala ia me ka uku pu i ke dute—lilo kahi hapa o ia dute no ka poe nana i hopu ia rama.

24. No ka hooholo ana o ka Aha ma ka waiwai i hopu ia—aole hiki ke hoopiiia ka mea nana e hopu.

25. Ke ano kupono ma ka hoopii ana.

26. Ka hoopaa ana me ka hookuu ana i ka waiwai.

27. Ka wa kupono e hoomaka ai na hoopii.

28. Ka wa kupono e hoopuka ai na palapala hopu—hiki ke hookuu ke haawi mai i palapala hoopaa.

29. Ka mana o na Lunakanawai Hoomalu me na Lunakanawai Apana.

30. No ka hoopii ana i kekahi Aha maluna.

31. Hoopaahao ia ma ka hana oolea ke uku ole ia mai ka hoopai dala.

32. Ka lawe ana o kahi Luna Aupuni i ka uku kipe—ka hoopai—ka hoopai o ka poe haawi ia ia i ka uku kipe.

33. Ke ano o na hua olelo "waiwai," "ukana," "a mea kuai ano kalepa."

34. Ka hana a ke Kuhina waiwai, ma ke kau ana i na rula e pili ana i ka ohi ana o ke dute.

35. Ka mana o ke Kuhina waiwai ma ka hoemi ana a me ka hoopau loa i na dute—ka hoopai—hiki no ia ia ke hoopau i ka hoopii.

1. O kela kanaka keia kanaka nana i hana, a kokua paha, i ka hookomo ana, a lawe ana mai, a hoopae ana mai iuka nei, i kekahi waiwai, ukana, a mea kuai ano kalepa i kupono i ka uku dute. me ka uku ole, a hoopaa ole paha i ka uku ana i na dute; a o ka mea nana i kakau a hooholo ma ka hale dute, a hoike paha malaila, me ka manao e hooholo, i kekahi palapala kumu waiwai, i hanaia me ka hoopunipuni, me ke apuka, a me ke kolohe paha, a me ka poe a pau i kokua ia ia, e manaoia lakou he poe pale hewa i na dute, a ke hoomaopopo ia ko lakou hewa, e hoopaiia lakou pakahi ma ka uku hoopai, aole emi mai malalo o na dala he kanalima, aole hoi oi aku i na dala hookahi tausani; a i ole ia, e hoopaahaoia ma ka hana oolea aole oi aku i na

makahiki elua, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo: A o ka waiwai, ka ukana, me na mea kuai ano kalepa a pau, i pale hewa i ke dute pela, a i hanaia me ka manao pale hewa i ke dute, a me ka moku a lakou i laweia mai ai, a pale i ke dute a me ka manao pale dute paha, me kona mau waapa, kaula, a mau mea lako a me na waapa e ae, na moku me na mea o ia ano a pau, i pili, a i hana kokua ma ia pale dute ana, a hana ana, me ka manao pale dute, e lilo maoli ia mau mea a pau, a e hiki no ke hopu a e hoolilo, a e kuai aku i pomaikai no ke Aupuni Hawaii. (K. K. p. 655.)

2. E hiki no i kekahi, he Luna Makai, a i kekahi luna o ka oihana dute, me ka palapala hopu ole, e hopu i kekahi kanaka i oleloia, a i manaoia paha ua pale hewa i ke dute, a ua hana paha me ka manao e pale hewa i ke dute, a e kaohi ia ia a hiki i ka manawa kupono e laweia imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu, a Lunakanawai e ae paha, no ka ninau ana. (K. K. p. 656.)

3. He mea mau, ina e hoopiiia kekahi kanaka no ke pale hewa ana i ke dute, a me ka hana ana paha me ka manao e pale hewa i ke dute maluna o kekahi waiwai, ukana, a mea kuai ano kalepa paha, alaila, na ka mea i hoopiiia e hoomaopopo mai i ka hookomo ana o ia waiwai, a ukana, a mea kuai ano kalepa paha, e like me na Kanawai, a i ka uku ana i na dute i kauia mamuli o na Kanawai. (K. K. p. 657.)

4. O ka ukana a pau o ka poe ee moku, me ka waiwai e ae a pau e dute ole ia, ina e hoopae ia mai iuka me ka hana ole i ka palapala hookomo, a me ka loaa ole o ka palapala ae, e lilo maoli no ia, a e hiki no ke hopu a kuai aku. (K. K. p. 658.)

5. Ina e loaa kekahi mea ku i ke dute maloko o ka ukana a kekahi, aole hoi i oleloia e ka Luna Dute i ka wa i hoikeia ka palapala hookomo no ua ukana la, e lilo maoli no ia mea; a e hookuia hoi ka mea nana ua ukana la, e like me ka palima o ke kumukuai o ia mea. (K. K. p. 659.)

6. O na moku a pau, na waapa, ka waiwai, ukana, mea kuai ano kalepa, me ka waiwai e ae, kupono i ka hooliloia, e hiki no ke hopu ia mau mea ma kela wahi keia wahi, e kekahi Luna Dute, a luna e ae o ka Oihana Dute, a e kekahi mea i hoohanaia ma ka hoopakele ana, i ke pale hewa ana i na dute, a e kekahi Makai Nui, makai a luna makai paha; a o ka waiwai a pau i

hopuia e kekahi mea o ae, aole he Luna Dute e haawi kokeia ia waiwai i ka Luna Dute e noho kokoke ana ma kahi i hopuia'i ua waiwai la. (K. K. p. 660.)

7. E ku no i ke Kanawai i kekahi Luna Dute, a Luna e ae o ka Oihana Dute, e ee aku iluna o kekahi moku, a e huli a nana i ka wa e komo mai ana a e holo aku ana paha ka moku, a i kekahi manawa e ae, a ia luna e manao ai he pono. (K. K. p. 661)

8. E ku no i ke Kanawai na kekahi Luna Dute, a na kekahi Luna e ae o ka Oihana Dute, i hoohanaia ma ka hoopakele ana i ke pale hewa ana i ke dute, a na kekahi Makai Nui, luna makai a makai paha, e ee aku maluna o kekahi moku, ke loaa ia ia ke kumu e manao ai ua hunaia kekahi waiwai ku i ke dute maluna o ua moku la, a ma kona hoike ana i kana palapala hookohu, e hiki no ia ia ke huli a hopu, a hoopaa ia waiwai. (K. K. p. 662.)

9. Ina e manao kekahi Luna Dute, a Luna e ae paha o ka Oihana Dute, a o kekahi Makai Nui, luna makai, a makai paha, ua hunaia kekahi waiwai i pale hewa i ke dute, maloko o kekahi hale, halekuai, keena lua, halepapaa, keena moku kahiko apulu, a wahi e ae paha, alaila, ma kona noi ana'ku i kekahi Lunakanawai, e hoakaka ana me ka hoohiki i na mea kupono i ka manao o ka Lunakanawai, e loaa no i ua luna la, he palapala kaucha, e komo iloko o ka hale, halekuai, keena lua, halepapaa, keena moku kahiko apulu, a wahi e ae, a malaila e huli a e hoopaa i ka waiwai o ia ano, a ina e keakeaia oia, e hiki no ia ia ke wawahi i na puka komo, na pahu, na pahu lole, a ukana e ae, a e hopu a lawe aku i ka waiwai pale hewa i ke dute, a e waiho a hoopaa ia waiwai iloko o ka lima o ka Luna Dute, e noho kokoke ana i kahi i hopuia'i ka waiwai. (K. K. p. 663.)

10. E hiki no i kekahi Luna Dute, a luna e ae paha o ka Oihana Dute, ke manao oia pela, e koi aku i kekahi Makai Nui, makai, a luna makai paha, e kokua mai ia ia ma ka huli ana, a i ka hopu ana paha ; a ina e hoole ka makai aole oia e kokua pela, alaila, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elima haneri, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 664.)

11. Ina e keakea, e kueia, a hoopilikiaia kekahi Luna Dute, luna o ka oihana, a luna e ae, a o kekahi mea e ae paha e kokua ana ia ia i ka hooko pono ana i kana oihana, ma ka huli ana a hopu ana paha, a ma kekahi hana e ae, e kekahi kanaka, o kela

mea keia mea nana i keakea kue, a hoopilikia pela, a o ka mea nana i kokua ma ia hana hewa, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole emi mai malalo o na dala he kanalima, aole hoi oi aku i na dala hookahi tausani, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 665.)

12. E hiki no i ka Luna Dute Nui, a i kekahi Luna Dute e ae paha, a kauoha aku e hoomakaia ka hoopii, ma kona inoa iho, no ka pomaikai o ke Aupuni Hawaii, no ka haki ana i kekahi olelo o kela kanawai keia kanawai e pili ana i ka oihana dute. (K. K. p. 666.)

13. O na moku, me ka ukana a me ka waiwai e ae a pau i hopuia, e waihoia ia mau mea iloko o ka lima o kekahi luna dute, a luna e ae o ka oihana dute, a hoomaopopoia ka hoolilo a me ka hoolilo ole ia. Aka hoi, ina e noi mai ka mea kuleana iloko o ia moku, ukana, a waiwai e ae paha, e haawiia ia mea ia ia, alaila, e hiki no i ka Ahahookolokolo ke koho aku i na kanaka ekolu, nana e koho malalo o ka hoohiki, i ke kumukuai o ia waiwai, a na ka mea kuleana e uku no ia hana ana; a, ina ma ka hoike ana mai o ka olelo koho, e haawi mai ka mea kuleana i palapala hoopaa me na hope elua kupono, i ka manao o ka Ahahookolokolo no ka uku ana i ka Luna Dute i ke dala e like ka nui me ke kumukuai i kohoia, a ina e hoike mai oia i ka palapala hoike no ke kaa ana, a no ka hoopaa ana paha o na dute, alaila, e haawiia'ku ia waiwai ia ia. (K. K. p. 667.)

14. Ina ma ka hookolokolo ana, ua hooholoia no ka mea koi mai ka waiwai i hopuia, alaila, e hoopauia ka palapala hoopaa; aka, ina i ko ole oia, alaila, e waiho mai oia maloko o ka Ahahookolokolo, mawaena o na la he iwakalua mahope iho o ka hooholo ana, ke dala e like ka nui me ke kumukuai i kohoia a me na koina, a i ole ia, e hoopaa kokeia ka olelo hooholo maluna o ka palapala hoopaa, ma ke noi ana imua o ka Aha, a imua paha o kekahi Lunakanawai ma ke keena. (K. K. p. 668.)

15. O ka waiwai a pau e waiho ana iloko o ka lima o kekahi Luna Dute, a o kekahi luna e ae paha o ka Oihana Dute, mahope o ka hoolilo ana no ke Aupuni, e kuai kudalaia ia waiwai, me ka hoolaha nae mamua i ka manawa a me kahi e kudala ai, e like me ke kuhikuhi ana o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 669.)

16. He mea mau, ina i hoohuiia kekahi waiwai mamuli o kekahi Kanawai e pili ana i ka ohi dute, alaila, e hoolahaia ia hopu

ana maloko o ka nupepa o ke Aupuni, a ina aole maloko o na la he iwakalua mahope iho o ka la i hoolahaia'i, e hoike mai ka mea mai ona mai i ka waiwai i laweia'i, a o ka mea paha nona maoli ka waiwai, a o kekahi mea paha ana e koho ai i ka mea nana i hopu, a i ka Luna Dute paha, i kona manao e koi i ka waiwai, alaila, e manaoia ua waiwai la, ua lilo no ke Aupuni, a e kuai kudalaia'ku e like me ia. (K. K. p. 670.)

17. O ke dala a pau i loaa mai no ka waiwai i lilo no ke Aupuni, a i kudalaia no ka haki ana i na Kanawai Dute, mahope o ka unuhi ana i ka uku hapahaneri kupono no ke kudala ana, a me na lilo e ae a pau ; a o na uku hoopai a pau i kauia no ka haki ana i kekahi Kanawai e pili ana i na dute, mahope o ka unuhi ana i na koina o ka Ahahookolokolo, e ukuia ia mau mea i ka Luna Dute Nui. (K. K. p. 671.)

18. E maheleia ke dala i loaa mai no na mea i hooliloia, a me na uku hoopai, me na hoopai ana mamuli o na Kanawai Dute, mahope o ka unuhi ana i na koina, me na uku ku i ke Kanawai, e like me ka olelo o ka Pauku maluna ae nei, penei :

E haawiia kekahi hapalua e ka Luna Dute Nui, i ke Kuhina Waiwai, i pomaikai no ka Waihona Dala o ke Aupuni ; hookahi hapaha i ke kanaka nana i haawi mai i ka olelo kuhikuhi pono no ka hopu ana, a no ka hoopii ana paha, a hookahi hapaha i ka mea nana i hopu, a e hoomaka i ka hoopii. Ina aole mea e ae, o ka mea wale no nana i hopu, a i hoomaka i ka hoopii paha, nana i koi mai i kekahi hapa no kona kuhikuhi ana, alaila, e haawiia ka hapalua i ka mea nana i hopu, a i hoopii paha. (K. K. p. 672.)

19. E hiki no ke ku mai kekahi kanaka nona ke kuleana iloko o kekahi hapa o ka mea i hooliloia, a o ka uku hoopai, a e hoopai ana paha, i hoike ma ka hookolokolo ana ; aka, ina pela ka hana ana, e lilo no kona hapa o ka mea i hooliloia, a o ka uku hoopai a o ka hoopai ana paha, na ke Aupuni. (K. K. p. 673.)

20. O kela mea keia mea nona ke kuleana iloko o kekahi hapa o ka mea i hooliloia, a o ka uku hoopai paha, e hoike oia no ia kuleana ma ka palapala i hoohikiia, i ka Luna Dute Nui maloko o na la he iwakalua mahope iho o ka la i hopuia'i ka waiwai, a mahope paha o ka la i hooholoia'i ka hoopai ana, a i ole ia, e lilo no kona kuleana. (K. K. p. 674.)

21. Na ka Luna Dute Nui e uku aku i ka poe mea kuleana, e

like me ko lakou mau pono ma ke Kanawai, a e like hoi me kona hooholo ana; aka, e hiki no i kekahi mea hoohalahala ke hoopii hou ae, i ke Kuhina Waiwai, maloko o na la he umi, mahope iho o ka hooholo ana a ka Luna Dute. (K. K. p. 675.)

22. Aole e loaa i kekahi Luna, kekahi hapa o ka mea i hooliloia, a o ka uku hoopai, a o ka hoopai ana, no ka haki ana i na Kanawai Dute, mamuli o kona noho luna ana; aole hoi e hoole ia ke kuleana o kekahi iloko o kekahi hapa, no ka mea, he luna oia a'ua loaa ia ia ka uku makahiki; aka hoi, ina ma kekahi manawa e koi mai ka Luna Dute Nui i kekahi hapaha alaila, e waihoia kona palapala koi imua o ke Kuhina Waiwai, a nana no e hoolohe a e hooholo no ia koi ana, aole hoi e hiki ke hoopii hou ae. (K. K. p. 676.)

23. O na waiona a pau i hopuia a i hooliloia no ke Aupuni no ka haki ana i na Kanawai Dute, e kuaiia lakou maloko o ka Hale Papaa o ke Aupuni, a e hiki no ke lawe houia ma ka aina e, a i ole ia, e hookomo i mea inu mauka nei, ke ukuia na dute ku i ke Kanawai, me he mea la ua laweia mai me ke kue ole i na Kanawai; a e loaa no i kekahi kanaka, a mau kanaka paha nona ke kuleana iloko o kekahi hapa o ke dala i loaa mai, no na waiona i hooliloia, a i kuaiia kekahi hapa like iloko o ke dala dute, i ukuia mai no ia waiona. O ka waiwai e ae a pau i hopu ia, a i hooliloia pela, e kuaiia'ku no ia me ka manao ole i na dute. (K. K. p. 677.)

24. Ina ma kekahi hoopii ana no ka hoolilo ana i kekahi moku, ukana a waiwai e ae, ua hooholoia ua ko ka mea nana i koi mai i ka waiwai, a ina e maopopo i ka Aha, a i ka Lunakanawai paha nana i hookolokolo ia hihia, he kumu ano pono no kona hopuia ana, alaila, na ua Aha la, a Lunakanawai la e hana i ka palapala hoike no kona manao pela, a i hanaia pela, aole e loaa na koina o ka hoopii i ka mea nana i koi mai i ka waiwai, aole hoi e hiki ke hoopii i ka mea nana i hopu, a i hoopii e hoolilo ai no kona hopu ana a hoopii ana paha. Aka, e hoihoi kokeia aku ka moku, a o ka waiwai e ae paha mahope o ka hooholoia ana o ka olelo hooholo i ka mea nana i koi mai, a i kona hope paha. (K. K. p. 678.)

25. O na hoopii ana a pau e hanaia me ka manao e loaa mai ka olelo hooholo no ka hoolilo ana a no ke kuai ana'ku i kekahi moku, waapa, ukana a waiwai e ae paha, e hiki no ke hana ia

hoopii imua o ka Aha Kiekie, a o kekahi Aha Kaapuni, a imua paha o kekahi Lunakanawai o ka Aha Kiekie, a o ka Aha Kaapuni paha ma kona keena, a na lakou wale no ka mana e hookolokolo a e hooholo i na hihia o ia ano. Aka hoi, e hiki no i na Lunakanawai Hoomalu ke hookolokolo a hooholo i na hihia o ia ano, ke ole i oi aku ke kumukuai o ka waiwai i hoopiiia mamua o na dala elima haneri. (K. K. p. 679.)

26. E paa no ka hoolilo ana i kekahi waiwai no ka haki ana i kekahi olelo o na Kanawai Dute, mai ka wa i hanaia'i ka hewa, aole hoi e nele ka hoolilo ana ma ke kuai ana, a ma ka hana e ae paha me ka waiwai, mahope o ia manawa. (K. K. p. 680.)

27. O na hoopii ana a pau i kekahi kanaka, moku, ukana a waiwai e ae paha, no ka haki ana i kekahi olelo o na Kanawai Dute ; a o na hoopii ana a pau i kekahi Luna o ka Oihana Dute, a kanaka e ae paha, no kekahi hana, ana i hana ai mamuli o na Kanawai Dute, e hoomakaia ia mau hoopii ana a pau maloko o na malama eono, mahope iho o ka ike ana ia haki ana a hana ana paha. (K. K. p. 681.)

28. Ina e waihoia mai kekahi palapala hoopii i hoohikiia imua o kekahi Lunakanawai, e olelo ana, ua kue kekahi kanaka i ka olelo o na Kanawai Dute, a e hoakaka ana i kekahi mau mea kupono i ka manao o ua Lunakanawai la, e hiki no ia ia ke hoopuka aku i palapala hopu no ua kanaka la, e kauoha ana e lawe ia mai oia imua o kona alo no ka ninaninau ana. A pau ka ninaninau ana, ina e manao ka Lunakanawai ua loaa ke kumu pono e manao ai oia mamuli o na mea i hoikeia imua ona, e hoahewa ia ana ka mea i hoopiiia ke hookolokoloia imua o ke jure, alaila, e hookomo oia i ka mea i hoopiiia iloko o ka Hale paahao, malaila e noho ai, a hiki i ka wa hookolokolo imua o ka Aha Kiekie, a o ka Aha Kaapuni paha, ma ke kau hookolokolo e hiki mai ana. Aka hoi, e hiki no ke hookuu aku i ka mea i hoopiiia, ke haawi mai oia i palapala hoopaa me na hope kupono elua, i aeia e ka Lunakanawai, e olelo ana e uku no oia i ka uku hoopai a ka Ahahookolokolo e hooholo ai, ke hoomaopopoia kona hewa, a i ole ia, e olelo ana, e hele pololei mai oia i ka manawa hookolokolo, a e pane mai no ka hoopii ana. A eia hoi kekahi, aole e manao ia kehahi olelo o keia Pauku he mea keakea i ka mana hookolokolo o na Lunakanawai Hoomalu, ma ka hoopii ana no ke pale hewa i ke dute, a me na hewa e ae e like me ka olelo o ka Pauku malalo ae nei. (K. K. p. 682.)

29. He mana ko na Lunakanawai Hoomalu a me na Lunakanawai Apana ma kela wahi keia wahi o ke Aupuni, e hookolokolo a e hooholo i na hihia a pau no ka hoopiiia o kekahi kanaka no ke pale hewa i ke dute, a no ka hana ana paha me ka manao e pale hewa i ke dute, a me na hewa e ae e kue ana i kekahi olelo o na Kanawai Dute, ke ole i oi aku ka nui o ka uku hoopai, mamua o na dala elima haneri. (K. K. p. 683.)

30. Ina e makemake kekahi kanaka i hoopiiia a i hoahewaia no kekahi hana kue i na Kanawai Dute, e hoopii hou ae ; alaila, e hookaa mua oia i na koina me ka uku hoopai, a i ole ia, e haawi mai i palapala hoopaa no ia hookaa ana i kakau inoaia e na hope elua a keu aku paha, i kupono i ka manao o ka Ahahookolokolo nana i hookolokolo. (K. K. p. 684.)

31. O kela kanaka keia kanaka i hoopaiia ma ka uku hoopai, no ka haki ana i kekahi olelo o na Kanawai Dute, ke ole oia e hookaa i ka uku hoopai, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aia a hookaa, a kalaia paha ka uku hoopai ; a i ole ia, aia like ka nui o ke kumu hoolimalima no ka hana ana me ka nui o ka uku hoopai. (K. K. p. 685.)

32. Ina e hoopii kekahi Luna i kekahi waiwai mamuli o ka manao kolohe i aelikeia me ka mea ia ia ka waiwai, a ina e hoihoi aku oia, a hana paha i ka olelo aelike no ka hoihoi ana'ku, a no ka hopu ole i kekahi moku, waapa a waiwai e ae paha i kupono ke hopu ia ; a ina paha e lawe oia i kekahi ukana kipe, makana, mea haawi wale ia ; a uku no ka hana ole ana i kana hana, e hoopaiia oia no kela hewa keia hewa ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elua tausani ; a e lilo hoi oia i kanaka kupono ole no na hana a ke Alii ma kekahi Oihana o ke Aupuni ; a ina e haawi aku kekahi kanaka i ka uku kipe, makana wale, a uku paha i kekahi luna, a ina e hana oia i kekahi olelo aelike no ka hana hewa me kekahi luna, alaila, ina i aeia a i ae oleia paha kona manao no ka uku ana a no ka hana hewa ana, a ina i hookoia, a hooko oleia paha ia manao a olelo aelike paha, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elua tausani. (K. K. p. 686.)

33. Ma na wahi a pau i hookomoia na huaolelo, "waiwai," "ukana," "mea kuai ano kalepa," a o kekahi paha o ia mau huaolelo maloko o keia Mokuna, e manaoia no, ua komo malaila ka waiwai a pau o kela ano keia ano. (K. K. p. 687.)

34. No ke Kuhina Waiwai ka mana, i kela manawa keia manawa, e hana, e hoololi, a e hana hou i na rula hooponopono no ka ohi ana i na dute, a no ka hana ana ma na Hale Dute ana e manao ai he pono, ke kue ole ia mau rula me kekahi Kanawai, a e hoolahaia na rula maloko o ka Nupepa o ke Aupuni e ua Kuhina Waiwai la. (K. K. p. 688.)

35. O kela kanaka keia kanaka i hoopaiia ma ka uku hoopai, hoouku, a hoolilo paha, no ka haki ana i kekahi olelo o na Kanawai Dute, a i ole ia, ina he kuleana nona iloko o kekahi moku, a mea kuai ano kalepa i ku i ka hopu ia, a i ka hooliloia, a i kekahi pilikia paha, e hiki no i ua kanaka la ke waiho aku i palapala nonoi imua o ke Kuhina Waiwai e hoakaka ana i ke ano o kona pilikia, a e noi aku ana e hoomamaia, a e kalaia paha, alaila, e hiki no i ke Kuhina Waiwai ke hoomama, a e kala paha i ka uku hoopai, hoolilo ana, hoouku, a e hoopau i ka pilikia e ae, a i kekahi hapa o ia mau mea, a e hiki no hoi ia ia ke kauoha aku e hoopauia ka hoopii ana no ia uku hoopai, hoouku, a hoolilo ana no na kumu ana e manao ai he pono. (K. K. p. 689.)

MOKUNA LXXI.

NO KA HOOLIMALIMA ANA, A ME KA HOOKUU ANA I NA LUINA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na moku e holo ana i ka aina e, e kepa a hookuu i na luina ma Honolulu, Lahaina, a me Hilo wale no.

2. Ka palapala ae no ka malama i na Hale Kepa Luina, no Honolulu, Lahaina a me Hilo.

3. Ka uku o ka palapala ae—a me ke ano o ka palapala hoopaa.

4, 5. Ma ka hoopii ana no ka haki ana o ka palapala hoopaa.

6. Ka palapala ae o ka Luna Awa.

7. Ka hoopai o ke kepa ana i kekahi luina haole, me ka palapala ae ole—hiki i na kapena ke kepa i ko lakou mau luina.

8. Ka hookuu wale ana i kekahi luina, me ka ae ole mai o ka Luna Awa.

9. No ka palapala ae e noho kekahi luina i uka i kanaono la.

10. Ka hookuu ana o na luina mai na moku Hawaii mai, oiai e holo ana lakou i ka aina e, a mai na moku aole Kanikela maanei.

11. I ka wa manaoia ka luina haole he mahuka.

12, 13. No ka uku ole ana o na luina i na aie.

14. Ka hoopai ke kepa ana i kekahi luina Hawaii, me ka ae ole mai o ke Kiaaina.

15. Ka palapala hoopaa no ke kepa ana i na luina Hawaii, maluna o na moku haole. A maluna ae o na moku Hawaii e holo ana i ka aina e.

16. Na ke Kiaaina e hoopii ke haki ka palapala hoopaa.

17. Ma ke kepa ana o na luina Hawaii, e kakau inoa ke Kiaaina kona ae ma ke kua o ka palapala aelike.

18. Ka auhau kino o ka luina Hawaii, ukuia e ke kapena, aole laweia mailoko mai o ka uku o ka luina.

19. Ka hookuu ana o na luina Hawaii ma ka auhau kino.

20. Na lilo o ke kepa a me ka hookuu, aole na ka luina Hawaii e uku.

PAUKU 21. Ka uku o na luina, kakau ole i ka inoa ma ka palapala aelike.

22. No na Luna Kepa ka hana imua o ko lakou alo.

23. E haawi lakou i mau palapala hoopaa.

24. E hoike na kapena moku, he palapala hoike no ka aie 'a me ka uku o na luina imua o na luna kepa.

25. E kokua na luna kepa i na luina Hawaii.

26. Ka loihi o ka manawa e kepa'i.

27. Ka oihana o ka luna kepa, e hoihoi na palapala hoopaa, e ku ana i ka hoihoi ana mai o na luina Hawaii ma ka pau ana o ka manawa i oleloia.

28. Ka hana o ka luna kepa, ma ka make ana o kekahi luina Hawaii.

29. Ma na hihia ma ka hooponopono ana o ka uku o na luina Hawaii.

30. Ka uku o na luna kepa.

31. Ma ka paa ole ana o ka hoolimalima.

32. No ka palapala hoike a ka luna kepa imua o ke Kuhina Kalaiaina.

33. Ma ke ku ana mai o kekahi moku Hawaii mai ka aina e mai, e hoike pololei mai i ka nui o na luina oluna—ka auhau laweia mailoko mai o ko lakou uku.

34. E hoike mai na kapena o na moku holo pili aina, i ka nui o na luina hoohanaia imua o ka Luna Dute Nui—ka auhau laweia mailoko mai o ka uku o ia poe luina.

35. Ka hoopai o ka hoohiki wahahee mai.

36. Ka hoike ana mai o kela keia Luna Dute, i kela me keia hapaha makahiki—Na dala loaa malalo o keia Kanawai.

37. Ka hoolilo ana kekahi mau dala, i mea kuai i wahi kukulu hale mai no na luina.

38. No ka hana ana i ka aelike me ka Kuhina Kalaiaina no kukulu i hale mai nui, i wahi e malama ai na luina mai o Hawaii nei.

39. E malama pono na ona, na agena, a me na kapena i keia Kanawai.

40. E loaa mua ka ae o ke Kiaaina, mamua o ka hana ana i ka aelike me ka luina Hawaii—ka hoopai.

1. Aole e ku i ke Kanawai ke kepa a ke hookuu ke kapena, a o kekahi alii paha o ka moku haole, a moku Hawaii i holo ma ka aina e, i kekahi luina, a mea e ae i hoohanaia maluna o kona moku, ma kekahi wahi e ae maloko o ko Hawaii Pae Aina, ma

Honolulu, a ma Lahaina, a me Hilo wale no, o hoopaiia ia kapena, a alii moku paha, ma ka uku hoopai aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 129.)

2. Na ke Kuhina Kalaiaina, e like me kona manao iho he pono, e haawi i kela a me keia kanaka a mau kanaka paha i kakau mai i kona noi ana, i ka palapala ae e malama i hale kepa luina haole no ka makahiki hookahi ma ke kulanakauhale o Honolulu, Lahaina, a me Hilo, oiai nae hoi, aole no e emi malalo o elua palapala ae e haawiia no ke awa o Honolulu. A ina hoi ma kekahi manawa ua ikea he hui hana mawaena o na mea i loaa ka palapala ae malalo o keia Kanawai, alaila, e laweia ko lakou palapala ae, a me ko lakou mau palapala hoopaa. (1864, aoao 4.)

3. Mamua o ka haawi ana i ka palapala ae no ka hale kepa luina, e uku mai ka mea nana i noi ia palapala ae, i ke Kuhina Kalaiaina i ekolu haneri dala ina no Honolulu ka palapala ae, a he kanalima dala ina no Lahaina, a no Hilo paha ka palapala ae; a me ka palapala hoopaa me na hope kupono i ka manao o ke Kuhina, no na dala elua tausani; no kona koi ole aku i ka uku e oi ana i na dala ekolu no ke kepa ana i kekahi luina, a i ka hapahaneri e oi ana i na hapahaneri he umi o ke dala uku mua; no kona ku ana i hope no kekahi luina i hoolimalimaia ma kona hale; a no kona hoihoi pololei ana i kela manawa keia manawa i ke dala ukumuaia no kekahi luina ana i ku hope ai, ke ole oia e waiho aku i ka luina maluna o ka moku i ka manawa i ae likeia'i me ke kapena, a me ka agena paha o ka moku; a no kona hoolimalima ole i kekahi luina i loaa ole ka palapala ae a ka Luna Awa, a kokua paha ma kekahi ano e ae e kue i na Kanawai o ke Aupuni. E kakauinoaia, a e hooiaioia ua palapala hoopaa nei imua o ke Kuhina Kalaiaina, a nana no e hooili aku i ke kope i hooiaioia, i ka Lunakanawai Hoomalu o ke awa kahi i noho ai o ka mea i aeia; a e manaoia ua kope la he hoike kupono ma kekahi hihia e pili ana i ua palapala hoopaa nei.

4. Ma na hoopii a pau no ka haki ana i ka palapala hoopaa, a kekahi luna kepa luina, he mana no ko na Lunakanawai Hoomalu e hookolokolo, a e hooholo loa ia no ia hoopii ana me ke jure ole; aka, e hiki no i kekahi aoao hoohalahala ke hoopii hou ae. (K. K. p. 132.)

5. Ina e hakiia na olelo o ka palapala hoopaa a kekahi luna

kepa luina, me ka hoopoino ia hai, e hiki no i ua mea poino la, ma kona lilo iho, e hoopii no ia haki ana, ma ka inoa o ke Kuhina Kalaiaina, a e hana aku i kana hoopii a hiki i ka hooholo hope ana, a i ka hoopuka ana i ka palapala ohi waiwai. (K. K. p. 133.)

6. Na ka luna kepa luina e koi aku a loaa, mai ka lima mai o kela luina keia luina ana e hoolimalima ai, ka palapala ae a ka Luna Awa, a e haawi aku ia palapala ae i ke poo o na Luna Makai o ia awa ; a e haawi hoi oia i ua luina la, i palapala hoike no kona hoolimalima ia ana, e hoakaka ana i ka inoa o ka moku ana i hoolimalimaia'i, a i ka manawa e hoi aku ai oia, a noho maluna o ka moku. (K. K. p. 134.)

7. O kela mea keia nana i kepa wale aku i kekahi luina haole, me ka loaa ole ia ia mamua o ka palapala ae, e hoopaiia oia i ka ukuhoopai i hookahi haneri dala, no kela hewa keia hewa, ke hoahewaia oia imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu : Aka hoi, aole e hoopiliia kekahi olelo o keia pauku, i na kapena moku e kepa ana i na luina no ko lakou mau moku ponoi iho, me ke kokua ole ia e kekahi luna kepa luina. I mea e ku ai ka hewa i manaoia iloko o keia pauku, ua lawa no ke hoomaopopo a hooiaio ia ua hookepa ka mea i hoopiiia i kekahi luina haole ma ke ano agena mamuli o ka pomaikai loaa, a ina no paha aole oia i koi aku, a loaa mai kekahi koina hookepa, a koina hoopaa paha, ma ka lawe ana i kekahi hapahaneri o ke dala i haawi e ia i ka luina e hookepaia. (1860, aoao 3, K. K. p. 135.)

8. Aole e hiki i kekahi kapena, a i kekahi alii paha, o ka moku haole, a o ka moku Hawaii paha, e hooholo ana ma ka aina e, e hookuu i kekahi luina ma kekahi awa o ko Hawaii Pae Aina, ke loaa ole ka palapala ae a ka Luna Awa ; aole hoi e hiki i kekahi Kanikela, a Hope Kanikela, a Agena Kanikela paha, e ae aku i ka hookuu ana i kekahi luina o ia ano, aia a loaa mai ka palapala ae a ka Luna Awa. E hoopaiia ka mea nana e haki i kekahi olelo o keia pauku, ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri ; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 136.)

9. Ma ke noi mai o kekahi Kanikela, a Hope Kanikela, a Agena Kanikela paha, no ka hookuu ana i kekahi luina haole, a ma kona waiho ana mai me ka Luna Awa i ka palapala hoopaa o ua luina nei, no na dala hookahi haneri, no kona holo hou aku

iwaho o ke Aupuni maloko o na la he kanaono, mahope iho o kona la e hookuuia'i; a no kona uhaki ole i kekahi Kanawai oiai kona noho ana mauka nei, alaila, e hiki no i ka Luna Awa, ke ole oia e ike i kekahi kumu pono e hoole ai, e ae aku no oia i ka hookuu ana, a e haawi aku i palapala ae i ka luina i noho mauka nei no na la he kanaono. E kakauia ka palapala hookuu o ka luina malalo iho o ka palapala ae, a e malama ka Luna Awa i buke hoike no ia mau mea. (K. K. p. 137.)

10. Ina he moku Hawaii e holoholo ana ma ka aina e, a ina paha he moku o ka aina e, i hoonoho ole i ko lakou Kanikela ma ke awa kahi e makemake ai e hookuu i na luina, alaila, e hiki no i ka Luna Awa ke ae aku i ka hookuu ana, mamuli o ke noi ana mai o ke kapena o ia moku. (K. K. p. 138.)

11. Ina ma ka pau ana o ka manawa i oleloia iloko o ka palapala ae a kekahi luina, aole nae oia i holo aku mawaho o keia Aupuni, alaila, e lilo no ke dala i oleloia iloko o kona palapala hoopaa no ke Aupuni, a e hiki no ke hana aku ia ia me he luina mahuka la: Aka hoi, e hiki no i ka Luna Awa, ke maopopo ia ia he kanaka noho malie kekahi luina, e hooloihi hou aku i ka manawa i haawiia no ka holo hou ana o ua luina nei, i kanaono la hou aku, me ka hoolilo ole i ke dala i oleloia iloko o kona palapala hoopaa. (K. K. p. 139.)

12. Aole e hiki ke hoopii i kekahi luina haole, i hookuuia e like me ka olelo a ke Kanawai, mai kekahi moku mai no kekahi aie ana i hoaie aku ai, maloko o ka manawa i haawiia iloko o kona palapala ae e noho maloko o keia Aupuni: Aka hoi, aole e hoopiliia ka olelo maluna ae nei i ka manawa i haawi hou ia i kekahi luina, mahope o ka pau ana o na la he kanaono i haawi muaia'i nona. (K. K. p. 140.)

13. Aole e hiki ke hoopii i kekahi luina moku i ka manawa e ku ana kona moku ma kekahi awa o keia Aupuni, no kekahi aie ana i hoaie aku ai, oiai kona wa e paa pono ana i ka moku. (K. K. p. 141.)

14. Aole e hiki i ke kapena, a i kekahi alii paha, o ke kekahi moku haole, a o kekahi moku Hawaii paha, e holoholo ana ma ka aina e, e kepa, a e lawe paha mawaho o keia Aupuni, maluna o kona moku, i kekahi kanaka maoli ma ke ano luina, a ma ke ano e ae paha, e hana i ke hana a ua kapena nei, a i ka hana a hai paha, me ke loaa ole mamua ka ae ana o ke Kiaaina oia Mo-

kupuni, a o kona hope paha, o hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elima haneri, no kela hewa keia hewa ; a e hiki no ke hopu a ke hoolilo a ke kuai aku i kona moku, i mea e hookaa mai ai i ke dala o ka uku hoopai. (K. K. p. 142.)

15. Aole e manaoia ua kupono i ke kanawai ka ae ana i ke kepa, a i ka lawe ana i ke kanaka maoli maluna o ka moku haole, a o ka moku Hawaii paha e hooholo ana ma ka aina e, ke haawi ole ke kapena i ke Kiaaina, a i kona hope paha, i palapala hoopaa me na hope kupono i ka manao o ke Kiaaina, a o kona hope paha, no na dala ekolu haneri no kela kanaka keia kanaka, penei : (1864, aoao 5.)

E ike auanei na kanaka a pau ia maua ———, ke kapena o ka moku ——— no ——— ma ——— ka mua, a o ——— no ——— ma ka Mokupuni o ——— kona hope; ua hoopaa maua ia maua iho, e uku aku i ka Mea Hanohano, ——— ke Kiaaina o ka Mokupuni o ——— a i ka mea paha e noho ana ma kana oihana mahope aku, i ——— dala, a e hiki no ke ohiia kela mau dala noloko mai o ia moku, o ——— ke kapena; a i ole ia, noloko mai o ka waiwai o kekahi o maua, a o ko maua pu paha, ke hanaia me ke kue i na olelo malalo ae nei.

Ua silaia me ko maua mau sila, a ua hanaia i kela la ——— o ——— M. H. 18—.

Eia ke ano o keia palapala, ua noi mai o ——— ka mua i ——— kanaka maoli e holo, a hana maluna o kona moku no na ——— mai keia la aku.

Nolaila, ina hoihoi mai o ——— i kela ——— kanaka i keia Pae Aina maloko o na ———, a ina malama oia i na olelo e ae a pau i oleloia iloko o ka palapala ae like, i olelo ia ma na Pauku 146, 148, a me 152 o ke Kanawai Kivila, alaila, lilo keia palapala i mea ole. A i ole ia e hana pela, ua paa no.

Ua hanaia malalo o ko maua mau lima, a kau ko maua mau Sila ma ——— ma ka Mokupuni o ——— i ka la a me ka makahiki i olelo ia maluna.

[L. S.]
[L. S.]

16. E hiki no i ke Kiaaina i haawiia'i ua palapala hoopaa nei, e hooko ma ka hoopii ana i na olelo hoopaa maluna o na mea nana i kakau inoa, a o kekahi o lakou paha ; a i ole ia, maluna o ka moku i kepaia'i na luina. E hiki no hoi ia ia, ina i make kekahi o na luina, a ina i loaa ia ia ke kumu pono e ae paha, e kala aku i na dala hoopaa me ka manao ole i ka hakiia ana o ka olelo hoopaa. (K. K. p. 144.)

17. Ina i ae aku ke Kiaaina, a o kona hope paha, i ka kepa ana, a i ka lawe ana'ku i kekahi kanaka maoli, e kakau oia i

kana olelo ae ma ke kua o ka palapala ae like a ke kapena me na kanaka, a e ukuia ke Kiaaina no kona luhi he hapalua dala, no kela kanaka keia kanaka i hoolimalima ia, a e laweia'na paha. (K. K. p. 145.)

18. I ka wa e kepa ai kekahi kanaka maoli e holokahiki, maluna o kekahi moku, e uku mai ke kapena o ka moku i ke Kiaaina o ka Mokupuni, a i kona hope paha, no na auhau pili kino o ua kanaka nei i eono dala wale no, ke oi ole aku ka manawa i 'hoolimalimaia'i mamua o ka makahiki hookahi, a ina e oi aku ka manawa mamua o ka makahiki hookahi, alaila, e uku mai ke kapena i na dala he umikumamalua; aole nae e hoolawe ia ia mau dala mailoko ae o ka uku o ua luina la. (1864, aoao 6.)

19. Ina i kepaia kekahi kanaka maoli e holokahiki maluna o kekahi moku; a ina ua hana ke kapena o ka moku e like me na olelo a ka pauku maluna iho, alaila, e hookuuia kela kanaka i na auhau pili kino a pau, no ka manawa a pau o kona holo ana maluna o ka moku, a hiki i kona wa e hoi mai ai i keia Aupuni. (K. K. p. 147.)

20. Aole e uku na luina kanaka maoli i kekahi uku e pili ana i ko lakou hoolimalimaia ana, a i ko lakou hookuuia ana, aole hoi e unuhiia ia mau mea noloko mai o ko lakou uku no ka hana maluna o ka moku, aka, na ke kapena o ka moku e uku ia mau lilo a pau loa. (K. K. p. 148.)

21. O kela luina keia luina, he haole paha, he kanaka maoli paha, i holo a i hoohanaia maluna o kekahi moku, me ke kakau ole ia o ka palapala ae like me ke kapena, no kana hana a me kona uku, e ukuia no oia no kana hana, e like me ke kumu hoolimalima nui i ukuia'i na luina e ae, ano like me ia, maluna o ua moku la. (K. K. p. 149.)

22. E hoonoho ke Kuhina Kalaiaina i luna kepa, a mau luna kepa paha, no na awa o Honolulu, Lahaina, a me Hilo, a imua o ke alo o ia luna, a o kona hope paha, e hoolimalimaia, a e hookuuia, a e ukuia na luina kanaka maoli a pau. (K. K. p. 150.)

23. Mamua o kona hapai ana i kana oihana, e haawi ua luna nei, i ke Kuhina Kalaiaina, he palapala hoopaa me na hope kupono i ka manao o ke Kuhina, no na dala elua tausani, no ka hana pololei me ka paewaewa ole o ua luna nei, i na hana a pau i pili i kana oihana. E noho ua luna nei ma kana oihana a pau

na makahiki elua, aka, e hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke hoopau ia ia i kela manawa keia manawa. (K. K. p. 151.)

24. Ina i hookuuia mai kekahi luina kanaka maoli, mai kekahi moku okohola mai, a mai kekahi moku i holoholo i ke kalepa ma ka aina e, e hoike ke kapena i ka luna a ke Kuhina Kalaiaina i hoonoho ai, a i kona hope paha, mamua o ka ohi ana o ua luina nei i kana uku, i palapala hoike i ka nui o na aie o ka luina i ka moku, a me ka nui o kona uku no kana hana ana, a e hooiaio ia kela palapala hoike ma ka hoohiki ana, ke manao ka luna pela, a nana no e hoohiki aku i ke kapena. (K. K. p. 152.)

25. Na ka luna i hoonohoia e ke Kuhina Kalaiaina, e nana i ka hoolimalima ana, a me ka hookuuia ana, o na luina kanaka maoli, ke noi mai kekahi luina e kokua ia ia, ma ka hana ana i kana olelo aelike me ke kapena o ka moku, no kana hana a me kona uku, a e nana i ke kakauia ana o kona inoa ma ka papa inoa, a me na palapala aelike o ka moku, e like me ke Kanawai o ka aina nona ia moku. (K. K. p. 153.)

26. Aole e ku i ke Kanawai, ke hoolimalima aku ua luna nei i kekahi luina kanaka maoli e holo maluna o ka moku, no ka manawa e oi ana i na makahiki elua. (K. K. p. 154.)

27. Na ua luna nei e malama i na palapala hoopaa, no ka hoihoi ana mai i na luina kanaka maoli, i oleloia ma ka Pauku 15, a i ka pau ana o ka manawa i oleloia'i iloko o kekahi palapala hoopaa, e hooili aku ka luna i ua palapala hoopaa nei i ka Loio Apana o ka mokupuni kahi i noho ai oia, a e hai aku ia ia ua pau ka manawa. Na ua Loio Apana nei e hoopii no ka hakiia ana o ka palapala hoopaa, maloko o na la he iwakalua, mahope iho o ka loaa ana mai ia ia, ke ole i kauohaia oia e ke Kiaaina o ka mokupuni, e olelo ana, ua oki ka hoopii. (K. K. p. 155.)

28. Ina e make kekahi luina kanaka maoli, oiai ka holoholo ana o ka moku, e hiki no i ua luna nei, ma kona inoa iho, ke koi aku, a ke hoopii aku a loaa mai ka uku hoolimalima o ua luina nei, a e hookaa aku i kona poe hooilina. (K. K. p. 156.)

29. Ina e puka mai ka hihia iwaena o ke kapena moku a me ua luna nei, ma ka hooponopono ana i ka uku hoolimalima a me ka aie a kekahi luina kanaka maoli, alaila, e hiki no i ua luna nei e kahea aku i ka Loio Apana o ia mokupuni, e kokua mai ia ia me ka uku ole. (K. K p. 157.)

30. E ukuia ua luna nei he hapalua dala no kela luina keia luina i kepaia, a hookuuia paha imua o kona alo, a me elua me ka hapalua hapahaneri o ke dala i ukuia'ku i kela luina keia luina ; a o ka pau no ia o kona uku no kana hana ana. Na ka moku no e hookaa i ka uku o ka luna, koe wale no na hapahaneri elua me hapalua o ke dala i loaa mai i ka luina. (K. K. p. 158.

31. Aole e paa kekahi hoolimalima ana, a hookuu ana, a hooponopono ana, me kekahi luina kanaka maoli, ke ole ia e hanaia ma kona ae ana ma ka palapala, imua o ke alo o ka luna i hoonohoia e ke Kuhina Kalaiaina, a imua o kona hope paha. (K. K. p. 159.)

32. Na ka luna kepa e hoike mai i ke Kuhina Kalaiaina, i kela hapaha makahiki keia hapaha makahiki, i na hana i hanaia ma kana oihana, a me ka nui o na koina, a me na uku hapahaneri i loaa mai ia ia. (K. K. p. 160.)

33. Na ke kapena, a ona paha, o kela moku keia moku malalo o ka hae Hawaii, e komo ana iloko o kekahi awa o ke Aupuni Hawaii, mai ka aina e mai, a mai ka moana mai, mamua o ka ae ia ana, e hookomo i kana palapala hoike iloko o ka Hale Dute, e hoike pololei ana imua o ka Luna Dute o ia awa, i na luina maluna o kona moku, mai ka wa ana i hoike ai mamua, iloko o kekahi awa Hawaii, a e uku i ua Luna Dute nei i hookahi hapaha dala no ka malama, no kela luina keia luina maluna o ia moku, a e hiki no i ua kapena nei, a ona paha ke lawe ia dala, noloko ae o ka uku o ia poe luina. (K. K. p. 161.)

34. Na ke kapena o kela moku keia moku holo pili aina, iwaena o na awa a me na wahi ku moku o ke Aupuni Hawaii, e hoike i kela hapaha keia hapaha makahiki i ka Luna Dute Nui, a i kekahi Luna Dute malalo ona, i palapala inoa o na luina a pau ana i hoolimalima ai iloko o na malama ekolu mamua iho, a e uku hoi i ua Luna Dute Nui nei, a Luna Dute paha, i hapaha dala no ka malama, no kela luina keia luina ana i hoolimalima ai pela, a e hiki no i ua kapena nei ke lawe ia dala noloko ae o ka uku o ia poe luina. (K. K. p. 162.)

35. E hanaia ka hoike ana i oleloia iloko o na Pauku maluna iho me ka hoohiki i ke Akua, e like me ka olelo a ka Luna Dute Nui. Ina i hoohiki wahahee mai kekahi kapena, a ona paha, e manaoia no ia ua hoohiki hoopunipuni, a e hoopaiia oia ma ia ano, e hooukuia no hoi ia hookahi haneri dala, i mea e pono ai

ka puu dala e hanaia ana mahope nei, a e hiki no hoi ke laweia kona moku a e kuai ia'ku i mea e kaa'i ia uku hoopai. (K. K. p. 163.)

36. E hoike mai na luna dute i kela hapaha keia hapaha, i ke dala i loaa ia lakou mamuli o na pauku maluna iho, i ka Luna Dute nui, a nana no e hoihoi ia dala me ke dala pu i loaa ia ia, i na kapena me na ona o na moku, iloko o ka Waihona o ke Aupuni, e malamaia malaila, i puu dala kaawale i mea e pono ai na kanaka holo moana Hawaii ua mai, a hiki ole ke hana. He mana ko ke Kuhina Kalaiaina, e kokua i na kanaka hooholo moku o ia ano, i kekahi manawa e like me kona manao he pono, a hiki i ka wa e paa ai na hale mai, a o na mea e ae paha, e pono ai keia hana. (K. K. p. 164.)

37. O ke dala i koe, i loaa mamuli o na pauku maluna mahope o ke kokua ana i kekahi manawa e like me ka olelo maluna e hoomoe ia ma na bila aie o ke Aupuni, e like me ka manao o ke Kuhina Kalaiaina he pono, a hiki i ka wa lawa ua dala nei e kuai i wahi no ka hale mai no na mea holo ma ka moana, a no ke kukulu ana hoi i hale mai maluna iho, a e hoomakaukau paha i na hale mai e ae no ka poe holo moku, alaila e hooliloia keia dala malaila. He mana ko ua Kuhina nei ke lawe, no ke Aupuni, i ka aina, dala, a me ka waiwai e ae, no na hale mai no ka poe holo moku, a e hookawale ia ia waiwai, no ia hana wale no. (K. K. p. 165.)

38. Ina i kukuluia ka hale mai nui, ma kekahi awa o keia Aupuni e hiki no i ke Kuhina Kalaiaina, ke manao oia he pono, ke ae like me ka poe nona ia hale, e hoolilo i kauwahi o ka puu dala o ka poe holo moana, e kokua ia ia, ke ae ia e malamaia na kanaka Hawaii holo moana, ke mai, a hiki ole ke hana. (K. K. p. 166.)

39. Aole e paa kekahi olelo ae like, i hana ia iloko o keia Aupuni, iwaena o kekahi luina kanaka maoli a me ka ona, agena, a kapena paha o kekahi moku o ka aina e, no ka hana i na hana e pili ana i ka moku ; a, aole no hoi e manaoia he oiaio kekahi palapala o ia ano, iloko o na ahahookolokolo o keia Aupuni, aia a hana mua na ona, agena, a kapena paha e like me ke kanawai o keia Aupuni no ke kepa ana o na luina kanaka maoli. (K. K. aoao, 316.)

40. Ina e komo kekahi luina kanaka maoli iloko o kekahi

olelo ae like no ka hana i na oihana a ka moku maluna o kekahi moku o ka aina e, me ka loaa ole mamua o ka palapala ae a ke Kiaaina o ka Mokupuni, a o kona hope paha, kahi i hana ia'i ua olelo ae like nei, e like me ke Kanawai o ka aina, alaila, e hoopai ia oia i na dala he kanalima, a e ohi ia ia dala, ma ka hoopii ana iloko o na Ahahookolokolo, o ka Mokupuni kahi i hanaia'i i ua olelo ae like nei, a e hopu ia no hoi, a e hoopaa ia ka luina ma ke kauoha a ke Kiaaina a o ka Luna Kepa Luina a ke Aupuni paha, a hiki i ka wa i holo aku ai ua moku nei ana i ae ai e hana luina mawaho o keia Aupuni. (K. K. aoao 316.)

MOKUNA LXXII.

NO KA HOPU ANA, ME KE KAOHI ANA I KA POE MAHUKA, A ME KA POE KIPI, OLUNA O NA MOKU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoopai o na kapena moku, no ka hai ole mai i ka luina mahuka.
2. Ka uku o ke pookela o na Makai, ma ka hopu ana i ka poe mahuka.
3. Ka hoopai o ka mea mahuka.
4. Na lilo o ka hoopaahao ana i ka mea mahuka.
5. Ka hana a ka poe agena a me ka poe ona, e lawe aku i ka poe mahuka mawaho o keia Aupuni—ka uku o ka hoole ana mai.
6. Ka hoohana ia ana o ka poe mahuka ma ka hana oolea.
7. Ka hoopai o ke kokua ana i ka mea mahuka.
8. Ka hopu ana i ka poe kipi iluna o na moku.
9. Ka hoonohoia ana oia poe iloko o na hale paahao.

1. Ina e mahuka kekahi luina mai kona moku aku, na ke kapena o ia moku, malalo o ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri, a maloko o na hora he kanahakumamawalu mahope iho, e hai aku i ke pookela o na makai o ia awa, no ia mahuka ana, a uana no e kauoha aku e huliia ua luina mahuka la, i mea e hiki ai ke hoihoi aku ia ia maluna o kona moku. (K. K. p. 621.)

2. Ina e hopuia kekahi luina mahuka ma kahi kokoke i ke awa e ku ana kona moku, alaila, e loaa i ke pookela o na makai mai ke kapena mai no ia hopu ana i eono dala ; a ina i hopuia ka luina ma kahi i oi aku i na mile elima mai ke awa aku, alaila, e loaa i ke pookela o na makai, he umikumamalua dala, me ka uku no na lilo kupono no ka hopu ana i ua luina la, a me ke alakai ana mai ia ia, a hiki i ke awa. (K. K. p. 622.)

3. O kela luina keia luina e mahuka ana, mai ka moku ana i kepa ai, e holo i ka aina e, mahope o ka holo ana o ka moku mai kona awa ; alaila, i kona wa e hopu ia'i e hoihoi no oia i na dala ana i ohi ai mamua i ka agena ; a i hoihoi ole i ke dala, e

hoopaa ia oia ma ka hale paahao ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono, aole hoi e emi malalo o na malama eha, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo he pono. (K. K. p. 623.)

4. Ina e hoole ke kapena o kekahi moku, aole oia e lawe aku i kekahi luina mahuka o kona moku i hopuia, alaila, e waihoia ua luina la iloko o ka hale paahao mahope o kona hopu ia ana, a na ke kapena e uku i hookahi dala no ka la, no ka manawa a pau i waihoia'i ua luina la iloko o ka hale paahao; a i na manawa a pau, ina ua holo aku ka moku, a e waiho ana kekahi luina mahuka o ua moku nei ma ka hale paahao, a ua hopuia paha mahope ae o ka holo ana o ka moku, alaila, na ua luina mahuka nei no e uku no ka hopu ana, e like me ka olelo o ka Pauku 2, o keia Mokuna, a me na lilo no ka hoopaahao ana ia ia, e like me na olelo maluna iho. (1860, aoao 9.)

5. Na na agena, a na ka ona, a na na kapena paha o na moku, nona na luina mahuka i hopuia'i, ke koiia'ku lakou pela e na Luna o keia Aupuni ma ia wahi, e lawe aku, a e hoouna aku paha i ua poe mahuka la mawaho o keia Aupuni; a i ole ia, e haawi mai hoi i palapala hoopaa kupono i ka manao o ke pookela o na makai, no ko lakou noho pono ana; a ina e hoole kekahi agena, a ona, a kapena paha, aole oia e hana e like me ia koi ana, e hiki no ke hoouku ia ia i elima dala o ka la, no ka manawa a pau i kaohiia'i ua luina mahuka la. (K. K. p. 625.)

6. O na luina mahuka a pau i lawe ole ia, a i hoouna oleia paha mawaho o ke Aupuni, e hiki no ke hohanaia lakou ma ka hana oolea, oiai ko lakou hoopaaia ana, e ke pookela o na makai, ke manao oia pela. (K. K. p. 626.)

7. O ka mea nana i kokua i ka mahuka ana o kekahi luina, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri, aia no i ka manao ana o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 627.)

8. Ina e koiia mai ke pookela o na makai o kekahi awa ma ka palapala e kekahi Kanikela, Hope Kanikela, a Luna kalepa paha, e noho ana iloko o keia Aupuni, e koi mai ana e hopuia kekahi kanaka kipi, a mau kanaka kipi paha maluna o kekahi moku o kona aina, a e ku ana ka moku maloko o na palena o keia Aupuni, alaila e hiki no i ua pookela la, a i kekahi Luna Makai e ae paha, e ee aku iluna o ia moku, a e hopu i ke kanaka, a mau kanaka paha i hoakakaia iloko o ka palapala koi mai; ke olelo mai

ke Kanikela, Hope Kanikela, a luna kalepa paha, iloko o kona palapala koi, i kona makaukau e hoopakele i ke pookela a i ka Luna Makai, i ole e ili mai ka hihia maluna ona, mamuli o ia hopu ana, a no ke kaohi ana i na mea kipi ; a e uku hoi ke Kanikela a mea e ae i koi mai pela, i na koina me na lilo a pau no ka hopu ana, a me ke kaohi ana. (K. K. p. 628.)

9. E ku no i ke Kanawai i ke pookela o na makai e kaohi i ke kanaka a mau kanaka paha i hopuia pela iloko o ka Halepaahao, aia a kiiia mai e ka Luna o ke Aupuni e, nana i kauoha mai i ka hopu ana. (K. K. p. 629.)

MOKUNA LXXIII.

NO KE KAKAU HOIKE ANA I NA MOKU.

1. Ma ka hookaa ana, a hookuu ana i kekahi moraki, a palapala hoopaa paha, no ka aie maluna o kekahi moku i kakau hoike ia, a maluna paha o kekahi hapa, alaila, na ka mea ia ia ka moraki a palapala hoopaa, a no kona panihakahaka ku i ka Kanawai paha, e kakauinoa a haawi aku i ka mea nana i moraki a i hoopaa, i palapala hookuu i hooiaio pono ia, a e kopeia ia palapala ma ka buke hoike e ka Luna Dute Nui; a i ole ia, e hoopauia ia moraki a palapala hoopaa paha, maloko o ka buke hoike, ma ke kakau ana i ka olelo hookuu maluna, o hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri, no kela hoole ana keia hoole ana, a ma ka uku ana i na poho a pau i puka mai ma ia hoole ana. (K. K. p. 642.)

MOKUNA LXXIV.

NO NA PALAPALA AE HOLO.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke noi ana i palapala ae holo.
2. Na kumu e hiki ai ke hoole na palapala ae holo.
3. Hiki no ke hoopau i na palapala ae holo, ke loaa ia ma ka hoopunipuni.
4. Aole pakele ka mea palapala ae, ke puka mai kahi palapala hopu.
5. Ka hoopai o ka poe holo me ka palapala ae ole.
6. Ka hoopai o ka Luna Dute, ke haawi kahi palapala ae kue i ke Kanawai.
7. Ka hoopai o ka lawe ana i ka poe aole palapala ae—na ke kapena moku e uku ka lakou aie.
8. Hiki no ke Kuhina o ko na aina e, ke haawi i na palapala ae holo.
9. Na palapala oia ano, aole uku ia.
10. Hiki ke holo a hoi mai malalo oia palapala ae no, iloko o hookahi makahiki.
11. No ka hoole ana o ka Luna Dute, i ka palapala ae holo.

1. O kela mea keia mea i noho ma keia Pae Aina, a oi aku i na la he kanakolu, a e manao ana e haalele i keia Aupuni, e noi aku oia i ka Luna Dute o ke awa kahi ana i manao ai e holo aku ai, i palapala ae holo. (K. K. p. 645.)

2. E ku no i ke Kanawai na na Luna Dute, a ina i mai, a ua hele paha oia ma kahi e, alaila, na ko lakou mau hope, e haawi aku i na palapala ae holo i ka poe nana i noi mai, e like me na olelo o ka Pauku maluna ae nei, ma ka uku ana mai i ke dala hookahi no ka hoailona pai, ke ole i ikeia kekahi o na kumu hoole i hoakakaia malalo ae nei :

Akahi. Ina ua aie aku, a i ole ia, ua ili paha maluna o ka mea noi ka uku ana i kekahi dala i keia Aupuni, a i kekahi kanaka paha, ke loaa i ka Luna Dute ka palapala hoike no ia mea, me ke noi ana mai, e hoole i ka palapala ae holo ;

Alua. Ina o ka mea noi ka mea i hoopiiia ma kekahi hihia kivila, a hihia karaima paha e kau ana imua o kekahi Ahahoo-

kolokolo o keia Aupuni, ke loaa i ka Luna Dute ka palapala hoike no ia mea ;

Akolu. Ina i hoopukaia he palapala kaohi, *ne exeat regno*, a o kekahi palapala e ae paha, e keakea ana i ka holo ana o ka mea noi, a kekahi Ahahookolokolo o keia Aupuni, ina ua akaka ia mea i ka Luna Dute ma ka palapala paha, a ma ka mea e ae paha ;

Aha. Ke waihoia ka palapala hoopii imua o ka Luna Dute, e olelo ana e holo ana ka mea noi, mawaho o keia Aupuni, me ka haalele i kana wahine, a i kona ohana paha, iloko o ka pilikia, no ka loaa ole o na mea e pono ai ka noho ana. (K. K. p. 646.)

3. E hiki no i kela Luna Dute keia Luna Dute, mahope o kona haawi ana i ka palapala ae holo, e hoopau aku ia palapala, ke maopopo ia ia ua loaa ia palapala mamuli o ka hoopunipuni, a o ka hoike hewa paha ; a i ole ia, ina i manao oia he mea e poino ai ke Aupuni a o kekahi kanaka paha, ke haawiia ka palapala ae holo. Na ka Luna Dute, maloko o na hora iwakaluakumamaha mahope iho o kona hoopau ana i kekahi palapala ae holo, e hoike aku no ia hoopau ana ma ka palapala i ke kapena, a i ke'lii paha o kela moku keia moku e ku ana ma ia awa, ma ka haawi ana i ka palapala iloko o kona lima, a i ole ia, ma ka waiho ana i ua palapala la maluna o ka moku, a e hooili aku hoi ka Luna Dute i palapala hoike like pu, e hoolahaia iloko o ka Nupepa o ke Aupuni. (K. K. p. 647.)

4. Aole e manaoia kekahi palapala ae holo, he mea ia e pakele ai ka mea iaia ia palapala, i ka hopuia mamuli o kekahi palapala hopu i hoopukaia e kekahi Ahahookolokolo o keia Aupuni. (K. K. p. 648.)

5. O kela mea keia mea i holo aku mawaho o keia Aupuni, me ka manao e hele loa me ka loaa ole mamua o ka palapala ae holo, e hiki no ke hoopai ia ia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 649.)

6. O kela Luna Dute keia Luna Dute nana i haawi aku i kekahi palapala ae holo me ke kue i na olelo o ka Pauku 2, a ua hoole hoi e like me ka olelo o ka Pauku 3, aole oia e hoopau aku ia palapala ae, mamua o ka holo ana'ku o ka mea i loaa, alaila, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai aole oi aku i na dala hookahi haneri ; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo ; a e hiki no i ka mea i poino mamuli o ia hana ana, e hoopii i ka Luna Dute me ka hoopii Kivila. (K. K. p. 650.)

7. Ina e lawe aku kekahi kapena moku, a alii moku paha, mawaho o keia Aupuni i kekahi kanaka, i loaa ole ka palapala ae holo, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai he kanalima dala, a e hooiliia maluna ona na aie a pau a ka mea ana i lawe aku ai iwaho o keia Aupuni me ke kaa ole, a ina aole oia e hookaa ia uku hoopai me ia mau aie, e hiki no ke hopu a hoolilo a kuai aku i ua moku la i kaa'i ia mau mea: Aka hoi, aole e hoopiliia kekahi olelo o keia pauku, a o keia haawina, i kekahi luina i kepa pono ia maluna o ka moku. (K. K. p. 651.)

8. E hiki no i ke Kuhina no ko na Aina e, ke haawi aku i na palapala ae holo, no na Luna Nui, na Elele, a me na Kanikela o ke Alii, i hoounaia'ku i na aina e, a i na Kanikela a me na Agena Kalepa o na Aupuni e, a me na kanaka a pau o keia Aupuni e holo ana i ka aina e, ke makemake lakou. (K. K. p. 453.)

9. E haawiia ua mau palapala ae holo nei me ka uku ole, a e kakau inoaia e ke Kuhina no ko na Aina e, a e silaia hoi me kona sila oihana; a e hoopakeleia no hoi na kapena moku, aole e loaa ia lakou ka hihia no ka lawe ana'ku i na mea i loaa na palapala ae holo o ia ano, mawaho o keia Aupuni. (K. K. p. 454.

10. Ina ua loaa i kekahi kanaka ka palapala ae holo mai keia Aupuni aku, a ua holo a hoi mai oia maloko o ka makahiki hookahi, e hiki no ia ia ke holo hou aku mamuli oia palapala ae hookahi no, ke ole i waihoia mai kekahi palapala keakea imua o ka Luua Dute; Aka, e manaoia ua palapala ae holo la, e ka Luna Dute o ke awa kahi e holo hou aku ai ua kanaka la, ina ua hala ka makahiki hookahi, alaila, aole e hiki ke holo me ka loaa ole o ka palapala ae hou. (K. K. p. 653.)

11. He mea mau, ina ua hoole ka Luna Dute aole haawi, a ina paha ua hoopau aku oia i kekahi palapala ae holo, no kekahi o na kumu i hoakaka ia ma ka Pauku 2 a me 3, alaila, e hiki no i ka Luna Dute e haawi aku i ka palapala ae holo, ke waiho mai ka mea noi, i palapala hoopaa me na hope kupono i ka manao o ka Luna Dute, e olelo ana e hookaa ka mea noi i kona aie a e uku aku i ka mea ili mai maluna ona e uku; a i ole ia, e hana no oia e like me ka mea e hooholoia ma ka hoopai ana, a e uku no i ka mea e hooholoia nana e uku, a e olelo paha, e hoolako oia i kana ohana i na mea e pono ai, e like no me ke ano o ke keakea ana mai, i kona holo ana. (K. K. p. 654.)

MOKUNA LXXV.

NO NA MOKU ILI A NAHA, A NO KA WAIWAI ILI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hana o ka Ilamuku me na Makai Nui.
2. Ka hana a na Kiaaina, ma ka lohe ana i kekahi moku ili.
3. Ka Makai Nui hiki ke hoohana i kekahi poe i poe kokua ma ka malama ana i ka waiwai—ka hoopai ke hoole i na kauoha o ka Makai Nui.
4. Na ka Makai Nui, e hana i palapala helu o ka waiwai ili—kona uku.
5. I na aelike ole ka Makai Nui me kela aoao no ka uku kupono, alaila waiho i ka poe ku i ka wa.
6. Na ka Makai Nui wale no ka uku, ke ole e puka mai kekahi kumu e ae.
7. Ka hoopai o ka poe lalau wale i ka waiwai ili.
8. Ka hoopai o ka Makai Nui, ke hana ole ia na hana kupono e like me ke Kanawai.
9. No ke kudala ana o kekahi waiwai.
10. Ka waiwai i manao ia e poino ana, e kudala koke ia.
11. Ka hana a ka Makai Nui ke puka ole mai kekahi mea kuleana.
12. Ka hana a ka Makai Nui ma na mea e ae.
13. Ke ano o ka huaolelo "Makai Nui."

1. Na ka Luna Makai Kiekie, me na Makai Nui, a me na Hope Makai Nui, ma na wahi a pau o keia Aupuni, mamuli o na olelo a ke Kiaaina a lakou, e lalau aku, e hoopaa a e malama, no ka poe ona i na moku ili a naha, me ka waiwai ili, i ili ma na kahakai o ko lakou mau Mokupuni. (K. K. p. 360.)

2. Aia a lohe kekahi Kiaaina i ka ili ana a naha o kekahi moku, a i ka loaa ana paha i kekahi waiwai ili, e like ka nui o ka waiwai me ka haneri dala, a oi aku paha, ma kekahi kai a kahakai ma kona Mokupuni, e kauoha aku i ka Makai Nui e hele koke i kahi e waiho ana ua moku la, a waiwai paha, a ina aole paa ia mea ma ka lima o kekahi ona, a agena paha, alaila, e lalau aku oia, a e hoopaa a malama no na ona. (K. K. p. 361.)

3. E hiki no i ka Makai Nui ke hoohana i kekahi poe kanaka, e like ka nui me kona manao he pono, e kokua i ka hoopakele

ana i ka waiwai, a e hoonoho i kekahi poe kiai nana e malama i ka waiwai a e kinai i ka hoohaunaele ana, a ina e kue kekahi i na kauoha a ka Makai Nui, i ku i ke Kanawai, e hoopaa kokeia oia e like me ka mea e pono ai ; a mahope i ka hookolokolo ana e hoopaiia oia no kela ofeni keia ofeni, ma ka uku hoopai aole oi aku i na dala he umi, a i ole ia, e hoopaahaoia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama ekolu. (K. K. p. 362.)

4. E hana ka Makai Nui i palapala helu o ka waiwai ili a pau i loaa mai ia ia ; a ina i koiia'ku oia e ka mea nona ka waiwai, a e kona agena, a e kekahi mea kuleana paha, alaila, e hoohiki oia no ka oiaio o kona papahelu, a e haawi pu aku hoi i ke kope o ia papahelu, ke koiia mai, me ka waiwai a pau, i ka ona a i ka agena, a i ka mea e ae nona ke kuleana pono ke lawe : Aka hoi, e uku mua ia, a i ole, e hoopaaia ka uku ana i ka Makai Nui, ka uku kupono no kana hana ana, me na dute, a me na koina e ae ana i uku aku ai, a ua hoohiki paha e uku no ua waiwai la. (K. K. p. 363.)

5. Ina aole ae like ka Makai Nui me kela aoao, no ka nui o ke dala e ukuia'i na ka Makai Nui, alaila, e hiki no ke waiho i ka hihia imua o kekahi poe ku i ka wa, e hookohuia e na aoao elua, aka, ina e ae ole mai kela aoao e waiho imua o ka poe ku i ka wai, alaila, e waiho kokeia imua o kekahi Lunakanawai o ka Aha Kiekie, a o ka Aha Kaapuni oia Mokupuni, a nana no, i ka wa kau hookolokolo a i ka wa kau ole paha, e hoolohe a e hooholo no ia hihia ma ke ano hana wawe, me ka hai aku mamua i na aoao elua ; a e hiki no ia ia e hoopuka i na palapala kauoha hana e pono ai ka hooko ana i kana olelo hooholo. (K. K. p. 364.)

6. Aole e koiia'ku kekahi nona ke kuleana iloko o ia waiwai, e uku i kekahi mea e ae, i ka Makai Nui wale no, no kekahi hana, a kekahi lilo paha, ma ka lalau ana, a hoopaa ana i ka waiwai, ke ole ia he waiwai i lalauia a i hoopaaia mamua o ka hiki ana'ku o ka Makai Nui. (K. K. p. 365.)

7. Ina mahope o ka hiki ana'ku o ka Makai Nui, a lawe e kaohi a e hana'ku kekahi kanaka i kekahi waiwai ili, a i loaa ma ke ano i oleloia mamua, me ke kauoha ole o ka Makai Nui, ka ona, ka agena, a o ka mea kuleana e ae paha, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elima haneri, aia no i ka manao ana o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 366.)

8. E hoolaha aku ka Makai Nui me ka hakalia ole, mahope o

kona hiki ana'ku, i na mea pili i ka ili naha ana, me ke ano o ka waiwai i loaa, a me na mea nui e ae ana i ike ai a i lohe ai, ma ke ano ana i manao ai he kupono, i lohe ka poe nona ke kuleana ; a ke ole oia e hana pela, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri. (K. K. p. 367.)

9. E hiki no i ka Makai Nui, mamuli o ka olelo a ke Kiaaina, e kuai kudala aku i kekahi hapa o ka waiwai, i loaa mai ke dala lawa pono no ka hookaa ana i na dute maluna o ka waiwai ma ka Hale Dute, kupono ia lakou ke uku mai. (K. K. p. 368.)

10. E hiki no ia ia ke kuai kudala'ku ma ke ano i oi ka loaa, i ka waiwai ua ikeia e ino koke ana ke waiho loihi aku, ke maopopo ka pono ke kudalaia, a ke hoolaha mua hoi oia ma ke akea a ma kekahi nupepa, ina he nupepa e hiki ai. (K. K. p. 369.)

11. Ina e puka ole mai kekahi mea kuleana, e hoomaopopo i kona kuleana iloko o ka waiwai ; alaila, e hoike aku ka Makai Nui, me ka hoohikiia, he papa helu o ka waiwai i ke Kanikela, a Hope Kanikela paha, ina he Kanikela a Hope Kanikela e noho ana maanei, o ke Aupuni kahi e noho ai ka poe nona ka waiwai, ina he waiwai no kekahi poe o ka aina e ka waiwai ili ; a ina i lilo ka waiwai i ke kudalaia, e hoike aku oia i ka palapala hoike i ka nui o ke dala i loaa mai ma ke kuai ana, me ka nui o ke dala ana i uku aku ai no na dute a me na lilo e ae ; a e haawi aku oia i ke Kanikela a Hope Kanikela paha, i ke koena a me ka waiwai e waiho ana maloko o kona lima, me na palapala a pau i loaa ia ia maluna o ka moku, a o ka waiwai ili. (K. K. p. 370.)

12. Ina aole he Kanikela, a Hope Kanikela maanei, o ke Aupuni kahi e noho ai na mea nona ka waiwai, a ina hoi aole koiia mai ka waiwai e kekahi mea kuleana, alaila, e hoike aku ka Makai Nui i ka palapala hoike dala imua o ke Kuhina Waiwai, a e haawi aku ia ia ke koena o ke dala, a na ke Kuhina e malama i ke dala no na makahiki elua, i hiki i na mea kuleana ke koi mai, a ina e hala ia mau makahiki me ke koi ole ia mai o ke dala, alaila, e lilo ia dala no ka pomaikai o ka Waihona Dala o ke Aupuni. (K. K. p. 371.)

13. Ma na Kanawai e pili ana i na moku ili a naha, me ka waiwai ili, ua komo iloko o ka inoa "Makai Nui," ka Luna Makai Kiekie, Makai Nui, me ka Hope Makai Nui. (K. K. p. 372.)

MOKUNA LXXVI.

KA HOOPAI ANA I KA POE HEWA MA KA BARRATRY.

1. Ina kekahi kapena, kekahi luna e ae, a kekahi luina paha o kekahi moku e holo ana ma ka moana, a ma kekahi wai e ae paha malalo ae o ka mana o keia Aupuni, e kaili aku me ka manao ino, i ua moku la, a me kekahi mau ukana paha e waiho ana maluna o ua moku la, ke hiki aku ke kumukuai o ia ukana i ke kanalima dala, a e haawi aku paha i ua moku la i ka poe powa mamuli o kona manao iho, ua manaoia ua hewa ia mea ma ka feloni, a ina e hoahewaia, alaila, e hoopaiia ma ke dala aole oi aku mamua o na dala he umi tausani, a i ole ia, e hoopaiia ma ka hoopaahao a me ka hana oolea, aole i oi aku mamua o na makahiki he umi, a i ole ia ma ia mau hoopai elua, e like me ke ano hoi o ka ofeni. (1868, aoao 36.)

MOKUNA LXXVII.

NO KA NOTERI NO KA LEHULEHU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoopai o ka noteri, a me kona mau hope, ke haawi ole i na buke i kekahi Aha kakau.

2. Ka mahele o ka hoopai.

1. Ina e haalele a hoopauia paha, a make paha kekahi *noteri lehulehu*, e haawiia kona mau buke kope, i ke kakauolelo o ka Aha kakau kokoke i kona hale oihana ; a ina e hana ole ia pela a hala na malama ekolu, e uku no ua *noteri* nei, a o kona hooko kauoha a luna hooponopono waiwai hooilina paha, i ke dala aole emi malalo o ke kanalima, aole hoi e oi aku i na dala elima haneri, e like me ka noonoo ana o ka Ahahookolokolo he pono. (K. K. p. 1274.)

2. E haawiia ka hapalua o ke dala a pau i lilo mamuli o ka Pauku maluna iho i ke Aupuni, a o kekahi hapalua hoi, i ka mea nana e hoopii no ia dala. (K. K. p. 1275.)

MOKUNA LXXVIII.

NA HAKU A ME NA KAUWA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na ano o na kauwa iloko o keia Aupuni.
2. Ke ano o ka hoopaa ana i na keiki oo ole, wahine a kane paha.
3. Elua aoao o ka palapala aelike.
4. Ka hookomo ana o ka palapala aelike o na keiki oo ole ma ka hoopaa ana.
5. Kakauia na makahiki o ka mea oo ole.
6. O na pono a pau nona ia.
7. Na na makua &c., e ninau no ka malamaia ana.
8. Ina e hanaino ia, e hoopii imua o ka Lunakanawai.
9, 10. Ka hana o ka Lunakanawai.
11. E hiki no ka haku, ke hoopiiia a hoopii oleia.
12. Ka poe kupono ke hoopii.
13. Ka wa kupono ke hiki e hoopii.
14. Ma ka hookuu ana i ka mea oo ole.
15. Hiki no ke hoopuka i ka palapala hopu no kekahi haumana a kauwa paha i mahuka—ka hoopai no ka haalele wale i ka hana.
16. Ka mana o ka palapala hopu.
17. Ka uku ana i na koina.
18. Na hana kolohe o na haumana a me na kauwa, ka mana o na Lunakanawai ke hoolohe mai ka hoopii o ka haku.
19. Ka olelo hooholo o ka Lunakanawai, ke ko ka hoopii o ka haku—na koina.
20. Paa ole ka mea oo ole, mahope o ka make ana o ka haku.
21. Ku keia mau pauku o keia Kanawai i na haku wahine, e like me na haku kane.
22. Ka poe ua oo, hiki no ke hoopaa ia lakou iho.
23. Na palapala hoopaa i hanaia ma na aina e.
24. Ka haalele wale i ka hana, ka hana o na Lunakanawai—ka hoopai.
25. Ka hoopai no ka hoole ana i ka hana.
26. Ka mana o ka palapala hopu, malalo o ka Pauku 24.
27. Ka uku ana i na koina, malalo o na Pauku 24, 25.

PAUKU 28. Ka hoopai ana o na haku, no na hana ino.

29. Paa ole na kauwa, mahope o ka make ana o ka haku, ke ole kekahi kumu i oleloia.

30. Ka hoopii kivila o ke kauwa i ka haku.

31. Ma ka olelo Hawaii a me ka Beritania e kakauia'i na olelo aelike.

32. Na ke Kuhina Kalaiaina e hoomakaukau i na pepa ma na olelo elua.

1. Elua ano o na kauwa iloko o keia Aupuni, penei :

(1.) O na haumana, oia hoi ka poe i hoopaaia e hookauwa na kekahi, i mea e aoia'i i kekahi hana akamai, hana naauao, a hana akamai ano e ae paha.

(2.) O ka poe i hoolimalimaia, e hana ma ka la, ma ka hebedoma, malama, makahiki, a manawa e ae paha i hooholoia no ka uku. (K. K. p. 1396.)

2. E hiki no ke hoopaaia na keiki a pau, i oi aku na makahiki mamua o ka umi, i haumana, a i kauwa hoolimalima paha; a ina he kaikamahine, aia a hala na makahiki he umikumamawalu, mai ka hanau ana mai, a i ole ia, a hiki i kona wa e mare ai i ke kane, a iloko o ia mau makahiki ; a ina he keikikane, a hala na makahiki he iwakalua, penei :

(1.) Na ka makuakane o ke keiki e hoopaa i kana keiki; a ina ua make oia, a pono ole paha ke hana no ka pupule, no ka hupo, no ka ona pinepine, a no kekahi kumu e ae paha ; a ina paha ua haalele loa ia i kona ohana, aole malama pono ia lakou, alaila ;

(2.) Na ka makuahine e hoopaa ; a ina hoi ua make ka makuahine, a pono ole paha ia ia keia hana, a hoole paha oia, alaila ;

(3.) Na ke kahu o ua keiki nei i hookohu pono ia. Ina aole makua o ua keiki oo ole nei, a ua pono ole paha ia ia ke hoopaa i ua keiki la, aole ona kahu, alaila ;

(4.) Na ke Kiaaina o ka Mokupuni, kahi i noho ai ua keiki la. (K. K. p. 1397.)

3. Aole no e hoopaaia kekahi keiki, e like me ka olelo maluna, ke ole na palapala aelike elua, i kakauinoaia, a i haawiia hoi i na aoao elua, a e malamaia kekahi no ka mea oo ole e ka makuakane, makuahine, kahu, a Kiaaina paha. (K. K. p. 1398.)

4. E komo iloko o keia palapala keia palapala aelike, e hoopaa ana i kekahi mea oo ole, e like me ka olelo maluna, kekahi

olelo ae a ka haku e hoopaaia'i oia, nana e hoonaauao i ua keiki nei, ma ka heluhelu a me ke kakaulima ; a ina he keikikane, e aoia no hoi oia ma na kumu nui o ka helu. (K. K. p. 1399.)

5. E kakauia no iloko o ka palapala hoopaa, na makahiki o ka mea oo ole, a e manaoia, o na makahiki i oleloia malaila, o kona mau makahiki oiaio no ia, me ka imi ole aku i mea hou e maopopo ai. (K. K. p. 1400.)

6. O na pono a pau, ina paha he dala, a he mea e ae paha, e ukuia, a e aeia paha e ka haku i kakauia ma ua palapala hoopaa keiki nei, mamuli o na Pauku o keia Kanawai, e ukuia a e hoopaaia paha, i mea e pono ai ua mea oo ole nei wale no. (K. K. p. 1401.)

7. Na na makua, na kahu, a me na Kiaaina, o ko lakou mau Mokupuni iho, e ninau no ka malamaia ana, o na mea oo ole, a lakou e hoopaa aku ai, a me na mea i hoopaaia paha, e ko lakou mua ma ka oihana, a e hoomaluia lakou i ka hana ino ia mai, a me ka malama ole, a me ka hooko ole ana hoi o na kahu, i na olelo hoopaa. (K. K. p. 1402.)

8. Ina paha i hana ino, a hoeha wale paha kekahi kahu i ka mea oo ole i hoopaaia'i ia, a haihai paha i ka olelo hoopaa, alaila e hiki no i ka makuakane, i ka makuahine, i ke kahu, i ke Kiaaina, a i ua mea oo ole nei paha, ke hoopii i kekahi Lunakanawai Kaapuni, a i ka Lunakanawai Apana paha, o ka mokupuni kahi i noho ai ua haku la, a nana no e hoolohe, a e hooholo no ka mea i hoopiiia. (K. K. p. 1403.)

9. Mahope o kona lohe ana i ka na aoao elua, a i ka mea hoopii paha aole nae i hele mai ka haku mahope o ke kii ana, alaila, ina i ko ka mea hoopii, na ka Lunakanawai e hooholo, e kuuia ka mea oo ole, a na ka haku e uku i ke koina, a e hiki no hoi ia ia ke hoopuka aku i ka palapala ohi mamuli o ka olelo hooholo. (K. K. p. 1404.)

10. Ina i maopopo, aole he kumu kupono no ka hoopii ana, e hiki no i ka Lunakanawai ke hooholo na ka mea hoopii e uku mai i ka haku no ke koina, a e hoopuka aku hoi i ka palapala ohi, mamuli o ka olelo hooholo. (K. K. p. 1405.)

11. E hiki no ke hoopiiia kela haku keia haku i hoopaiia oia, ina i hoopiiia oia a hoopii ole ia paha, no kona malama ole i ka palapala hoopaa, ma kona aoao iho ; a o na mea a pau i loaa

mai, ma ia hookolokolo ana, no ka mea oo ole wale no ia. (K. K. p. 1406.)

12. Ua hiki no ke hoopiiia pela, e ka makua, e ke kahu, e ke Kiaaina, a me ko lakou mau hope paha, nana e malama i ua mea oo ole la ; a e hiki no hoi i ua mea oo ole nei, oia iho no ke hoopii, mahope o kona manawa i hoopaaia'i. (K. K. p. 1407.)

13. Aole ko ua hoopii la, ke hoomaka ole ia i ka wa i hoopaa ia'i ka mea oo ole ; a i ole ia, iloko o na makahiki elua, mahope iho o ka pau ana o kona manawa e hoopaaia'na. (K. K. p. 1408.)

14. Ina i hooholoia mamuli o ka aoao hoopii, a ua hoomakaia ka hoopii ana i ka wa e noho kauwa ana ka mea oo ole, alaila, e hiki no i ka Lunakanawai ma ke noi ana o ka aoao hoopii, ke hookuu i ka mea oo ole, mailoko ae o kona paa ana. (K. K. p. 1409.)

15. Ina i haalele kumu pono ole kekahi haumana, a kauwa i hoopaaia paha, i ka hana a kona haku, e hiki no i kekahi Lunakanawai Apana a Hoomalu paha o ke Aupuni, ma ka hoopii o ka haku me ka hoohiki, a o kekahi mea e ae paha nona, ke hoopuka aku i ka palapala kena, e hopu i ka haumana a kauwa paha, a e lawe mai ia ia imua o ua Lunakanawai nei, a ina he oiaio ka hoopii, alaila, e kauoha ka Lunakanawai e hoihoiia ka mea hewa i kona haku, a e koiia oia e hookauwa i papalua o ka manawa ana i haalele ai i ka hana, ke hoolaulea ole oia i kona haku no kona poho ma kona haalele ana ; aka hoi, aole e oi aku ka manawa ana e hookauwa hou aku ai mamua o ka makahiki hookahi, mahope koke iho o kona manawa i paa ai. (K. K. p. 1410.)

16. Ma ka palapala kena a ka Lunakanawai, ina i kakauia ka inoa o ka makai, a mea e ae paha, e kauohaia no ia, e hoihoi aku i ka mea hewa, i kahi e noho ai o kona haku; ina paha ma kekahi Mokupuni e ae o keia Aupuni. (K. K. p. 1411.)

17. O na koina a pau no ka hookolokolo ana i kekahi kauwa, a haumana paha, e uku mau ia e ka mea nana e hoopii ; a ina i ko ka mea hoopii, e loaa hou mai ua koina la i ka haku ma ka hoopii ana i ka mea oo ole mahope o kona wa oo. (K. K. p. 1412.)

18. Ina i kolohe kekahi haumana a kauwa paha a hoole maoli paha i kana hana, a noho hana ole paha, e hiki no kona haku ke hoopii no ia mea, i kekahi Lunakanawai Kaapuni, Hoomalu a Apana paha, o ka Mokupuni, kahi i noho ai o ua haku nei : a

he mana ko kela ko keia o lakou, e lohe a e hooholo no ia hoopii. (K. K. p. 1413.)

19. Mahope o ka lohe ana i na aoao elua, a i ka aoao hoopii wale no paha, ina i hele ole mai kela aoao mahope o ke kiiia ana, ina paha ua kupono ka hoopii, alaila, na ka Lunakanawai e hooholo, e hookuuia ka haku mailoko ae o ka palapala hoopaa, a e hooholo maluna o ka makua a kahu paha o ka mea oo ole na koina, ina paha i komo pu iloko o ka palapala hoopaa, a e hoopukaia ka palapala ohi no ia koina; ina hoi aole makua a kahu paha nana e hookaa ia koina, e hiki no ke hoopii i ka mea oo ole, i mea e loaa mai ai ua koina la, i kona wa oo. (K. K. p. 1414.)

20. Aole no e paa kekahi palapala hoopaa haumana, a kauwa paha, i hanaia mamuli o na olelo mamua o keia mokuna, maluna o ka mea i oo ole, mahope o ka make ana o kona haku, ia manawa no e kuuia no ka haumana, a o ke kauwa paha; e hiki no nae ke hoopaa hou ia. (K. K. p. 1415.)

21. E hiki no ke hanaia ka palapala hoopaa haumana, a kauwa paha, mamuli o keia mokuna, no kekahi mea oo ole, me ka wahine, a me ke kane no; a e pili like no na pauku a pau mamua i na kahu wahine, e like me na kahu kane. (K. K. p. 1416.)

22. E hiki no i kela mea keia mea, i hala kona mau makahiki iwakalua, ke hoopaa ia ia iho ma ka palapala hoopaa, e hookauwa na kekahi ma kekahi hana akamai, paahana, imi naauao, a hana e ae paha, no ka manawa, aole oi aku mamua o na makahiki elima. (K. K. p. 1417.)

23. O na palapala hoopaa a pau, no ka hookauwa ana na kekahi, i hanaia ma ka aina e, e hookoia no ma keia pae aina, a e paa no ia maanei, ke kue ole i na Kanawai o keia Aupuni; aka hoi, ina ua hoopaaia no ka manawa i oi aku mamua o na makahiki he umi, e hoemiia no a hiki ilaila, e heluia mai ka la i pae mai ai ka mea i hoopaaia, iloko o keia Aupuni. (K. K. p. 1418.)

24. Ina i haalele wale ka mea i hoopaaia, e like me ke Kanawai, e hookauwa na kekahi, i ka hana i oleloia, me ka ae ole o kona haku, e hiki no i kekahi Lunakanawai Apana a Hoomalu paha o ke Aupuni, ma ka hoopii o kona haku me ka hoohiki, a o kekahi mea e ae nona paha, ke hoopuka aku i palapala hopu, i ua mea la, a e lawe mai ia ia imua o ua Lunakanawai nei; a ina i kupono ka hoopii, na ka Lunakanawai e kauoha aku i ka

mea hewa, e hoi aku oia me kona haku a e paa no ia malalo ona, e hookauwa, aole oi aku i ka palua o ka manawa ana i haalele ai, aia i ka manao o ka Ahahookolokolo, ke hoolaulea ole aku oia i kona haku, no kona poho a me kona poino ia ia no ia haalele ana; aka hoi, aole oi ka manawa ana e hookauwa hou aku ai mamua o ka makahiki hookahi, mahope koke iho o kona manawa i hoopaaia'i. (K. K. p. 1419.)

25. Ina e hoole kekahi, aole hana mamuli o ka pauku maluna iho, aole hoi mamuli o ka palapala hoopaa, alaila, e hiki no i kona haku, ke hoopii i kekahi Lunakanawai Apana, a Hoomalu paha o kahi i noho ai, a nana no e kii aku i ka mea hoole ma ka palapala hopu, a ma ke ano e ae paha, e hele mai imua ona, a ina i paakiki i ka hoole, e hoopaaia oia i ka hao ma ka hana oolea, a ae mai oia e hana e like me ke Kanawai. A ina e hoi aku kekahi mea i hoopaaia, e like me ka mea i olelo ia mamua, i ka hana a kona haku, mamuli o ke kauoha a ua Lunakanawai la, a haalele hou aku oia ia hana, me ka ae ole mai o kona haku na ka Lunakanawai Apana, a Hoomalu paha, e hoopaa i ua mea la ma ka hale paahao, ma ka hana oolea, no ka manawa aole i oi aku mamua o na mahina ekolu; a i ka pau ana o ua hoopaa ana la, na ua Lunakanawai nei e kauoha aku e hoihoi aku ia i ua mea haalele la i kona haku, e lawelawe no ke koena o ka manawa i ae mua ia, a me ka manawa hou aku i hookui ia me ia e ua Lunakanawai la. (K. K. p. 1420, 1860, aoao 17.)

26. Ina i palapalaia ka inoa o ka makua, a mea e ae paha, ma ka palapala kena, a kauoha paha, a ka Lunakanawai i olelo ia ma ka Pauku 24; e kauoha no oia ia ia, e lawe i ka mea i hewa i kahi i noho ai o kona haku, ina paha ma kekahi mokupuni e ae o keia Aupuni. (K. K. p. 1421.)

27. E ukuia na koina a pau, ma ka hoopii ana i kekahi kauwa mamuli o ka Pauku 24, a o ka Pauku 25 paha, e ka mea hoopii i kinohi; a ina i ko ka hoopii, e loaa i ka haku ka palapala hooholo, a me ka palapala ohi no ia koina, ma ke ano kue i ke kauwa hewa. (K. K. p. 1422.)

28. Ina i hana ino kekahi haku, a malama ole paha i ka olelo hoopaa, no kekahi mea i hoopaaia e hookauwa nana, e like me ka Pauku 22, a o ka Pauku 23 paha, e hiki no ia ia ke hoopii i kekahi Lunakanawai Apana, a Hoomalu paha; a nana no e kii aku i na aoao elua, e hele mai imua ona; a nana no e imi, e lohe,

a e hooholo no ka hoopii ; a ina i ko ka hoopii, alaila, e hookuu ia ke kauwa, a ua pau no kona noho hookauwa ana, a e hoouku ia hoi ka haku i ke dala, aole emi malalo o na dala elima, aole hoi oi aku mamua o na dala hookahi haneri ; a ina e hookaa ole mai oia ia dala, e hoopaaia no oia i ka hao ma ka hana oolea, a hookaaia ke dala. (K. K. p. 1423.)

29. Aole no e paa ke kauwa ma ka palapala hoopaa, e hookauwa na kekahi, mamuli o ka Pauku 22, a o ka Pauku 23 paha, mahope o ka make ana o kona haku ; aka hoi, ina i hoopaaia kekahi poe kauwa e kekahi poe hui, a make kekahi o ua poe hui la, a ua hoololiia paha lakou, aole ia he mea e pau ai kana palapala hoopaa. (K. K. p. 1424.)

30. Aole e manaoia kekahi mea ma keia mokuna, ua hooleia ka hoopii ana o ka haku, a o ke kauwa paha, i ukuia kona poho no ka malama oleia ana o ka olelo hoopaa. (K. K. p. 1425.)

31. O na palapala aelike a pau mawaena o na haku a me na kauwa, ina kekahi o na aoao elua he kanaka Hawaii maoli, e kakauia a e paiia ma na olelo elua, ma ka olelo Hawaii a me ka olelo Beretania, aole hoi ku i ke Kanawai kekahi olelo aelike i hanaia ma ka olelo hookahi wale no. (1868, aoao 42.)

32. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke hoomakaukau i mau pepa o ia ano i paiia ma na olelo elua me ka waiho hakahaka ana i na wahi o na hana, ka manawa, ka uku, na inoa, kahi e kepaia ai, a me kona wahi i noho mau ai.

MOKUNA LXXIX.

E HOOPONOPONO AI KA OIHANA AOPALAPALA O KE AUPUNI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. No ka hoouna ana o na makua i na keiki i ke kula.
2. Ka hoopai, no ka hoouna ole ia.
3. Ke kakau ana o na kumukula i mooinoa o na haumana, ka palapala hookuu a ke kumu ke hele ma kekahi kula e.
4. Ka hoopai o ka hookuu ana i kekahi keiki ma ke kula e, ke ole ka palapala hookuu o ke kula mua.
5. Ka hoolohe ana o na kamalii, i na olelo pono o na makua—ka hoopai.
6. Ka hana o ka Papa Hoonaauao no ka helu kanaka.
7. Na ka Papa Hoonaauao e ninaninau i kela kanaka keia kanaka—ka hoopai ke pane ole i na ninau.
8. No ka poe hooko i ka mare—ka hai aku i ka hanau, a me ka poe make—ka hoopai ke hai ole ia.
9. No ka poe luna haawi palapala ae mare—ko lakou uku—ka hoopai no ke koi aku i ka uku oi me ke kipe.

NO KA HELE I KE KULA.

1. Na na makua me na kahu, a me na makua hoohiki o na kamalii mai ka makahiki eono, a i ka umikumamalima, e hoouna mau i ka lakou mau keiki i kekahi kula kupono, e aoia lakou ma ka noho malie a me na kumu mua o ka ike. (1864, aoao 43.)

2. Ina e paakiki kekahi keiki i ka haalele i ke kula, na kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, ke hoopiiia imua ona e ke kumukula, lunakula, a o ke Kahukula Nui paha, e kena aku e hopuia ka makuakane a makuahine paha, a kahu hanai a makua koohiki paha o ua keiki nei, a me ke keiki pu kekahi, a ina e maopopo ua hooikaika ole ka mea nana ka malama ana o ke keiki e hele mau oia i ke kula, alaila, e hoopaiia oia aole e oi aku i na dala elima, a i ole ke dala, e hoopaahaoia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na la he umikumamaha ; a ina no ke keiki ka hewa, na ka Lunakanawai e hoouna aku ia ia ma kekahi kula hoopololei me ka hana lima, malaila e noho ai no ka manawa

aole e emi malalo o na malama eono, aole hoi e oi aku i na makahiki elua, a i ole ia, e hoopai ia ia ma ke dala, aole nae e oi mamua o na dala elua, a i ole ia, e hoopaahao ia ia me ka hana oolea no na la i oi ole mamua o ka umi. (1866, aoao 8.)

3. O na kumukula o na Kula Aupuni a pau loa, kahi e hoonaauaoia'i na keiki maoli o Hawaii nei, koe na Kula Wae, ua kauohaia lakou e kakau i mooinoa pololei o na haumana iloko o na kula o lakou ; a maloko o ia mooinoa e kakauia na inoa. Ke ano keikikane a kaikamahine paha, ka nui o na makahiki a me kahi e noho ai o na haumana. Aole no e hiki i kekahi kumu o kekahi kula maoli ke hookuu i kekahi haumana malalo o na makahiki umikumamalima i kakauia ma ka mooinoa o kana kula e like me ka olelo maluna, mai loko mai o kona kula, i mea e hiki ai i ua haumana la ke komo ma kekahi kula e ae, aia wale no a ae mai ma ka palapala na makua a kahu paha o ua haumana la ; a i ole ia ma ke noi ana o ka Lunakula o ka Apana mamuli o na kumu kupono i hoikeia ia ia. Ina e hookuuia kekahi haumana pela, alaila e haawi aku ke kumu i palapala i kakauinoaia eia i ua haumana nei e hoike mai ana i ke ano o kona hookuuia ana. (1868, aoao 55.)

4. Aole no e hiki i kekahi kumukula e ae i kekahi keiki malalo o na makahiki he umikumamalima, e hele ana i kekahi kula e ae, e komo iloko o kona kula ke hoike ole mai ua keiki nei, a o kona makua a kahu paha, i ka palapala hookuu o ke kumu o kela kula kahi ana e hele ai mamua, e like me na olelo ma ka Pauku maluna ae. A o ke kumukula e hana me ke kue i na olelo o keia Pauku a me ka Pauku maluna ae e hoopaiia oia, ke ku ka hewa ia ia imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, i elima dala no ka hewa mua, a ina e ku hou ka hewa ia ia e hoopaiia oia i umi dala a me ka hoopauia ana o kona noho ana ma kana oihana, aia i ka manao o ka Aha.

KELA MEA KEIA MEA, E PILI ANA I NA MAKUA ME NA KEIKI.

5. E hoolohe na kamalii a pau, malalo o na makahiki i manaoia ua oo, i na olelo kupono a ko lakou mau makua ; e hoolohe mua i ka makuakane, a mahope i ka makuahine ; a ina hookamaia e like me ke Kanawai, e hoolohe i na olelo kupono a na makua hanai ; a i ole ka makua ponoi, aole hoi makua hanai, e hoolohe i na olelo a na kahu i hookohuia e like me ke Kanawai. A ina mau ka paakiki o kekahi keiki, ma ka hoolohe ole, e

hiki i kela a i keia Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, ke hopii mai imua ona na makua a kahu paha, e kena aku e hopu ia ua keiki nei, a e lawe ia mai imua ona ; a ina i maopopo i ka Lunakanawai ua hewa kela keiki no ka paakiki mau i ka hoolohe ole, e hoopai no oia i ua keiki nei ma ka hoopaahaoia ma ka hana oolea, aole e oi aku i na la he umi. Aole nae e pili keia pauku i na keiki malalo o na makahiki he umi. (1864, aoao 46.)

NO KA HELU KANAKA.

6. Na ka Papa Hoonaauao i kela eono keia eono makahiki, mai ka M. H. 1860 ka hoomaka ana, e helu i na kanaka a pau loa o keia Aupuni, e hoike ai imua o ka Moi a me ka Ahaolelo, e noonooia e lakou. E kakauia no ma ka lalani okoa ka nui o na kanaka ma kela apana keia apana, me ka nui o na kane a me na wahine, a me na mea e ae a ka Papa Hoonaauao e hoohololo ai, i mea e maopopo ai ka mahuahua ana a me ka emi ana paha o na kanaka.

7. I mea e hiki ai i ka Papa Hoonaauao ke hooko i ka pauku maluna iho, he mana kona e ninaninau i kela kanaka keia kanaka no keia mea, a e hai mai na kanaka a pau i na mea a na Luna Helu o ka Papa Hoonaauao e ninau ai, i pololei ka helu ana i na kanaka ; a o ka mea hoole aole e hai pololei mai e like me ka ninau ana, e hoouku ia no ia aole e oi aku mamua o na dala elima, ke ku ka hewa ia ia ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakakawai Hoomalu a Apana paha.

NO KE KAKAU ANA I KA POE HANAU, A ME KA POE MAKE, A ME KA POE MARE.

8. Na kela mea keia mea i ae ia e like me ke Kanawai e hooholo i ka mare ana, e hoike aku i ka luna kula o ia apana, na inoa o ka poe a pau i mareia e ia ; o kela me keia makuakane, ina e ola ana, o kela me keia keiki i hanau maloko o keia Aupuni, a ina aole ka makuakane, a ina hoi he keiki kamehai, alaila, na ka makuahine, iloko o ka malama hookahi mahope iho o ka hanau ana, e hai aku i kekahi luna kakau i na hanau a me na make ma kona apana, i ka inoa a me ke kama, a me ka la i hanau ai ua keiki nei. Na ke kahunapule i pule i ke kanu ana, a o ke kamana nana i hana ka pahu, a o kekahi hoahanau paha ma ke kino o ka mea make, e hai ae i ka luna kakau ma kona apana, i ka inoa a me ke kama o ka mea i make, iloko o ka hebedoma hookahi mahope iho o ka make ana. O ka mea hai ole

e like me ka olelo maluna, e hoouku ia oia i hookahi dala, ina ua ku ka hewa iaia ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakauawai Hoomalu a Apana paha ; na ua luna malama papa inoa nei hoi ua dala nei.

9. Na ke Kuhina Kalaiaina, mamuli o ke koho ana mai o ka Papa Hoonaauao, e hoonoho i poe luna kupono ma kela a me keia apana o ke Aupuni, na lakou e haawi i na palapala ae mare, e like me ke Kanawai ; e ukuia lakou i hapaha dala no kela me keia palapala ae mare a lakou e haawi ai, na ka mea noi mai ia palapala e uku ; a o ka mea lawe i ka mea oi aku mamua o keia no ka palapala ae mare, a lawe paha i ka uku kipe no ia mea, e hooukuia oia aole oi aku i na dala he kanalima, ke ku ka hewa ia ia imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha.

MOKUNA LXXX.

NO NA ALANUI ME NA ALAHAKA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoopai o ka Luna Alanui, ke hookuu kolohe i kekahi kanaka, i ka hana alanui.
2. Ka mana o ka Luna Alanui—ka hoohele a hoohana i na kanaka.
3. Ka hoopai o ka hoohaunaele, a hoole hana paha o na kanaka hana alanui.
4. Ka hana a na kanaka i ku i kā auhau—ka hoopai.
5. Na uku hoopai, &c.
6. Ka hoopai o ka hoa ana i na holoholona, oi aku mamua o ka nui kupono maluna o na alahaka.
7. Ka hoopai o ka holo ana i oi i ka hele malie maluna o na alahaka.
8. Ka uku o ka hana ino ana i na uwapo, a alahaka paha.
9, 10, 11, 12. Na Kanawai o ke alanui.
13. Ka hoopai no ke kue ana i na Kanawai no ke alanui, iloko o na malama eono, e hoomaka ai ka hoopii Kivila no na poino.

1. O kela luna alanui keia luna alanui, e hookuu kolohe ana i kekahi kanaka i ka hana alanui, he kanaka hoi i kuu ole ia ma ke Kanawai ; a i ole ia, ina e hoohana ole ua luna nei i na kanaka kupono i ka auhau alanui, no na la a me na hora a pau i oleloia ma ke Kanawai ; a ina maopopo kona hewa imua o kekahi Lunakanawai Apana, alaila, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai elima dala, no kela hewa keia hewa ; a o na dala hoopai a pau i loaa mai pela, e huiia a e hoolilo pu ia me ke dala auhau alanui o ia apana.

2. He mana ko na Luna Alanui e hoohele a hoohana i na kanaka i ku i ka auhau alanui ma na alanui maloko o ka apana kahi e noho ai ke kanaka ; aka hoi, e hoohala ia hookahi la hana no kela lima mile keia lima mile, e hooheleia'i na kanaka mai kahi a lakou e noho ai, me ka nana ole ia ka Pauku 1 o keia Mokuna. (1862, aoao 9.)

3. E hiki no i ka Luna Alanui, ina hoomolowa a he hoohaunaele, a hoole hana paha kekahi o na kanaka hana alanui, e olelo aku a e koi aku i kekahi makai e hopu aku, a e lawe i ua kanaka la imua o kekahi Lunakanawai Apana, a nana no e hoopai i ua mea hewa la ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elima, a i ole ia e hoopaahao ia ia ma ka hana oolea aole oi aku i na la elima, ke loaa ole ke kumu kupono no ka hoopai ole.

4. Na kela kanaka keia kanaka ku i ka auhau hana ma na alanui, e hele koke mai i ka hora i olelo mua ia, me kona makaukau i na mea paahana no ia hana, a e hana ikaika e like me ka olelo a ka luna ; a i ole i hana pela, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elima.

5. E haawi kela a me keia Lunakanawai Apana, i na uku hoopai a pau e hookaaia mamuli o na Pauku 3 a me 4 o keia Mokuna, i na Luna Alanui o ka Apana, a na lakou no e hoolilo i keia mau dala me he dala auhau alanui la o ka apana. (1862, aoao 9.)

6. Aole no e hoaia kekahi mau bipi, lio, hoki, a keaka paha i oi aku ka nui mamua o ka umi maluna o kekahi uapo laau a hao paha, ma keia Aupuni, i umi kapuai ka loa a oi aku paha ; ina e hoaia kekahi mau bipi, lio, hoki, a keaka pela, alaila, e hoopaiia ka mea a mau mea hoa, i ka uku hoopai aole e emi malalo o ke dala hookahi, aole no e oi mamua o na dala he umi ma ka hoopiiia ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha. Eia nae : Ina e maopopo i ka Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, nana e hookolokolo i keia hihia, ke hiki ole o ka hoa ana o keia mau holoholona ma kahi e, alaila, aole no e kauia keia hoopai. (1868, aoao 25.).

7. Aole no e aeia kekahi kaa ukana a kaa lealea paha i kauoia e na bipi, lio, a hoki paha, aole no e aeia kekahi mea holo lio a holo hoki paha, ke holo maluna o kekahi uapo ma keia Aupuni i umi kapuai ka loa a oi aku paha, ke oi aku ka holo mamua o ka hele malie. Ina e hooholo kekahi mea i kekahi kaa ukana, kaa lealea, lio, a hoki paha me ke kue i na olelo maluna, alaila, e hoopaiia oia i elima dala ma ka hookolokolo ia ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha.

8. Ina e hoopoinoia kekahi uapo ma keia Aupuni e kekahi ma ke kue ana i na olelo o keia Kanawai, alaila, e uku ka mea a mau mea nona ia kaa, a o ka mea paha nana e holo ia kaa, lio,

a hoki paha i ka uku poho, ma ka hookolokolo ia ana o ia hihia mamuli o ke kauoha o ka Luna Alanui o ka Apana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha.

NO KE KANAWAI HELE ALANUI.

9. Ina e halawai kekahi mau kanaka e hele ana me na kaa holo, kaa halihali ukana, a kaa e ae paha, ma kekahi alahaka, alanui, a alaloa paha, alaila, e huli ae laua i ko laua mau holoholona me na kaa i ka aoao akau o ko waena o ke alahaka, a alanui paha, ke hiki ia laua e hana pela, i mea e hiki ai i na kaa e holo ae me ka hihia ole o kekahi i kekahi. (K. K. p. 373.)

10. Ina i pilikia ka mea e hele ana me ke kaa, no ka piha loa o ke kaa i ka ukana, a no kekahi kumu e ae, a hiki ole ke huli ae i ka aoao akau e like me ka olelo maluna, alaila, na ka mea pilikia, pela e halawai ana me ka mea e, e ku malie me kona kaa ma kahi kupono o ke ala, no ka manawa kupono, i hiki ai i kela mea e hele ae me kona kaa me ka hihia ole. (K. K. p. 374.)

11. Ina i loaa aku i kekahi mea e hele ana me ke kaa, ma kekahi alahaka, a alanui paha, kekahi kanaka a me ke kaa, e ku ana paha, ma kahi kupono ole, e hele ae, a e hele lohi ana paha; a ina e nei aku oia i kela kanaka e, e ae mai ia ia e hele ae mamua, alaila, na kela kanaka e hoohuli ae i kona kaa i ka aoao akau, a i ka aoao hema paha o ke ala; a i ole ia, e ku malie iho oia ma kahi kupono, no ka manawa kupono, i hiki i ka mea mua e holo ae. (K. K. p. 375.)

12. Aole pono i kekahi mea kaa ke ae aku i ka holo ana o kona kaa ma kekahi alahaka, a alanui paha, me ka hele pu ole o kekahi mea ike i ka hookele kaa; aole hoi pono ke waiho i kekahi kaa e ku ana ma kekahi alahaka, a alanui paha, ma ke ano e pilikia'i na mea e, e hooholo ana i na kaa. (K. K. p. 376.)

13. E hoopaiia ka mea nana i haki i kekahi olelo a keia Kanawai hele alanui, ma ka ukuhoopai, aole emi malalo o ke dala hookahi, aole oi aku i na dala he iwakaluakumamalima, no kela hewa keia hewa. A ina i poino kekahi kanaka ma ka haki ana o kekahi i keia Kanawai, alaila, e hiki no i ka mea i poino he hoopii no kona poho, ke hoopii oia maloko o na malama eono, mahope iho o kona poino ana. (K. K. p. 377.)

MOKUNA LXXXI.

E KUHIKUHI AI KAHI E HOOPAE AI I NA BIPI A ME KA HOA ANA MA HONOLULU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ke kuhikuhi ana i na wahi e hoopae ai i na bipi ma ke awa o Honolulu.
2. Na ke Kuhina Kalaiaina e kuai i kahi kupono.
3. Ka hoopai ke hoopae i na bipi ma na wahi e ae.
4. Ka hoopai o ka hoa ana i na bipi ma na alanui o Honolulu.
5. Hiki no ke hoa i na bipi ma na manawa kupono, e like me na rula.

1. E hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke kuhikuhi i kekahi uwapo ma kahi hohonu o ka wai i hiki i na moku pili aina e pili aku, i wahi e hoopae aku ai ma Honolulu i na bipi a pau i lawe ia mai maluna o na moku holo pili aina, a oia wahi no e hoolaha ia i ekolu mahina maloko o ka olelo Hawaii a me ka olelo Beritania ma na nupepa a i elua e paiia nei ma Honolulu. (1868, aoao 40.)

2. Ma keia ua kauohaia ke Kuhina Kalaiaina e kuai no ke Aupuni Hawaii i kahi kupono i uwapo a i alanui kahi e hooleiia na bipi a pau i laweia mai ma ke awa o Honolulu maloko o na moku pili aina, a e ukuia no ia wahi mai na dala i loaa mai ma ke kuai ana i ka waiwai paa. E hoakaka no hoi ua Kuhina la i na uku kupono no ka hoopae ana ma ia uwapo.

3. Ina e hoopae aku kekahi kanaka i ka bipi mai ka moku holo pili aina ma kekahi uwapo a ma kahi e ae paha iloko o ke awa o Honolulu, koe wale no kahi i oleloia a i hoolahaia hoi e ke Kuhina Kalaiaina e like me ka mea i oleloia iloko o ka Pauku 1 o keia Mokuna, e hoopaiia oia i na dala aole e emi malalo o ka iwakaluakumamalima, aole hoi e oi aku mamua o ka hookahi haneri no kela a me keia hewa, a e hiki no ke hoopaaia ka moku nana i lawe mai i ua mau holoholona la, a i hoopaeia iuka mai luna mai o ua moku nei no na dala hoopai a me na koina.

E HOOKAPU AI I KE A ANA O KA BIPI IWAENA O KE KULANAKAUHALE O HONOLULU ILOKO O KAHI MAU HORA.

4. Ma keia, ua hookapu loaia ke a ana o na bipi iwaena a ilo-

ko o na alanui o ke Kulanakauhale o Honolulu maloko ae o ka palena o ka hapaha mile hookahi mai ke kihi ae o Alanui Nuuanu, kahi e moku ana i ke Alanui Moi, a ma ke Alanui Nuuanu, iloko o ka mile hookahi mai ke kihi mai o ia mau alanui, ke ole e hoopaa a e malama ponoia, i ole e pilikia ai ka lehulehu. No ke kue i keia, e hiki no ke hoopai i ka uku hoopai e like ka nui me umi dala no kela me keia poo bipi e ho-aia ana pela, a e hoopiiia no imua o ka Lunakanawai Hoomalu o Honolulu. (1868, aoao 54.)

5. Aole no i manao ma keia mokuna, ua keakeaia ke a ana o na bipi mawaena o na hora umikumamakahi o ka po a me ka hora ewalu o kakahiaka ma na alanui a malalo iho o na rula hooponopono i kau ia ma kela a me keia manawa e ke Kuhina Kalaiaina.

MOKUNA LXXXII.

NO NA HALE PAAHAO, ME NA HALE HOOPAA LAWEHALA, A ME NA HALE AO.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoopai no ka haawi ana i na wai ona i na lawehala.
2. Ka poe aeia e hele ma ka hale paahao.
3. Ka hoopai o ka poe e ae ke hele aku, a me ka hoopai o ka lawe ana a me ka haawi ana i kekahi palapala me ka ae oleia.

1. Aole e inuia ka waina a o ka waiona paha, e kekahi kanaka i hoopaiia ; a o kela mea keia mea e haawi ana i ka mea inu o ia ano i kekahi kanaka i hoopaaia, ke ole e haawiia ma ke ano laau lapaau, mamuli o ke kuhikuhi ana o kekahi kahuna lapaau ; a o ka mea e haawi ana i kekahi mea e ae i papaia ma na rula o ka hale paahao, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala elua haneri ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia i ka hana oolea aole oi aku i na makahiki elua ; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo ; a ina he luna ka mea i hana pela, alaila, o ka hoopauia o kona noho luna ana, kekahi uku hoopai ona. E haawiia ka mana i na Lunakanawai Apana, a me na Lunakanawai Hoomalu, e hookolokolo i na hihia a pau malalo o keia pauku.. (K. K. p. 214.)

2. E hiki no i ka Moi, me kona mau Kuhina, me na Kiaaina, me na Lunakanawai o ka Aha Kiekie a me na Aha Kaapuni, me na Hoa o ka Ahaolelo, na Luna o ka Papa Hoonaauao, me na Luna Nui a me na Kanikela o na Aupuni e, e komo wale iloko o na hale paahao, e makaikai i na manawa kupono. (K. K. p. 218.)

3. O na luna i oleloia ma ka pauku maluna ae nei, o lakou wale no ka poe komo maloko o kekahi hale paahao, a e kamailio pu, a e hai aku a hai mai paha ma ka palapala, me na lawehala, ke ae ole mamua ka Luna Makai Kiekie, a o ka Luna Hale Paahao paha ; aole hoi e hiki i kekahi mea makaikai, e haawi mai i kekahi lawehala, a e lawe aku mai kekahi lawehala aku, i ka palapala

a i ka olelo hai paha, a e kokua paha ma ka haawi ana i kekahi mea e ae, me ka ae ole o ka Luna Makai Kiekie, a o ka Luna Hale Paahao paha, me ka hoike ole aku ia ia mamua, o hoopaiia ua mea makaikai nei ma ka uku hoopai, aole emi malalo o na dala elima, aole hoi oi aku i na dala elua haneri. (K. K. p. 219.)

MOKUNA LXXXIII.

NO KE KOMO HEWA O NA HOLOHOLONA, A ME NA HAO KUNI, ME NA HOAILONA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hookuu ana i kekahi holoholona o hai—ka hoopai.
2. Ka hoonalo ana i kekahi hao kuni a hoailona e ae paha.

1. Ina e hookuu kekahi i ka holoholona paa o kekahi, i mea e komo hewa aku ai ma ka aina i mahiia, a ina paha ma kekahi ano hoowalewale i kekahi holoholona, a mau holoholona paha, me ka noonoo mua e komo hewa oia, alaila, e hoookuia oia, no kela hewa keia hewa, i hookahi haneri dala, no ka Waihona Dala o ke Aupuni; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole emi malalo o na malama eono, aole hoi oi aku i na makahiki elua. (K. K. p. 246.)

2. Ina e hoonalo kekahi kanaka i kekahi haokuni, a hoailona paha, i kauia ma kekahi holoholona, ma kona kuni ana'ku i ka hao e ae, a me kana hana ana i hoailona e ae malaila, a ma kekahi hana e ae paha, aole nae i maopopo kona manao kolohe ma ia hana ana, alaila, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai aole oi aku i na dala he iwakalua, aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo, no kela a me keia haokuni a hoailona i hoonaloia pela. (K. K. p. 249.)

MOKUNA LXXXIV.

NO NA LAWAIA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na wahi lawaia, hooliloia no na kanaka, ka hoomalu ana oia mau wahi.

2. No ka hookapu ana—ka hoopai ke kue.

3. Ka hoopai o ka lawe ana i na Ia, i mea kuai aku mawaho o keia Aupuni.

4. Ka hoopai o ka hoonele ana i na pono o na Konohiki ma ka lawaia,—ka hoopai o na Konohiki ke hoonele ia hai ma na kai lawaia.

1. O na wahi lawaia a pau e pili ana i kekahi aina o ke Aupuni, a e pili ana i ke Aupuni ma ke ano e ae, koe wale no na loko, e hooliloia lakou, a ma keia Kanawai, ua hooliloia no na kanaka, i mau wahi lawaia no na kanaka a pau, no ka manawa pau ole ; aka hoi, e hiki no i ke Kuhina Kalaiaina ke hookapu i ka lawaia ana ma ua wahi la, i mea e malu ai ua mau wahi la, ma kekahi mau manawa o ka makahiki. (K. K. p. 384.)

2. E hoolaha akea ke Kuhina Kalaiaina i kona hookapu ana, e like me ka pauku maluna ae nei, aole hoi e paa ka hookapu ana, aia a hoolahaia pela. O ka mea pana e uhaki i ke kapu e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he umikumamalima, a me ka waiwai iloko o ka ia ana i lawaia'i. (K. K. p. 385.)

3. Aole e pono i kekahi mea e noho ana mawaho o keia Aupuni, e laweia maloko o na awa, na muliwai, na kuanalu a me na wahi e ae o keia Aupuni, i mea halihali aku e kuai, a i mea e ae paha, ma kekahi wahi mawaho o keia Aupuni, o hoopaiia oia ma ka ukuhoopai aole oi aku i na dala elua haneri ; aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 386.)

4. O kela konohiki keia konohiki, a mea e ae paha, e hoonele ana i kekahi, i hiki ole ia ia ke lawaia ma na kai i hoonoaia, a e hoonoaia ana paha ma keia hope aku no na kanaka a pau, a ohi wale paha i kekahi hapa o ka ia i laweia ma ke kai noa, a ohi

wale paha i ka hapa o ka ia i oi aku mamua o ka mea i olelo ia ma ke Kanawai no kona mahele, a o ka hoaaina a kanaka e ae paha i hoonele i ke konohiki i kona mau pono ma ka lawaia, ma ka lawe wale ana i ka ia kapu o ke konohiki, a ma ke ano e ae paha, e hooukuia no ia i ke dala, aole oi aku mamua o ka haneri hookahi, no kela hewa keia hewa, e like me ka noonoo ana o ka Ahahookolokolo he pono ; a ina i loaa ole ke dala, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku mamua o na malama ekolu. (K. K. p. 395.)

MOKUNA LXXXV.

HE KANAWAI NO KA HOOMALU I NA KOLEA, A ME NA MANU HOOPOMAIKAI E AE, A ME NA HOLOHOLONA HOI.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka hoopai o ka pepehi ana i na manu ma na malama i olelo ia.

2. Ka hoopai no ke kuai ana i keia mau manu.

3. Ka hoopai o ka pepehi ana i na manu i laweia mai ka aina e mai.

4. Ka hoopai no ka lawe ana i mea koi aku e kuai mai.

5. Ke ano e hoolilo aku ai na dala hoopai no keia mau ofeni.

6. No ka pepehi ana i na manu i laweia mai mamua aku o keia.

7. Ka hoopai o ka pepehi ana i na manu a me na holoholona holo wale, i laweia mai iloko o na makahiki elima, a mahope o ia lawe ana mai.

8. No na manu a me na holoholona e poino ai ka lehulehu.

NO KA MEA, ua nui ke poho i kela makahiki keia makahiki maloko o ke Aupuni Hawaii i na wa ua, ma ka hoopoino ana o na peelua, a me na mea kolo e ae o ia ano i na mea kanu, oia hoi o ka palaoa, kulina, paka, a me na weuweu o ke kula; a no ka mea hoi, ma ka lokomaikai o ke Akua, ua hiki mai na manu kolea, akekeke, a me ke kukuluaeo, i kela makahiki keia makahiki maloko o keia Aupuni i na malama ua, a ua ai nui loa i kela mau mea kolo hoopoino nui wale; a no ka mea, ua laweia mai, mai na aina e mai, i na manu ai mea kolo, me ka manao e hoolaha ia lakou ma keia Pae Aina: Nolaila, (1859, K. K., aoao 318.)

1. Ina e pepehi a hoomake paha kekahi kanaka ma ke ki ana i ka pu, a ma ke kipukaahele, a ma kekahi ano e ae paha, i kekahi o na manu i oleloia maluna, iloko o na malama mai ka la mua o Augate a hiki i ka la hope o Dekemaba, o kela makahiki keia makahiki, a mai ka la mua o Ianuari a hiki i ka la hope o Feberuari, o kela makahiki keia makahiki, alaila, e hoopaiia ia kanaka, ke ku ka hewa ia ia ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, i hookahi dala no

kela hewa keia hewa, a e noho ma ka hale paahao a kaa ia dala hoopai. (1860, aoao 16.)

2. Ina e kuai kekahi kanaka, a lawe paha oia e kuai i kekahi o na manu i oleloia maluna, iloko o na malama mai ka la mua o Augate a hiki i ka la hope o Dekemaba, o kela makahiki keia makahiki, a mai ka la mua o Ianuari a hiki i ka la hope o Feberuari, o kela makahiki keia makahiki, alaila, e hoopaiia ia kanaka, ke ku ka hewa ia ia ma ka hookolokolo imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, i hookahi dala no kela hewa keia hewa, a e noho ma ka hale paahao a kaa ia dala hoopai.

3. Ina e pepehi a hoomake paha kekahi kanaka ma ke ki ana i ka pu, a ma ke kipukaahele, a ma kekahi ano e ae paha, i kela manawa i keia manawa i kekahi o na manu ai peelua, i lawe ia mai mai na aina e mai, a ua hookuu waleia maloko o keia Aupuni, alaila, e hoopaiia oia, ke ku ka hewa ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, i umi dala no kela hewa keia hewa, a e noho oia ma ka hale paahao a kaa ia dala hoopai.

4. Ina e kuai kekahi kanaka, a lawe paha oia e kuai i kekahi o na manu i oleloia ma ka Pauku 3 o keia Kanawai, i kela manawa keia manawa, alaila, e hoopaiia ia kanaka, ke ku ka hewa ia ia ma ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, i umi dala no kela hewa keia hewa, a e noho oia ma ka hale paahao a kaa ia dala hoopai.

5. O na uku hoopai a pau a na Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, e ohi ai ma na hihia i oleloia maluna, e hoihoiia no iloko o ka Waihona o ke Aupuni Hawaii, a e kakau ia "He dala hoopai mamuli o ke Kanawai no ka hoomalu i na kolea, a me na manu hoopomaikai e ae," a na ke Kuhina Waiwai o ke Aupuni Hawaii e haawi aku i kekahi hapalua o ia mau dala i ka Ahahui Mahiai Hawaii, a o kekahi hapalua hoi i ka Ahahui Mahiai Hawaii no na Kanaka Maoli, i mea e pono ai a e pomaikai ai ia mau Ahahui.

6. Aole no e manaoia ua noa mamuli o keia Mokuna ka pepehi ana me ke kipukaahele paha i na manu i laweia mai, a e lawe ia mai ana paha ma keia hope aku, no na kumu i hoakakaia ma ua Mokuna la. (1860, aoao 16.)

7. Aole no e ki pu, aole e pepehi ma kekahi ano e ae, kekahi

mea i na manu a me na holoholona holo wale i laweia mai mai na aina e mai, iloko o na makahiki elima mahope o ia lawe ana mai, malalo o ka hoopai aole e oi aku mamua o ka iwakalua dala no ka hana ana pela. (1868, aoao 41.)

8. Aole no e lilo kekahi mea ma keia Mokuna i mea e papaia ai ka pepehi ana i na holoholona a me na manu i hoomaopopoia he mea e poino ai ka lehulehu.

MOKUNA LXXXVI.

E HOOPONOPONO AI HOI NO KE KULEANA KOHO BALOTA NO NA LUNA MAKAAINANA ILOKO O KA HALE AHAOLELO; O KELA A ME KEIA MEA HAAWI BALOTA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Na ano e pono ai kela kanaka keia kanaka ke koho balota, ka poe ae ole ia e koho.

2. Na na Luna Helu, e kakau i na inoa ma na Buke Helu i ka poe kupono ke koho.

3. Na na Luna Auhau, e hana i mau Papa Helu o ka poe kaa na auhau.

4. No na papa hoike a na Luna Auhau, e waiho ai imua o na Luna Nana Koho, ka poe kaa na auhau.

5, 6. Ka hana o na Luna Nana Koho.

7. Ka hoopai o na Luna Helu, Luna Auhau; ke kakau ole i ka papa hoike inoa, a me ke kakau hoopunipuni paha.

8. Ka hoopai o na Luna Auhau, ke lawe ole i na papa helu imua o na Luna Nana Koho.

9. No na pepa pai hakahaka o ka poe koho—ka hoailona.

10 No ka poe komo ole na inoa ma ka papa helu o ka Luna Auhau, ka hana o na Luna Nana Koho malaila.

11. Aole hewa na Luna Nana Koho, no ke komo ole o na inoa, &c.

12. Ka hana o na Luna Nana Koho, ma ka la koho.

13. Ka hoopai no ka hoike hoopunipuni i kona inoa, a me ka pane wahahee.

14. Ke ano o na huaolelo "Karaima Nui."

15. Ka hoike ana'ku i ka palapala kala hala a ka Moi.

16. Ka like ole o na manao iwaena o na Luna Nana Koho.

17. Ka wehe ana me ka hoopaa ana i na wahi koho balota; a me ka hana ana.

18. Ka hoopai o ka Luna Nana Koho, ina he hana pono ole.

19, 20. No ke keakea ana ma ka balota, ka olelo hoohiki.

21. Ka hoole ana i kekahi balota.

22. Ke ano o ka hoohiki ana o ka mea koho, ke hoopau ole i ke keakea ana.

23. Hoole i ka balota, ke ae ole e hoohiki.

PAUKU 24. No ka balota lehulehu—ka hoopai.
25. Ka hoopai o ka poe koho, kupono ole ma ke Kanawai.
26. Ka hoopai o ka haawi ana i na balota i oi aku i ka hookahi.
27. Ka hoopai o ka poe kokua ma na hewa i oleloia.
28. Ka hoopai no na hana kipe a me na hana e ae, e kekahi mea e kohoia ana, &c.
29. Ka hana o na Luna Nana Koho, mamua o ka hoomaka ana e koho.
30. Ka hoopai o ka Luna Nana Koho, ke hana kolohe a hana paewaewa paha.
31. Ka hoopai o ka Luna Nana Koho, ke hoole i kana hana.
32. Ka hoopai o na mea hoohaunaele ma kahi koho.
33. Aole kena ia ka palapala kii kivila ma ia la koho.

1. O kela kanaka keia kanaka malalo o ka Moi, ina ua hookaaia kona auhau, a ina ua hiki aku oia i na makahiki he iwakalua, a ina ua noho paa ma keia Aupuni i hookahi makahiki mamua iho o ka la koho, a ina he waiwai paa hihia ole kona iloko o keia Aupuni e like me hookahi haneri me kanalima dala, a i ole ia he aina hoolimalima kona, a o ka uku hoolimalima he iwakaluakumamalima dala no ka makahiki, a i ole ia o kona loaa makahiki aole emi malalo o na dala he kanahikukumamalima i loaa noloko mai o kekahi waiwai a o kekahi hana kupono ma ke Kanawai paha, a ua ike oia i ka heluhelu a me kakaulima, ina ua hanau oia mahope o ka makahiki 1840, a ina ua hookomo oia i kona inoa ma ka papa inoa o ka poe koho o kona Apana, e like me ka mea i hoakakaia mahope ae nei, e hiki no ia ia ke koho i kekahi kanaka a mau kanaka paha i ka Poekohoia no ia Apana; aka hoi, aole e hiki i kekahi kanaka pupule, a hupo paha, ke koho, aole hoi i kekahi kanaka i hihia i ke karaima nui ma ka hookolokolo ana ma keia Aupuni, ke ole i kalaia kona hewa e ka Moi, a ke ole hoi ke loaa ia ia i na pono a pau o ke kanaka kupa ma ia kala ana, o ka poe wale no i aeia ma keia pauku o lakou wale kai aeia e Koho Balota, ma ke koho ana i na Lunamakaainana iloko o ka Hale Ahaolelo o keia Aupuni. (1868 aoao 15.)

2. Na kela a me keia Luna Helu, maloko o ko lakou mau Apana iho e kakau pololei ma na buke helu, ma na lalani okoa, e like me ke ano pai hakahaka i hoikeia malalo ae nei, na inoa o na kanaka a pau i kupono ke koho balota, e like me ka Pauku 1 o keia Kanawai; a ina hoi e ikeia kekahi kanaka i loaa ia ia ka waiwai kupono e koho balota ai, e like me ka Pauku 62 o ke

Kumukanawai, aka nae, ua loaa ke kumu malalo o ke Kumukanawai e loaa ole ai ia ia ka pono o ke koho balota ana, alaila e kakau pololei ka Luna Helu ia mea ma ka lalani i hookaawaleia no ke poo, "Kela mea keia mea."

KA POE KOHO BALOTA.

Waiwai Paa e like me $150 ke kumukuai.	Waiwai Paa i hoolimalima mai ka uku hoolimalima makahiki he $25.	Loaa makahiki aole i emi malalo o $75 i kela me keia makahiki makekahi oihana ku i ke kanawai.	Kela mea keia mea.

3. I mea e pono ai ia koho balota ana, e kakau pololei ka Luna Auhau i papa helu o ka poe a pau maloko o kona Apana i hookaa i ko lakou mau auhau no ka makahiki mamua iho o ka la koho iloko o ka manawa a ke Kanawai i kauoha ai, a ua hookomoia hoi ko lakou mau inoa e ka Luna Helu ma kona buke helu he poe kupono ke koho balota, me na inoa hoi, o ka poe a pau i uku mai ia ia i ko lakou mau auhau iloko o ka manawa a ke Kanawai i olelo ai, ka poe hoi i kupono ke koho balota, a ua haule ko lakou mau inoa aole i komo ma ka buke o ka Luna Helu e like me ka mea i oleloia ma ka Pauku 2, o keia Kanawai. A ma na mea a pau o ia ano, e kakau iho ka Luna Auhau ma ka lalani kupono o ka papa hoike a ka Luna Helu e waiho ana me ia, na kumu e loaa'i ke kanaka i hoohauleia e ka Luna Helu i na pono o ke koho balota, alaila e hiki no i ua kanaka la ke koho balota ma ia koho ana.

4. O kela me keia Luna Auhau, ma ka la hope loa o Dekemaba, a mamua ae paha, iloko o ka makahiki mamua iho o ke koho ana i na Lunamakaainana, e hoomakaukau i papa hoike a e waiho aku imua o na Luna Nana Koho o ia Apana, e hoike ana no ka poe a pau i hookaa i ko lakou mau auhau iloko o ka manawa a ke Kanawai i kauoha ai, oia hoi, ka poe i kakau inoa ia lakou ma ka papa hoike a ka Luna Helu, a ua hooponopono houia e ka Luna Auhau, e like me na olelo o ka Pauku 3 o keia Kanawai, no ka poe i loaa ia lakou na ano e pono ke lawelaweia ka balota. (1868, aoao 15.)

5. Na na Luna Nana Koho, oia hoi ka Lunakanawai Hoomalu a Apana paha, ka Luna Auhau a me ka Luna Helu, a o ko lakou mau hope paha i kohoia e lakou, i umikumamalima la mamua iho o ka la koho Lunamakaainana, koe nae na la koho i kauohaia e like me ka olelo o ka Pauku 797 o ke Kanawai Kivila, e kakau

lakou i mau papa helu inoa o na kanaka a pau i kupono ke koho balota maloko o ia Apana i hoonohonohoia ma ka A, a pela aku, ka poe hoi i hoikeia mai ko lakou mau inoa imua o na Luna Nana e ka Luna Auhau, e like me ka pauku mamua iho; a o kela papa helu inoa e hoolaha ia lakou i ka lohe ma ke kapili ana i hookahi kope ma kahi e kohoia'na, a ma na wahi akea e ae i elua iloko o ia Apana.

6. E noho mai na Luna Nana Koho ma kahi kupono maloko o ka Apana, iloko o ka manawa aole e emi malalo o na la he umi, aole e oi aku i na la he iwakalua mamua iho o ka la koho, i mea e hoolohe ai i na olelo hoike no ke kupono a me ke kupono ole o ka poe i kakau inoa ole ia e ka Luna Helu a Luna Auhau paha, e like me ka mea i oleloia ma na Pauku 2 me 3 o keia Kanawai, o ka poe hoi e koi ana i kuleana koho balota; a i mea hoi e hooponopono houia'i na papa inoa i oleloia ma ka Pauku 5 o keia Kanawai, ke ikeia he pono. E hoolaha e ia e na Luna Nana Koho no ia mau halawai ana, ma ke kakau pu ana i na papa helu inoa i hai muaia, e like hoi me ka Pauku 5 o keia Kanawai, a ma ia mau halawai ana, e hoolohe pono i na olelo hoopii a pau i hoopukaia e kue ana i ka haawi balota ana o kela a me keia mea i kakau inoaia ma ia mau papa helu, a ina e hoomaopopo i ua poe Luna Nana la he pono ole ka hookomoia ana o ka inoa o kekahi kanaka ma ia papa inoa, alaila e holoi koke ia kela inoa.

7. O kela a me keia Luna Helu a Luna Auhau paha i kakau ole i ka palapala hoike papa inoa, e like me ka mea i kakauia ma na Pauku 2 a me 3 o keia Kanawai, e hooukuia oia no kela me keia hoike ole ana pela i na dala hookahi haneri. A o kela a me keia Luna Helu a Luna Auhau paha, e kakau ana i kekahi olelo ma ke ano hoopunipuni, a oiaio ole paha e pili ana i ua papa hoike la, e hoopaiia oia i na dala he umi.

8. O na Luna Auhau a pau i ole i lawe mai imua o na Luna Nana Koho o ko lakou mau Apana iho, i papa helu, e like me ka mea i oleloia ma ka Pauku 4 o keia Kanawai, o na kanaka a pau maloko o ia Apana, i hookaa i ko lakou mau auhau iloko o ka manawa a ke Kanawai i olelo ai, a ua ike ia ko lakou mau inoa ma na buke helu o ka Luna Helu, alaila, e hoopaiia ua Luna Auhau la i na dala hookahi haneri.

9. I mea e pono ai ka oihana koho balota, e hoolako mai ke Kuhina Waiwai i na Luna Auhau, he mau palapala pai haka-

haka, no ka hookaa ana i na auhau, e like me na palapala hookaa e lawelawe ia ana i keia manawa, a o na palapala hookaa e lawelawe ia ana ma keia hope aku ; aka hoi, e kau moakaka lea ia maluna o ia mau palapala, ma na huaolelo i pai ia i keia mau olelo, "Ua pono ia ia ke koho balota." A o kela me keia Luna Auhau ke hookaaia mai na auhau i koe o kekahi kanaka i loaa ia ia ka pono o ke koho balota malalo o ka Pauku mua o keia Kanawai, e kakau ia ai ma ka hoopiha hakahaka ana, a e haawiia aku i kela a me keia kanaka o ia ano i palapala hookaa auhau i paiia e like me ka mea i olelo mua ia.

10. Ina ma kekahi halawai ana o na Luna Nana Koho e nieniele ai no ka poe koho, e like me ka mea i oleloia ma ka Pauku 6 o keia Kanawai, ua hoomaopopoia o kekahi kanaka i komo ole kona inoa ma ka papa helu inoa a ka Luna Auhau i lawe aku ai i na Luna Nana Koho, e like me ka Pauku 4 o keia Kanawai, a ina e hoomaopopo'ua loaa i ua kanaka nei i na mea e kupono ai malalo o ke Kanawai e koho balota, a ua nonoi hoi kela i na Luna Nana Koho e hookomo i kona inoa ma ka papa helu o ka poe koho balota, i hoikeia mai ia lakou e like me ka Pauku 4 o keia Kanawai, alaila, na na Luna Nana Koho e kauoha aku i ka Luna Auhau e kakau a e haawi aku i ua kanaka nei i aponoia pela, e na Luna Nana, i palapala hookaa auhau, e like me ka mea i kauoha ia no ka poe koho balota malalo o ka Pauku 9 o keia Kanawai. Eia nae, o ka palapala hookaa i haawi mua ia ia e hoihoi ia mai i ka Luna Auhau e holoiia, no ka mea, ua loaa ia ia kekahi palapala hookaa hoi i paiia "Kupono ke koho balota."

11. Ina e hookomo na Luna Nana Koho i na inoa o ka poe koho balota e like me ka mea i kauohaia ma ka Pauku 5 o keia Kanawai, o ka poe hoi i haiia mai ko lakou mau inoa e na Luna Auhau i olelo mua ia, e like me ka mea i olelo mua ia ma ka Pauku 4 o keia Kanawai, aole no e hoopaaia lakou e pani no kekahi mea i haule ma ia papa helu.

12. Ma ka la koho o na Lunamakaainana, e lawe no na Luna Nana Koho i na balota o ka poe a pau i kakau inoa ia ma ka papa helu o ka poe haawi balota, ka poe nae i hoike ai imua o na Luna Nana ma ia la koho, he palapala hookaa auhau i paiia me na huaolelo, "Kupono ke koho balota," a oia palapala hookaa auhau, e hoihoiia'ku i ka mea nona ia mea, mahope iho o kona waiho ana mai i kona balota, a me ke kakauia ana o kona

inoa ma ka papa helu o ka poe i koho balota. I na manawa a pau ua kauohaia na Luna Nana Koho e holoi i na huaolelo, "Kupono ke koho balota," mamua ae o ka hoihoiia ana ia ia i kona palapala hookaa i paiia me ia mau huaolelo. Aole no e hiki ke hoahewaia na Luna Nana Koho no ko lakou hoole ana i ka balota o kekahi kanaka i komo ole kona inoa ma ka papa helu o ka poe koho balota, a ina hoi i hoike ole mai oia he palapala hookaa auhau mai ka Luna Auhau mai, i paiia me na huaolelo, "Kupono ke koho balota."

13. Ina e hoike hoopunipuni kekahi i kona inoa, a e pane aku paha me ka oiaio ole imua o na Luna Nana Koho i ka wa e halawai ana lakou, e like me ka mea i oleloia ma ka Pauku 6 o keia Kanawai, alaila, e hoouku ia oia i na dala he umikumamalima no kela me keia hewa o ia ano.

14. O na huaolelo "Karaima Nui," ma ka Pauku 1 o keia Kanawai, ua komo malaila ka pepehi kanaka o kela me keia degere, moe aikane, puhi hale, hoohiki wahahee, kena e hoohiki wahahee, palapala hoopunipuni, aihue, kipe, lawe i ka waiwai i haawiia mai e malama, a me na karaima nui e ae na karaima e loaa ole ai i ka mea nana i hana i kona mau pono malalo o ke Kanawai, ke ole i kalaia mai e ka Moi.

15. O kela me keia kanaka i hoahewaia i kekahi karaima nui, a ua kalaia e ka Moi, me ka hoihoiia mai o kona mau pono a pau malalo o ke Kanawai, e hoike aku oia imua o ka Luna Helu, Luna Auhau, a o na Luna Nana paha, i ka palapala hoike no ia kala ana mai, a i ole ia; i kope o ia palapala i hooiaio ia, alaila, e hiki ia ia ke koho balota.

16. I na manawa a pau ina i like ole na manao o na Luna Nana no kekahi mea e pili ana i ko lakou mau oihana, alaila, o ka mea i holo i ka hapanui o lakou, oia ka mea paa.

17. E wehe ia na wahi koho balota e na Luna Nana Koho, a e hoolahaia pela, i ka hora ewalu o kakahiaka o ka la koho, a e mau no ka hamama ana a hiki i ka hora elima o ke ahiahi, alaila pau. Me ka balota e koho ai ka poe koho, a e haawi aku kela mea koho keia mea koho i kona balota i kekahi o na Luna Nana Koho, a i ka loaa ana ia ia, e kena aku oia i ke Kakauolelo o ka la koho, e kakau hoike i ka inoa o ka mea nana i haawi ae, aole hoi e nana ka Luna Nana Koho i ka inoa o ka mea i kohoia maloko o na balota; aka, e nana oia i ka balota a maopopo ka pa-

kahi o kona ano, a ina e maopopo ka pakahi o ka balota, e hookomo no oia iloko o ka pahu balota, aka hoi, ina e maopopo he palua a oi aku paha ke ano o kekahi balota, alaila, e hoomaopopo lea oia pela, a e hooleia ua balota nei. Aka, e ae ia no na poe koho a pau, ke makemake lakou e hana pela, e hookomo i ka balota iloko o ka wahi pani paa ia, mamua o ka haawi ana aku i na Luna Nana Koho, e hookomo iloko o ka pahu balota ; aka hoi e pili ana no na Pauku 794, 795 a me 807 o ke Kanawai Kivila no ia ano balota. Aole e wehe hou ia na balota mahope o ko lakou waihoia ana iloko o ka pahu balota ; a hiki aku i ka manawa e hookaawale a e helu ia ai e na Luna Nana Koho. (K. K. p. 788.)

18. O kela me keia Luna Nana Koho, i hoonohoia malalo o ke Kanawai, e hooko i ke koho ana no na Lunamakaainana no ka Ahaolelo Kaukanawai o ka Pae Aina, ke hoole i ka wehe, a ke wehe ole paha i ka wahi koho balota i ka hora ewalu o ke kakahiaka o ka la koho, a i lokahi ka manao, a i kokua aku paha no ia hoole, a wehe ole ana i ka wahi koho ; a i pani paha i ka wahi koho mamua ae o ka hora elima o ke ahiahi o ka la koho, a i lokahi ka manao a i kokua aku paha i ke pani e ana o ka wahi koho mamua ae o ia hora; e hooukuia no ia i ka uku hoopai, i kela me keia manawa e hana ai pela, aole e oi aku mamua o ka elima haneri dala, e hoopiiia e ke Kuhina Loio mamuli o ke kauoha a ka Ahaolelo Kaukanawai e noho ana mahope koke mai o ia manawa koho. A o na uku hoopai e ae a pau e pili ana i keia Kanawai, e ku no ia i ka hooko a i ka hoopaiia imua o na Lunakanawai Hoomalu a Apana, o kela me keia Apana, kahi i hanaia'i o ia hala. A o ka mea e hai ana i ke kueia o na Pauku o keia Kanawai i hiki ai ke hoopaiia e na Lunakanawai Hoomalu a Apana ; e loaa ana no ia ia ka hookahi hapaha o ka uku hoopai e loaa mai ana mai ka mea i ku ai ia ia ka hewa. (1868, aoao 29.)

NO KE PALE ANA I NA HANA PONO OLE MA KE KOHO ANA.

19. Na kela Luna Nana keia Luna Nana, e keakea aku i kekahi kanaka e ku mai ana e haawi i ka balota, ina ua ike, a ina paha ua manao ka Luna Nana, he kupono ole i ke Kanawai ke koho ia kanaka. (K. K. p. 800.)

20. Ina e keakeaia kekahi kanaka no ka pono ole ia ia ke koho o kekahi Luna Nana, a e kekahi mea e ae paha, alaila e helu-

helu aku na Luna Nana imua o ke kanaka i keakeaia i ke kahawai, e pili ana i ka poe koho maloko o ka Pauku 1, o keia Mokuna, a e haawi aku lakou ia ia i keia olelo hoohiki :

" Ke hoohiki nei oe, e pane me ka pololei, a me ka oiaio, i na niele a pau e ninaninauia'ku ai ia oe, no kou wahi i noho ai, a a no kou makaukau e like me ke Kanawai e koho ma keia koho ana." Alaila, na ua Luna Nana nei, a na kekahi paha o lakou, e ninau aku i ka mea e keakeaia ma na mea e maopopo ai kona kuleana, me kona kuleana ole, e koho ai ma ia koho ana. (K. K. p. 801.)

21. Ina aole e pane pololei mai ke kanaka i keakeaia ma na mea i ninauia aku ia ia, e like me ka olelo maluna, alaila, e hoole loa na Luna Nana, i kona koho ana. (K. K. p. 802.)

22. Ina i hoopau ole ia ke keakea ana mahope o ka pane ana o ke kanaka i keakeaia, i na mea i ninauia'ku ai ia ia, alaila, na kekahi o na Luna Nana, e haawi aku ia ia i ka olelo hoohiki, penei :

" Ke hoohiki nei oe he kanaka kupa oe no keia Aupuni, (a he kanaka paha ua loaa ka palapala hookupa,) a ua hiki aku i na makahiki ha iwakalua, a ua noho maloko o keia Aupuni no ka makahiki hookahi i hala ae nei, mamua iho o keia koho ana ; a ua noho hoi maloko o keia Apana no na malama ekolu i hala ae nei ; aole hoi oe i koho iho nei mamua ma keia koho ana ; aole hoi oe i hoahewaia mamua e ke Kanawai maloko o keia Aupuni no kekahi karaima nui, i pau ole i ke kalaia." (K. K. p. 803.)

23. Ina e hoole kekahi kanaka aole oia e hoohiki, e like me ka olelo hoohiki i oleloia ma ka pauku maluna ae nei, alaila, e hoole loaa ia kona balota. (K. K. p. 804.)

24. Ina e koho lehulehu kekahi kanaka i ka manawa koho hookahi, a hoomaopo ia kana hana ana pela i kela hewa, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he kanalima, a i ole ia e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 805.)

25. Ina e koho kekahi kanaka me ke kue i ke Kanawai, no kona hoahewaia ana ma kekahi karaima nui, i pau ole i ke kalaia, me ka hoihoi ole ia'ku ia ia na pono a pau o ke kanaka kupa ; a no kona hiki ole aku i na makahiki a ke Kanawai i olelo ai ; a no kona koho ole ana maloko o ia Apana, e like me ka olelo a ka Kanawai, a no kekahi kumu e ae paha, me kona ike, he pono ole kana koho ana pela, alaila, ina e hoomaopopo ai

kona hewa, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he kanalima ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 806.)

26. Ina e haawi mai kekahi kanaka koho, me kona ike, i na balota e oi aku ana ka nui mamua o ka balota hookahi, ma kekahi koho ana, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he kanalima, a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 807.)

27. Ina e kokua kekahi kanaka i kekahi kanaka e, ma ka hana ana i kekahi o na hewa i oleloia maloko o na pauku ekolu maluna ae nei, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he kanalima ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 808.)

28. Ina e kipe kekahi i kekahi mea e me ke dala, a me ka olelo e loaa ia ia ka uku mahope paha, a ina hooweliweli paha ia ia, a alakai ia ia e koho i kekahi kanaka e ana i makemake ole ai, aole hoi i ke kanaka ana i makemake ai e koho, a i alakai paha ia ia, aole nae e haawi ua kanaka la i kana balota, e hoopaiia ka mea nana i hana pela, ke hoomaopopoia kona hewa ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he kanalima ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. 809.)

29. Na na Luna Nana Koho, a na kekahi paha o lakou, mamua iho o ke kukala ana i ka hoomaka ana o ka hana koho, e wehe i ka pahu balota, imua o ke alo o na kanaka e ku ana malaila, e hoikeike mai, a e hoohuli i ka pahu ilalo i hemo ai na mea a pau oloko, alaila, e hoopaaia me ke ki, aole hoi e wehe hou ia a hiki i ka pau ana o ke koho ana, a makemake na Luna Nana e helu i na balota. (K. K. p. 810.)

30. O ka Luna Nana Koho nana e hookomo iloko o ka pahu balota, i kekahi balota e, aole o kona balota iho, aole hoi o na balota i haawi ponoia mai ia ia ma kana oihana, mahope o ka hoomaka ana i ka hana koho ; a ina e hana oia i kekahi hana kolohe a hana paewaewa e ae paha ma ia koho ana, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri, aole

hoi e hiki ia ia e noho i Luna malalo o keia Aupuni. (K. K. p. 811.)

31. Ina e hana ole kekahi Luna Nana Koho, a ina paha e hoole oia, aole oia i hana me ka manao kolohe, i kekahi o na hana i pili i kana oihana, ma na Kanawai o ke koho ana, alaila, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri ; aole hoi e hiki ia ia e noho i Luna malalo o keia Aupuni. (K. K. p. 812.)

32. Ina e hoohaunaele kekahi kanaka ma kahi o ke koho ana, a ina e hoopau aku a alakai aku paha, a hana paha me ka manao e hoopau, a alakai paha i ka hana koho mamuli o ke Kanawai, a ina e keakea a hana paha me ka manao e keakea aku ia koho ana, alaila, e hiki no ke hopuia ka mea hana pela, me ka palapala hopu ole, a e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala hookahi haneri ; a i ole ia, e hoopaahaoia oia ma ka hana oolea, aole oi aku i na malama eono, e like me ka manao o ka Ahahookolokolo. (K. K. p. 813.)

33. Aole e kenaia ka palapala kii hookolokolo no ka hihia kivila ma kekahi Apana o keia Aupuni, maluna o kekahi kanaka koho ma ia Apana, ma ka la koho i na Lunamakaainana. (K. K. p. 814.)

MOKUNA LXXXVII.

NO KA HELU ANA ME KA OHI ANA I NA DALA AUHAU.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1, 2, 3. Ka hoonoho ana i na Luna Helu me ka lakou mau hana.

4. Na ka poe mea aina e hai aku i ka nui o na holoholona e holo ana ma ka aina—ka hoopai ke hoike oiaio ole.

5. Ka olelo hoohiki a ka mea nana i haawi mai ka palapala Helu—ka hoopai o ka hoole i ka hoohiki.

6. Ka hoopai o ka makai, ke kokua ole mai i ka Luna Auhau.

1. E hoonoho ia na Luna Helu elua no ka makahiki 1860, a pela hoi ma ka lima o ka makahiki mahope aku no kela Apana Auhau keia Apana Auhau o ke Aupuni, a no kela makahiki keia makahiki iwaena, (oia mau makahiki elima) e hoonohoia he Luna Helu hookahi ma kela Apana Auhau keia Apana Auhau. (1860, aoao 19.)

2. Na ke Kuhina Waiwai me ka ae mai o ke Alii, e hoonoho i kela makahiki keia makahiki, ma ka la mua o Iulai, a mamua ae paha o ia la, i mau Luna Helu, e like me na olelo hoomaopopo ma ka Pauku mua o keia Mokuna, e hana lakou malalo o ke kuhikuhi ana o ua Kuhina nei, i ka la mua o Sepatemaba, a mamua ae paha i Papa Helu Auhau pololei no na kumu Auhau a pau ma ko lakou mau Apana iho e like me ke Kanawai, a e hana i ka moo pololei o ka waiwai i helu ia, e like me ke pepa hakahaka i haawiia ia lakou e ua Kuhina nei, a ma ia pepa e hoikeia na inoa o na mea a pau i Auhau ia, a me na kumu Auhau pakahi, a me ka nui o na Auhau maluna o kela kanaka keia kanaka. Ina he mea ku i ka Auhau e noho ole ana ma kona wahi, e hoakakaia ma ka papa Helu Auhau kahi i noho ai ke ike ia; ina aole e ike ia, alaila, e palapalaia no, aole i ike ia.

3. Na ka Luna Helu a mau Luna Helu paha o kela Apana keia Apana, e hele ma kahi noho, a ma kahi hana paha, o kela mea keia mea ku i ka auhau maloko o ia Apana, e helu, a e hoomaopopo i ka nui o na auhau, a kela mea keia mea e uku ai, a i ole ia e hoolaha ma ke akea, ma ka palapala lima, a palapala pai

paha, iwaena o na kanaka o kela wahi keia wahi, a ma na wahi kupono paha malaila, e halawai me ia i ka wa, a ma kahi i hoakakaia mai ia wahi no ia hana; a ina e hoole kekahi kanaka i kahea ia pela, aole e haawi io mai i ka palapala helu o na kanaka e noho pu ana me ia, i kupono i ka auhau ia, a me kona, a me ko lakou mau holoholona kupono i ka auhau ia, a o ka waiwai i pili ia ia, a ia lakou paha, a ua hoole paha i ka hoohiki, no ka pololei o ka palapala helu o na kanaka, a me na holoholona, a me ka waiwai e ae ana i koe ia ia, e hoike aku i na Luna Helu; alaila, na na Luna Helu e hana i ka palapala helu, e like me ko laua ike, a e paa no ia maluna o na mea a pau. (1860, aoao 19.)

4. Na ka mea nona ka mea hoolimalima mai, a mea paha e noho ana i ka aina, e haawi aku i ka Luna Helu a mau Luna Helu paha, i palapala hoike o na inoa o na kanaka a pau nona na lio, miula, iakake, a holoholona e ae paha i ku i ka auhau e holo ana maluna o ia aina, me ka ike a me ka ae pu ana o ka mea nona ka mea hoolimalima mai, a me ka mea e noho ana i ka aina, a me ka nui o ia mau holoholona; a ina aole e hoike mai pela, e manaoia na ka mea nona ka mea hoolimalima mai, a me ka mea e noho ana i ka aina ia mau holoholona i mea e auhauia'i. Ina e haawi ole mai i ka mea nona ka mea hoolimalima mai, a mea paha e noho ana i ka aina i ka palapala hoike i haiia maluna, e ole paha e hookomo pu ia me kona ponoi, alaila, e hoopili ia ia na hoopai a me na poino i haiia ma ka Pauku 5. O ka mea e hoike oiaio ole ana i kona waiwai e like me ka mea i hoakakaia ma keia a me ka pauku maluna iho, e hiki no ke auhauia oia i ka palua o na auhau maluna o ka waiwai i hunaia pela. (1864, aoao 10.)

5. E hiki no i na Luna Helu a i kekahi o laua paha, ke manao oia he pono, ke hoohiki aku i kekahi mea nana i haawi mai, i ka palapala helu o na kanaka, holoholona, a me ka waiwai i ku i ka auhau, e like me ke Kanawai penei:

"Ke hoohiki oiaio nei oe, o ka palapala helu i na kanaka e noho pu ana me oe, a me na holoholona, a me ka waiwai e ae e waiho ana me oe, a nou no, i kupono i ka auhau, ua oiaio ia palapala au i haawi mai ai, pela ke Akua e kokua mai ai ia oe."

Ina e hoole kekahi, aole oia e hoohiki pela, e hoopaiia oia ma ka uku hoopai, aole e oi aku i na dala he kanalima; a i ole ia, e hoopaahaoia oia, aole e oi aku i na la he kanakolu, aia no i ka manao o ka Ahahookolokolo, ke hoomaopopoia kona hewa no ka

hoole ana pela, imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha. (K. K. p. 493. 1860, aoao 19.)

6. Ina e keakeaia kekahi Luna Auhau ma ka hana ana i kana oihana, e hiki no ia ia ke koi aku i kekahi makai, e kokua mai ia ia, a ina e hoole ua makai la, aole oia e kokua mai pela, e hoopaiia no oia ma ka uku hoopai, aole oi aku i na dala he umi, a e hiki no ke hoopau i kona noho makai ana. (K. K. p. 505.)

MOKUNA LXXXVIII.

E HOOPONOPONO AI I KE KUAI ANA O NA LAAU MAKE.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka mea kupono e kuai ai i ka laau make—e hoakaka mai ka mea kuai mai i ka hana i manaoia ai ka laau make.
2. Ka poe kuai aku, e malama i buke, o na inoa o ka poe i kuai mai a me ka nui.
3. E hoailona mawaho o ka pahu a omole paha.
4. E malama na kauka i mau buke kuhikuhi i ke ano o ka laau—i nana mai ke Kuhina Kalaiaina.
5. Ka hoopai ke kue i keia mau Pauku.

1. Aole e kuai, a e haawi aku paha kekahi kanaka i kekahi Laau Make, koe wale no ko na hana akamai, hanohano, a lapaau, a me na mea hana lima akamai. Aole no hoi e kuai a e haawi aku i kekahi kanaka i akaka ole kona ano akahele, a akahai no hoi ; aka, e hiki no ke kuai aku i kanaka a ka mea kuai aku i kamaaina ole ai, ina e hooia ia ma ke kakaulima ana ke kupono oia kanaka no ka malama ana ia mea, e kekahi kanaka i kamaaina i ka mea kuai aku, aka, ina manawa a pau e hoakaka mai ka mea kuai, i ka mea nana e kuai aku, i ka hana i manaoia ai no ka Laau Make e kuai ia ana. (1860, aoao 26.)

2. O kela me keia kanaka e kuai, a e haawi ana paha i kekahi Laau Make, e malama no oia i buke i wahi e kakau ai i ka inoa me ka nui o ka Laau Make i kuai, a i haawi ia paha ; ka inoa o ka mea i haawiia aku ai, a ina paha ua kamaaina ka mea kuai a haawi aku paha i ka mea i kuai, a i haawiia aku ai e kakau ia no pela, a ina aole i kamaaina ia ia, alaila, o ka inoa o ka mea i kamaaina nana i hooia i ke kupono o ke kuai ana aku ia ia ; a e malama mau ia ka palapala hooia aia kanaka. A o ua buke nei i na manawa a pau a ke Kuhina Kalaiaina, a o kona hope paha, e makemake ai e nana, e hoohamamaia mai no ia ia laua.

3. O ka pahu, omole, a me kekahi ope e ae, kahi e waiho ai na Laau Make e kuai ia ai a haawi ia aku, e kau ka hoailona mawaho, me ka huaolelo "Laau Make" ma na hua palapala nunui, ma ka olelo Enelani a me ka Hawaii, me kekahi hoailona

kupono pu i aponoia e ke Kuhina Kalaiaina, i kumu e ike ia ai ke ano popilikia o ka mea iloko.

4. O kela a me keia Kahuna Lapaau, mea hana laau, a mea kuai laau paha, nana e hana, kuai a haawi aku i kekahi kuhikuhi ana i ke ano o ka laau e hana ia ai, ua komo nae kekahi Laau Make a mea paha e poino ai ke ola o ke kanaka, a e lawe ia ma ke ano he laau ; e hookomo ia maloko o kana mau buke ia kuhikuhi ana i ke ano o ka laau e hanaia ai i olelo ia, me ka wa pu, a e pakui ia aku me kona inoa pu, a i ole ia, me ka inoa o ke Kahuna Lapaau, nana i hahai mai i ke ano o ka hanaia ana o ka laau, me ka inoa pu o ka mea i haawi ia aku ai, a aole no e hanaia, kuai ia, a haawi ia aku ia kuhikuki ana i ke ano o ka laau e hanaia ai, ke ole e pakui ia mai ka inoa o ka mea nana i hana, kuai, a haawi aku ia, a i ole ia ka inoa o ke Kahuna Lapaau nana i kuhikuhi i ke ano a pau o ka hanaia ana o ka laau ; a o kela a me keia kuhikuhi ana i ke ano o ka laau e hanaia'i e malama ia maloko o na buke, a oia mau buke a me na kuhikuhi ana, e waihoia mai i ka nana ana o ke Kuhina Kalaiaina a me kona hope paha ma na wa a pau.

5. O ka mea e kue ana i na mea i oleloia maloko o keia Kanawai e uku no i na dala, aole e oi aku mamua o ka hookahi tausani, no kela a me keia hewa.

MOKUNA LXXXIX.

E HOOMALU AI I KE OLA A ME KA WAIWAI MAI KA POINO ANA I NA MEA ANO PAHUPAHU, KOE KA PAUDA.

NA MEA MALALO NEI.

PAUKU 1. Ka nui e hiki ke malamaia mawaho o na hale papaa o ke Aupuni.

2. Ka hookapu ana i ka lawe ana mai o ka "Nitro Glycerine," a me na mea ano like me ia—ka hoopai.

3. Ka poe e malama ana i na mea pahupahu, e malama iloko o na pahu piula a keleawe paha, me ka hoailona ia—e waiho ia ma ka puka.

4. No ka lawe ana i na mea pahupahu, a me ka hookomo ana ma na kikila kupono.

5. No ka lawe ana mai ka moku mai.

6. Ka hana o ka Makai Kiekie a me kona hope, no ka hoopae a me ka malama ana i na mea pahupahu kue i ke Kanawai—aole pakele kekahi mea kue mamuli o na hana aia mau luna.

7. Ka hana a na Luna Nui o ka Oihana Kinaiahi, a me na Makai e hoopii i ka poe kue i keia Kanawai.

8. Ka hoopai o ke kue i ke Kanawai.

9. Na ke Kuhina Kalaiaina e kau i na rula no ka malama ana i na mea pahupahu.

1. Aole no e ae ia i kekahi mea lawe, e malama a e waiho ma ka hale papaa, aole no e kena i kekahi e lawe, e malama a e waiho ma kona hale papaa ; aole no e kokua ma ka lawe ana, malama ana, a waiho ana ma ka hale waiwai, koe wale no ka hale papaa i hoolakoia mai no keia mea e ke Aupuni, i kela mea i kapaia he "Naptha" i oi aku mamua o ka pahu hookahi, a i kela mea i kapaia "Benzole" i oi aku mamua o ka pahu hookahi ; a pela no me ka "Petroleum," Aila Honua, a me na aila e ae i komo ai ka "Petroleum," "Naptha," a me ka Aila Hoomaloo, i oi ae ka nui o keia mau aila mamua o na pahu he umi. (1868, aoao 12.)

2. Ua hookapu loaia ka lawe ana mai iloko o keia Aupuni i

ka mea pahupahu i kapaia "Nitro Glycerine," a me na mea ano like me ia, malalo o na hoopai i haiia mahope ae nei iloko o keia Kanawai, a e hiki no ke hoopaaia a e kuai kudalaia kekahi moku i lawe mai iloko o keia Aupuni i ka "Nitro Glycerine," a me na mea pahupahu e ae paha o ia ano.

3. O kela me keia e malama ana ma ka hale i kekahi "Benzole," "Petroleum," aila mahu, aila hoomaloo, a aila e ae oia ano, koe nae ka malamaia ana ma ka hale i hoolakoia e ke Aupuni, e malamaia ia mau mea maloko o na pahu piula a keleawe paha, i penaia ia mau pahu mawaho me ka inoa o ka mea maloko, me na huaolelo moakaka lea, ina paha he "Benzole," "Petroleum," "Kerosene Aila," a o ka inoa paha o na aila e ae o ia mau ano iloko o ua mau pahu la, a e waiho mau i kela mau pahu ma kahi e kokoke ana i ka ipuka o ka hale kahi i malamaia'i ua mea la, i mea e hiki ai ke lawe kokeia mawaho o ka hale.

4. Aole no e aeia i kekahi mea e lawe a e kena paha e lawe maluna o kekahi kaa, waapa, a moku paha, i kekahi "Benzole," "Petroleum," Aila Mahu a aila e ae o ia mau ano, i hanaia me ka wai hoomaloo, ke ole i waiho pono ia maloko o na kikila, a uhi pono ia i ka manawa e kaikai ia'na maluna o ke kaa, waapa, a moku paha, a ina hoi e lawe ia'na maluna o ka waapa, e moku paha, alaila maluna o ka oneki e waihoia'i.

5. Aole no e ae ia i kekahi mea e lawe mai luna ae o ka moku i kekahi "Benzole," "Petroleum," aila mahu a aila e ae o ia ano, i hanaia me ka aila honua, ka "Naptha," a wai hoomaloo paha, ma kekahi ano e ae aia wale no a mai ka aoao ae o ka moku me na balaka, a e hoopili hoi ka moku ma ka uapo ia manawa. A o ka "Benzole," "Petroleum," aila mahu, a me na aila e ae o ia ano, i waihoia ma kekahi uapo a alahele paha ma ke kulanakauhale o Honolulu, Lahaina, a Hilo paha, i mea e hooili ia'aku ai, e hooili koke ia'no mahope ae o ka waihoia ana mai.

6. Na ka Makai Kiekie o ko Hawaii Pae Aina me kona poe hope, a na na Makai Nui o kela me keia mokupuni, me ko lakou mau hope, e lawe a e hoihoi pono aku a waiho iloko o ka hale a mau hale paha i hoolakoia o ke Aupuni no ia mea i ka "Benzole," "Petroleum," aila mahu, a me na aila e ae apau, i hanaia me ka "Petroleum," "Naptha," a wai hoomaloo paha, i hoouka ia mai mauka nei, a e waihoia maloko o ka hale, a waihoia ma kahi e ae paha, me ke kue i na olelo o keia Kanawai, na kela

me keia o ia mau luna e malama ia mau mea, a hiki i ka wa i ukuia mai ia lakou na lilo a pau no ka lawelawe ana a no ka hoihoiia ana o ia mau mea maloko o ka hale papaa. Aka, aole no e hoopakeleia kekahi mea i kue i keia Kanawai mamuli o na hana o kekahi o ia mau luna, no kekahi uku hoopai. (1868, aoao 12.)

7. Ua kauohaia ka Luna Nui o ka Oihana Kinaiahi, me kona mau hope, a me ke Kakauolelo o ia Oihana, me na Luna Kinaiahi o ke kulahakauhale o Honolulu, a me ka Makai Kiekie o ke Aupuni, na Makai Nui o kela me keia Mokupuni, a me na makai a pau no hoi mai o a o o keia Aupuni, na lakou e malama e hooko pono ia na olelo a pau o keia Kanawai, a ina e uhakiia, e hoopiiia no lakou no ia uhaki ana imua o na Lunakanawai Hoomalu a Apana paha.

8. Ina e kueia na olelo o keia Kanawai e kekahi mea a mau mea paha, alaila e manaoia he mikamina ia ; a ina e ku ka hewa ia ia mahope o ka hookolokolo ana imua o kekahi Lunakanawai Hoomalu a Apana paha; e hoopaiia ma ka uku dala, aole e emi malalo o ke kanalima, aole hoi e oi aku i ka elima haneri, a i ole ia ma ka hoopaahaoia ma ka hana oolea, aole oi aku i na mahina ekolu ; a e hiki no ke hoopai dala ia a me ka hoopaahaoia, aia no i ka manao o ka Aha.

9. Ma keia ua kauohaia ke Kuhina Kalaiaina e hooholo a e kau i na rula no ka malama ana a me ka waiho ana o na mea pahupahu, koe nae na pauda i hai ole ma keia Kanawai e like ua mau rula la me ka mea i manao ia he pono e maluhia ai ke ola a me ka waiwai.

MOKUNA XC.

E HOOMAOPOPO AI I KE ANO O NA KANAWAI I NA UA KUE KA OLELO BERETANIA ME KA OLELO HAWAII.

1. Ina ua ikeia i kekahi manawa, ua kue loa ka olelo Beretania me ka olelo Hawaii, iloko o na Kanawai o keia Aupuni, i kauia a e kauia'na paha ma keia hope aku, alaila, e paa no ka olelo Beretania. (1864, aoao 66.)

MOKUNA XCI.

HE KANAWAI NO KA HOOKOLOKOLO ANA I KEKAHI MAU DEGERE O KA OFENI MALALO O KA PALAPALA HOOPII HOOKAHI.

1. Malalo o ka palapala hoopii no ka aihue, a o kekahi ofeni e ae e oi ana mamua o ka degere hookahi, ina aole pono ke hoahewa ma ke degere i hoopiiia'i, alaila e hiki no i ka jure ke hoahewa ma kekahi degere malalo iho, o ia ofeni hookahi no. (K. K. 1859, aoao 299.)

PAPA KUHIKUHI.

A.

	Mok.	Pauk.	Aolo.
AI INO,			
O ke kuai aku i ka, he imi loaa no ia ma ka hoopunipuni	21	4	47
AIHUE,			
Aihue	16		31
Ka waiwai iloko o kahi leta	17	4	36
Ka waiwai iloko o na eke leta	17	14	37
Ka lawe ana i ka waiwai	20	1 & 7	44
Ka lawe ana ma ka moana i ka waiwai	43	5	109
AINA E,			
O na kanaka o na, e noho ana iloko o keia Aupuni, aia no malalo o kona Kanawai	3	1	5
AINA,			
O ka poe mea aina e hoike aku i ka Luna helu i ka nui o na holoholona	87	4	273
AEA,			
Ka poe haukae, a	37	1 & 4	90
AUHAU,			
Aole uku ka poe kinai ahi i ka auhau kino	63	1	170
Na luina Hawaii aole laweia mai loko mai o ko lakou uku malama	71	18 & 19	221
Aole hiki ke balota ke uku ole i ka	86	1	263
Ka hookohu ana i na Luna helu a me ka ohi ana i na	87	1, 2 & 3	272
Ka hana o na mea aina, e hai aku i ka nui o na holoholona &c	87	4	273
Ka hoohiki ana o ka poe ku i ka	87	5	273
Ka hoopai ke kokua ole ana i ka Luna	87	6	274
AHA, KUKA MALU,			
Ka hoopai no ka hooweliweli ana ia lakou	29	14	68
AHA HOOKOLOKOLO,			
Ka mana o na, ma na ofeni hanaia ma keia Aupuni	3		5

	Mok.	Pauk.	Aoao.
AHA HOOKOLOKOLO,			
Maluna o na malihini	3	1	5
Na aha hoomalu me na aha apana	52	1	129
Ma na hihia e pili ana me ke kuleana lawaia	52	2 & 3	130
Ma na hihia pale dute	52	4	130
Ka hookolokolo ana imua o na aha hoomalu a me na aha apana oia mau hewa	70	29	213
Ma na hihia kue i na palapala ae, &c.	52	9	131
Ma ka palapala hoopaa o na luna kepa luina	71	4	217
AHA KIEKIE,			
E hana i na rula e hooko ai i ke Kanawai Karaima	52	7	131
AHI, KA OIHANA KINAI AHI MA HONOLULU,			
Ka hoonohonoho ana, ka hookuu ana o na hoa i na auhau pili kino	63	1	170
Ke koho ana o na luna	63	2 & 4	171
Ka hana kupono a lakou	63	5 & 6	171
Ka hookaawale ana o ke kulanakauhale o Honolulu i mau apana, ka hele ana o kekahi luna e nana i na hale noho	63	7 & 8	171&172
Ka hoopii ana i ka poe kue i keia kanawai	63	9	172
Ka poe kinai, ka hookaawale ana i mau puali	63	10	172
Ka oihana o ka poe kinai	63	11	172
Ka hele ole o ka poe kinai, ka hoopai	63	13	173
Ka hoopai o nâ mea i koe i kue i keia kanawai	63	15 & 22	173&174
Na palena o Honolulu malalo o keia kanawai	63	23	174
Na hana o ka poe kinai, ma ka hooko ana i ke kanawai e pili ana me na mea pahupahu, koe ka pauda	89	7	279
AHI HOOLELE ILUNA,			
Aia ma ka ae o ke Kiaaina	36	6	88
ALANUI,			
Kanawai o ke	80	9 & 12	251
Na hana o na luna	80	1	249
ALANUI A ME NA ALAHAKA,			
Alanui a me na alahaka	80		249
No ka hoohihia ana i kekahi alanui, &c	23	2	51
O keia hana he mea ino wale	36	4	87
O ka holo me ka maikai maluna, aole he mea ino wale	36	5	88
A ME,			
Ke ano o ka hua	1	4	2
ANAANA,			
Ka hoopai o ka	37	2	90

	Mok.	Pauk.	Aoao.
ANA A ME NA MEA KAUPAONA,			
Ana a me na mea kaupona	65		177
APUKA,			
Apuka	30		72
No na hoailona pai	17	20	39
AWA,			
No ke kudala ana o ka laikini, palapala hoopaa	55	1 & 2	137
Hoopai o ke kuai me ka laikini ole	55	4	138
Hoopai o ka inu ana, me ka palapala ae ole o kekahi kauka	55	5	138
AWA KU MOKU,			
Ke keakea ana i na	36	4	87
Ka hoopai no ka hoolei ana i na mea ino ma ke, o Honolulu a me Hilo	66	7	183
Na rula e pili ana me na	66	1 & 16	181

B.

BARRATRY, (LAWE KA MOKU MA KA MOANA,)			
Ka hoopai	76	1	236
BELA,			
Ke ano o ka	50	1	123
Na hihia e hiki ke, ia	50	2	123
Ka poe lunakanawai kupono e ae i ka	50	3	123
Hookuu ia ka mea i, ia	50	4	124
Ina aneane make ka mea i hoeha ia	50	5	124
Ka nui o ka	50	6 & 7	124
Ka poe kupono i hope	50	8	124
Ka hope hookahi	50	9	124
Aole hiki i ka wahine i	50	10	124
O ke keiki opiopio, wahine mare	50	11	124
Ka, kupono ole	50	12	124
Ka, ana o na hoike	50	13	124
Ka hoihoi mai i na mua	50	14	125
Ka hoihoi ana o na Lunakanawai Apana, i ka aha maluna	50	15	125
Kahea ia ka inoa o na hope imua o ka aha	50	16	125
Ka hopu ana o na hoike	50	17	125
Ka wa kupono o na hoike, ke hele imua o na aha	50	18	125
BILA AIE,			
Ma ke ano pili waiwai, he mea ole	39	7	97
BIPI,			
Palapala ae e pepehi, a kuai	55	54	148
Ka palapala hoopaa	55	55	148
Hoopai ke kuai me ka laikini ole	55	56	149

	Mok.	Pauk.	Aoao.
BIPI,			
No ke kuni kolohe i na	25	1	56
Ka hoa ana i na bipi hihiu &c	26	3	57
Ka hoowalewale ana, a me ka hoonaukiuki ana; hoopai	26	4	58
Ka hoopai ma ka hana pinepine ana	26	5	58
Ka hoolei ana me ka hoa ana ma Honolulu	81		252
BIRIOKI,			
Aole ae ia na hale; ma ka la Sabati, ka hoopai	55	28	144
Ka malama hale, me ka laikini ole	55	29	144
BUKE,			
Ino hoohilahila	36	7	88
Hiki no ke hoopuka i palapala huli	36	12	89
D.			
DALA,			
Ma ka hoemi ana	31	2	76
Ma ka hooluu ana	31	3	76
Ma ka hoolaha ana i ke, hoopunipuni	31	4	77
Ka hoopai o ka hoolaha ana	31	7	77
Hoopai no ka malama ana	31	7 & 8	77
Ka hoopuka ana, me ka ike no he dala hoopunipuni	31	9	77
DUTE,			
No ke pale ana i ke	70		205
E.			
EE MOKU,			
Na rula o ka lawe ana ia lakou iwaena o na mokupuni	55	16	140
Wahine—me ka palapala ae holo ole	55	18	141
No ka hoouka ana i ka ukana me ka palapala ae ole	68	22	196
Maluna o ka moku mai aole launa me ka poe o uka	68	45	201
E uku i ka auhau o ka hale mai	69	1	204
F.			
FELONI,			
Ke ano o ka	1	2	1
I.			
IA,			
Ka hana kupono o na haku aina a me na hoa aina, no ka lawaia	52	2	130
Ka pomaikai i haawiia i ka lehulehu	84	1	257

	Mok.	Pauk.	Aoao.
IA,			
Ka hoopai no ke kue i na kapu ma na aina aupuni	84	2	257
Ka hoopai no ka lawe ana i ka ia mawaho o ke aupuni i mea kuai	84	3	257
Ka hoopai o ke konohiki no ke kue i ka pono ohai, ka hoopai o ka poe kue i ko ke konohiki pono	84	4	257
ILAMUKU,			
Kana hana no ke kupapau o ka poe i li ia	7	4	10
Ka hoopai o ka poe hoole i ke kokua ia ia	29	9	67
Ka hoopai o ka mea wahahee he — ia	29	11	67
E hai aku i na ofeni kue i ke kanawai hoomalu i ka la Sabati	35	5	85
Kana hana i na wa hoohaunaele, &c	38	11	95
E hoolohe na koa i kana kauoha	38	13	95
E hopu i na mea hana waiona	41	7	100
E hai aku i kana hana no ka hopu ana i ka Loio Kuhina	41	7	100
E makaikai i na wahi a pau e kuaiia ka rama	41	30	106
E hopu no me ka palapala hopu ole i ka poe lawe i na mea make ma ka lima	54	1	134
E hoopohopono i na aha hoike lealea, &c	55	7	138
E hai aku i na mea ino wale i ka Papa Ola	59	22	160
E hoohana i na paahao ma ka hoopau ana i na mea ino wale	59	28	161
Lilo no oia i Koronero	60	1	164
Kana hana me ka poe lepera	63	3	171
E huli i na moku no ka poe mahuka a me ka poe hana hewa	66	12	184
E malama i na moku ili a me ka waiwai ili	75	1	233
No na mea pahupahu koe ka pauda	89	6 & 7	278
ILI A NAHAHA, O KA MOKU ME KA WAIWAI,			
Ka hana o ka Ilamuku a me na Makai Nui a me na Kiaaina, &c	75	1 & 10	233
ILINA KUPAPAU,			
Ka hoomalu ana i na, ka hoopai o ka huai ana i kekahi kupapau me ke kulcana ole	61	1	167
IMI LOAA MA KA HOOPUNIPUNI,			
Imi loaa ma ka hoopunipuni	21		46
IMI LOAA MA KA HOOMANAMANA,			
Imi loaa ma ka hoomanamana	37	2	90
INOA KOLOHE,			
No na hana	23		51

J.

JURE,			
Ka hookeekee ana o na	29	15	69

JURE,	Mok.	Pauk.	Aoao.
Ma ka hana Koronero	60	2	164
Ka olelo hooholo ma kekahi degere malalo	91	1	281
Ka lakou olelo hooholo e hoahewa ai i ka mea hoopiiia	2	4	3

O.

OFENI,			
E hanaia ma ka moana	43		108
E nana i ka "barratry."	76		236
Ke ano o ka	1	1	1
Hookahi no hookolokolo ana, &c.	2	5	4
O ka hoopii karaima aole ia he mea e pau ai ka hoopii kivila	2	8	4
I hanaia maloko o keia aupuni kahi hapa a mawaho kahi hapa	3	3	5
Aole pili i ke keiki malalo o na makahiki ehiku	4	1	6
I hanaia mawaena o na makahiki ehiku a me ka umikumamaha	4	2	6
Aole pili i na hupo	4	3	6
No ka poe pupule	4	4	6
Ka poe poo o na hewa, a me na kokua	5	1 & 2	7
O ke kipi	6	1	8
O ka huna ana a hooponopono ana	29	12	68
No ke apuka	30	19	68
Hana dala hoopunipuni	31	11	78
Kuai ana i ka rama ma kahi o ka poe i aeia e kuai	41	12 & 13	102
I hanaia ma ka moana	43		108
I hanaia maluna o ka moku ma ka aina e	43	14	111
I hanaia ma ke alo o ka lunakanawai	47	6	117
Ma ke kinai ana i na	47		116
Na palapala huli i mea e pau ai na	48	1	119
Na, e hiki ke hookolokoloia e na Lunakanawai Hoomalu a Apana	52		128
"Barratry" na hewa ma ka moana	76		236
O kela degere keia degere o na,—maloko o ka hoopii hookahi	91	1	281
OO,			
Na hua olelo kupono i ka mea i	1	5	2
OHUMU INO,			
Ke ano o ka	28	1	62
Ma ka hui ana e	28	2	63
Aole i hanaia	28	3	63
Ka hana a kekahi, oia ka hana a na mea a pau	28	4	63
Ke kane mare a me ka wahine mare	28	5	63
Ma ka hoopii a me ka hoopai	28	5 & 6	63
Ka hoopai ma ke degere mua a me ka lua	28	9 & 10	63

	Mok.	Pauk.	Aoao.
OKOHOLA,			
Ka hewa o na kapena moku—i ke komo ana i ke awa me na palapala ae e kuai i na mea ai me ka ae ole e kuai i ka rama, &c.	67	1 & 7	186
OLELO HOIKE,			
Ka hookapae wale ana, ka hoopai.....	29	13	68
Ke kakau hoopunipuni ana i kekahi lunakanawai.....	30	16	75
Hiki ole ke hoole ka.....	41	14	102
Hooholo o ke jure e hoahewaia ka mea hoopiia.....	2	4	3
OLIMA,			
Ka hookohu ana i na luna—me ka lakou mau hana me ka hana o na makua mea keiki.	59	32 & 40	162
ONA,			
Na mea hana a pau e puhi ai i na mea—e lilo i ke aupuni.....	41	7	100
Ka hoopai o ke puhi ana i na waiona ma keia aupuni.....	41	8	101
Ka hoopai ana o ka poe	34	1	83
No ke kinai ana i ka.....	41	1	100
O ka ona o ke kanaka aole ia he mea e pau ai kona hewa.....	4	4	6
OPIUMA,			
No ke kuai ana i ka, &c.....	55	42 & 46	146

H.

HAAWI I KA LAAU MAKE I NA WAHINE HAPAI,			
Ma ka hana ana, ka hoopai.....	12	1	20
I mea e hoopakele ai ke ola.....	12	2	20
Huna ana i ka make o ke keiki, ka hoopai..	12	3	20
HAAWINA O NA MAKAI &c.,			
Haawina o na Makai &c.....	53		132
HAOLE, HOOHIKI OLE,			
Kona ano o ka noho ana malalo o keia Aupuni.....	6	3	8
Na luna koikoi a me na Kuhina; aole pili ia lakou ka olelo kipi.....	6	4	8
HAUKAE,			
A me ka aea.....	37	1 & 4	90
HALE,			
Ka hana o ka poe noho Hale, Aina, e hoike mai na mai hepera.....	59	24	161
HALE AHAAINA,			
Aole kuai hua momona iloko o ka rama....	41	4	100

	Mok.	Pauk.	Aoao.
HALE AHAAINA,			
Aole kuai rama me ka palapala ae ole &c..	41	10	101
E kau i papa inoa.....	55	25	143
Aole ae e pili waiwai.....	55	26	143
Hoopai ke malama me ka laikini ole.....	55	27	143
HALE KUAI RAMA,			
Ka hoopai o ka mea nona ka, no ka haawi a kuai i ka poe aole aeia e ke Kanawai e kuai aku.....	41	10	101
HALE HOOHAUNAELE,			
Ha malama ana—ka hoopai.....	42	1	107
Ke ano o ka.....	42	2	107
Hiki no ke kapaia kahi wahi o loko o ka Hale he.....	42	3	107
Hiki ke hoopai ia ka wahine mare me ke kane no ka malama ana i ka.....	42	4	107
HALE MAI,			
Na ke Kuhina Kalaiaina e hoonoho mai malalo o ka Papa Ola.....	59	27	161
No na lepera.....	62	4	169
No na luna Hawaii.....	69		204
Na auhau o na ee moku mai na aina e mai.	69	1	204
No na Luna Dute e hoike i na loaa i kela hapaha keia hapaha makahiki.....	69	2	204
HALE NOHO,			
Ke ano o ka hale noho ma ka wawahi ana i ka po.....	14	7 & 8	26
Ka mea nona ka hale, e hai aku i ka mai puupuu liilii i ka Papa Ola.....	59	24	161
HAKAKA,			
Ma ka lawe ola.....	7	10	11
Ke ano o ka.....	9	1	14
Ke ano o ka, a me ka hoana i na mea eha..	9	2	14
Ke oki ana i kekahi lala o ke kino, ka hoopai.	9	3	14
O ka manao pepehi oki lala o ke kino, &c., ka hoopai.....	9	4	14
Me kekahi mea hoeha, &c., hoopai.....	9	5	15
Me ka mea hoeha ole, &c.....	9	6	15
I kekahi luna aupuni, ka hoopai.....	9	7	15
Me ke kookoo pahi, &c	9	8	15
O na eha uuku.....	9	9	15
I kekahi Kuhina	9	10	15
Hakaka.....	33	1	82
Elua ano o ka.....	33	2	82
Ma ke ano karaima nui.....	33	3	82
Ka hoana me na mea eha, aole nae hana io...	33	4	82
Ka hoopai.....	33	5 & 6	82
HAKU A ME KAUWA,			
Haku a me kauwa.....	78	1 & 32	239

	Mok.	Pauk.	Aoao.
HANA,			
Ka ike i ka hope kupono o na	2	7	4
HANAU,			
Ka hai ana'ku i ka, ka hoopai ke hai ole	79	8	247
HELU,			
Pili i ka waiwai auhauia	87		272
Ka hana o ka Papa Hoonaauao no ka helu kanaka	79	6	247
HEPERA,			
Kanawai e hoemi ai i ka laha ana o ka, ka hopu ana o ka poe	62		169
HEWA,			
Ke kinai ana i ka	47	1 & 10	116
Ka ae ana imua o ka aha i kona	2	4	3
HIKI ANA MAI, A ME KA HOLO ANA'KU O NA MOKU,			
No na moku	68		189
HIPA,			
Ka hoemi ana i ka mai iwaena o na, a me ka hoa aka i na hipa mai	58	1 & 2	155
HOAILONA,			
Malamaia ma na buke ka, o na bipi pepehiia e ka poe lole bipi	55	55	148
Ka hoopau ana o na, ka hoopai	83	2	256
HOAO,			
E aihue eke leta	17	13	37
E puhi hale	22	5	49
E kipi ma ka moku	43	11	110
Ke ano o ka	44	1	112
Ka hoomakaukau wale aku, aole hana io	44	2	112
Ka hoomaka me ka hooko ana	44	3	112
O ke degere o ka hewa ofeni	44	4	112
Ka hoopai	44	5	112
Ka hookonokono i kekahi	44	6	113
Komo pu ka mea kena iloko o ka hewa	44	7	113
Ka mihi ana o ka mea kenakena	44	8	113
Aole hiki ke hoahewaia ma ka ike o ka mea hookonokono wale no	44	9	113
HOAHEWA, A ME KA HOOKUU ANA,			
Ka mea hoopiiia, ina aole maopopo ka hewa	2	6	4
E nana ka mokuna	46		115
HOIKE,			
Ka mea nana e hai i ka hewa, aole lilo i hoike ke haalele ole i kona kuleana ma ka hoopai	53	4	133

	Mok.	Pakk.	Aoao.
HOIKE,			
Kekahi hapalua o ka hoopai e lilo i ka....	59	39	163
Kuleana o ka mea hoopiia e halawai he alo he alo.....	2	3	3
Elua a oe ae e hoahewa ai no ke kipi.....	6	8	9
Ma ka hoohiki wahahee.....	27		59
Ma ka hookapae i ka pono ma ke kanawai.	29	1 & 2	65
Ka pono o na—ma ka laibila...	32	12	81
Acia na aoao elua ma ka pili waiwai i.....	39	8	97
Ma ka pela o na...	50	13	124
Ka wa kupono ke hopu ia.....	50	17	125
Ka wa kupono ke hele imua o ka aha ka...	50	18	125
Aole ae ia e—ke haalele ole kona kuleana i ka uku hoopai, &c.....	53	4	133
Hiki ke koronero ke kii aku i.....	60	5	165
Ka hoohiki imua o ke koronero, hiki no ke.	60	6	165
Hiki no ke hoohikiia ka mea kuleana ma ka waiwai pale dute.....	70	19	210
HOOHAUNAELE I NA ANAINA PULE A ME KA LA SABATI,			
Hoohaunaele i na anaina pule a me ka la Sabati.....	35	1	84
HOOHAUNAELE,			
Na anaina—a me na aha kue i ke kanawai.	38	1 & 14	93
HOOHIKI INO,			
Ka hoopai ana.....	34	2	83
HOOHIKI WAHAHEE,			
Hoohiki wahahee.....	27		59
HOOKOLOKOLO,			
Ma ka palapala hoopii e hana ai.....	2	2	3
E halawai ka mea hoopiiia he alo he alo me na hoike.....	2	3	3
Kivila aole ia he mea e pau ai ma ka hoopii karaima.....	2	8	4
HOOKAMAKAMA,			
Ka malama i ka hale, he mea ino wale, me ka hoopau ana i ka palapala hoolimalima.	36	11	89
Kanawai e hoemi ai i ka ino o ka—me ke kakau ana i ko lakou inoa.....	57	1 & 7	152
HOOKONOKONO,			
Hookonokono.....	44		112
HOOMANAMANA			
Ka hoopai o ka.....	37	2	90
HOOPAAHAO,			
Kumu ole ka hoopai.....	10	2 & 3	16

	Mok.	Pauk.	Aoao.
HOOPAI,			
No ke Aupuni na waiwai loaa a me na, ke ole e haawiia i ka mea e	2	9	4
O ka mea malama hale hula	55	13	140
HOOPII,			
No kekahi ofeni aole ia he mea e pau ai ke kuleana kivila	2	8	4
O na ofeni hoomakaia mawaho o keia Aupuni a hookoia maanei	3	3	5
Aole manaoia ke hoike mai ka hewa a me ka hewa ole o ka mea lawe i ka waiwai ma ka imi waiwai hoopilikia aku	19	3	42
Ma ka lawe ana i ka waiwai aihue, aole no e nana ia ka hoahewa ia o ka aihue ponoi	20	7	45
Ma ka imi loaa hoopunipuni	21	9	47
Ma ka ohumu ino, hookolokolo pakahi a huiia	28	6	63
O ke kuai liilii i ka rama	41	14	102
No ke kue i ke Kanawai o ka Oihana Kinaiahi	63	9	172
Ma na hana kue i na Kanawai dute	70	30	213
HOOPIIA,			
Ka poe, e ku no imua o na hoike, he alo he alo	2	3	3
Ka hoahewa ana ma ka hookolokolo Jure	2	4	3
Ua manaoia he kanaka maikai no	2	6	4
HOLO, PALAPALA AE,			
Ka hana a na kapena moku ma ka lawe ohua ma na mokupuni	55	18	141
Ka hopu ana o na wahine no ka loaa ole	55	19	142
Ke noi ana i—i ka wa e holo ana i ka aina e, a me na rula e pili ana ma ia mea	74	1 & 11	230
HOLONUI,			
Holonui	26		57
HOLOHOLONA,			
Laka, hiki no ke aihue ia	16	6	31
Laka ole, hiki no ke aihue ia	16	7	32
Ka aihue i na—i oi aku i ka $100 dala ke kumukuai	16	17	34
O ka hana ino i na	24	1	55
No ke kuni kolohe i na	25	1	56
No ka hooweliweli a hoonaukiuki ana i mea e pilikia ai ke kino, a me ka waiwai o kekahi	26	4	58
Ke komo hewa a me ka hookuu wale aku	83	1	256
Ka hoopau i ka hoailona o na	83	2	256
O ka hoomalu ana i na holoholona ahiu no na aina e mai	85		259

	Mok.	Pauk.	Aoao.
HOPE,			
Hemo no ia ma ka haawi ana i kona mua..	47	10	118
Ka poe kupono e lilo i.....	50	8 & 9	124
Aole aeia ka wahine.....	50	10	124
Hiki ke haawi i kona mua i kela manawa keia manawa.....	50	14	125
Kaheaia ka inoa o na, imua o ka aha.....	50	16	125
HOPU,			
Aole no e, me ka palapala kena ole, koe nae, &c.....	49	1	121
Ma ke kauoha waha.....	49	2	121
Ka hewa hiki kela mea keia mea ke.....	49	3	121
Ma ka manao wale ia.....	49	4	121
O ka makai me ka palapala ole	49	5	121
Ka hana o ka makai mamua o ka, ana.....	49	6	121
Me ka lima ikaika.....	49	7	122
E lawe i na mea eha.....	49	8	122
Ka lawe ana imua o ka Lunakanawai	49	9	122
Ka hopu ana iloko o ka hale noho.....	49	10	122
Ka hopu ana i ka poe hele mawaho o ka mana o kahi aha.....	52	5	130
Ka lawe ana i na mea eha, hiki ke.....	54	1	134
Na wahine holo mai i Honolulu, me ka palapala ae ole e.....	55	18	141
Na wahine hookamakama, ka.....	57	7	153
O na lepera e.....	62	3	168
Ka poe pale dute, hiki no ke, me ka palapala ole....	70	2	207
Ka uku o ke pookela o na makai, ma ka hopu, &c., ka poe mahuka.....	72	2	226
Ka poe kipi iluna o na moku.....	72	8	227
Aole kue i ka palapala ae holo, i ka.....	74	4	231
HOTELE,			
Aole hiki ke kuai na hua momona iloko o ka rama.....	41	4	100
E kau i papa inoa mawaho o ka, ka hoopai.	55	25	143
Aole hiki ke pili waiwai maloko o ka.....	55	26	143
Ka hoopai o ka malama ana me ka laikini ole.	55	27	142
HULA,			
Ka laikini o ka.....	55	6	138
Aole ae ia ka poe laikini kuai rama.....	55	11	139
Ka malama ia me ka laikini ole.....	55	12	139
Ma Honolulu wale no kahi i ae ia.....	55	9	139
E kau ka inoa o ke Kuhina Kalaiaina ma ka palapala ae.....	55	10	139
HUPO,			
Aole ia e hoopaiia no ka hewa ana i hana ai.	4	3	6

K.

	Mok.	Pauk.	Aoao.
KAA,			
Ka hooholo ino i na..... ..	26		57
I waihoia ma ke alanui he mea ino wale...	36	4	87
KAIKAMAHINE,			
Ka pue ana a moe maoli paha &c.....	11	2 & 3	18
Ka hoomahukaia ana ma ka lima ikaika...	11	5	18
KAUWA,			
E nana ia haku me kauwa kuapaa, ka hoopai o ke kuai ana a me ka hoopaa ana.....	10	1	16
KAHU KEIKI,			
Ka hoopai no ka hoole ana i ka o ana o na.	59	39	163
Ma ka hoopaa ana.....	78		238
KAHUNA LAPAAU,			
Kuai ana i ka opiuma me ka laikini ole, &c.	55	45	147
Aole hiki ke hana me ka laikini ole.....	55	47	147
Hawaii.....	55	50 & 53	147
Hookohu ia no na wahine e hoemi ana i na mai ma ka hookamakama.....	57	3 & 5	152
Haole e hana ana me ka palapala ae ole....	59	2	157
E hai aku i na mea ino wale i ka Papa Ola.	59	22	160
E lapaau i ka poe i loaa i ka mai puupuu liilii...	59	23	160
No ke kuai ana i na laau make.....	88		275
E lilo ia ke kino kupapau o ka mea liia i mea oki oki.....	7	4	10
KAHUNA PULE,			
Kana hana ma ke kanu kupapau, ka hoopai.	79	8	247
KAKAU KOPE,			
Ka hoopai o ka hai ana mai i kekahi olelo hoopunipuni iloko o kekahi palapala.....	30	17	75
Na hanau, mare, a me ka make.....	79	8	247
KAMANA, HANA PAHU KUPAPAU,			
Kana hana ma ke kanu kupapau.....	59	8	158
KANAWAI,			
No ka hooke a hookapae i ka hooponopono ana ma ke.....	29		65
Ka pili ole i na kuhina o na aina e mai ke..	3	1 & 4	5
E pili ana me na leta a me ke kue ana.....	17		35
Na anaina a me na aha kue i ke.....	38	1 & 14	93
O ke alanui.....	80	9 & 12	251
Ka hoohalike ana i ka olelo Hawaii a me ka olelo Beretania iloko o ke.....	90	1	280
KANIKELA,			
E hiki ke hoopaiia ma ka haawi ana i na palapala ae holo o na moku me ka ike ole o ka luna dute.....	66	14	184

KAPENA MOKU, HOLO PILI AINA,	MOK.	PAUK.	AOAO.
E malama i pahu a i eke leta	17	19	39
Ka hoopai no ke kue i na kanawai lawe leta	17	19	39
E hoike hapaha makahiki ka Luna Leta Nui, ka inoa o na luina iluna o kona moku	71	34	223
E hoike koke mai i na leta, ke hiki mai mai ka aina e mai	17	16	37
Ka uku o ka lawe ana mai o na leta	17	16	37
Ka hoopai o ka malama ole i ke kanawai lawe leta	17	16 & 17	37
No ka hana ino i na luina	43	12	111
Hoolei i na luina ma na aina e	43	13	111
E lawe ana i na ohua mawaena o na mokupuni	55	18	141
E lawe ana i kekahi wahine kue i ke kanawai	55	17	141
E hai aku i ka mai puupuu liilii i ka Papa Ola	59	24	161
Ka uku ana i na lilo o kekahi kanaka mai ana i lawe mai ai	59	29	162
No ka moku ana o kekahi kaula hoopaa	66	2	182
Ka hoolei ana i na opala ma ke awa o Honolulu me Hilo	66	7	183
KAPENA MOKU,			
E hookuu mai i na lawehala	66	10	183
No ka huna ana a lawe ana i kahi lawehala	66	11	183
Ka hoole ana i ka huli ana i kona moku	66	12	184
Kana hana ma ke komo ana i na awa ku moku	68	1 & 2	191
O na waiwai hoike ole ia mai	68	3	192
Ka hoolohe ole i na kauoha a ka Luna Dute Nui	68	11	194
No ka ae ana'ku i ka ukana o na ohua e lawe iuka me ka palapala ae ole	68	21	196
O ka holo ana me ka palapala hookuu ole	68	30	198
No ka ae ana i na ohua e lele iuka me ka uku ole i na auhau no ka Halemai	69	3	204
E kepa no na luina	71	7	218
Ka uku o ka auhau pili kino o na luina Hawaii	71	18	221
E hoike aku i na loaa a me na lilo i ka luna, &c	71	24	222
O ka moku Hawaii mai ka aina e mai, hoike mai i ka nui o na luina iluna i ka Luna Dute Nui	71	33	223
No ka hai ole i ka poe mahuka	72	1	226
No ka lawe ana'ku i ka poe loaa ole ka palapala ae holo	74	7	232
Okohola ka lakou hana kupono ma ke komo ana iloko o na awa ku moku	67		186

	Mok.	Pauk.	Aoao.
KARAIMA,			
Ke ano o ke	1	2	1
KEAKA,			
No ka palapala ae	55	6	138
No Honolulu a me Lahaina wale no	55	9	139
Kau ia ka inoa o ke Kuhina Kalaiaina	55	10	139
KEIKI,			
Ke ano o ka aihue ana o na	10	4	16
Ka hoopai	10	5	17
Ma ka manao aloha, aole pili i keia kanawai	10	6	17
Malalo o na makahiki ehiku, aole pili kekahi ofeni	4	1	6
Mawaena o ka hiku a me ka umikumamaha makahiki, ke ano o ka hana ana	4	2	6
Huna i ka make o ke	12	3	20
KIAAINA,			
Na hana ma ka hoopau ana i na aha hoohaunaele	38	11 & 13	95
Ka hooiaio ana i na mea kaupaona a me na mea ana	65	14	179
O ko Oahu, ma ka hookani ana i ka bele ma ka hora 9½ P. M	66	15	184
O ko Maui, e hookani i ka bele ma ka hora 7 P. M	66	16	185
Ma ke kepa ana o na luina Hawaii	71	14 & 17	219
No na moku ili a nahaha	75	2	233
E hoopaa i na keiki malalo o na makahiki i oo	78		238
KII HOOHILAHILA,			
He mea ino wale ia	36	7	88
Hiki ke hoopuka i palapala huli	36	12	89
KIPE,			
Ka hoopai o na luna haawi palapala ae mare ke	55	14	140
Ka lawe ana o kekahi luna o ke aupuni i ka uku—ka hoopai o ka poe haawi	70	32	213
Ka haawi ana i kahi mea koho Lunamakaainana	86	28	270
O kekahi Luna hooko kaulike	29	16	69
KIPI,			
Kipi	6	1 & 10	8
Ke ano o ke, iluna o ka moku	43	10	110
Ka hopu ana o ke, iluna o ka moku	72	8 & 9	227
KOKUA I KA HANA HEWA,			
Kokua i ka mea hewa mamua o ka hana hewa ana	5	2	7

	Mok.	Pauk.	Aoao.
KOKUA I KA HANA HEWA,			
Ka hoopai	5	3	7
No ke kipi	6	5	8
E hoopaiia me ke kali ole i ka hoopai a ka Luna	6	7	9
Mahope o ka hana ana o ka hewa	45	1	114
Ka hoopai	45	2	114
KOLEA,			
A me na manu e ae, ka malama ana, ka hoopai ke hana ino	85		259
KOMO HALE, A ME KA WAWAHI HALE,			
Ke ano o ka	14	1, 2 & 3	24
Ma ka puka hamama	14	4	25
Ma ka hooweliweli ana	14	5	25
Ke ano o ke komo ana	14	6	26
Ka mea nona ka hale, e nohoia no	14	7 & 8	26
E hiki no ke aupuni me kekahi poe hui; e hoonoho i kekahi poe e ae	14	9	26
Ke komo ana ma ka po	14	10	26
Ke komo ana ma ka hale noho i ka po, me ka wawahi ole, me ka mea eha ma ka lima	14	12	26
Me ka mea eha ole	14	13	27
E noho ana kekahi kanaka iloko o ka hale	14	14	27
Ke komo ma ke ao a me ka po	14	15	27
Ma na hale noho ole ia	14	16 & 19	27
KOMO KOLOHE ANA I NA MOKU,			
Komo kolohe ana i na moku	68		189
KONOHIKI A ME NA HOAAINA,			
Na hana kupono ia lakou e pili ana ma ke kuleana lawaia	52	2	130
KORONERO,			
Ka poe kupono i	60	1	164
No ke kii ana i na jure	60	2	164
No ke kii ana i na hoike	60	5	165
KUAI,			
Liilii i ka waiwai maoli			
Liilii i ka waiala	41	3	100
Liilii i na waiona	41	14	102
Liilii ma Honolulu wale no	41	21	104
Ka nui o ka waiwai maoli e hiki ke, liilii a kuai nui	55	19	142
Kue i ke kanawai e hoopau ia ka palapala ae kuai liilii a me ke kuai nui	55	20	142
Ka hoopai ke, i ka waiwai o ka aina e me ka palapala ae ole	55	21	142
Liilii i na waiona—ka hoopai	41	13	102
Nui, ka loaa ana mai o ka palapala ae	41	15	103

	Mok.	Pauk.	Aoao.
KUAI,			
Nui i ka rama a me ka palapala hoopaa...	41	16 & 17	103
I ka poe eae ma ka loaa ana o ka palapala ae.	41	18	103
I ka opiuma.....	55	42	146
I ka laau make.....	88		275
KUAI NUI KUKAA,			
Nana kuai.....			
KUAI LIILII,			
Nana Kuai.....			
KUDALA,			
I ka laikini kuai awa.....	55	1	137
No ka poe.....	55	22	142
Ka hoopai no ke, me ka laikini ole.....	55	23	143
No ka laikini o ka opiuma....	55	42	142
Aole pili ke, no ka makai nui..... ...	55	22	142
KUHINA,			
No na aupuni e mai, aia no malalo o ko lakou mau Kanawai.....	3	1	5
Aole pili ia lakou ka hana kipi....	6	4	8
KUHINA NO KO NA AINA E,			
Ma ka haawi ana i na palapala ae holo me ka uku ole.....	74	8 & 9	232
KUHINA KALAIAINA,			
E haawi i na laikini kuai rama.....	41	15&18	103
E hoakaka i na wahi e kuai ai i ka rama...	41	21, 23 & 24	104
E hana i na rula no ke kuai ana.....	41	25	104
E hoapono i na palapala hoopaa.....	41	26	104
E haawi i na palapala hoopaa i ka Loio Kuhina ke hoopii.....	41	27	105
E malama i buke no na laikini.....	41	28	105
Hoihoi na dala o na laikini i ke Kuhina Waiwai.....	41	28	105
E haawi i na laikini no ke kuai awa.... ...	55	1	137
E haawi no na laikini hoike lealea.....	55	6	138
E kau i kona inoa me kona sila.....	55	10	139
E hookohu i na luna haawi palapala ae mare.	55	14	140
E haawi i laikini no na waapa.....	55	30	144
E haawi i laikini hoolimalima lio.....	55	35	145
E haawi i laikini kuai opiuma.....	55	42	146
E haawi i laikini no na kahuna lapaau.....	55	47 & 50	147
E haawi i laikini kuai bipi...	55	54	148
E hookohu i mau luna nana lio kea.....	55	59 & 60	149
E hookohu i kahuna lapaau no na wahine i laikini ia.....	57	3	152
E hookohu i Papa Ola.....	59	1	157
E hoonoho ana i na Hale Mai.....	59	27	161
E hookohu ana i na luna O.....	59	32	162

	Mok.	Pauk.	Aoao.
KUHINA KALAIAINA,			
E hookaawale i na wahi kupono no na mai lepera	62	1 & 2	168
E hana i rula no ka malama ana i ka pauda	64	1	175
Kuhikuhi i na wahi kupono no na makeke	65	1	177
E hookohu i na luna o ka makeke, me ka ae mai o ka Moi	65	2	177
No na mea ana a me na mea kaupaona	55	13 & 14	140
E haawi i laikini no ke kepa ana i na luina haole me ka palapala hoopaa	71	2 & 3	217
Ka hana ma ka hoonoho ana i hale mai no na luina Hawaii	71	37 & 38	224
E hoolako i na aelike no na haku a me na kauwa	78	32	244
E kuhikuhi i na wahi kupono e hoolei ai na bipi ma Honolulu	81	1, 2 & 5	252
E hookapu i na Ia ma na aina o ke aupuni	84	1 & 2	257
E hana i rula no na mea pahupahu, koe ka pauda	89	9	279
KUHINA WAIWAI,			
E hana i na rula no ka ohi ana i na auhau dute	70	34	214
E hiki no ke hoemi i na hoopai, me ka hoopau i na hoopii	70	35	214
E hookohu i na luna helu	87	2	272
KUPAPAU,			
Ka huai ana i kekahi—me ke kuleana ole	61	1	167

L.

LAAU MAKE,			
Ka hana o ka poe kuai	88		275
LAIBILA,			
No ka hana ino ana i ka inoa maikai o kekahi	32		79
LAIKINI,			
Aole ae ia ka mea kuai liilii e kuai ka wai ala i mea inu	41	3	100
O na Hotele aole kuai na hua momona iloko o ka rama	41	4	100
Kuai ole i ka rama mai ka po o ka la hoomalolo a ka poakahi	41	9	101
Ka hoopai o ka mea malama Hale Hotele, ke kuai ka rama ina aole laikini me kekahi poe	41	10	101
Na ofeni hanaia ma kahi o ka poe aeia e kuai i ka rama	41	12	102
Ka hoopai ke papalua ka hewa	41	13	102
No ke kuai nui i ka rama	41	15	103

LAIKINI,	MOK.	PAUK.	AOAO.
Ka inu ana ma kahi i ae ia e kuai nui i ka rama, hoopauia ka	41	16 & 19	103
Ka uku o ka palapala	41	20	103
Ka mea nana e haawi mai	41	18	103
Kuai liilii i ka rama, ma Honolulu wale no	41	21	104
Ka uku o ka—me ka palapala hoopaa, kau ia ka inoa o ke Kuhina Kalaiaina	41	22 & 23	104
Ke kuai i ka rama, aole hiki ke hoolilo ia hai	41	24	104
Na rula o ke kuai ana i ka rama	41	25	104
Malama ke Kuhina Kalaiaina i buke o na	41	28	106
Ka hoopai o ke kuai rama me ka—ole	41	29	106
No ke kuai awa	55	1	137
Hoopai o ke kuai awa me ka—ole	55	4	138
Na hana keaka, hulahula, &c.	55	6	138
Ka hana ana me ka—ole	55	8	139
Na hula Hawaii ma Honolulu wale no	55	9	139
Kau ia ka inoa o ke Kuhina Kalaiaina me kona sila oihana	55	10	139
Na hoike lealea aole hiki ke haawi ia hai	55	10	139
Na hale hula aole hiki ke haawi ia i ka poe kuai rama	55	11	139
Ka malama hale hula me ka—ole—ka hoopai	55	12	139
Ka hui ana o ka mea malama hale hula me ka poe kuai rama, ka hoopai	55	13	140
O ka mare ana	55	14	140
O ka lawe ana i na ohua me ka—ole	55	15	140
Kuai waiwai maoli aole hiki ke kuai i ka opiuma a me ka rama	55	20	142
Kuai ana i ka waiwai o na aina e mai me ka—ole, hoopai	55	21	142
O na waapa	55	30	144
O na lio	55	35 & 36	145
Ka hoolimalima ana me ka—ole	55	41	146
O ka opiuma	55	42	146
Ke kuai ana me ka—ole	55	44 & 45	147
Kau ia ka inoa o ke Kuhina Kalaiaina, aole haawi ia hai	55	46	147
O na Kahuna lapaau	55	47	147
O na kahuna lapaau Hawaii	55	50	147
O ko ka Hawaii me ka—ole	55	53	148
O ke kuai bipi	55	54	148
Ka hoopai o ke kuai me ka—ole	55	56	149
Kau ia ka inoa o ke Kuhina Kalaiaina, aole haawi ia hai	55	57	149
O na lio kea	55	60	149
O ke kepa ana i na luina haole	71	2 & 3	217
Ka hookohu ana a me na hana o ka poe hooko mare	79	9	248

	Mok.	Pauk.	Aoao.
LAPAAU,			
Ka hana ana o ka laau	55	47	147
LAWE OLA,			
Ke ano o ka	7	5	10
Ka hoao ana me ka manao e hana aku	9	5	15
Ma ka moana	43	2	108
LAWE WALE I KE KINO O KEKAHI,			
E nana i ka pue wahine	11		18
LETA,			
No ka wehe wale ana i na, a me ka aihue i na eke, a me na rula e pili ana i ka lawe ana o na eke	17		35
LIO,			
Ma ka hooweliweli a me ka hoonaukiuki &c.	26	4	58
No ka hoolimalima ana a me ke kau ana i hoailona ma ke poo o ka	55	35 & 39	145
No ka lawe ana o ke aupuni i na	55	40	146
Ka hoopai o ka hoolimalima me ka laikini ole	55	41	146
LIO KEA,			
Ka hookohu ana i na luna nana	55	59	149
Palapala ae hoolimalima	55	60	149
Ka hoopii ma ke komo hewa, &c	55	61	150
LILO I KE AUPUNI,			
Na rama i hookomoia mai ma ke ano wai ala, &c	41	6	100
Na mea puhi rama	41	7	100
Ka hoopau ana o na laikini o ke kuai rama	41	16 & 19	103
Hoopau ana i na laikini o ka poe kuai kukaa i na waiwai maoli	55	20	142
No ka laikini opiuma	55	44	147
Ka hoopau ana i ka laikini o ke kahuna lapaau Hawaii	55	52	148
O ka moku e hoole ana i ke kanawai e hoomalu ana, &c	59	18	159
O ka moku e lawe ana mawaho o ke aupuni me ka palapala ae holo ole	74	7	232
Ka mahele ana i na hoopai no ka poe noteri	77	2	237
O na mea pahupahu koe ka pauda	89	2	237
O ka pauda malamaia kue i ke kanawai	64	3	175
O ka moku ma ka huna ana i na pio, &c	66	11	183
Na waiwai iluna o na moku okohola i hoike oleia i ka Luna Dute	67	2	186
Na waiwai hai oleia maluna o ka moku kalepa	68	2, 3 & 9	191
Na waiwai hooukaia ma na wa kupono ole	68	14	194

LILO I KE AUPUNI,	MOK.	PAUK.	AOAO.
Ka moku e holo ana me ka palapala hookuu ole	68	30	198
Ka moku e komo ana i ke awa, me ke kakau ole mai i ka Papa Ola i ka mai	68	44	201
Kekahi moku i hoopukaia e ke pailota	68	46	202
O na waiwai a pau i hookomoia mai me ke pale i ke dute	70	1 & 8	206
O ka moku i uku ole i ka hoopai, no ke kepa ana i na luina Hawaii me ka ae ole o ke Kiaaina	71	14	219
LIMA IKAIKA,			
No na hewa hiki ole ke pale ae	4	5	6
Ma ka olelo a na hoike e maopopo ai	4	5	6
No ka hoomakaukau ana i ke kaua ma ke ano kipi	6	5 & 6	8
Ka lawe ana me ka manao ole e aihue, aole ia he powa	15	3	29
Ke kumu makau nui i kupono	15	5 & 6	29
LOIO KUHINA,			
E hoopii na palapala hoopaa, o ka poe kuai wai ikaika	41	27	105
E hoopii i ka waiwai o ka poe lepera, no na lilo i ka malama ana ia lakou	62	6	169
LUINA,			
Ka noho ana iuka ma Honolulu, a me Lahaina, mahope o ka wa kupono—ka hoopai.	66	15 & 16	184
Ko lakou kepa ia ana a me ka hookuu ana, na, haole a me na, Hawaii—na rula e pili ana ia mau mea	71	1 & 40	216
LUNA,			
Haawi i na palapala ae mare	55	14	140
Ka hope o ka Papa Ola, kana hana	59	3	157
No na luna kepa	71	22 & 32	221
Ka poe haawi palapala ae mare, ka lakou hana a me ka uku	79	9	248
Helu waiwai ku i ka auhau, na hana o lakou e pili ana i ke koho luna makaainana	86		262
Ee moku, na hana o lakou	68	50	202
Ka palapala hoopaa a lakou	68	51	202
Ka uku	68	52	203
Ke kipe ana i kekahi—hooko kaulike	29	16	69
LUNA AWA,			
O na hana kupono ia ia ma ke ku ana o na moku, a me ka haawi ana i na palapala ae, e noho na luina haole, e uka, me ka malama i na uapo a me kona mau uku	66, 68 & 71		

	Mok.	Pauk.	Aoao.
LUNA ALANUI,			
Kana mau hana	80		249
LUNA DUTE NUI,			
Kana hana, e hoohiki mai oia i na kapena moku, no ka haawi ana mai i na leta, &c.	17	16	37
Aole hookuuia na moku e holo ana, ina aole uku ia ka lilo o ka poe mai a lakou i lawe mai ai	59	29	162
Ka hoole ana i ka hookuu mai i ka poe hana karaima maluna o na moku	66	10	183
Na palapala ae no ke kalepa ana o na moku okohola ma na aina e	67	3	186
Na hoopai o na kapena o na moku okohola.	67	1 & 7	186
E hiki ke hooloii hou na hewa iloko o ka papa hoike waiwai	68	5	192
Ka palapala ae, e hoopae iuka na waiwai o na moku	68	7	193
I makai iluna i ka manawa e hoouka ia ana ka waiwai	68	8 & 13	193
Kekahi ope ukana, hiki ke wehe ia, hoopai.	68	11	194
Palapala ae maalo ae	68	16	195
Na palapala hoike wale mai	68	17	195
Ka bila haawiia i na kapena moku	68	23	196
E loaa mua ka bila o ka Luna Awa	68	25	197
Palapala ae no ka hoouka ukana	68	27	198
E uku mua i ka uku o ke pailota mamua o ka hookuuia ana o ka moku	68	49	202
Hoike mai i na loaa	69	2	204
No ka ee ana aku o ka luna eemoku	70	7	208
No ka palapala hopu a huli	70	9	208
Hiki no ke kahea i na makai e kokua	70	10	208
No na hoopii	70	12	209
Ka uku ana o ka poe kuleana	70	21 & 22	210
Ka haawina o ka Halemai o na luina	71	36	224
Hai e mai ka nui o na luina i ka	71	33	223
Hai e mai na loaa ma ka hapakolu o ka makahiki	71	36	224
Kue i ke kanawai ke haawi i na palapala ae holo	74	2 & 3	230
E hiki ke hoopaiia, ke haawi i palapala ae holo ke kue i ke kanawai	74	3	231
Ma ka hoole ana	74	11	232
LUNA HALE PAAHAO,			
Ka hoopai no ka hookuu wale i kekahi paahao	29	6 & 7	66
LUNA KAKAU KOPE,			
Ka hoopai no ka hai mai i kahi olelo hoopunipuni ma kahi palapala	30	17	75

	Mok.	Pauk.	Aoao.
LUNAKANAWAI,			
Kakau hoopunipuni i ka olelo a na hoike...	29	6 & 7	66
LUNAKANAWAI APANA,			
Ka hapai kumu ole i ka oihana a ka—ka hoopai.....	29	11	67
Koronero no ia ma na apana e ae, koe o Honolulu me Lahaina...	60	1	164
LUNA KEPA LUINA,			
E nana luina ka hookuu a me ke kepa ana..	71		215
LUNA LETA NUI,			
Kana hana ina aole hoailona leta, &c.....	17	18	38
Hiki ia ia ke hoopii kanawai i ka poe kue i ka lawe leta.....	17	18	38
Kana hana a me ke kuai ana i na poo leta..	17	20	39
Nana e wehe i na eke leta.....	17	21	39
Ma na hana e ae.....	17	14 & 18	37

M.

MAI,			
Ka hookaawale i na wahi kaohi.....	59	14	159
Na rula.....	59	15	159
Ka mana o na rula, &c.....	59	16	159
Ka hoolaha ana, ka hoopai.....	59	17	159
Ka hoole ana o kela keia moku i na rula, hiki ke hopu ia.....	59	18	159
No ka uku ana i na lilo.....	59	21	160
MAIKA,			
Hale, aole wehcia ma ka la Sabati.....	55	28	144
Ka malamaia me ka laikini ole, hoopai.....	55	29	144
MAHUKA,			
Ka luina no na aina e mai.....	71	11	219
No ke kapena moku, hai ole ia mai.....	72	1	226
No ka hopu ana i na.....	72		226
Ka hoopai o ke kapena moku, no ka hai ole mai i ka, o ka luina.....	72	1	226
Ka hoopai o ka poe—i hoopaaia e hana....	78	24	242
MAKAI,			
E hai aku ina mea ino wale i ka Papa Ola..	59	22	160
Kana hana ma ka hale wela i ke ahi, me ke kahea 'ku.....	63	15 & 16	173
Komo i kahi hale huli no ka pauda.	64	5	175
Huli i ka moku no ka poe mahuka, &c.....	66	12	184
Kana hana maluna o ka moku e waiho ana ka rama, &c.....	68	13	194
E kokua i ka poe Luna Dute.	70	10	208
Hoopai o kekahi makai o ke awa no ka lawe ana i ke kipe...	70	32	213

MAKAI,	Mok.	Pauk.	Aoao.
Hoopai no ke kokua ole i ka luna auhau...	87	6	274
Hooko ke kanawai pili me na mea pahupahu koe ka pauda.....	89	7	279
Aihue ana i ka waiwai i haawiia e malama—ka hoopai.....	18	2	40
No ka imi waiwai ma ka hoopilikia aku...	19	7	43
Ka ae ana e pakele ka lawehala.....	29	6	66
Ka hoole ana aole e hoopaa i ka mea i pio ma ke kanawai.....	29	7	67
Ka hoole ana i ka lawe ana i ka palapala kena.....	29	8	67
Ka hoopai o ka poe hoole i ke kokua i ka..	29	9	67
Ka hooweliweli ana'ku.....	29	14	68
Ke kipe ana'ku.....	29	16 & 17	69
Hiki no ke hoolaha i na mea pili i ka oihana.	32	11	80
E makaala i na ofeni kue i ka malu o ka la Sabati.....	35	5	85
Kana hana ma na aha hoohaunaele.....	38		93
Ka hoopii ana i ke dala lilo ma ka pili waiwai	39	6	97
Hoopai no ka haawi i ka waiona i na paahao.	41	11	102
Kana hana ma ka hopu ana.....	49		121
Ka hoopai no ka hoihoi ole i na dala hoopai.	51	4	127
Hookuu ka lawehala, manao wale ia aia ia ia ke dala hoopai.....	51	5	127
MAKAI NUI,			
Ke hoole i ke kokua ana ia ia.....	29	9	67
Ka hoopunipuni ana he, oia.....	29	11	67
Nana e hai i na ofeni kue i ka la Sabati....	35	5	85
Kana hana ma na anaina hoohaunaele	38	11	95
E hoolohe na koa i ka.....	38	13	95
E hopu i na mea hana waiona, me ka hai aku i ka Loio Kuhina	41	7	100
E makaikai i na wahi i ae ia e kuai waiona.	41	30	106
Kona hapa ma na uku hoopai.....	53	1	132
E hopu me ka palapala ole i ka poe lawe i na mea eha.....	54	1	134
O Oahu e hooko i ke kanawai e hoemi ana i na ino ma ka hookamakama.....	57	6	153
E hoohana i na paahao ma ka mea ino wale.	59	28	161
Lilo oia i Korenero.....	60	1	164
E hopu i ka pauda malamaia kue i na rula.	64	3	175
E huli na moku no ka poe mahuka, &c....	66	12	184
E huli no ka waiwai pale dute.....	70	9	208
E malama na moku a me na waiwai ili a me kona uku.....	75	1 & 6	233
E hoolaha i ka moku ili.....	75	8	234
E kudala i kekahi waiwai ili.....	75	11 & 12	235
Ke ano o ka hua makai nui.....	75	9 & 13	235

	Mok.	Pauk.	Aoao.
MAKAI NUI,			
E malama i na mea pahupahu koe ka pauda.	89	6 & 7	278
MAKEKE, O KE AUPUNI,			
Ka hoolaha ana i na wahi kupono, a me ka hana o na luna o—a me na rula.....	65	1 & 12	177
MALU,			
O ka noho	6	2	8
O na haole hoohiki ole	6	3	8
No ka lakou kipi ana.....	6	3	8
MANAO INO,			
Ke ano o ka.....	1	3	2
Manao ino mamua.....	7	2	10
Ka pepehi kanaka me ka—ole, hewa ma ka lawe ola.....	7	5	10
Ke ano o ka—ma ka laibila.....	32	4	80
MANU,			
No ka hoomalu ana i na, he mea e hoopomaikai ai.....	85		259
MOE,			
O ke kane me ke kane &c.....	13	11	23
MOEKOLOHE,			
Ka poe ua mare ia.....	13	2	21
Ka poe mare kane a wahine paha, a me ke oki ana o ke kane.....	13	3	21
Ke ano o ke oki.....	13	4	22
Ke ano o ka—.....	13	7	22
Ka hapai.....	13	12	23
Ka moe pu mahope o ke oki ana, hoopai...	13	13	23
No ka hoopii kivila.....	13	14	23
Ka, o ka poe mare ole ia.	13		21
O na hoahanau, hoopai	13	10	23
MOI,			
Ke ano o ke kipi ana ia ia.....	6	1	8
MOKU,			
Na palapala hoike mai i na waiwai uku ole i ke dute.....	68	17	195
Ka hoopai o kahi palapala hoike waiwai oiaio ole	68	18	195
Ka hoihoi i ke dute o kekahi waiwai.. ..	68	19	196
Ka waiwai lawe hou aku mai ka hale dute.	68	20	196
No ka hookuu wale i ka ukana o na ohua ee.	68	21	196
Palapala hookuu.....	68	23 & 25	196
Ka hoopai o ka holo ana me ka palapala hookuu ole o ka.....	68	30	198
Palapala waiwai puka aku a me na hana e pili ana ia mea.....	68	26, 27, & 29	197

MOKU,	Mok.	Pauk.	Aoao.
Ka hoole i ke kakau i ka palapala hoike ola me ka halawai ole me ka poe ouka ina he mai maluna	68	44 & 45	201
Ka uku o na pailota me ka uku ina e lawe ole i ke pailota	68	48 & 49	202
Ma ke kepa ana i na luina a me ka hookuu ana	71	1 & 10	215
No ke kakau hoike ana i na	73	1	229
Hoopai no ka lawe ohua me ka palapala ae ole	74	7	232
Aihue ma ka moana	76		236
Hoopai no ka hoolei ana i na holoholona &c.	81	3	252
Ka hoopai no ka malama ole i na rula o ke ku ana o ka—mawaho o ke awa o Honolulu	66	5	182
Aole ae ia ke puhi ana i ke kepau maluna o ka—&c	66	6	182
Ka hooili ana i ka lanahu pohaku e hana i kapolena	66	9	183
Aole loaa ka palapala ae holo o ka—ke haawi ole mai i ka poe hana karaima	66	10	183
E huna ana i ka poe paahao ka hoopai, &c.	66	11	183
Aole loaa ka palapala ae holo	66	12	184
Ka hana o na kapena—i ka hiki ana mai mai na aina e mai	68	1 & 2	191
Ka hopu ana i ka—i na waiwai hoike ole ia mai	68	3, 4 & 5	192
Palapala ae hoouka i ka waiwai ma ka palapala helu waiwai	68	6 & 7	192
Noho ka makai iluna o ka—i ka wa hoolei o ka waiwai	68	8	193
Na palapala hoike waiwai hoohiki ia	68	9	193
Ka hana o na makai i ka wa e hoolei ana i na waiona a me na mea kaua o ka	68	13	194
Na wa pono ole e hoolei ai i ka waiwai o ka.	68	14	194
Ka hooili ana o ka waiwai mai kahi moku a kekahi moku	68	15 & 16	194
Ka hana o ke kapena—ma ka lawe ana i na leta	17	16 & 17	37
Ma ka hao ana i kekahi—ma ka moana, &c.	43	3 & 4	108
Ka aihue ana mai loko mai o ka—ili, hoike mai ka rama hooponipuni	43	6	190
Ka hoolei aku puhi i ke ahi a me ka hana e ae paha i ka	43	7, 8 & 9	110
Ka lawe ana i ka oihana a ke kapena—hoopai	43	10	110
Hana ino i na luina oluna o na.	43	12	111
Ka hookolokolo ana i na ofeni i hana ia maluna o na	43	14	111

	Mok.	Pauk.	Aoao.
MOKU,			
Ka hoopai o ka—ke lawe i na ohua me ka palapala ae ole	55	15 & 16	140
Ka hoopai o ka lawe ana i na ohua wahine iwaena o na makupuni	55	17	141
Ka hana kupono a na kapena ma ka lawe ana i na ohua, &c	55	18	141
Holo pili aina, hoopai ka lawe i na waiona kaa ole ke dute	55	24	143
E hoole ana i ke ku ana ma kahi kaawale no ka mai	59	18	141
Na ka Papa Ola e hoihoi i ka moku ma kahi hoomalu, &c	59	19	142
Na ka Luna Awa e kuhikuhi i kahi e ku ai a me na hana e ae	66	1, 3 & 4	181
MOKU PILI AINA,			
Malama i na eke leta	17	19	39
Ke kue ana i na kanawai e pili ana i ka lawe leta, hoopai	17	19	39
Ka hoopai o ka lawe ana i na ohua, me ka laikini ole	55	15	140
O na rula ma ka lawe ohua ana	55	16	140
Na rula no ka lawe ana i na ohua wahine	55	17	141
Ka hana o na kapena, ma ka lawe ohua ana	55	18	141
No ka lawe ana i na wai ikaika	55	24	143
MORAKI,			
I haawiia me ke ano pili waiwai he mea ole	39	7	97

N.

NAAUAO,			
Papa hoo, na hana a lakou	79	1 & 7	245
NA MEA INO WALE,			
Ke ano o	36	1	86
O na hana hoomakau wale ia mai	36	2	87
O ka hoopilikia ana i na alanui, &c	36	4	87
Ka hoolele ana i na ahi a me ka pauda	36	6	88
Ka hookomo ana mai i na buke ino	36	7	88
Elua degere o	36	8	89
Ka hoopai ma ke degere mua	36	9	89
Ma ke degere elua	36	10	89
Hale hookamakama	36	11	89
Palapala huli no na buke o	36	12	89
O na manu i kapaia he mea ino	85	8	261
NOTERI O KA LEHULEHU,			
Hoopai no kona hoike ole i ka moolelo o kana hana i ke kakauolelo o ka aha, &c	77	1 & 2	237

NO KE DALA HOOPUNIPUNI,	Mok.	Pauk.	Aoao.
Ka hoopai no ka hana 1	31	6	77
Ka hoopai no ka hewa elua	31	11	78

P.

PAAHAO,			
Ka hemo ana o kekahi	29	1 & 3	65
Ke kokua ana e hemo kahi	29	5	66
Ka holo ana ma ka malama pono ole o ka makai	29	7	67
Aole hiki ke inu i ka rama ke ae ole ke kahunà lapaau	41	11	102
Hoopai o ka poe nana e haawi i ka rama i ka	82	1	254
Ka poe ae ia e hele ma na hale	82	2	254
Ka hoopai o ka poe nana e haawi i ka leta i na, me ka ae ole ia	82	3	254
PAILOTA,			
Pailota	68		189
PAONA,			
E nana ia ana a me na mea kaupaona			
PAUDA,			
No ka hoomalu ana a me ka hoopai ke kue i na rula e hoomalu ana i ka	64		175
PAHUPAHU,			
E hoomalu ai i ke ola a me ka waiwai i ka poino ana i na, koe ka pauda	89		277
PALAPALA,			
Ka hooiaio wahahee ana	30	17	75
PALAPALA HOOPII KARAIMA,			
Palapala hoopii karaima	2	2	3
Ma ka hoahewa ana a me ka hookuu ana	2	5	4
Ka hookolokolo o kela degere keia degere o na ofeni malalo o ka hoopii hookahi	91	1	281
PALAPALA HOOMALU WAIWAI,			
Ka wa kupono e hoopuka ia ai	51	1	126
PALAPALA HOOPAA,			
Ma ke ano pili waiwai he mea ole	39	7	97
Kuai kukaa i na wai ikaika	41	17	103
Kuai liilii i ka wai ikaika	41	22	104
No ka malama i ka maluhia	47		116
No ke kuai awa	55	2	137
No ke kuai opiuma	55	43	146
No ke kuai bipi	55	55	148
O na kakauolelo o na makeke	65	3	178
No ka mea nona ponoi ka waiwai	68	12	194

	Mok.	Pauk.	Aolo.
PALAPA HOOPAA,			
O na luna awa	68	31	198
O na pailota	68	41	200
O na luna ee moku	68	51	202
O na waiwai i hopu ia, no ke kue i na kanawai dute	70	13	209
O ka poe hopu ia, ma ke kue i ke kanawai dute	70	28	212
O ka poe kepa luina	71	3	217
PALAPALA HULI,			
Palapala huli	48	1 & 9	119
Hiki ke hoopukaia no na buke a me na kii hoohilahila	36	12	89
PALAPALA KENA,			
Hoopai o ka makai ke hoole i ka hooko ana i ka	29	8	67
Kivila aole hookoia i ka la Sabati	35	4	85
Kivila aole hookoia i ka la koho balota Luna Makaainana	86	33	271
PALAPALA KENA, HULI, HOPU,			
Huli i mea e emi mai ai na ofeni	48	1	119
Aole hiki ke hopu me ka palapala ole koe kahi mau mea	49		121
Ka hopu ana i na lawehala mahuka mawaho o na palena o na ahahookolokolo	52	5	130
Ka hooko ana me na lilo	52	5 & 8	131
Ka hopu ana i ka poe lawe i na mea make	54	1	134
Ka hopu o ka poe mare haalele kehahi i kekahi	56	1	151
Ka huli ana i kahi hale no ka pauda	64	5	175
Ka hopu ana o ka poe manaoia ua pale i ke dute a me ka waiwai	70	2, 9 & 28	207
Ka hopu ana o ke kauwa mahuka	78	15, 16 & 26	241
PALE DUTE,			
Ke ano o ke—a me na hoopai, &c	70	1 & 35	205
Ka mana o na Lunakanawai ke hookolokolo ia mau hihia	52	4	130
PALOTA,			
Na hana kupono e pili ana i ke koho, e nana i ka	86	1 & 33	262
PAPA OLA,			
Ka hookohu ana a me na hana, a me na rula, na hoopai ke kue i na rula	59	1 & 32	157
Ka mana o ke kukulu ana i na hale no na mai lepera me ka hana ana i na rula no lakou, me ka hoike aku i na lilo i ka Hale Ahaolelo	62	4, 5 & 7	169

PAPA OLA HAWAII,	MOK.	PAUK.	AOAO.
Ka mea nana e koho mai, na hana.....	55	48 & 49	147
E nana i ka.....	59		156
PEPEHI KANAKA,			
A me ka lawe ola.....	7		10
O na mea elua.....	8	1	12
Ma ka moana.....	43	1 & 2	108
PEPEHI LUA,			
Ka hoopai.....	8	1	12
No ka mea komo iloko o ka hale, e kii aku i kekahi.....	8	2	12
No ka ae aku i ka manao o kekahi e.....	8	3	12
O ka poe e noho pu ana ma ka hana ana—ka hoopai.....	8	3	12
Ka hoohilahila i ka mea ae ole i ka.....	8	4	12
PILI WAIWAI,			
Pili waiwai.....	39		96
POE,			
Noonei a no ka aina e malalo o koonei Kanawai, koe na Kuhina o na aina e.....	3	1	5
E noho ana mawaho o keia Aupuni.....	3	2	5
Ka lawelawe ana ma kekahi ofeni	5	1	7
Ke kokua ana i ka hewa.....	5	2	7
Ma ke kipi.....	6	5	8
Hele ana ma kahi o ka pepehi lua	8	3	12
Haawi i ka waiona i na paahao.....	41	11	102
Na ofeni hanaia ma kahi ae ia e kuai rama.	41	12	102
Ka mahele ma ka hoopai.....	53	2	132
Ma ka lawe ana i na mea hoeha.....	54	1 & 2	134
Hiki ke kuai ia ka awa.....	55	3	138
Ka mahuka ana o ka poe mare.....	56	1	151
Ka hele ana mai maluna o ka moku mai...	59	19, 25 & 26	160
Keakea i ka hana a ka Luna Dute.....	70	11	208
Haawi i ka uku kipe i kahi makai o ka Luna Dute.....	70	32	213
Ka haki ana o ka palapala hoopaa o ka Luna Kepa Luina.....	71	5	217
Nana e mare.....	79	8	247
Uku ka auhau alanui.....	80	4	250
Kupono i ke koho balota.....	89		277
Malama i na mea pahupahu koe ka pauda..	89	3	278
POO LETA,			
Aole hiki ke lawe na palapala me ka, ina aole.....	17	18	38
E hokae mamua o ka haawi ana	17	19	39
Na ka Luna Leta Nui e kuai aku.....	17	20	39
Ka hoopunipuni ana me ke apuka ana i na.	17	20	39

	Mok.	Pauk.	Aoao.
POWA,			
Powa	15	1 & 11	29
Ke ana ana me ka lima ikaika me ka manao e hooko aku	9	5 & 6	15
I ka mea lawe leta	17	11 & 13	37
PUE WAHINE,			
Pue wahine	11	1 & 7	18
Hanaia ma ka moana hoopai	43	1	108
Hiki ke hoopii kivila	13	14	23
PUHI HALE,			
Ke ano o ka	22	1	48
Ke ano ma ke degere mua, ka hoopai	22	2	48
Ma ke degere elua	22	3	48
Ke ano o ka wela ana	22	10	50
Ka wela ana o ka waiwai o ke kane mare, i ka wahine	22	11	50
PULE,			
Ka koohaunaele ana i ke anaina, ka hoopai	35	1	84
PUPULE,			
Ma ka hoopai ana ia lakou, me ka ole	4	4	6
SABATI,			
Ke kue ana i ke kanawai oia la, a me na mea eae e pili ana	35	2 & 6	84

W.

WAAPA,			
Palapala ae o na	55	30	144
Ka uku o ka holo ana ma na	55	31	144
Ka hoole ana i ka lawe ohua, &c.	55	32	145
Haawiia i ke aupuni, ke makemake ia	55	33	145
Kauia ka helu ma ka ihu o ka	55	34	145
WAIONA,			
Ka haawi ana i kekahi kanaka maoli	41	1	100
Ke puhi ana i mea kuai	41	2	100
Lilo i ke aupuni	41	7	100
Kuai ana o ka poe malama hale hotele	41	10	101
Aole inu na paahao me ka ae ole o ke kauka	41	11	102
O ka mea nona ka palapala ae, ua manao wale ia ua ike oia i na ofeni i hana ia ma kona wahi	41	12	102
Oia wale no ka mea kupono ke hoopiiia	41	14	102
Ka hoopai o ka haawi ana i na paahao	81	2	252
Iloko o ka waiala i kuai ia a me na hua momona i huiia me ka mea ona	41	3 & 6	100
Hoopai o ke puhi ana i na	41	8	101
Ke kuaiia ma ka po o ka Poaono a ke kahiaka Poakahi	41	9	101

	Mok.	Pauk.	Aoao.
WAIONA,			
Ke kuai nui-i na	41	15 & 17	103
Ka poe kuai e ae i na	41	18	103
Ka nui e hiki ai ke kuai ia	41	19	103
Ke kuai liilii i na	41	21 & 26	104
Ka hoopai ke kuai me ka palapala ae ole	41	29	106
E makaikai ka Ilamuku i na wahi kuai, &c.	41	30	106
Ina hopuia, e uku no ke dute	70	23	211
WAIWAI,			
Nalowale, &c., e mánao wale ia aia no ma ka lima o ka ona nona ia	16	12	32
Ua haalele ia e ka mea nona ia, o ka lawe ana ia, aole ia he aihue	16	12 & 13	32
Laweia mai loko mai o ka leta	17	4	36
Ka imi ana ma ka hoopilikia aku	19		42
Ke ano o ka imi waiwai hoopilikia	19	1	42
Ma ka hoohihia ana i kekahi	19	2	42
Aole manao ia na olelo hoike, e maopopo ai ka hewa a me ka pono paha o ka mea i poho, &c	19	3	42
Ma ka olelo hooweliweli	19	4, 5 & 6	42
Ka hana ana o kekahi luna o ke aupuni	19	7	43
Ka hoopai	19	8 & 9	43
WAIWAI PAA,			
O kau wahi i unuhiia a hewa, he aihue ia	16	4	31
WAIWAI HAAWIIA E MALAMA,			
No ka aihue ia ana	18		40
WALAAU I KA PO,			
Ka hoopai	40	1	98
WAWAHI HALE,			
E nana i ke komo hale	14		24

KUMUKANAWAI

I HAAWIIA E KA MOI KAMAHAMEHA V., MA KA LOKOMAIKAI O KE AKUA, KE ALII O KO HAWAII PAE AINA, MA KA LA 20 O AUGATE, M. H. 1864.

PAUKU 1. Ua haawi mai ke Akua i na kanaka a pau he mau pono e pili paa loa ia lakou ; oia hoi, o ke ola, o ka noho hoopilikia ole ia mai. a me na pono e loaa mai ai, a e maluhia io ai ka waiwai, a e imi aku i na mea e oluolu ai ka noho ana.

PAUKU 2. E hoomauia na kanaka a pau i ko lakou hoomana ana ia Iehova e like me ko lakou manao ; aole nae e hanaia malalo iho o keia haawina maikai kekahi hana kolohe, a me ke kue i ka maluhia a me ka pono o ke Aupuni.

PAUKU 3. E hiki no i na kanaka a pau ke olelo, a ke palapala, a ke hoolaha wale aku paha i ko lakou manao no na mea a pau, a maluna o lakou ka hihia ; aole hoi e kauia kekahi kanawai e hoohaiki ana i ka olelo a i ke paipalapala, koe wale no na kanawai kupono no ka hoomalu ana i ka Moi a me ka Ohana Moi.

PAUKU 4. E hiki no i na kanaka a pau ke akoakoa malie, me ke hoolako ole i na mea kaua, e kukakuka pu no ko lakou mau pono ; a nonoi aku i ke Alii, a i ka Ahaolelo o ke Aupuni, e wehe i ko lakou mau pilikia.

PAUKU 5. O ka pono o ka palapala kuu kino, no na kanaka a pau ; aole hoi e laweia'ku ua pono nei. Aka, i ka manawa i hoopilikiaia ae ka maluhia o ka lehulehu no ke kipi a kaua paha, o ka Moi wale no ka mea mana nana e wehe.

PAUKU 6. Aole e hoopaiia kekahi kanaka no ka hewa ofeni, ke hookolokolo ole ia mamua iloko o ke Ahahookolokolo kupono i kela hewa ; a hooholoia ka olelo hoopai no ka hewa e like me ke Kanawai.

PAUKU 7. Aole e hookolokoloia kekahi kanaka no kekahi karaima, a ofeni paha, ke ole ka palapala hoopii kupono, e hoo-

maopopo lea ana i kona karaima, a i kona ofeni paha, (koe nae ka hoopii luna nui ana, a me na ofeni kupono i ka hookolokoloia iloko o na Ahahookolokolo Hoomalu kulanakauhale, a me na Aha o na Lunakanawai Apana, a me ka hoopai koke no ka hoowahawaha i na Ahahookolokolo,) a ma ka hookolokolo ana i kekahi kanaka no kona hewa, e ku no ia imua o na hoike no kona hewa, he alo no he alo ; e hiki no ia ia ke kii i na hoike kokua i kona aoao, a me na mea e maopopo ai kona pono ; a e hiki hoi ia ia, a i kona kokua paha, ina pela kona manao, e ninau i na hoike ana i lawe mai ai, a e ninau no hoi i na hoike o kela aoao, a me ka hai aku i na mea e maopopo ai ka pono o kona aoao. Ma na hihia a pau, malaila ka pono e hookolokoloia imua o ke jure mamua, e hoomau loa ia no ia pono ma neia hope aku, koe nae na hoopii no ka aie a me ka hoolimalima, o na dala e koiia ana ua emi iho malalo o na dala he kanalima.

PAUKU 8. Ina ua hookolokoia kekahi kanaka no kekahi ofeni a ua hoopaiia, a ua hoopuka ia paha mamuli o ka palapala hoopai kupono, alaila, aole e hiki ke hookolokolo hou ia ia no ia hewa hookahi.

PAUKU 9. Ma ka hookolokolo ana no kekahi karaima, aole e koiia kekahi kanaka e hoike kue ia ia iho, aole hoi ia e hoonele ia i ke ola, a i ka malu, a i ka waiwai paha ; aia wale no mamuli o ke Kanawai.

PAUKU 10. Aole no e noho kekahi i lunakanawai, a i mea jure paha, e hookolokolo i kona hoahanau, ina oia ka mea hoopii a hoopiiia paha ; aole hoi i ka mea i pili ia ia, a i kona hoahanau paha, ma ke ano hui waiwai.

PAUKU 11. Aole loa e noho kauwa kuapaa kekahi kanaka maloko o keia Aupuni, koe ka hoopai ana no ke karaima. Ina hoi e hiki mai kekahi kauwa kuapaa ma keia Pae Aina, o kona lanakila no ia.

PAUKU 12. E malu no kela kanaka me keia kanaka ma kona kino, a me kona hale, a me kana mau palapala a me kona waiwai ; aole e hopuia, aole hoi e huliia me ke kumu ole ; aole hoi e hoopukaia ka palapala kena ke maopopo ole ke kumu pono ma ka hoohui, a ma ka hoohikiia o ka mea nana i hoopii ; a e hoakakaia iloko o ua palapala nei, kahi e huliia a me na kanaka, a mea e ae paha e hopuia.

PAUKU 13. Ke hoomalu nei ka Moi i kona Aupuni, no ka pono o na kanaka a pau malalo ona; aole hoi e imiia ka pono a me ka hanohano, a me ka waiwai o ka mea hookahi, a o ka ohana hookahi paha, a o ka poe ano hookahi paha o kona lahui-kanaka.

PAUKU 14. He kuleana ko kela kanaka keia kanaka e noho ana maloko o ka lahui, e hoomalu pono ia ma na mea maikai o kona ola, a o kona waiwai, a o kona keakea kumu ole ia paha, e like me na kanawai; a nolaila, e koiia aku oia e haawi mai i kekahi mahele kupono o kona waiwai, i mea e mau ai ia malühia; a e kokua mai hoi me kona kino ponoi; a i ole ia, me kekahi mea like paha, ke pono. Aka, aole nae e ohiia ke kauwahi o ka waiwai o kekahi kanaka, aole hoi e haawiia no ka pomaikai o ke Aupuni, me kona ae ole; o i ole ia ma ka hooholo ana o ka Hale Ahaolelo, koe nae na hana kaua o ke Aupuni, i ka wa kaua, a me ka manawa hoohaunaele kuloko. Ina e laweia i kekahi manawa ka waiwai o kekahi kanaka no ka pilikia o ke Aupuni loaa no ia ia ka uku kupono no ia waiwai.

PAUKU 15. Aole loa e kaulia, a e ohiia kekahi dala kokua, a o kekahi dute paha, a o kekahi auhau paha, o kela ano keia ano, me ka ae ole o ka Hale Ahaolelo; aole hoi e unuhiia'e kekahi dala oloko o ka Waihona Dala o ke Aupuni, me ka ae ole o ia Ahaolelo, koe nae ka hiki ana mai o na pilikia, oia ke kaua, ke kauaia mai e ka aina e, ke kipi, ka mai ahulau, a me na poino e ae o ka lehulehu, i ka wa i akoakoa ole ai ka Ahaolelo; aole hoi ma ia manawa me ka ae ole o na Kuhina a pau, a me ka hapanui o na hoa a pau o ka Ahakukakukamalu. A na ke Kuhina Waiwai e hoike pakahi aku i ka Ahaolelo no ia mau dala i hooliloia.

PAUKU 16. Aole loa e kaulia kekahi kanawai i pili i kekahi hana i hala e mamua.

PAUKU 17. E noho no na koa a pau malalo iho o na kanawai o ka aina; aole loa e hoonohoia kekahi koa ma ka hale o kekahi kanaka i ka haunaele ole, me ka ae ole o ka mea hale; aole hoi i ka wa kaua, aka, ma ke ano wale no i hoakakaia e ka Ahaolelo kau Kanawai.

PAUKU 18. Aole no e hopuia kekahi kanaka koho ma ka la koho, oiai kona noho ana ma ia hana; a pela hoi i kona hele ana mai, a i kona hoi ana'ku mai kahi o ke koho ana, aole ia e hopu ia, koe nae na hihia kipi, ka feloni, a me ka hoohaunaele.

PAUKU 19. Aole auaia kekahi kanaka koho ma ka oihana koa i ka la koho a hiki ole ia ia ke koho, ke ole ia he wa kaua, a he wa pilikia paha o ke Aupuni.

PAUKU 20. E maheleia ka Mana Nui o ke Aupuni, i ekolu apana okoa, oia, hoi, ka Mana Hooko, ka Mana Kau Kanawai, a me ka Mana Hookolokolo. E kukaawale ia mau mana ekolu; aole hoi e noho kekahi Lunakanawai Ahakakau iloko o ka Hale Ahaolelo.

PAUKU 21. O ke ano o keia Aupuni, he Aupuni Alii e hooponopono ia malalo o ke Kumukanawai; malalo hoi o ka Moi Kamehameha V., a me kona mau Hooilina, a me kona mau Hope.

PAUKU 22. E hoomau loa ia ka Leialii no ka Moi Kamehameha V., a me na hooilina aku o kona kino i hapaiia malalo o ke Kanawai, a i ka lakou mau mamo aku ma ke Kanawai, ma ka lalani pololei; a i nele ia, e ili aku ka Leialii i ka Mea Kiekie ke Kama Alii Wahine, Victoria Kamamalu Kaahumanu, a me na hooilina aku o kona kino i hapaiia malalo o ke Kanawai, a i ka lakou mamo aku ma ke Kanawai, ma ka lalani pololei. E ili aku i ke keikikane hanau mua a me na hooilina aku o kona kino; a i nele i ke keikikane ole, alaila, i ke kaikamahine hanau mua, a me na hooilina aku o kona kino. A i nele loa i ka hooilina ole e like me ka olelo maluna iho, alaila, e ili aku ka Leialii i ka mea i kohoia e ka Moi me ka ae ana o na 'Lii, a i hoolahaia hoi, oiai e ola ana ka Moi; aka, ina aole i kohoia a i hoolahaia pela, a ua hakahaka ka Noho Alii, alaila, na ka Aha Kuhina mahope iho o ka ikea ana o ia hakahaka, e kauoha koke aku e halawai ka Hale Ahaolelo, a na ia kau Ahaolelo e koho ma ka balota i kekahi alii hanau o ka aina, i Alii e noho ma ka Nohoalii, a mamuli o ia hoonohoia ana, e hoomaka ai he Ohana Moi hou; a e pili ia ia a me kona mau mamo aku, ke Kanawai e kau nei no ka ili ana'ku o ka Leialii i ka Ohana Moi o Hawaii nei.

PAUKU 23. Aole no e ku i ke Kanawai ka mare ana o kekahi o ka Ohana Moi o Hawaii nei, ina hoi he hooilina ia no ka Leialii malalo o ke Kanawai, me ka ae ole mamua o ka Moi e noho ana ia manawa. O na mea a pau o ka Ohana Moi i hana i kuikahi mare ma ia ano, e lilo ko lakou mare ana i mea ole; a o ka mea i hana ia kuikahi mare, e hiki no ke kapaeia kona kuleana i ka Nohoalii mamuli o ka hoolahaia ana pela e ka Moi. Maho-

pe iho o ia hoolaha ana, e hooliloia ke kuleana Moi o ka mea i hana ia hewa, i ka hooilina mahope iho ona, e like me he mea la ua make ka mea nana i hana ia hewa.

PAUKU 24. E hoohiki ka Moi Kamehameha V., a o kona mau Hope Alii i ko lakou wa e hiki aku ai i ka Nohoalii, penei :

Ke hoohiki nei au imua o ke Akua Mana Loa, e malama mau i ke Kumukanawai o ke Aupuni, a e hooponopono no au i ke Aupuni e like me ke Kumukanawai.

PAUKU 25. Aole loa e noho ma ka Nohoalii kekahi kanaka i hoahewaia mamua no kekahi karaima nui, aole hoi kekahi pupule a hupo paha.

PAUKU 26. O ke Alii ka Alihikaua maluna o na koa a me na manuwa, a me na mea kaua e ae ma ka moana a ma ka aina, a nona ka mana ma ona iho, a ma o kekahi Luna Koa, a mau Luna paha ana e koho ai, e ao a e hooponopono i ua mau mea kaua nei, mamuli o kona manao he pono a e malu ai ke Aupuni. Aka, aole e pono ia ia ke hapai i ke kaua me ka ae ole o ka Hale Ahaolelo.

PAUKU 27. Na ka Moi e kukakuka pu ana me kona Ahakukakukamalu, e hoopanee i ka hoopai, a e kala aku i ka hala, mahope o ka hoahewaia ana, no na hewa a pau, koe nae na hoopii luna nui imua o na 'Lii.

PAUKU 28. Na ka Moi e kukakuka pu ana me kona Ahakukakukamalu, e hoakoakoa i ka Ahaolelo ma kahi e noho ai ke Aupuni, a ma kahi e paha, ke pilikia ia wahi no kekahi enemi, a no kekahi mai ino paha ; a ina e kue ka Hale Ahaolelo me ka Moi, nana no e hoopanee, a hoopau, a hookuu paha i ka Hale Ahaolelo, aole nae mawaho o kela halawai ae. Ina hoi he pilikia, e hiki no ia ia ke hoakoakoa mai i ka Hale Ahaholelo no ia wa pilikia.

PAUKU 29. Na ka Moi ka mana e hana i na kuikahi. O na kuikahi e hololi ana i na dute maluna o ka waiwai o na aina e mai, a e hololi ana paha i kekahi kanawai, e hoikeia imua o ka Hale Ahaolelo no kona ae ana. Na ka Moi e koho i na Elele Aupuni e hoounaia'ku, a e haawiia ka lakou palapala hookohu a me na kauoha e like me na kanawai iwaena o na Aupuni.

PAUKU 30. Na ka Moi no e ae, a e hooia i na Elele Aupuni i hoounaia mai ; nana no hoi e hai aku imua o ka Hale Ahaolelo i ke ano o ka noho ana o ke Aupuni i kela manawa keia mana-

wa, ma kana Olelo Alii ; a e hai aku hoi ia lakou i na mea ana i manao ai he pono na lakou e imi.

PAUKU 31. He kapu loa ke kino o ka Moi a me ka maluhia ; maluna o na Kuhina ka hihia o na Oihana. Na ka Moi ka Mana Hooko. Aole no e paa na Kanawai i hooholoia e ka Hale Ahaolelo, aia kakau ka Moi i kona inoa.

PAUKU 32. Ina ma kekahi manawa i ka make ana o ka Moi, ua emi na makahiki o ka Hooilina malalo o ka umikumamawalu makahiki, alaila, e hookoia ka Mana Moi e kekahi Kahu Malama Aupuni ; a i ole ia, e ka Aha Kahu Aupuni, e like me ia i hoakakaia mahope ae nei.

PAUKU 33. Ina he manao ko ka Moi i kekahi manawa e hele aku mawaho o keia Aupuni, alaila, e hiki no ia ia e koho i kekahi i Kahu Malama Aupuni, a i Aha Kahu Aupuni paha, nana e hooponopono i ke Aupuni ma ka inoa o ka Moi ; a pela no e hiki ai i ka Moi ma kana palapala kauoha hope, e koho i kekahi i Kahu Malama Aupuni, a i Aha Kahu Aupuni paha nana e hooponopono i ke Aupuni no ka manawa i lawa ole ai na makahiki o ka Hooilina Moi ; a i ka make ana o kekahi Moi, a e ola ana kona Hooilina malalo nae o na makahiki he umikumamawalu, me ka hana ole o ka Moi i kona palapala kauoha hope, alaila, e hooliloia ka Aha Kuhina e noho ana ia wa i Aha Kahu Aupuni, oiai ka manawa e akoakoa ana ka Ahaolelo ; a e kauoha lakou e halawai koke ka Hale Ahaolelo. Ma ia halawai ana o ka Hale Ahaolelo, e koho koke no lakou ma ka balota i kekahi i Kahu Malama Aupuni, a i Aha Kahu Aupuni paha, nana e hooponopono i ke Aupuni ma ka inoa o ka Moi, a e hooko i na hana a pau i haawiia na ka Moi e hana malalo o ke Kumukanawai, a hiki aku ia i ka pau ana o na makahiki he umikumamawalu, oia hoi na makahiki e oo ai ka Moi.

PAUKU 34. O ka Moi, oia ke Alii Nui maluna o na 'Lii a me na kanaka a pau. Nona no ke Aupuni.

PAUKU 35. O na inoa hanohano a pau a me ka nani, a me ka hoalii ana, mai ka Moi mai no lakou.

PAUKU 36. Na ka Moi e hana i ke dala, a e hooponopono i ke dala ma ke Kanawai.

PAUKU 37. E hiki no i ka Moi i ka wa i kauaia mai, a haunaele paha no ke kipi, ke hoolilo i kona Aupuni a pau, a i kekahi hapa paha, malalo o ke Kanawai Koa.

PAUKU 38. Aole e hoanoeia ka Hae o ke Aupuni, me ka ae ole o ka Ahaolelo kau Kanawai.

PAUKU 39. Ua kapu loa ko ka Moi mau aina ponoi, a me kona waiwai e ae.

PAUKU 40. Aole no e hiki ke hoopiiia a hookolokoloia ka Moi iloko o kekahi Ahahookolokolo o ke Aupuni.

PAUKU 41. E mau no ka Aha Kukakuka o ke Aupuni, e imi pu me ka Moi ma na mea a pau e pili ana i ka pomaikai o ke Aupuni, i na manawa a pau a ka Moi e makemake ai, a e kokua ia ia ma ka hooponopono ana i na mea i pili i na Oihana Hooko o ke Aupuni, e like me kana kauoha ; a e kapaia'ku ia Aha, o ka Ahakukakukamalu o ka Moi. Na ka Moi e koho i na hoa o ia Aha, a e noho lakou oiai ko ke Alii makemake.

PAUKU 42. Eia na hoa kuka o ka Aha Kuhina o ka Moi : o ke Kuhina no ko na Aina e, o ke Kuhina Kalaiaina, o ke Kuhina Waiwai, a me ka Loio Kuhina o ke Aupuni ; a e noho lakou i mau hoa ma ka Ahakukakukamalu o ka Moi. Na ke Alii e koho a e hookohu ia lakou, a e noho lakou ma ka oihana oiai ko ka Moi makemake ; e hiki no nae ke hoopiiia imua o na 'Lii. Aole e paa kekahi hana a ka Moi ke ole i kakauinoaia e kekahi Kuhina, a ma ia kakau ana a ke Kuhina, ua ili ka hihia maluna ona.

PAUKU 43. E hoonohoia ko lakou mau Keena Oihana ma kahi e noho ai ke Aupuni ; a maluna o lakou pakahi ka hewa o ka hana a ko lakou mau hope me na kakauolelo. E noho no lakou mamuli o ka lakou oihana ma ka Hale Ahaolelo, mawaena o na 'Lii.

PAUKU 44. E hoike aku ke Kuhina Waiwai imua o ka Hale Ahaolelo, ma ka inoa o ke Aupuni, ma ka la mua o ka halawai ana o ka Ahaolelo kau Kanawai, i ka palapala hoike o na loaa me na lilo o ka Waihona Dala, ma ke olelo Hawaii me ka olelo Enelani.

PAUKU 45. O ka mana kau Kanawai o na apana ekolu o keia Aupuni, aia no i ka Moi a me ka Hale Ahaolelo. Aia no iloko o ia Ahaolelo na 'Lii i hoonohoia e ka Moi, a me ka Poeikohoia e na makaainana, e noho pu ana.

PAUKU 46. E akoakoa ka Ahaolelo kau Kanawai i kela alua keia alua makahiki ma ka malama o Aperila, a i ka manawa e ae

e like me ka manao ana o ka Moi he pono, e imi i na mea e pono ai ke Aupuni. E kapaia keia aha, o ka Ahaolelo kau Kanawai o ke Aupuni Hawaii.

PAUKU 47. E hoohiki pakahi kela hoa keia hoa o ka Hale Ahaolelo, penei : Ke hoohiki nei au imua o ke Akua Mana Loa, e kokua au mamuli o ke Kumukanawai o ke Aupuni Hawaii, a e hana pololei me ka ewaewa ole i ka'u hana iloko o keia Hale Ahaolelo.

PAUKU 48. Na ka Ahaolelo kau Kanawai ka mana e hoololi i ke Kumukanawai e like me ka olelo mahope ae nei, a e kau i kela manawa keia manawa i na kanawai kupono a pau, ke kue ole nae i keia Kumukanawai.

PAUKU 49. E hoike aku ka Moi i kona ae ana i kekahi bila a olelo hooholo paha i hooholoia e ka Hale Ahaolelo, ma ke kau ana i kona inoa, mamua o ka hoopanee loa ana o ka Ahaolelo. Aka, ina ua pono ole ua bila nei i kona manao, e hoihoi aku no oia i ua bila la i ka Hale Ahaolelo ; a e kakauia ia hoihoi ana mai iloko o ka buke moolelo o ua Hale nei, alaila, aole e hana hou ia ua bila la ma ia akoakoa ana.

PAUKU 50. Na ka Hale Ahaolelo e hooponopono i ka noho ana o kona poe ponoi ; a na ka hapanui e hooholo i na hana a pau ; aka, e hiki no i ka hapa uuku ke hoopanee i ka halawai i kela la i keia la, a e koi aku no hoi i na mea i hiki ole mai e akoakoa pu me lakou, mamuli o ka hana a me ka hoopai i hooholoia e ua Hale la.

PAUKU 51. Na ka Hale Ahaolelo e koho i kona mau Luna, a e kau i na Kanawai e holo ai kana hana.

PAUKU 52. Na ka Hale Ahaolelo e hoopai ma ka halepaahao no na la aole oi akú mamua o ke kanakolu, i kela kanaka i keia kanaka, aole oia no lakou, ke hoomaewaewa oia i ua hale nei ma ka hana hoohaunaele, a hoowahawaha paha iloko ona, a ke hoolaha oia i kekahi moolelo wahahee no ka hana o ka Ahaolelo, a he olelo hoinoino paha, a ke hooweliweli paha oia i kekahi o ua Hale nei ma ka hana ino i kona kino, a i kana waiwai paha, no kekahi mea ana i hana ai, a i ole ai paha iloko o ua Hale nei ; a ke lele ino paha oia i kekahi o ua poe la no ua mau mea nei, a ke lele ino a hopu paha oia i kekahi hoike, a i kekahi kanaka e ae paha i kauoha ia e ka Hale i kona hele ana ilaila, a hoi ana paha, a ke hoopakele paha oia i kekahi kanaka i hopuia mamuli o ke kauoha o ua Hale nei.

PAUKU 53. Na ka Hale Ahaolelo e hoopai i kona poe ponoi no na hana hoohaunaele.

PAUKU 54. E malama ka Hale Ahaolelo i buke moolelo no kana mau hana ; a ina e makemake ka hapalima hookahi o ka poe e noho ana i ka Hale, alaila, e kakauia iloko o ua buke nei, na inoa o ka poe ae a me ka poe hoole o ka Hale i kela hana keia hana.

PAUKU 55. Aole loa e hopuia kekahi o ka poe Ahaolelo, oiai e noho ana oia mamuli oia Aha, a e hele ana ilaila, a e hoi aku ana paha, koe nae ke kipi, ka feloni, a me ka hoohaunaele ; aole e hookolokoloia kekahi o lakou imua o kekahi Ahahookolokolo e, a i kauwahi e paha, no kekahi olelo, a olelo paio paha ma ka Hale Ahaolelo.

PAUKU 56. E uku ia ka Poeikohoia e na makaainana, no ka lakou hana e like me ka mea i oleloia ma ke Kanawai, noloko ae o ka Waihona Dala Aupuni ; 'aole no nae e hoonuiia keia uku i ka makahiki i hooholoia ai ka olelo e hoonui i ka uku ; aole hoi e kaulia kekahi Kanawai e hoomahuahua ana i ka uku o ua poe la, mamua o na dala hookahi haneri me kanalima no kela halawai ana keia halawai ana o ka Ahaolelo.

PAUKU 57. Na ka Moi no e koho i na Alii, a e noho lakou ma ia Oihana a pau ko lakou ola, e like nae me ka Pauku 53 ; aole nae e oi aku ko lakou nui mamua o ka iwakalua.

PAUKU 58. Aole e kohoia kekahi he Alii ke hiki ole aku kona mau makahiki he iwakaluakumamakahi, a ke ole hoi oia i noho i na makahiki elima ma keia Aupuni.

PAUKU 59. E noho na Alii i Ahahookolokolo, no lakou wale no na mana a pau e hoolohe a e hooponopono i na hoopii nui a pau i hoopiiia'i e ka Poeikohoia ma ko lakou ano Aha Ninaninau Nui o ke Aupuni, i kekahi Luna Nui, a mau Luna Nui paha, no ka lakou Oihana ; mamua aku o ka hookolokolo ana i kela hoopii nui keia hopii nui, e hoohiki pakahi na Alii e hookolokolo pono me ka ewaewa ole i ka mea i hoopiia'i, mamuli o na hoike a me ke Kanawai. Aole nae e oi aku ka lakou olelo hoahewa i ka hoopau ana i kona noho luna ana, a me ka hoole loa i kona noho hou ana ma kekahi oihana e hanohano ai a e waiwai ai paha, malalo iho o keia Aupuni. Aka, e hiki no i ka mea i hoahewaia pela ke hoopii hou ia, a e hookolokolo hou ia, a e hoahewa hou ia, a e hoopai hou ia mahope, mamuli o ke Kanawai o

ka aina. Aole e noho kekahi Kuhina i Alii ma ka hookolokolo ana i kekahi hoopii luna nui.

PAUKU 60. E mahele likeia ka Poeikohoia e na Makaainana, a e hooponoponoia e ka Ahaolelo kau Kanawai mamuli o ka nui o na kanaka, e hoakakaia i kela manawa keia manawa ma ko ke Aupuni helu ana. Aole e emi mai ka nui o ka Poeikohoia malalo o ka iwakaluakumamaha, aole hoi e oi aku maluna o ke kanaha ; a e koho ia lakou i kela makahiki alua, keia makahiki alua.

PAUKU 61. Aole no e kohoia kekahi Lunamakaainana ina he pupule a he hupo paha, a ke ole ia, he kanaka malalo o ka Moi, a ke hiki ole aku oia i na makahiki he iwakaluakumamakahi, a ke ike ole hoi i ka heluhelu a me ke kakaulima, a ke maopopo ole hoi ia ia ka helu waiwai, a ke ole hoi oia i noho ma keia Aupuni i ekolu makahiki, a o ka makahiki hope mamua iho o kona kohoia ana ; a ke ole hoi ona waiwai paa hihia ole iloko o keia Aupuni e like me elima haneri dala, a i ole ia, o kona loaa nae i kela makahiki keia makahiki, aole i emi malalo o na dala he elua haneri me kanalima, i loaa noloko mai o kekahi waiwai, a o kekahi hana kupono ma ke Kanawai paha.

PAUKU 62. O kela kanaka keia kanaka malalo o ka Moi, ina ua hookaaia kona auhau, a ina ua hiki aku oia i na makahiki he iwakalua, a ina ua noho paa ma keia Aupuni i hookahi makahiki mamua iho o ka la koho, a ina he waiwai paa hihia ole kona iloko o keia Aupuni e like me hookahi haneri me kanalima dala, a i ole ia he aina hoolimalima kona, a o ka uku hoolimalima he iwakaluakumamalima dala o ka makahiki, a i ole ia, o kona loaa makahiki, aole i emi malalo o na dala he kanahikukumamalima i loaa noloko mai o kekahi waiwai, a o kekahi hana kupono ma ke Kanawai paha ; a ua ike oia i ka heluhelu a i ke kakaulima, ina i hanauia mahope mai o ka makahiki 1840 ; a ina ua hookomo oia i kona inoa ma ka papa inoa o ka poe koho o kona apana, e like me ke Kanawai, e hiki no ia ia ke koho i kekahi kanaka a mau kanaka paha o ka Poeikohoia no ia Apana ; aka hoi, aole e hiki i kekahi kanaka pupule a hupo paha ke koho, aole hoi i kekahi kanaka i hihia i ke karaima nui ma ka hookolokolo ana ma keia Aupuni, ke ole i kala e ia kona hewa e ka Moi, a ke ole hoi i loaa ia ia na pono a pau o ke kanaka kupa ma ia kala ana.

PAUKU 63. E hiki no ke hoonuiia ma ke Kanawai ke ana waiwai o ka Poeikohoia e na Makaainana, a me kona kanaka koho.

PAUKU 64. E pili ka mana o ka Oihana Hookolokolo iloko o ka Ahahookolokolo Kiekie hookahi, a ma na Ahahookolokolo malalo iho, i hoonohoia i kela manawa keia manawa e ka Ahaolelo kau Kanawai.

PAUKU 65. Ma ka Ahahookolokolo Kiekie, e hoonohoia kekahi Lunakanawai Kiekie, a me na Lunakanawai hoa, aole emi malalo o elua, a e hiki i kekahi o lakou e noho a e hooponopono i kekahi halawai o ua Aha nei. E paa na Lunakanawai o ka Ahahookolokolo Kiekie i ka lakou Oihana, oiai e pono ka lakou hana ana, e pili nae ia lakou ka hoopiiia imua o na Alii ; a e loaa ia lakou i ka wa maopopo, ke kauwahi uku no ka lakou hana ana ; a oiai lakou i paa i keia Oihana, aole e hoemiia ua uku nei ; aka hoi, e hiki ke hoopauia kekahi Lunakanawai o ka Aha Kiekie, a o kekahi Ahakakau paha, ma ka olelo ae like i hooholoia e na hapakolu elua iloko o ka Hale Ahaolelo, no ke kumu kupono i ka manao o ka Moi. E lohe mua no nae ka Lunakanawai i ka hoopii imua o ka Ahaolelo, a e lilo ia ia ke kope o na kumu hoopii, he umi la mamua o ka hana ana imua o ka Hale Ahaolelo. E hooloheia nae ka Lunakanawai i hoopiiia, imua o ka Hale Ahaolelo.

PAUKU 66. E maheleia ka mana o ka Oihana Hookolokolo iwaena o ka Ahahookolokolo Kiekie, a me na Ahahookolokolo e ae o ke Aupuni malalo iho, e like me ke kuhikuhi ana o ka Ahaolelo i kela manawa keia manawa. A o ka loihi o ka noho ana ma ka Oihana o na Lunakanawai o na Aha malalo iho o ka Aha Kiekie, e hoakakaia ma na Kanawai e pili ana ia lakou.

PAUKU 67. E pili ka mana o ka Oihana Hookolokolo i na hana a pau ma ke kanawai a me ke kaulike, malalo iho o ke Kumukanawai, a o kekahi Kanawai o keia Aupuni, a me na kuikahi i hanaia, a e hanaia'na paha malalo iho o ko lakou mana ; a i na hana a pau e pili ana i na Elele Aupuni a me na Kanikela, a i na hana hoi e pili ana i ka oihana hookolokolo moku, a me ka hoomalu moana.

PAUKU 68. E noho no ka Lunakanawai Kiekie i Lunakanawai Kaulike o ke Aupuni, a e noho Peresidena oia o na'lii oiai e hookolokoloia ana kekahi hoopii imua o lakou, ke ole oia ka mea i hoopiiia ; a ia ia ka mana e hana ma ke kaulike a ma na mea e ae, e like me ka haawi ana o ke Kanawai ia ia ; aka, e nana houia na mea i hooholoia e ia e na Lunakanawai o ka Aha-

hookolokolo Kiekie, ke hoopii hou ia ilaila. Ina i hoopiiia ka Lunakanawai Kiekie imua o na'lii, alaila, e noho kekahi kanaka i hookohuia e ka Moi, i Peresidena ma ia hookolokolo ana.

PAUKU 69. E paa loa maluna o na aoao a pau, na olelo i hooholoia ma ka Ahahookolokolo Kiekie, e ka nui o na Lunakanawai o ia Aha ; aole hoopii hou aku.

PAUKU 70. E hiki no i ka Moi, i kona Aha Kuhina, a me ka Hale Ahaolelo, ke kauoha i na Lunakanawai o ka Ahahookolokolo Kiekie, e hoike i ko lakou manao no na hana nui ma ke Kanawai, a me na wa pilikia a hanohano nui.

PAUKU 71. Na ka Moi e hookohu i na Lunakanawai o ka Ahahookolokolo Kiekie, a me na Lunakanawai e ae o na Ahakakau ; a e hooponoponoia ma ke Kanawai ko lakou uku.

PAKU 72. Aole no e noho a hookolokolo kekahi Lunakanawai oia wale no, i kekahi hihia i hoopii hou ia, a i kekahi hihia e hookolokolo hou ia ana, ana i hooholo ai mamua.

PAUKU 73. Ina ua hoahewaia kekahi mamuli o ke Kanawai, no ka aihue, uku kipe, hoohiki wahahee, apuka, huna waiwai i haawiia ia ia e malama, a me na hewa nui e ae, aole loa oia e noho ma kekahi oihana e hanohano ai, a e waiwai ai paha, malalo iho o ke Aupuni o ko Hawaii Pae Aina, ke ole i kala e ia kona hala e ka Moi ma ka hoihoi ana'ku i kona mau pono Kivila, a ma ia kala ana, ua hoomaopopoia ua hiki no ia ia e noho ma kekahi Oihana e hanohano ai, a e waiwai ai paha malalo o ke Aupuni.

PAUKU 74. Aole loa e noho kekahi Luna o keia Aupuni ma kekahi Oihana o ke Aupuni e, aole hoi e lawe i ka uku makahiki o kekahi Aupuni e mai.

PAUKU 75. Na ka Ahaolelo e hooholo i ka Bila Haawina no na makahiki elua, mahope o ka noonoo pono ana i ka palapala a ke Kuhina Waiwai e hoike aku ai imua o lakou, e hoakaka ana i ka loaa mai a me ka lilo aku no na makahiki elua i hala, a me na makahiki elua e hiki mai ana.

PAUKU 76. Penei e hooholoia'i na Bila a me na Kanawai a pau, "E hooholoia e ka Moi a me ka Hale Ahaolelo o ko Hawaii Pae Aina, i akoakoa iloko o ka Ahaolelo kau Kanawai o ke Aupuni."

PAUKU 77. I mea e hihia ole ai, no ka hui o na mea ano okoa

iloko o ke Kanawai hookahi, e hookaawaleia ke kumu hookahi ma ke Kanawai hookahi, a e hoakakaia ke kumu ma ke poo.

PAUKU 78. E mau no na Kanawai e kau nei me ka mana mau a hiki i ko lakou hoololi hou ia ana, a hoopauia ana paha o ka Ahaolelo kau Kanawai, koe nae na Kanawai kue i keia Kumukanawai. E ole loa na Kanawai kue i keia Kumukanawai, na Kanawai e kau nei a me na mea e hooholoia mahope ae nei.

PAUKU 79. E paa keia Kumukanawai mai ka la iwakalua o Augate, makahiki hookahi tausani ewalu haneri me kanaonokumamaha ; aka, i ole e hemahema na hana hooponopono, a hihia paha ke Aupuni no ka hoololi ana, nolaila, o na Luna o keia Aupuni, i ka wa e paa pono ai keia Kumukanawai, e malama pono lakou, a e hana hoi me na mana a pau i haawiia ia lakou, e kohoia kekahi poe e aku paha e pani i ko lakou hakahaka.

PAUKU 80. E hiki no ke hoakaka aku i kekahi mea hoololi hou, a i mau mea hoololi hou paha, i keia Kumukanawai iloko o ka Hale Ahaolelo, a ina e ae ia ka mea, a mau mea hou nei paha i ka hapanui iloko o ka Hale, alaila, e kakauia ua mea la iloko o ka buke mooolelo o ka Hale, me na inoa o ka poe ae me ka poe hoole ; a e hoopanee ia mea, no ka akoakoa hou ana ae o ka Ahaolelo. E hookaulanaia ua mea hou nei i ekolu malama mamua ae o ka la e koho ai ka Poeikohoia e na Makaainana ; a ina ma ia Ahaolelo hou ana, e aeia ua mau hoololi hou nei paha, i elua hapakolu o na hoa a pau o ka Hale Ahaolelo, a e hooia ia e ka Moi, alaila, e lilo kela mea hoololi hou iloko o ke Kumukanawai o keia Aupuni.

KAMEHAMEHA R.

HOOLOLI I KE KUMUKANAWAI.

HE KANAWAI—E HOOLOLI ANA I KE KUMUKANAWAI I HAAWIIA E KE ALII KA 'MOI KAMEHAMEHA V., MA KA LA 20 O AUGATE, 1864, A UA HOOPUKAIA KEIA HOOLOLI E LIKE ME KA MEA I OLELOIA MA KA PAUKU 80 O KE KUMUKANAWAI.

E hooholoia e ka Moi a me ka Hale Ahaolelo o ko Hawaii Pae Aina, i akoakoa iloko o ka Ahaolelo Kaukanawai o ke Aupuni :

E hoololiia, a ma keia ua hoololiia no ka Pauku 56, ma ke kapae ana i na huaolelo "hookahi haneri me kanalima," a ma ka hookomo ana ma ia hakahaka i na huaolelo "elua haneri me kanalima," a e heluheluia ua pauku la i hoololiia penei :

"E ukuia ka Poeikohoia e na Makaainana, no ka lakou hana e like me ka mea i oleloia ma ke kanawai, noloko ae o ka Waihona Dala Aupuni, aole no nae e hoonuiia keia uku i ka makahiki i hooholoia'i ka olelo e hoonui i ka uku ; aole hoi e kaulia kekahi kanawai e hoomahuahua ana i ka uku o ka Poeikohoia mamua o na dala Elua Haneri me Kanalima no kela me keia halawai ana o ka Ahaolelo."

Aponoia i keia la 13 o Mei, M. H. 1868.

KAMEHAMEHA R.